

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története 1961–2006

SZAB - 1961

Minker Emil

Minker Emil
A Magyar Tudományos Akadémia
Szegedi Területi Bizottságának Története

A Magyar Tudományos Akadémia
Szegedi Területi Bizottságának
története 1962-1986

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki a Magyar Tudományos Akadémia
Orvosi Tudományok Osztályának,
mely lehetővé tette e kiadvány megjelenését

293417

Minker Emil

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története 1962–2006

Az MTA Szegedi Területi Bizottsága kiadmánya
Szeged, 2007

MTAK

0 00002 92373 4

MTAK
BA-053.321
Minker, Emil: A MTA
Szegedi Területi
Bizottságának története
5808/07

Lektorálta

Dr. Balogh Tibor főiskolai tanár
a pszichológia tudomány doktora
a Neveléstudományi és pedagógiai szakbizottság elnöke

Dr. Hatvani László egyetemi tanár
az MTA lev. tagja
a Szegedi Területi Bizottság alelnöke

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

© Dr. Minker Emil
professor emeritus
az orvostudomány doktora
Minden jog fenntartva

ISBN 978 963 06 3865 4

Kiadja a SZAB
Felelős kiadó Dr. Telegdy Gyula
Nyomdai előkészítés: Kreatív Nyomdai Előkészítő 1994 Bt.
Telefon: (20) 247 61 52
Nyomdai munka: Bába és Társai Kft.
Szeged, Cserzy Mihály u. 11. 6724
Telefon: (62) 464 015
E-mail cím: postmaster@babanyomda.t-online.hu
Felelős vezető: dr. Majzik István

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 5808/07 20 82.

Tartalom

ELSŐ RÉSZ – A Magyar Tudományos Akadémia Története	13
Előszó	15
Bevezetés	18
A Magyar Tudós Társaság létrejöttének előzményei	20
A történeti helyzet vázlata	20
Magyarország középkori egyetemei	21
Magyarország főiskolái, egyetemei Mohács után	22
Főlszabadító háború a török ellen	23
A felvilágosodás és az ipari forradalom	24
1800–1827	25
Korábbi elképzelések a tudós társaságokról Magyarországon	26
A Magyar Tudós Társaság megalakulása	28
Széchenyi felajánlása	28
A rendi országgyűlés	29
Az akadémiák létrejötte	31
Az akadémia és a múzeum szó eredete	31
1831–1840	34
Az MTT első évtizede	36
Az MTA története az 1848/49-es szabadságharc előtt és után a kiegyezésig	37
1850–1860	40
A forradalom utáni évtized	42
Az Akadémia újra működni kezd	43
Az Akadémia jövedelmei az 1860-as években	45
A Magyar Tudományos Akadémia története a kiegyezés után	45
A dualizmus évtizedei	45
Az MTA új alapszabálya	46
A 19. szd. történései: a liberalizmus és a konzervativizmus küzdelmei	50

A második magyar egyetem megnyitása	51
Trefort Ágoston elnöksége	53
A századforduló és a boldog békeévek	53
A tudományos munka anyagi feltételei.....	55
Az Akadémia jutalmai.....	57
Az MTA nemzetközi kapcsolatai a dualizmus korában	58
Az Akadémia anyagi viszonyai	59
Szily Kálmán–Eötvös Loránd-féle pályázati rendszer.....	59
A millennium után az első világháborúig	61
Az Akadémia az első világháború idején	62
Az MTA a két világháború között 1920–1939	64
A tudománymentő akció	64
Az MTA centenáriuma.....	65
A Vigyázó-örökség	65
A magyar nyelv védelme az 1930-as években és a természettudományok helyzete	66
A kutatások helyzete az Akadémián kívül	66
Méhely Lajos és a fajvédők	67
Berzeviczy Albert visszavonulása és József főherceg elnöksége	69
Az MTA a második világháború kezdetén.....	70
Az Akadémia nemzetközi kapcsolatai a két világháború között.....	71
Az Akadémia a második világháború alatt.....	72
Az Akadémia működése a német megszállás és a nyilas uralom alatt.....	73
A 2. világháború utáni Magyarország.....	74
A koalíciós időszak	77
A jugoszláv kiválás	79
A fordulat éve.....	79
Az új alkotmány	80
Az Akadémia története 1945–49 között.....	81
Az újjáéledő Akadémia	81
Az MTA 1945-i nagygyűlése	82
A Természettudományi Akadémia	84

Az MTA 1948-i nagygyűlés	85
A Tudományos Tanács	92
A Tudományos Tanács és az MTA fúziója	95
Az Akadémia névsora az 1949. okt. 31. után	95
Az átalakult MTA	102
Az 1949. évi akadémiai törvény	102
Az MTA kutatóintézeti hálózatának kialakítása	102
A tudományos minősítés új rendszere	105
Az ötéves tervek	106
A növekedés gondjai	107
A bizottságok	110
1956	110
1956 áprilisi rendkívüli közgyűlés	111
Az 1956-os forradalom eseményei az Akadémián	113
A Tudományos és Felsőoktatási Tanács létrehozása	113
A kutatóintézeti hálózat továbbfejlesztése 1958–61 között	114
Az MTA részvétele OTTKT-ban.....	114
 MÁSODIK RÉSZ – A Magyar Tudományos Akadémia	
Szegedi Területi Bizottságának története 1961–2006	119
A SZAB történetének kezdete – Budó Ágoston elnöksége	121
Az 1961-es év	123
A végrehajtás	124
A Szegedi Akadémiai Bizottság működésének kezdete.....	140
A megvalósítás útján	143
A gépkocsi történet.....	146
A SZAB első évének anyagi ügyei	148
A reprezentáció	151
A SZAB első telefonja.....	151
A kubatúra kérdés első felvonása	152
Miként folytatódott a következő, 1962. év?.....	153
A székház történet	157
Az elkészült székház	167
Az első eredmények	168
A SZAB működése az 1967-es új székházban	169

Az 1968–70 évek.....	174
Milyen is volt a kezdet?	176
Budó Ágoston halála utáni átmeneti időszak	177
A SZAB bizottsági rendszerének átalakítása	177
Az MTA szervezeti reformja	180
Szőkefalvi-Nagy Béla elnöksége.....	186
A SZAB vezetése 1970-ben	186
Szőkefalvi-Nagy Béla, SZAB elnök életrajza.....	187
A SZAB szociológiai csoport létrejötte	194
A tudományszervezők	196
A SZAB 1971. évi költségvetése	197
Az ösztöndíjak megszüntetése.....	199
Jelentés a Csongrád megyében folyó társadalomkutatás helyzetéről és feladatairól	199
Pályamunkák 1971-ben.....	200
Bérrendezés 1972.....	202
Beszámoló az 1971. évről.....	203
Gépkocsiszín kialakítása	204
A Tanú című film bemutatása	205
Tanulmánytervek előkészítése	205
1973. év: a SZAB szervezeti átalakítása	206
Szakbizottság-munkabizottság átalakulás, a visszaalakulás története	208
Szakbizottsági hálózat újbóli kialakítása	210
A SZAB 1973-as költségvetése	214
Pályamunkák értékelése 1973. évben	215
A Szegedi Biológiai Központ	215
A negyedévi Tájékoztató megjelenése	216
A SZAB 1974. évi költségvetése	217
Együttműködési szerződés a SZAB és az SZBK között.....	219
Költségvetési revízió, 1974. aug. 9–23.....	220
Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet létesítésének gondolata	222
A SZAB állásfoglalása az országos kutató hálózat fejlesztésével kapcsolatos anyagról.....	222

Pályamunkák díjazása, 1974	222
Az 1975. év eseményei	225
SZAB személyi állománya 1975-ben	225
Költségvetés 1975	226
Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet, 1975	227
Pályamunkák elbírálása, 1975	229
1976. év eseményei	230
Miről ír a Tájékoztató az 1976. évben?	232
Az MTA Szegedi Központjának épületében dolgozók névsora (1976. március 26. állapot)	233
Fölterjesztés Márta Ferenc MTA főtitkárnak két társadalomtudományi téma céltámogatása ügyében	235
1977. év eseményei	236
A komplex témák beszámolói	237
1978. év eseményei	239
A pályadíj ügy	241
Költségvetés 1978. évre	246
Kisebbségi kutatási támogatások 1978-ban	246
A szikekötő kutatás	248
Jegyzőkönyv a SZAB 1978. október 7-én tartott üléséről	249
A székház (Somogyi u. 7) állaga 1978-ban	250
Mivel kezdődött az 1979. év?	250
A SZAB tevékenységi körének leírása az 1979. évben	252
A Műszaki Szakbizottság létrehozása	258
Pályamunkák jutalmazása az 1979. évben	259
Rövid hírek 1979-ből	261
Kazánházi rekonstrukció és vendégszoba bővítés	262
Az 1980. év történései	263
Pályamunkák jutalmazása az 1980. évben	265
A SZAB két évtizede, az 1981. év	266
Ünnepi ülés a SZAB megalakulásának 20. évfordulója alkalmából	268
Pályamunkák jutalmazása, 1981	270
A harmadik évtized kezdete, 1982	272
1983. év	273

Az MTA Szegedi Bizottságának Szervezeti és Működési Szabályzata	274
A nem várt kiadás, 1984/85 és a változások előszele	285
A Magyar Tudományos Akadémia 1980 után	290
A rendszerváltozás	291
Az 1985. év, az MTA tisztújításának éve Új elnök az MTA élén: Berend T. Iván	292
A SZAB megalakulása, 1985	294
Az új SZAB elnök	296
A SZAB szak- és munkabizottságai 1986-ban (1986. január 31-i állapotnak megfelelően újjászervezve).....	297
A megújult Tájékoztató	300
A SZAB székház ügyének fölvetése.....	301
Berend T. Iván látogatása a SZAB-ban.....	302
Az elnöki látogatás folytatása.....	302
Egyéb SZAB-al kapcsolatos események	305
25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság 1986. november 26.....	307
1987. év.....	308
A Szegedi Akadémiai Bizottság névsora 1987-ben	309
A SZAB szak- és munkabizottságai 1988-ban.....	311
Események az 1988. évben.....	315
Pályadíjak 1988-ban.....	316
A SZAB Beszámolója 1989. évben	317
Mivel foglalkozott a SZAB 1989. év munkájáról szóló Beszámoló?	318
Pályamunkák 1989-ben.....	319
A rendszerváltozás az MTA-n	321
Az MTA új elnöke a rendszerváltozás után.....	322
Telegdy Gyula első SZAB elnöksége, az 1990. évi választás	323
Az új SZAB elnök	326
A székház avató.....	328
A Szegedi Akadémiai Bizottság székházának története 1867-től 1993-ig	329
Mi történt még 1991–93-ban?	341

Pályázatok díjazása az 1991. évben	342
1992. év	343
1993. év	344
Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnök első beszámolója.....	345
Az 1993-96-os periódusra megválasztott SZAB	347
A Magyar Tudományos Akadémia területi bizottságai.....	349
A többször választott elnök	352
Elnöki beszámoló az 1995. évről	357
1996. év	359
1997. év	361
1998. év	365
Burger Kálmán elnöksége	368
Emlékbeszéd Burger Kálmánról.....	369
Solymosi Frigyes elnöksége.....	374
2001. év	375
2002. év	377
Tisztújító választás, 2002	379
Telegdy Gyula harmadik és negyedik elnöksége, 2003-tól.....	380
2004. év	385
2005: Köszöntjük a 70 éves Telegdy professzort!.....	391
Tisztújítás 2005-ben.....	392
A 2005. évre kiírt SZAB pályázatok díjazottjai	401
2006. év	402
Epilógus	404
Irodalom.....	406
Zárszó	408
Névmutató.....	411

ELSŐ RÉSZ

A Magyar Tudományos Akadémia Története

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Kedves ünneplő Szegedi Akadémiai Bizottsági Barátaim!

A Magyar Tudományos Akadémia története egy mondatban fogalmazva, akár így is szólhatna: 1825-ben a magyar nyelv ápolására, a tudományok és művészetek magyar nyelven való művelésére hazájukat szerető, nemzetükért felelősséget vállaló magyarok hazaszeretetüket és felelős gondolkodásmódjukat intézményesítették, ez volt, és ez ma is Akadémiánk, a nemzet tanácsadó testülete.

Az Akadémia jelentős részt vállalt a nemzeti színjátszás fejlesztésében – hiszen a XIX. század első felében színműveket íratott és fordíttatott –, a tudományos teljesítményeken túl szépirodalmi művek létrehozását is támogatva díjakat alapított, valamint a magyar népköltészet gyűjtését, a hazai tudományos könyv- és folyóiratkiadást is segítette.

Az MTA az 1870-es években már egyértelműen Magyarország tudományos életének központja, a nemzeti kultúra fejlesztésének elsőszámú letéteményese.

A második világháborút követően a magyar politikai, gazdasági és kulturális intézményrendszer szovjet mintára történő átalakításakor került sor az MTA átszervezésére is: 1949-ben törvény deklarálta, hogy az Akadémia az ország legfelsőbb tudományos intézménye; ekkor a tudományos osztályok széleskörű bizottsági hálózatot hoztak létre, amelybe bevonták – az akadémia tagjai mellett – a tudományos fokozattal rendelkező kutatókat is, továbbá az 1950–60-as években – elsősorban a természettudományi alapkutatások, valamint a társadalomtudományok művelésére – akadémiai kutatóintézeteket szerveztek.

Ezen időszakban alakult meg az Akadémia öt területi bizottsága.

A Magyar Tudományos Akadémia a területi bizottságok – így a Szegedi Területi Bizottság 1961-es – létrehívásával messze megelőzte a hazai állami és nem állami intézményekben megfogalmazott decentralizációs, regionalizációs elképzeléseket, nemhogy ezen elv mentén kialakított koncepciók gyakorlati megvalósítását.

Továbbá arról sem szabad megfeledkezni, hogy Szeged városa és a szegedi tudományosság, valamint kulturális élet meghatározó volt a korábbi időszakokban is: elég csak gróf Klebelsberg Kuno fejlesztéseinek eredményeire, gya-

korlati hatására, továbbá Szent-Györgyi Albert szegedi életszakaszára, munkásságára gondolni.

A Szegedi Akadémiai Bizottság negyvenöt esztendő fennállása és működése modellértékű példát nyújt arra, ha a regionális gazdasági, társadalmi és tudományos szereplők együttműködését akarjuk szemléltetni: legyen ez együttműködés – a szereplőket tekintve – a helyi tudományos kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények; a tudományos közösségek, vagy tudósok, illetve a tudomány eredményei iránt érdeklődő „laikusok”; az innováció terén érdekelt gazdasági szervezetek, valamint az alap-, vagy alkalmazott kutatást folytató kutató-fejlesztő csoportok kooperációja.

A fentiekben felsoroltak mellett nem másodlagos az MTA Szegedi Területi Bizottságnak – a többi akadémiai területi bizottsághoz hasonló – az anyaországi és a határon túli magyar tudósok, továbbá hazánk és a környező országok tudósközösségei közötti együttműködésben – mint kezdeményező fél, vagy mint befogadó közeg – vállalt érdemi tevékenysége.

A múlt eredményein túl nagy örömmel ad okot az a tény, hogy – a közel fél évszázados működés után – az öt területi bizottság kiegészült egy hatodikkal: az ez év január elsejétől létező Kolozsvári Akadémiai Bizottsággal.

Napjainkban – az 1994. évi XL. törvény szerint – az MTA önkormányzati elven alapuló tudományos köztestületként működik, amelynek fő feladata a tudomány művelése, a tudomány eredményeinek terjesztése, a kutatások támogatása, a magyar tudomány képviselése.

Mára a Magyar Tudományos Akadémia az alap kutatás és az alkalmazott kutatás párhuzamos támogatásával Magyarország elsőszámú innovációs központja.

A büszkeségre okot adó jelen mellett igen pozitív jövőképünk is lehet, hiszen elmondhatjuk magunkról, hogy Európában a legfiatalabb kutatói életkorfával, átlagéletkorral rendelkezik az MTA. Jellemző adatként elmondható, hogy az intézeteinkben dolgozó kutatóink közül a 40 éveseknél fiatalabbak aránya – százalékban kifejezve – 46%; továbbá büszkék lehetünk arra is, hogy a magyar kutatók fele-kétharmada támogatás mellett legalább megegyező mértékű és elismertségű eredményeket produkálnak, mint nyugat-európai, tengeren túli társaik, hiszen egy tudományos cikk, egy impakt pont eléréséhez Magyarországon jóval kevesebb támogatást használhatnak fel a kutatók.

Persze mindez azt is jelenti, hogy elsődleges célunk kutatóink munkájának anyagi körülményein javítani. De az előbb elmondottakból az is következik, hogy Magyarország versenyképességét alapvetően meghatározó, jó alapot, ki-

váló szakmai háttérrel biztosító kutatógárdával rendelkezünk, olyan kutatókkal, tudósokkal, akik a nemzetközi tudományos közösségben elismertek.

Kutatóink, köztestületi tagjaink, tudósaink jelentős része az MTA területi bizottságaiban dolgozik, azon területi bizottságokban, amelyek ma nagy segítséget jelentenek az Európai Unión belüli – regionális szemlélet szerinti – munkában.

Ilyen módon a területi bizottságokra – így a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságára is – jelentős feladatok várnak a hazai és az államhatárokon túlnyúló fejlesztésekben egyaránt; hiszen a több évtizedes tapasztalatukkal jelentős szerepet vállalhatnak a magyarországi területi- társadalmi egyenlőtlenségek – fejlesztéseken keresztül megvalósuló – megszüntetésében ugyanúgy, mint a határmenti-határokon átívelő gazdasági, tudományos, kulturális együttműködési pályázatok, programok kidolgozásában, valamint megvalósításában.

Az elmúlt negyvenöt esztendő sikereihez gratulálva mindenkinek, aki részt vállalt azokban, valamint – elődeink hazaszeretétét és felelősségtudatát megtartva-átörökítve – a jövőbeni feladatokhoz, célokhoz erőt és jó munkát kívánva, üdvözlöm a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának, a SZAB-nak a munkatársait, illetve a köztestületi, valamint legvégül, de nem utolsó sorban akadémikus tagjait.

Budapest, 2007. március 01.

Vizi E. Szilveszter
a Magyar Tudományos Akadémia elnöke

Bevezetés

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Bizottságának története a Magyar Tudományos Akadémia történetének része, ezért csak abba illeszthetően írható le. Továbbá, mivel a magyar tudomány, így a Magyar Tudományos Akadémia Magyarország történetének szerves része, így írásunkat a történeti helyzet, a kor vázlatával kezdjük. Azét a korét, mely létrehozta első nevén a Magyar Tudós Társaságot, később Magyar Tudományos Akadémiát. Ahogy változott a történelem, úgy változott, vagy éppen változatlan maradt az Akadémia. Ezt a mozgást követjük leírásunkban korábbi forrásmunkákra támaszkodva 1961-ig, amikor az akkori nevén Szegedi Akadémiai Bizottság (SZAB) létrejött. Ez lényegében az MTA történetének esszé-szerű bemutatása. Lehetséges és nem kizárt, hogy ezt a történetet is csak kevesen ismerik. De ha valaki jól ismeri mindezt és feleslegesnek ítéli, hagyja ki a közbeeső részt, folytassa az olvasást 1961-től.

1961-től kezdve a Bizottság iratanyagának rendezése és tanulmányozása alapján folytatjuk a történetet. A SZAB új székházba (Szeged, Somogyi utca 7.) költözésével, majd az épület renoválása során az irattár többször költözött, melynek során végül az iratanyagot – a tűzrendészeti szempontok betartásával kialakított helyiség fémállványaira – rendezetlenül belezsúfolták. Első feladat tehát az irattár rendezése volt, mégpedig évekre szétválogatva. Ezt követte az iratanyag részletes átválogatása. Külön csoportosítottuk azt az iratanyagot, melyet a történet dokumentálására felhasználhattunk, a maradék anyagot dossziékba rendeztük, jelöltük és tárlókba helyeztük. Ez a munka mintegy tíz hónapnyi intenzív munkát jelentett.

Az iratanyagból látszott, hogy annak egy részét már kiválogatták, melyek felhasználásával Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus, a Bizottság egykori elnöke a SZAB 25 éves fennállásának alkalmából írt jubileumi tanulmányában 6 lapon közreadta a SZAB történetét.

Megfordult még az SZAB irattárában dr. Szabó Tibor történész, aki 1996-ban pályamunka formájában (gépirat, 66 lap) ismertette a SZAB rövid történetét. Érdemes Szabó Tibor bevezető sorainak egy részét szószerint idézni: „A tudományos intézmények, egyesületek történetének megírása a múltban egyes kiváló tagjaik nobile officiuma volt. Az intézménnyel való több évtizedes kapcsolat, a munkásság, a történések, a közösség szellemének alapos ismerete, a szakmai azonosság és érzelmi viszonyulás tette őket legalkalmasabbá a múlt feltárására. Miután két éven át meghirdetett pályatételre jelentkező nem

volt, felkérésre, mint kívülálló, vállaltam a Szegedi Akadémiai Bizottság három évtizedes történetének megírását. A munkát nehezítette a költözködés következtében szétzilált, feldolgozatlan régi iratanyag hozzáférhetetlensége, valamint az a tény, hogy a Magyar Tudományos Akadémiával foglalkozó munkák egyike sem említi meg a területi bizottságokat. Az Almanachok csak névsorokat közölnek, a Magyar Tudomány 1960–1993. évfolyamaiban alig találtam a szegedi bizottságra utaló anyagot. A helyi sajtó csupán alkalmilag, nagyobb esemény kapcsán közölt cikkeket a SZAB-ról. Egyedüli forrásom Szőkefalvi Nagy Béla akadémikusnak a 25. évfordulóra írt összefoglaló munkája, a Negyedévi Tájékoztatók, majd éves Beszámolók voltak.”

Eddig Szabó Tibor.

Miután azóta sem vállalkozott senki önként a SZAB történetének megírására, Telegdy Gyula akadémikus, a SZAB elnöke – szelíd unszolással – felkérte jelen sorok íróját e nobile officium vállalására. Nem mintha Szabó Tibor által említett „kiváló” jelzőt a vállalkozó szerző magára venni bátorzkodnék, csupán azt mondhatja el mentségére, hogy – egyáltalán nem önkéntes egy éves kihagyással – 1949 óta a Szegedi Tudományegyetem, majd az Orvosegyetem hallgatója, dolgozója, vezető oktatója, továbbá a SZAB egyik, ma is működő szakbizottságának, később – nyugalomba vonulása után – újabb munkabizottságának az alapítója volt.

Telegdy akadémikus és a szerző közötti megállapodás alapján elkészül egy nagyobb lélegzetű adatgyűjtő munka, mely kézirat formájában elhelyezésre kerül a Csongrád Megyei Levéltárban, az Egyetemi Könyvtárban, a Somogyi Könyvtárban és a SZAB irattárában azzal a céllal, hogy a részletesen dokumentált változat a szakmai érdeklődők számára forrásként szolgáljon, továbbá készüljön egy olvasmányos, mérsékelt terjedelmű változat a nagyközönség számára is.

A részben rendezett irattár még forrásként szolgálhat azoknak is, akik további részletekre kíváncsiak. Például azoknak az egyetemi hallgatóknak, akik szakdolgozatot kívánnak írni az intézmény gazdálkodási rendszeréről, vagy részletes biográfiai adatokra kíváncsiak a SZAB tagjairól, avagy részleteiben érdeklődnek a szak- és munkabizottságokban folyó korábbi munkákról, stb.

Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus, a SZAB akkori elnöke 1974-ben úgy döntött, szükséges negyedévenként rövid írásos tájékoztatókat közre adni abból a célból, hogy egyrészt a SZAB belső tájékoztatását növelni lehessen, másrészt a régió értelmisége és vezetői betekinthessenek a SZAB tevékenységi körébe, továbbá (mint később láthatjuk) alkalom adtán be is kapcsolód-

hassanak a SZAB munkájába. A tájékoztatókat az éppen funkcionáló tudományos titkárok készítették saját, egyéni stílusukat követve.

Grasselly Gyula akadémikus az 1985-el kezdődő elnöksége idején a negyedéves tájékoztató füzeteket felváltotta az éves beszámolókkal, amely a SZAB munkáját és történetét részletesen dokumentálják. Telegdy Gyula akadémikus elnöksége idején az éves beszámolók szerkesztése és stílusa tekintetében egységessé vált, mivel 1990-től ugyanaz a személy, Horváthné Turák Mária, a titkárság főmunkatársa készítette.

Mindaddig, amíg az eredeti levéltári iratok alapján állt össze a történet, e sorok írója saját élményei, meglátásai alapján született meg az írás. Amint a negyedéves tájékoztatók megszülettek, már az események bemutatása súlyozta, és egyben irányt is adott a történetnek. Az részletes éves beszámolók megjelenése a történetíró számára újfent stílus változást jelentett, hiszen az egyes kötetek annyira aprólékosak, hogy azokról az időkről csak összefoglaló áttekintést érdemes készíteni.

A történeti stílusváltásokat ennek az írásnak készítője is követni kényszerült, ami jelen írás heterogenitását magyarázza.

Mindebben az is közrejátszott, hogy a SZAB az MTA történetében az első próbálkozás volt a vidéki Bizottságok között, így az alapítóknak jutott az utkeresés sorsa is.

Lássunk hozzá tehát a kezdetek kezdeténél.

A Magyar Tudós Társaság létrejöttének előzményei

A történeti helyzet vázlata

A középkori Magyarország egykor európai hatalmi tényező volt, mely korszakának a Balkánon keresztül előrenyomuló Török Birodalom vetett véget. Az ország történetét katonailag a fenyegető török terjeszkedés, szellemileg az 1517-ben indult lutheri reformáció, majd annak nyomán kialakuló ellenreformáció határozta meg.

Miután a török 1521-ben elfoglalta Nándorfehérvárt, Magyarország sorsa 1526-ban Mohácsnál beteljesedett. A Mohácsnál győztes I. Szulejmán még hét hadjáratot vezetett Magyarország ellen. Két alkalommal is (1529, 1532) fenyegette Bécset, sikertelenül. Végül is Magyarország lényegében ütközőponttá vált az Osztrák és a Török Birodalom között.

Szulejmán háromszor is elfoglalta Budát, de csak a harmadik alkalommal (1541) tartotta meg végleg. Ekkorra belátta, hogy Magyarországon túlra aligha terjeszkedhet, ezért Buda köré vilajetet szervezett (élén a beglerbéggel), melynek déli határa messze elért a Balkánra is.

Mohács után véglegesen három részre szakadt az ország. Egyik része Habsburg, a másik része török uralom alá került, egyedül a harmadik rész, Erdély őrizte a független magyar államiság és a Habsburg ellenesség koncepcióját.

Miután Zápolya (Szapolyai) János (1487–1540) erdélyi vajda – a mohácsi csatából kimaradva – épségben maradt hadseregével visszavonult Erdélybe, ahol személyében – török protektorátus alatt – megkezdődött az erdélyi fejedelemség kora.

A török uralom alá került országrész elnéptelenedett, megállt felette az idő. A török megszállóknak csak arra volt gondja, hogy a még megmaradt lakoságtól időben beszedje az adót, s őrizze, szélesítse katonai pozícióit.

A Habsburg uralom alá került országrészben az osztrák politika fő célja a magyar rendiség és alkotmány felszámolása lett azzal, hogy a magyar országrészt örökös tartományként a birodalomhoz csatolja.

Magyarország középkori egyetemei

A műveltséget Szent István óta a kolostori iskolák képviselték. A tudományosságot szervezetileg az egyetemek jelentették. Miután Itáliában, Spanyolországban és Nyugat-Európában virágzó egyetemek jöttek létre (Párizs, Salamajca, Salerno, Bologna, Padova, stb.), a Kárpát-medencében megtelepedett magyar uralkodók fiataljaikat az európai egyetemekre küldték, hogy a tudományokat elsajátítva részt vehessenek az államvezetésben. A világot járt és látott magyarok fejében hamarosan megfordult, hogy saját iskolát vagy iskolákat kéne alapítani a műveltség és haladás előmozdítására. A magyarországi egyetem eszméje valószínűleg már a 13. században, Veszprém iskolájában valósult meg 1270 körül. Az Anjou (Nagy) Lajos (1342–1382) által alapított pécsi (1367), a Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) óbudai, és Vitéz János (1408–1472) pozsonyi egyeteme mellett Hunyadi Mátyás (1440–1490) domonkos-iskoláját említik még, de ennek alapító levele napjainkig sem került elő. Ezek az egyetemek politikai célokat is szolgáltak, s alapítóik halálával a középkori magyar egyetemek elsorvadtak, megszűntek.

Magyarország főiskolái, egyetemei Mohács után

A mohácsi csata után három protestáns iskola is létesült, mely idővel főiskolai rangra emelkedett: Sárospatak (1530), Pápa (1531) és Debrecen. Az utóbbi – ma is főiskolaként működve – alapítási évét 1538-ban jelöli meg.

Erdélyben János Zsigmond (1541–1571) foglalkozott azzal a gondolattal, hogy főiskolát alapít Gyulafehérvárott, de szándékban korai halála megakadályozta. Ekkor lépett helyébe somlyói Báthory István (1533–1586) akit 1571-ben erdélyi fejedelemmé, majd 1575-ben a Lengyel-Litván Unió uralkodójává választottak.

Báthory 1579-ben a lengyel jezsuita tartomány főnökének, Francisco Sunieri vezetésével 12 jezsuitát elindított Erdélybe. Miután Báthory ellátta őket az iskola fenntartásához szükséges birtokadománnyal, 1579. október elsején szerencsésen megérkeztek Kolozsmonostorra. Haladéktalanul rendbe szedték az elhagyott monostort, megnyitották iskolájukat.

1580-ban a rend megkapta és felújította a Kolozsvárott üresen álló ferences-kolostor épüleategyüttesét, ezzel az iskola is beköltözött Kolozsvárra. Ekkor Báthory István Vilnában (Wilna, Vilna, Vilnius, Vilnó), 1581. május 12-én az intézmény számára alapító levelet adott ki. Ebben iskoláját az itáliai, a spanyol és a többi nyugat-európai egyetemmel egyenrangúnak jelentette ki, s felhatalmazta babérosi, magiszteri és doktori cím adományozására.

Ezzel valóra vált a rég óhajtott egyetemi gondolat Erdélyben.

Igaz, hogy a jezsuiták Erdélyből való kiűzésével (1588), majd visszahívásával (1596), továbbá a vallási villongások és a hadi helyzet szerencsétlen alakulásával az egyetemet lerombolták (1603), de a gondolat a kolozsmonostori iskolával és Bethlen Gábor főiskolájával tovább élve áthidalta az évszázadnyi történeti űrt.

A magyar ellenreformáció nagy alakja, a korábban jezsuita Pázmány Péter (1570–1637), esztergomi érsek (aki első kiképzését a kolozsvári Báthory-iskolában kapta) hasonló elhatározásra jutott, mint Báthory István. Pázmány 1635-ben (a török fenyegetés miatt Esztergom helyett) Nagyszombatban (Trnava) jezsuita vezetés alatt egyetemet alapított kezdetben ugyanúgy két karral (bölcselet, teológia), mint a kolozsvári Báthory-egyetem. Az alapítók abban is hasonlítottak egymásra, hogy mindkét alapító a saját vagyonából hozta létre az iskolát.

1567-ben a nagyszombati egyetemen jogi kar is létesült, a negyedik (orvosi) kar azonban csak 1769-ben valósult meg.

Fölszabadító háború a török ellen

Mivel a török 1541-ben létrehozta a budai vilajetet, láthatóan hosszú időre berendezkedett Magyarországon. Magyarország három részre szakadásával az ország Törökország és Ausztria között ütközőponttá alakult, továbbá a törökök idővel, sikertelen próbálkozásaik nyomán, többé-kevésbé belátták, hogy számukra Magyarországon túlra terjeszkedni katonailag lehetetlen.

Amikor a történelmi eseményekben dús másfél évszázados kárpát-medencei török jelenlét után az európai politikai helyzet Ausztria számára kedvezően alakult, az egyesült császári hadak visszafoglalták Budát (1686), 1699-re pedig végleg kiűzték a törököket az országból. Mindez a jezsuita nevelésben részesült, és a protestantizmus legkeményebb ellenfeleként ismert I. Lipót (1640–1705) alatt valósult meg, kiben sokan a nagy fölszabadítót látták. Uralkodása alatt (1657–1705) kemény, a magyar rendeket mélyen sértő abszolutizmust vezetett be. A „fölszabadító” császári hadak garázdálkodásaitól szenvedő ország lakossága szembefordult a hatalommal. A fölszabadított lakosság nagy része menekült, főként Erdély felé, bujdosókká (kurucokká) váltak.

Az elégedetlenséget először az 1664-ben a magyarok nélkül megkötött, de rájuk nézve rendkívül hátrányos vasvári béke (1664. aug. 10.) váltotta ki a Wesselényi-féle szövetkezésben (1670–1671), melyet a hatalom kegyetlenül megtorolt. Ugyancsak I. Lipót politikája ellen kelt föl Thököly Imre (1657–1705), majd II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) is.

A három részre szakadt ország korszaka – Buda visszafoglalása, majd a török teljes kiűzése után – az 1699-i a karlócai békével (január 26.) ért véget.

A folytonos háborúktól és az 1708–1714 között pusztító pestis miatt elnéptelenedett és elszegényedett országba nemcsak szervezeten érkeztek telepesek a birodalomból, hanem jöttek maguktól is minden irányból: északról szlávok, keletről románok, ruszinok, délről szerbek, horvátok. Magyarország és Erdély nemcsak külpolitikailag szűnt meg önálló cselekvő egység lenni – leszámítva Báthory István és Bethlen Gábor korát –, hanem belpolitikailag is kényszerűen igazodott a bécsi politikához.

1696 után az Erdélybe visszatért jezsuiták Kolozsvárott újra megnyitották iskolájukat. Később építkeztek (ugyanott, ahol az 1603-ban lerombolt egyetemük állt), tanítottak, és iskolájuk valódi egyetemként működött a jezsuita rend feloszlásáig (1773).

A Jézus Társaság 1773-as feloszlatásával gazdátlanul maradt a nagyszombati egyetemet Mária Terézia állami kezelésbe vette, a kolozsvári egyetemet pedig újjászervezte. majd a kegyesrendiek (piaristák) gondjaira bízta.

A felvilágosodás és az ipari forradalom

Közben Európa nyugati részében korszakalkotó fejlemények történtek.

A 17. szd. második harmadában René Descartes (1596–1650) fellépésével induló, a 18. és a 19. szd. első negyedében kiteljesedő szellemi megmozdulást nevezi a történelem a felvilágosodás évszázadának, amely megmozgatta egész Európát, elérte Magyarországot is.

A magyar felvilágosodást Bessenyei György (1747–1811) fellépésétől számítjuk.

A felvilágosodás mellett az ipari forradalom formálta Európát. Ipari forradalom alatt Angliában a manufaktúrákról a gépesített gyáriparhoz vezető gazdaságtörténeti korszakot értjük. Ez a 18. sz. második felében kezdődött, és a 19. szd. első felében ért véget.

Az ipari forradalom elsőként a szövőiparban indult, majd a gőzgép elterjedésével kifejlődött a bányaiipar, valamint a gép- és járműgyártás.

A 18. században kiteljesedő felvilágosodás, az ipari forradalom, valamint annak betetőzését jelentő nagy francia forradalom (1789–1794) alapjaiban tovább módosította Európa szellemi arculatát.

A felvilágosodás a feltörekvő polgárság ideológiáját fogalmazta meg a rendiséggel szemben, a francia forradalom pedig széttörte a rendiség kereteit, mert eltörölte a veleszületett kiváltságokat és hátrányokat. Mindenki egyformán érvényesülhetett tehetsége szerint.

Míg Angliában 1640–49 között lezajlott angol polgári forradalom megteremtette az új polgári rendet, és megnyitotta az utat a további fejlődés előtt, addig a 18. szd.-ban kezdődő és a 19. első felében kiteljesedő ipari forradalom létrehozta a manufaktúrákat fölválto gyáripart és világkereskedelmet. Mialatt Franciaországban és Angliában lezajlott a nemzeti állammá alakulás, ezalatt a kontinenst uraló Ausztriában, ezen belül Magyarországon, Oroszországban és Törökországban *fölváltotta a fejét a nemzeti gondolkodás*. A különféle nyelveket beszélő népcsoportokban föléledt a nemzeti öntudat, megszületett a birodalmakat – így Magyarországot is – belülről feszegető nemzetiségi kérdés.

A francia forradalmat követő napóleoni háborúk (1796–1815), végig pusztították Európa nagy részét. Az 1814-es, majd Napóleon visszatérése után – annak végleges vereségével – 1815-ben lezáruló bécsi kongresszussal befejezettek nyilvánították a régi rendszer visszaállítását. A 121 cikkelybe foglalt megállapodással hosszú időre szabályozták Európa felosztását. Ezen fölül az orosz, osztrák és porosz uralkodók szorosabb kapcsolatba léptek egymással, megalakították a Szent Szövetséget, Metternich (1773–1859) pedig évtizedeken át – szinte korlátlanul – uralta Ausztria belső életét, akinek döntő szava lett a Szent Szövetségben is.

Megkezdődött a reakció csendjének korszaka, mely a 19. század közepére a forradalmak kitörésével zárult.

1800–1827

Míg a napóleoni háborúk alatt kialakuló magyarországi gabona-konjunktúra elősegítette a tőkét felhalmozó kereskedő és földbirtokos réteg megerősödését, addig a bécsi kongresszus után a mezőgazdasági termékek iránti kereslet visszaesése miatt Magyarországon gazdasági válság alakult ki. Ez elsősorban a gabonatermelő földbirtokosokat és a kereskedőket érintette. Bécs az osztrák államesőd nagy részét is a magyarokra akarta hárítani (devalváció 1811, 1816). Ezzel megbomlott a rendi nemesség és az udvar közötti egyetértés. Mindemelllett a feudális kötöttségek, mint a jobbágyi robot és az úrbéri szolgáltatásokra alapozott gazdaság, az egységes belső piac hiánya (belső vámok) együttesen erős belső feszítő erőt hozott létre, amely kifelé a magyar nyelv hivatalos elismertetésének mozgalmában jelentkezett.

A 19. szd. elején ébredt rá Magyarország a saját, gazdaságilag sokszorosán hátrányos helyzetére. *Arra, hogy a gazdasági elmaradottság mellett nemcsak Bécs politikája ellen kell küzdeniük a magyar nyelv elismertetésével, hanem az országon és Erdélyen belül nemzeti önállóságra ébredő népek, mint a szlovákok, a románok, a horvátok, a szerbek, a németek, a ruszinok nacionalizmusa ellen is föl kellett venni a harcot.* Ez is táplálta – elsősorban az irodalom sorai-
ban – a magyar nemzeti tudatot azzal, hogy a latint váltsa föl a magyar nyelv; ugyanakkor aki saját nemzetiségének nyelvét beszélte, *automatikusan kimaradt a magyarság soraiból.*

A magyar arisztokrácia szűk rétege – főként gróf Széchenyi István (1791–1860) vezetésével – kezdte fölmérni azt a többoldalú, rettenetes gazda-

sági elmaradottságot és politikai-társadalmi feszültséget, ami Nyugat-Európához, de elsősorban Angliához képest uralkodott Magyarországon.

Gróf Széchenyi István lett a 19. szd. húszas éveiben megindult reformmozgalom legfőbb kezdeményezője. 1815–1817-ben beutazta Olasz-, Görög-, Franciaországot, Angliát és Kis-Ázsiát. Hazatérve beutazta Erdélyt is. Barátságot kötött 1821-ben Wesselényi Miklóssal (1796–1850), s most már 1822-ben együtt járták be Franciaországot és Angliát.

Mit látott Széchenyi Angliában?

Az 1815-ös első útja során talán csak a lovakat és a társadalmi érintkezés, az időtöltés kifinomultságát.

Aztán 1822-ben észrevette a már jól kiépült angol gyáripart (textil-, bánya-, vas-, gépipar), melyhez képest Ausztria ipara jelentéktelennek tűnt. Látta a gőzhajókat, megismerte a hatalmas tengeri flottát, amely uralta a tengereket és biztosította a világot behálózó kereskedelmet, pénzforgalmat, beruházásokat. Utóbb értesült arról, hogy Angliában 1821-ben felépült az első gőzvontatású vasútvonal. Igaz, hogy nem mindenkinek egyformán, de a középkor kiszolgáltatottságához képest az embereknek magasabb életszínvonalat biztosított. Megszűnt a krónikus élelem hiány és éhínség.

A világot járt magyar arisztokraták, mint Széchenyi és Wesselényi, hamar fölismerte, hogy a magyar rendi berendezkedéssel járó alacsony színvonalú termelésnek az angol mintához való felzárkózása csak a születési kiváltságok eltörlésével, a tehetség szerinti érvényesülés alapján nyugvó gazdasági fejlődés pedig csak a társadalmi egyenlőség útján biztosítható. Széchenyi mondta ki egyértelműen, hogy a magyar arisztokráciának – amíg nem késő – önként kellene meglépnie azt, amit később csak forradalom kényszeríthet ki.

A Magyar Tudományos Akadémia, korábbi nevén Magyar Tudós Társaság (MTT) létrehozását is ez a helyzetfelismerés mozgatta.

Korábbi elképzelések a tudós társaságokról Magyarországon

Sokan foglalkoztak tudós társaságok alapításának tervével, mint Bod Péter, Bessenyei György, Révai Miklós abból a felismerésből kiindulva, hogy a nemzeti művelődés és a tudományok között mély kapcsolat van. A nemzeti

művelődés igénye, a tudósok mozgalma mellett a politikai hatalom támogatása is szükséges az akadémia gondolatának megvalósításához.

A magyarországi politikai hatalom azonban sem a magyar művelődési igényt, sem a tudósok törekvését nem nézte jó szemmel, mert mindenben a felvilágosodás és francia forradalom szellemi-politikai eszméit, függetlenségi törekvéseit vélte fölfedezni.

Bél Mátyás (1684–1749) pozsonyi evangélikus lelkész és polihisztor 1735-ben tervezetet készített egy Magyar Tudományos Társulatról.

Bod Péter (1712–1769) erdélyi református lelkész 1756-ban nyelvápoló és kézirat kiadó társaságra tett javaslatot, majd Apáczai Csere János (1625–1659) példáját idézve a magyar nyelv ápolására Tudós Társaságot kívánt alapítani.

Bessenyei György (1747–1811) mindvégig a magyar nyelv művelésének feltétlen híve és művelője volt. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudóssá, de idegenen sohasem, mondta Bessenyei. 1779-ben megalapította a Hazafiúi Magyar Társaságot. Lelkesítette a francia akadémia példája. Jámbor szándék c. munkájában értekezett a magyar tudományos társaság megalakításának szükségességéről. Révai Miklós (1750–1807), a Pozsonyi Magyar Hírmondó szerkesztője támogatta Bessenyei elgondolását, ezért 1790-ben 800 példányban kiadta a művet. Világosan látta, hogy elképzelésének támogatói csakis a politika magas rangú képviselői lehetnek, így Révai elsősorban őket igyekezett megnyerni. Sok nagynevű támogatót nyert meg az eszmének, mint pl. a magyarul tanuló Sándor Lipót főherceget, de – sajnos – nem tudta megnyerni a helytartótanács elnökét, gr. Zichy Károlyt, akinek jóvoltából az egész ügy a tanügyi bizottság süllyesztőjébe került.

Aranka György (1737–1817) Erdélyi Nyelvművelő Társasága 1793-ban kezdte meg működését. A Társaság gyűlései 1801-ben megszakadtak, de a kísérlet 1820-ig tovább élt, amikor a főkormányshék végleg betiltotta.

Kultsár István (1760–1828) író, az első nagyobb magyar hírlap, a Hazai Tudósítások megindítója (1806) és haláláig szerkesztője, pénzjutalmat tűzött ki a nyelv fejlesztésének előmozdítására. Kiadta Mikes Kelemen – különösebb visszhang nélkül maradt – leveleit. Húsz éven át a pesti írói társaság központja volt.

Teleki László gróf (1811–1861), 1848 előtt az ellenzék vezére, tragikus sorsú politikus pedig évente 26 ezer forintot tervezett egy tudós társaság alapítására.

A meddő tanácskozások és tervezetések közben Marczibányi István a tettek mezejére lépett.

A makói születésű Marczibányi István (1752–1810) nevét nagy összegű alapítványok őrzik. 50.000 forintot hagyott a Ludoviceumra. Az Irgalmas Rend számára megvette a budai Császár-fürdőt a környező házakkal együtt, amely épület együttesben működött a 20. szd-ban az ORFI, majd visszakerült a Rend birtokába. Az Erzsébet- apácák számára kórházat épített, a Magyar Nemzeti Múzeumnak pedig régiség gyűjteményt adományozott. A magyar tudományos és szépirodalmi művek jutalmazására 50.000 forintos alapítványt tett, mely alapítvány kezelését 1847-ben az Akadémia vette át.

Marczibányi alapítványa mellé Sándor Iván 10.000 Ft-os, a Vitéz-család 2.000 Ft-os, továbbá egyéb kisebb adományokból tekintélyes jutalom alapgyűlt össze. Kuratóriuma – Marczibányi Bizottság néven – a Nemzeti Múzeumban működött, mely – lassan-lassan– akadémiai intézmény jellegét kezdte öltetni.

A Magyar Tudós Társaság megalakulása Széchenyi felajánlása

Az előbbieken vázolt előzmények után 1825. november 3-án, a rendi országgyűlésen a soproni Felsőbüki Nagy Pál nagyhatású beszédet mondott. Ekkor a hallgatóság köréből kilépő fiatal huszártiszt, gr. Széchenyi István, birtokainak egyévi jövedelmét, 60.000 forintot ajánlott föl kezdő összegként a Tudós Társaság javára. A lelkes felszólalást és felajánlást további adományok követték: Vay Ábrahám (Borsod megyei alispán és követ) 20.000 Ft, gr. Andrássy György (Torna vármegye követe) 10.000 Ft, gr. Károlyi György birtokainak félévi jövedelme, 40.000 Ft. *Négyüket nevezték később alapítóknak.*

November 8-án ünnepélyes nyilatkozatban jelentették be a nádornak és az országgyűlésnek, hogy Tudós Társaságot alapítanak. Erről az országgyűlés 1826. április 17-én fölterjesztés készített, melyet a király 1827. április 11-én hagyott jóvá. A 1925–27-i 11. cikkely rendelkezett A hazai nyelv művelésére felállítandó tudós társaságról vagy magyar akadémiáról címmel. (Magyar Törvénytár /Corpus Iuris/ 1740–1835. évi Törvénycikkek, 445. oldal.)

Ugyanitt a 445–447 oldalon található a 12. cikkely: Azoknak a nevei, a kik a tudós társaság fölállítására, vagy a hazai nyelv terjesztésére is ajánlatokat tettek, az utókor emlékezete végett törvénybe iktattatnak.

József nádor	10 000	forint
gr. Széchenyi István	60 000	

Vay Ábrahám	8 000	
gr. Andrásy György	10 000	
gr. Károlyi György	40 000	
id. gr. Pálffy Ferenc	4 000	évenként
gr. Batthyány János	10 000	
gr. Eszterházy Mihály	10 000	
ifj. gr. Eszterházy Károly	10 000	
gr. Széchenyi Pál	10 000	
Justh Gábor	1 000	
Inkey Imre	1 000	
Gr. Teleki László	5 000	
	és a család 30 000	Ft értékű könyvtára
Szabó-Szepessy István	200	
herceg Batthyány Fülöp	50 000	
gr. Cziráky Antal	3 000	
gr. Keglevich János	6 000	
Kopátsy József veszprémi püspök	2 000	
Pápay Sámuel	1 000	
br. Zay Károly	2 000	
br. Mandell Károly	1 000	
Szlavnicai Sándor István	10 000	és könyvtára, ritka pénzek, képek és földabroszok

Néhány megjegyzés:

1. A MTA másfél évszázada c. könyv 11–12 oldalán az alapítók között Vay Ábrahám 20 000 Forinttal, a 12. cikkelyben csak 8 000 Ft szerepel.
2. Ugyancsak a MTA másfél évszázada c. könyv 30 000 kötetnyi könyvtárról beszél, ezzel szemben a 12. cikkelyben 30 000 Ft értékű könyvtárról + pénzről (5 000 Ft-ról) van szó.

A rendi országgyűlés

Rövid magyarázatként említjük, hogy mi is volt az a bizonyos rendi országgyűlés, és miként szólalhatott meg ezen gr. Széchenyi István .

A rendi országgyűlés Magyarországon a 15. század folyamán alakult ki; a nemesség minden tagja személyesen jelenhetett meg. Az 1608-i törvény megkülönböztetett felső táblát (főnemesek, főpapok, bárók, országnagyok) és alsó táblát (nemesek és városok képviselői). 1687-i országgyűlésen az alsó tábla tagjait a vármegyék által delegált követek váltották föl, a városok pedig egy – egy szavazattal rendelkeztek. Az utolsó rendi országgyűlés 1848-ban volt, ez alkotta meg az ún. áprilisi törvényeket.

Az érdekelt résztvevők 1825. nov. 8-án ünnepélyes nyilatkozatban jelentették be a nádornak, hogy Tudós Táraságot, Akadémiát alapítanak.

A nádor ebben az időben Habsburg-Lotharingiai József Antal János osztrák főherceg (1776–1847), akit bátyja, I. Ferenc király 1795-ben Magyarország helytartójává nevezett ki. József főherceget a magyar országgyűlés 1796-ban nádorrá választotta, mely tisztséget a haláláig viselte. A sors különös adománya, hogy a nádori méltóságot ilyen hosszú ideig betöltő József főherceg magáénak érezte az ország gondjait, és aki – az adott körülmények által megszábotott feltételek között – a magyarok előremutató szellemi mozgolódásait elősegítette. I. Ferenc ugyanis betegesen rettégett a francia forradalom minden eszméjétől, melyekkel viszont a nádor bizonyos vonatkozásokban egyetértett. Emiatt csaknem komoly törésre került bátyjával, aki végül is – tapintatosan elkerülve az összetűzést –, főhercegi súlyával kifürkészte az osztrák adminisztráció bürokráciájának réseit. Közbenjárása nélkül nem lett volna sem Nemzeti Múzeum, sem később Tudós Társaság.

A nádor bátyja, I. Ferenc néven magyar király, II. Ferenc néven Német-Római Birodalom utolsó császára, rendkívül hosszú ideig, 1792–1835 között uralkodott. Konok ellensége volt minden felvilágosodásnak, nem is beszélve a francia forradalom eszme világáról. Amikor Napóleon 1794-ben császárrá koronáztatta magát, II. Ferenc is fölvette a császári címet. Uralkodásának idejét ferenci abszolutizmusnak nevezték, mely idő alatt Ausztriát rendőrállammá szervezték, kiépítve a mindent behálózó rendőri felügyelet és spicli rendszert. I. Ferenc hosszú szünet után, csak 1825-ben hívta össze a rendi országgyűlést, amely megnyitotta a reformországgyűlések korát.

Uralkodása alatt, 1809-ben volt Napóleonnal szemben az utolsó nemesi fölkelés, melyben Széchenyi is részt vett.

Az akadémiák létrejötte

Az akadémia és a múzeum szó eredete

Az akadémia (gör. akademeida, lat. academia) a tudományok vagy a művészetek, illetve azok egyes ágainak művelésére alakult intézet.

Legelőször Platón iskoláját említették akadémiaként, amely az attikai hős, Akademos (v. Hekademos) emlékének szentelt athéni ligetről kapta nevét, ahol Platón (Kr.e. 347–270) előadásait tartotta. Ez az akadémia kb. Kr.e. 387-ben keletkezett, mely Platón halála után még több évszázadon át fennmaradt.

A Múzeum az akadémiához hasonló intézmény, mely a görög múzsa szóból származik, mely eredetileg a múzsák temploma, később a tudománynak, a művészeteknek szentelt helyet értették alatta. Az ókor legjelentősebb múzeuma volt az alexandriai, melynek alapítója Ptolemaios Philadelphos volt.

Ptolemaios nevet viselték Egyiptom macedón-görög eredetű uralkodói Kr.e. 323–30 között. Legnevesebb közülük I. Ptolemaios (Kr.e. 367–283), aki Nagy Sándor egyik, alacsony sorból kiemelkedő hadvezére, és 323-tól Egyiptom helytartója, aki rendkívül bölcs és művészet – tudomány pártoló uralkodó volt. Ideje alatt keletkezett a Museion. A múzeum legfontosabb része a könyvtár volt a palota ama részében, ahol a tudósok gyülekeztek. Az államtól fizetést kaptak, hogy zavartalanul élhessenek tudományuknak. Tevékenységük elsősorban a filológiára vonatkozott, de helyet kaptak a költészet mellett az orvostudomány és az ún. egzakt tudományok is.

A középkor vége óta mind a múzeum, mind pedig az akadémia szó jelentés módosuláson ment keresztül.

Múzeumon általában ritka és értékes tárgyak gyűjtésére és kiállítására szolgáló épületet értenek. Az Erdélyi Múzeum Egyesület nevében alapjában őrzi az eredeti jelentést is, mert megalakulása óta lényegében akadémia volt. Újjáalakulása óta ezt a funkciót tölti be, és a mai Erdélyi Múzeum Egyesület akadémiának tartja magát.

Az akadémia megjelölés alatt a reneszánsz óta tudományos társaságot, majd felsőbb tanintézetet (főiskola) értettek. Később – az egyetemtól eltérőleg – azt a felsőfokú tanintézetet is akadémiának kezdték nevezni, amelyben egyetlen tudományt oktattak, pl. Selmeceen a Mária Terézia által alapított bányászati akadémia, a Liszt Ferenc által alapított zeneakadémia, a 2. világháború előtti években a mezőgazdasági akadémiák Keszthelyen, Magyaróváron,

Gödöllőn; jogakadémiák Kecskeméten, Egerben, Kassán, Pozsonyban; teológiai, kereskedelmi és katonai akadémiák (Ludovika), Színiakadémia stb.

Az akadémikus szó jelentése: 1. az Akadémia tagja, 2. egyetemhez tartozó, főiskolai, pl. akadémikus műveltség = egyetemi műveltség, 3. elméleti, pl. akadémikus vita = elméleti vita.

Az akadémiák közül – történelmi szerepét illetően – első helyen említjük a párizsi akadémiákat egyesítő Institut de France-t, amely kezdetben a francia nyelv ápolására alakult magántársaság volt. Ezt Richelieu (1585–1642) szervezte át, ettől kezdve Académie Francaise (1635) néven működött tovább, mely 1637. júl. 10-én tartotta első ülését. Tagok száma kezdettől fogva 40 fő volt, miként napjainkban is. Idők folyamán Académie Francaise-ból számos akadémia vált le, több átalakuláson és névváltoztatáson ment át a történelem viharaiiban. Idővel kialakult az osztályokra való tagozódás, kezdetben három, majd négy, öt, sőt átmenetileg hat osztály működött. Mindegyik osztály maga választotta tagjait, s a választást az uralkodó hagyta jóvá. Az osztályok külön – külön üléseztek, de évente egyszer, okt. 25-én az intézmény valamennyi tagja ünnepélyes nagygyűlésen ült össze. Az intézmény tagjai rendszeres jövedelmet élveztek: a r. tagok évi 1500, a titkár 6000 frankot kapott.

Franciaországban Párizson kívül akadémiák sora alakult, mint pl. a lyoni (1700), caeni (1705), marseillesi (1726), roueni (1736) akadémia stb.

Németországi akadémiák között a legrégebbi az I. Frigyes (1657–1713) porosz király által alapított berlini porosz akadémia (1700), melynek első elnöke Leibniz (1646–1716) lett. A müncheni bajor akadémia 1759-ben, a göttingeni 1752-ben, a lipcsei szász akadémia pedig 1846-ban alakult.

Az akkori osztrák birodalomban elsőként a prágai akadémia jött létre 1769-ben; ezt követte – viszonylag későn – a bécsi Császári Tudományos Akadémia az 1847. május 30-án kelt alapítólevéllel.

Olaszország az akadémiák hazája. Elsőként Firenzében, Cosimo Medici udvarában alakult 1470-ben egy platóni akadémia, melynek élén Marsilius Ficinus állt, kinek halálával (1521) az akadémia megszűnt.

V. Alfonz nápolyi király udvarában keletkezett Antonio Beccadelli Panormita körül tudós társaság. Ez az akadémia már külső és tiszteleti tagokat is választott.

Az 1498-ban Rómában alapított Accademia Antiquaria működésének fő célja volt az itáliai régiségek föltárása. Az olasz nyelv művelésére alakult Accademia della Crusca, melyet Grazzini költő alapított Firenzében (1582). Ez adta ki Velencében (1612) a Vocabolario della Crusca-t. Ez az intézmény

lett a mintaképe nemcsak a francia, de Európában és Európán kívül alakult tudós társaságoknak is.

A többi olasz akadémia ugyancsak nyelvművelő céllal keletkezett. A torinói akadémia 1757-ben magán kezdeményezésre alakult, 1783-ban lett királyi intézmény. A 18. szd.-ban a matematika és a fizika terén fejtett ki jelentős tevékenységet. További akadémiaiak még: Róma, Nápoly, Lucca, Palermo, Velence, Catania, Messina, Rovigo, Pistoia, Siena stb. akadémiája.

Ibériai félsziget akadémiai közül Spanyolországban V. Fülöp által 1713-ban alapított Real Academia Espanolát, Portugáliában az Academia Real das Sciencias (1779) említjük.

Németalföld: Haarlem (1752), Leiden, Amszterdam.

Oroszország: Pétervári császári tudományos akadémia, Nagy Katalin, 1728.

Angliában alakult tudós társaságok meghatározott tudományterületek, mint a matematika és a természettudományok művelésére szakosodtak. Ilyen volt a londoni Royal Society (1663) továbbá Edinburghban (1783) és Dublinban (1782) alakult királyi társaságok.

Az angol akadémiaihoz hasonló, meghatározott céllal szakosodott akadémiaiak alakultak másutt is, mint Genfben a Société de physique et d'histoire naturelle; Padovában az Accademia delle scienze (1520); Rómában az Accademia dei Lincei (1590), melynek tagja volt Galilei is; Bolognában az Institutum scientiarum et artium (1737).

Orvostudomány művelésére alapította Bécsben J. L. Banchius (1652) a természetvizsgálók Leopoldinische Akademie-t Academia naturae curiosorum néven, amelynek neve idők folyamán I. Lipót és VII. Károly tiszteletére az Academia Caesarea Leopoldina – Carolina Germanica naturae curiosorum nevet vette föl.

Orvosi akadémiaiak alakultak még Velencében (1701), Pétervárott (1799), Párizsban (1820), Brüsszelben (1841), stb.

Az ismertetett példák közül láthatjuk, hogy az ókorban, Platónnal kezdődött a tudomány művelőinek tudományos társaságokba tömörülő akadémiaiak története, az alexandriai múzeumon át vezetve az olasz, majd a francia akadémiaiak mintájára többi nemzeti akadémia elterjedésével folytatódott. Így érkezett az akadémia gondolata (talán kicsit megkésve!) is Magyarországra.

1831–1840

1827. április 17-i országgyűlési felterjesztés nyomán az 1825–27. 11. tc. kimondta: „Az önként és szabad adakozással összeszedett tőke vagyomból Tudós Társaság vagyis Tudományos Akadémia állíttassék föl.”

1827. nov. 30-án bizottságot állítottak föl az alapszabály elkészítésére.

1828. márc. 15. és ápr. 17-e között a 26 tagú bizottság kidolgozta az országgyűlés által meghatározott elvek szerinti alapszabályt. Itt hosszabb szünet következett, mert a király az alapszabályt csak 1831. január 28-án hagyta jóvá!

Az Akadémia első „közülését” (közgyűlését) 1831. febr. 14-én tartották meg Pest vármegye házának termében.

Ugyan miért kellett mindehhez három év?

A válasz az akkori helyzet ismeretében: a ferenci bürokráciának ennyi idő kellett a körültekintő munkához, nehogy az alapszabályban a legkisebb rés lehetne az udvar iránt engedetlenség kifejezésére. Ennyi idő kellett, hogy a rendőrség gondosan földelthesse mindazon szóba jöhető személyek előéletét, kapcsolatait, véleményét, meggyőződését és állampolgári hűségét, akik a tudós társaság vezetői és feltételezett tagjai lehetnek azért, hogy az udvar nyugalma minden oldalról biztosítva legyen. A ma embere is nyugodtan fölteheti a kérdést, hogy van-e új a nap alatt?

A Társaság legfőbb fölügyője és oltalmazója a király, pártfogója József főherceg, a nádor.

A testület elnevezése uralkodói kívánságra Magyar Tudós Társaság (MTT) lett a Magyar Tudományos Akadémia helyett! Micsoda szómágia! Az akadémia szó száműzendő a magyar nyelvből? A MTT működési köre kettős: nyelv-művelő és tudományos feladatokat lát el; külföldi tudományos műveket fordítat le magyar nyelvre, hogy az olvasókat újabb tudományos eredmények elérésére serkentse.

A Társaság minden kiadványát be kell mutatni a cenzornak, önálló nyomdája nem lehet!

Az alapítóknak joguk van a felajánlott összeget maguknál tartani, csak a kamatokat kell befizetni a Társaság javára, de ennek egyhatodát tőkésíteni kell. Ez az összeg 1826 és 1831 között mindössze 14 644 forintot tett ki.

Hogy ezt az összeget viszonyítani tudjuk, megemlítjük, hogy a francia akadémia mintegy 320 000 Ft, a pétervári orosz akadémia mintegy 114 000 Ft fölött rendelkezhetett; a berlini porosz akadémia egyetlen tagjának évi jövedelme kitette a Társaság éves költségvetését.

Az alapszabály szerint a tudományos testület legfőbb irányítója az Igazgatótanács.

Az 1830. július 7-én királyi megerősítéssel jóváhagyott 25 tagú Igazgatótanács (IT) összetétele: a négy alapító mellett az ország négy rendjének (rendi főméltóságok, központi hivatalok vezetői, egyházak) képviselői. A nemességet és a polgárságot egy-egy tag, Felsőbüki Nagy Pál, Sopron megyei követ és Wagner Ferenc, Sopron város polgármestere képviselte.

A IT jogköre: megválasztja a tagokat, az elnököt, a másodelnököt és a főtitkárt.

Az alapszabálynak kettős feladatot kellett biztosítania: őrizni az uralkodóház iránti lojalitást és a működőképességet.

A reformkor történelme azonban minden rendőrségi információ szerzés, körültekintő intézkedés, kicsiszolt spicli-rendszer ellenére, alig másfél évtized után elsöpört mindent. Még Metternichet is!

A reformkor kitermelte magából az álláspontokat. Röviden: míg Széchenyi szerint a reformok automatikusan meghozzák a társadalmi átalakulást, Kosuth szerint a társadalmat úgy kell forradalmian átalakítani, hogy befogadja az újításokat. Még ma is vitatkozhatunk, kinek volt igaza!

A MTT első elnöke gróf Teleki József (1790–1855), másodelnöke gróf Széchenyi István, első titkára Döbrentei Gábor (1785–1851) lett. Annak ellenére, hogy a titkári posztra többen pályáztak, mint Kölcsey, Kazinczy, Horvát István és Toldy Ferenc, a titkárságot Döbrentei nyerte el, aki ugyan Széchenyi pártfogoltja volt, de – mint később kiderült – teljesen alkalmatlan volt erre a tisztségre. Helyére hamarosan, 1835-ben a nagy munkabírású Toldy (Schedel) Ferenc (1805–1875) került, aki több mint negyed évszázadon át vezette titkárként a testületet.

Munkatervében első helyen állt a nyelvművelés, mégpedig abban az értelemben, hogy a magyar nyelvet alkalmassá kell tenni a tudományok befogadására.

A MTT műveket ad ki, bírálatokat készít, pályázatokat ír ki, és tudományos utazásokat támogat.

A MTT-ot rendes, tiszteleti és levelező tagok alkotják.

Az eredetileg 42 fős rendes tag helyéből az Igazgatótanács csak 27 hely betöltését ajánlotta, de összesen csak 23 tagot nevezett ki többéves tájékozódás alapján.

A MTT hat osztállyal indult az alábbi rendes tagokkal:

- I. Nyelvtudomány (Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc, Kisfaludy Sándor, Kölcsey Ferenc, Pázmándi Horvát István, Guzmics Izidor).
- II. Phylosophia (Döbrentei Gábor, Imre János, Berzsenyi Dániel, Szilasy János).
- III. Történetírás (Horváth István, Petrovich Ferenc, Kazinczy Ferenc, Kiss János).
- IV. Mathesis (Tittel Pál, Bitnicz Lajos).
- V. Törvénytudomány (Szlemenics Pál, Köteles Sámuel).
- VI. Természettudomány (Gebhardt Ferenc, Bugát Pál, Horvát József, Balásházy János).

Az Akadémia munkájának nélkülözhetetlen föltétele – a könyvtár – alapját a Teleki család 30 000 kötetes bibliotékája képezte. Vásárlások mellett cserepéldányok, ajándékok és hagyatékok révén gyarapodott az állomány. A könyvállomány rendbe hozását Toldy Ferenc vállalta. Ekkor a MTT alkalmas helyet bérelt a könyvtár számára (az Urak utcájában, a Trattner-Károlyi-féle házban). Vörösmarty ez alkalomra írta a Gondolatok a könyvtárban c. versét Pesten, 1844. dec. 23-án.

A könyvtár mellett adományokból, hagyatékokból összegyűlt az ásványtár, éremtár és a levéltár.

Az MTT első évtizede

1831. február 14-én és február 24-én megválasztották a titkárt valamint a 16 tiszteleti és 30 levelező tagot.

A MTT érdemi működése tehát lényegében 1831-ben kezdődött.

1833-ban megindult a Tudománytár. Ez évente kétszer megjelenő enciklopédikus folyóirat volt, amely főként új tudományos eredményeket ismertetett. Jóllehet a cenzúra időnként teljesen megbénította, mégis referáló jellegével sikerült a világ újdonságait a magyar olvasóközönség számára elérhetővé tenni.

Három fórum alakult ki az új tudományos eredmények közlésére, úgymint a felolvasó ülések, továbbá az időszak kiadványok és nagyobb művek kiadása. Mivel a MTT-nak nyomdája nem volt, a pénz is kevés volt, így a kiadványok néha több éves késéssel jelenhettek meg.

A nemzeti művelődést szolgáló tudományos ismeretterjesztés kezdetben csak terv maradt.

Hamarosan megindult a nemzetközi kapcsolatok kiépítése is. A MTT tagjai közül többeket külföldi tudós társaságok, akadémiák tagjaivá választottak, mint Teleki Józsefet, Toldy Ferencet, Körösi Csoma Sándort, Schedius Lajost, Frivaldszky Imrét. Ugyanakkor számos külföldi híresség elfogadta a MTT tiszteleti tagágát, mint Frantisek Palacky cseh történész, Joseph von Hammer-Purgstall osztrák orientalista és történész, Friedrich Wilhelm Christian Karl von Humboldt német nyelvész, Friedrich Wilhelm Josef Schelling német filozófus, Karl Friedrich Gauss német matematikus.

A MTT működésének egyik vezérlő elve volt, hogy munkáját a legteljesebb nyilvánosság előtt végezze, és erről a nagyközönséget folyamatosan tájékoztassa. Erre szolgált az Évkönyv, amellyel a MTT a külföld előtt is megjelent.

A MTT első évtizedének történéseiről, munkásságáról gr. Teleki József elnök az 1841-es nagygyűlésen számolt be.

Ez alatt az idő alatt elült a nyelvújítás körüli vita, otthont adott több új tudományágnak (l. később), amelyek eddig teljesen ismeretlenek voltak. Ha eddig nem is születtek ugyan korszakalkotó új tudományos eredmények, ennek ellenére a MTT történetének új szakaszába lépett: funkcionálisan tudományos intézet és politikai tényező lett, valóságosan is tudományos akadémiává fejlődött.

Ezzel a MTT történetének első korszaka lezárult.

Az MTA története az 1848/49-es szabadságharc előtt és után a kiegyezésig

1841-ben megjelent Kossuth Lajos lapja a Pesti Hírlap. Kossuth vezércikerei indították meg a Széchenyi és Kossuth közötti vitát, de már 1844-ben Kossuthnak a radikális hangvétele miatt meg kellett válnia a Pesti Hírlap szerkesztői posztjától. Ezután a lapot Szalay László (1813–1864), Csengery Antal (1822–1880), majd Kemény Zsigmond (1814–1875) szerkesztette; mindhárom az MTT és később az MTA tagjai. A lapot 1849. januárban betiltotta Windischgrätz.

Ebben az időben széleskörű politikai vita indult meg a magyar társadalomban. Már nem az volt a kérdés, hogy szükséges-e a társadalmi átalakulás, hanem a mikéntje.

Ez a belső feszítő erő áterjedt az MTT-re is. Új felfogás, új tudomány-
szakok születtek, amelyek olyan tudományok alapjait fektették le, mint a pszichológia, tudománytörténet, nemzetgazdaság, szociológia, etnográfia és a pedagógia, sőt körvonalaiban megjelent a politika tudománya is. Mindezt már nem tudta elviselni a régi alapszabály. Messze túlnőtte mindazon kereteket, amit a tudomány képviselői művelni kezdtek. Megdőlt az eddig hangoztatott állandóság is, a fejlődés hívei pedig egyre többen lettek. A tudósok némelyike már nem fogadta el az arisztokrácia és a király megfellebbezhetetlen tekintélyét, sőt tiszteletlenül nyilatkoztak némely tiszteletbeli tagról is. Mindez robbanásig feszítette a megcsontosodott konzervatív, rendi kereteket, ami március 15-én fel is robbant. A robbanás azonban – két oldalról is – elérte Bécset.

Ezt megelőzően azonban az MTT anyagi helyzetének alakulása okozott belső feszültséget.

Ugyanakkor nem lehetett észre nem venni, hogy amíg megalakulása idején az MTT volt az egyetlen tudományos egyesület, addig sorra alakultak az olyan rangos tudományos szakegyesületek, mint a Kisfaludy Társaság (1836), a Pesti Műegylet (1839), az Országos Iparegyesület (1841), a Természettudományi Társulat (1841) és az Erdélyi Múzeum Egyesület (1841), valamint a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága, melyek nyitottságuk miatt vonzották a tagokat. Ezzel szemben az MTT arisztokratikus zártsága előrevetítette az elszigetelődés veszélyét.

Erre a fokozódó belső feszültségre utalt Széchenyi 1842. november 27-én az MTT XI. nagygyűlésén elmondott beszéde. Szóvá tette, hogy az MTT ne legyen magyarkodó politikai fórum. Ragaszkodott az eredeti alapítási célhoz, a nyelvműveléshez, és csakis ez lehet az Akadémia egyedüli célja

Sokakban az keltett Széchenyi beszéde nyomán megdöbbenést, hogy politikai álláspont fórumává tette az MTT-t; azt fogalmazták meg ellenzői, hogy a MTT csakis akkor töltheti be eredeti rendeltetését, ha önálló, tudományművelő akadémiává alakul.

Az Akadémián belül egyre határozottabban fogalmazódott meg a kívánság: az Akadémia szabaduljon meg a kormány gyámkodásától, a cenzúrától, a rendi berendezkedéstől, és csakis a tehetség és az elvégzett munka lehet az érték-mérő. A reform javaslat elkészült, de a rendi országgyűlés a kérdéssel már nem foglalkozott.

1848. márciusa döntő változást hozott.

A februári párizsi forradalom nyomán március 13-án Bécsben, március 15-én Pesten, március 18-án Berlinben kitört a forradalom. Metternich menekült.

Megszületett a 12 pont: Mit kíván a magyar nemzet?

Pesten Batthyány Lajos elnökletével megalakult az első felelős magyar kormány. Miniszterei közül Eötvös József, Széchenyi István, Deák Ferenc, Esterházy Pál, Szemere Bertalan, Mészáros Lázár az MTT tagjai voltak.

Március 15-e hatására Toldy Ferenc titkár „örömbeszédet” olvasott föl. A MTT köszönőlevelet intézett a királyhoz, a nádorhoz, Széchenyi István másodelnökhöz és Batthyány Lajos (1806–1849) miniszterelnökhöz. Ez még az alázatos, a letűnt kor stílusában íródott, de az aláírás már: *Magyar Nemzeti Akadémia!*

Az események magukkal sodorták az Akadémiát is. Felerősödtek a reform hangok. Felszínre került a kívánság: ez az Akadémia már nem az alapítók magánintézete, hanem országos intézmény rangjára kell emelkednie. Módosították az alapszabályt. Kiterjesztették a szavazati jogot a levelező és a tiszteleti tagokra is. Az ülések nyilvánosak, azokon bárki részt vehet. Ami a legfőbb: az Akadémia kikerült az Igazgatótanács gyámkodása alól. Ezt a reformtervet azonban Széchenyi – minden valószínűség szerint – nem továbbította.

Minden eddigi javaslat szentesítése a nagygyűlés feladata lett volna, de a pénztár üres. A nagygyűlést augusztusról novemberre halasztották, majd határozatlan időre elnapolták.

A bécsi udvar kétségbe esett az elhúzódó események hatására, melyek során az udvar kétszer is menekülésre kényszerült. Csak október 31-re sikerült a bécsi forradalmat végleg leverni.

Ez volt Ausztria francia forradalma. Csak rövidebb idő alatt játszódott le mindez. A megtorlás is hasonló volt.

Magyarországi eseményekre a bécsi udvar azzal válaszolt, hogy a magyarok ellen lázították a nemzetiségeket. Első lépésként a bécsi kormány báró Jellasics Józsefet, az I. bányászati határőrezred parancsnokát – a magyar kormány megkérdezése nélkül – kinevezte horvát bánnak, aki elfoglalta Fiumét, majd következő feladatául kapta a magyar forradalom leverését. A híre Kossuth toborzó útra indult, és hazahívta az osztrák seregben szolgáló magyarokat. Jellasics 1848. szept. 11-én 35–40.000 főnyi sereggel tört be Magyarországra, de szept. 29-én Pákozdnál a frissen szervezett honvédségtől vereséget szenvedett, és Ausztria felé menekülésre kényszerült.

Ezzel megkezdődött a fegyveres szabadságharc.

Októberben ismét forradalom tört ki Bécsben, az udvar Olmützbe (Olomouc) menekült. Olmützben lemondatták V. Ferdinándot (1793–1875), és helyére I. Ferenc Józsefet (1830–1916) ültették. Őt már nem kötötték a korábbi ígéretek (lásd: márciusi törvények), a magyarokkal szemben „legálisan” léphetett föl.

A téli, majd az 1849-es tavaszi hadjárat honvéd sikerei és Windischgrätz vereségei nyomán Ferenc József az orosz cár segítségét kérte. Az oroszok Igor Fjodorovics Paskievics (1782–1856), Varsó hercegének vezényletével mintegy 200 000 fős sereget küldtek Magyarországra. Így 1849 nyarára a szabadságharc – ismert módon – 1849. aug. 13-án a világosi várhegy alatt az oroszok előtti fegyverletétellel fejeződött be.

Következett a megtorlás.

Futott, ki merre látott, és tudott. Aki maradt, akasztották, börtönbe csukták. Haynau (1786–1892) 1949. július 19-én Pestre érkezett, és megkezdődött az általa vezetett megtorlás. Ez 1850. július elejéig tartott, amikor is megelégteltek működését és nyugdíjazták. Haynau idején 101 halálos ítéletet hajtottak végre, 1200 főt zártak börtönbe vagy ítélték várfogságra, és több ezer embert internáltak. Ezek emigráltak. Csak a közkatonák és az altisztek ellen nem folyt külön eljárás. Akiket a honvédségből kézre kerítettek (mintegy 40–50 ezer főt), 7 évre besorozták a császári hadseregbe.

A Nagyszebenben született báró Karl Geringer (1806–1889) lett a legyőzött ország teljhatalmú császári-polgári főbiztosa, rendőrfőnöke a grazi egyetemen végzett, később ügyvédi gyakorlatot is folytató Josef Prottmann von Ostereck auditor (rendőrbíró), a pesti egyetem igazoló bizottságának elnöke Virozsil Antal (1792–1868) lett. Ezek az emberek mintegy évtizedig működtek, majd eltűntek a közéletből.

A 19. század első felének korszaka (1815–1848) befejeződött, következett a reformok kora. A nagy forradalmak lecsengése nyomán ekkor látták be a nagyhatalmak, hogy jobb az ellenőrzött reform, mint a forradalmi robbanás.

1850–1860

1849 végén az a hír járta, hogy az Akadémia pénzszüke miatt feloszlik. Följelentések is érkeztek a helytartó tanácshoz, mely szerint az Akadémia a pénzvagyonát a forradalom céljaira költötte, sőt fölmerült az a veszély is, hogy az

1847-ben alakult Osztrák Tudományos Akadémia magába olvasztja a magyar akadémiát!

1850. január 16-án Teleki elnök körlevélben szólította fel a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tagjait: kezdjék meg munkájukat azon feltételek között, melyre az osztrák közigazgatás az Akadémia számára egyáltalán lehetőséget adott.

Báró Karl Geringer 1850 március végén engedélyt adott a részleges testületi munkára azzal a föltétellel, hogy az Akadémia kiadja sorai közül azokat, akik a forradalomban részt vettek, és kizárja mindazokat, akik bármilyen politikai szerepet vállaltak a forradalom alatt. Az elnökség különbizottsága március 24–28-án foglalkozott Geringer kérésével, de a bizottság szerint az Akadémia tagjai a szabadságharc idején csak tudományos kérdésekkel foglalkoztak, politikai tevékenységüket nem ismeri, így azok megítélésére sem vállalkozhatnak. Az Akadémia kisgyűléseken, zárt ajtók mögött látott munkához; összejöveteleiket csak a kormánybiztos jelenlétében tarthatták, aki természetesen minden mondatról beszámolt a hírhedt Prottmann, Josef von Ostereck Pest cs. kir. rendőrigazgatónak. Ezek után Geringer engedélye alapján összeült 1850. június 10-én a kisülés, amely a trón és a haza iránti hűség jegyében jelölte meg az Akadémia feladatát az önkényuralom sajátos viszonyai között. A beteg elnök és az alelnök távolléte miatt a helytartó gr. Andrássy György alapító tagot kérte fel a másodelnökségre.

Az osztrák kormány az Akadémiát nem tekintette országos intézetnek, ezért – az 1852-es egylet törvény értelmében – fennállási engedélyért kellett folyamodnia. Ez az engedély azonban csak 1858. végén érkezett meg, addig az Akadémia – lényegében – törvényen kívüli, kettős életet élt.

A helytartó 1858. február 27-én nem az eredetileg fölterjesztett, hanem az udvar érdekei szerint módosított alapszabályt hagyta jóvá. Az Igazgatótanács úgy vélte, hogy az udvar által megszabott alapszabályzat alapvetően eltér az alapítók szándékától, ezért módosításért folyamodott a királyhoz.

A feliratot Deák Ferenc készítette.

Az udvar válasza: elutasítás!

Maradt minden a régiben, amelynek megfelelően az Akadémia kormány irányítás alá került azzal, hogy az elnököt három jelölt közül az uralkodó, a rendes tagokat pedig a kormánybiztos nevezi ki. Az Akadémiára felügyelő kormánybiztos felelős azért, hogy az Akadémia az udvar által megszabott alapszabálynak megfelelő módon folyjék.

Ekkor az Igazgatótanács 1858. november 20-i ülésén leszögezte, hogy hivatalosan elfogadja ugyan az alapszabályt, de mindenkor az 1848-as alapszabálynak megfelelően működik, és ezt fogja követni.

Eötvös József – a kiélezett helyzetre való tekintettel – arra az álláspontra helyezkedett, miszerint az Akadémia léte a tét, ezt kompromisszumok árán sem szabad veszélyeztetni. Ezzel biztosan egyetértene Széchenyi is.

Széchenyi azonban nem értett egyet. A Döblingben lévő Széchenyi levele szerint, ha az Akadémia nem működhet eredeti alapítási céljának megfelelően, akkor alapítványát visszavonja. Széchenyi levelét azonban a kormánybiztos jelenlétében – a várható következményekre való tekintettel – nem merték föl-olvasni! Széchenyi óvása azonban nem múlt el hatástalanul.

A forradalom utáni évtized

Az új önkényuralom közben tudomásul vette, hogy végbement a polgári átalakulás.

1851-ben eltörölték a belső vámhatárokat, 1850-ben felállították az ipari és kereskedelmi kamarákat, Magyarországra is kiterjesztették a birodalmi posta-és táviróforgalmat (osztrák posta Magyarországon), valamint a vasúti rendtartást. 1852-ben bevezették az osztrák polgári és büntető törvénykönyvet.

1854. május 1-jén az uralkodó Magyarországon megszüntette a kivételes állapotot.

A társadalom egy része elfogadta az abszolutizmus által nyújtott lehetőséget és hajlott az együttműködésre, de a többség kiközösítette őket. Ekkor jelent meg Deák Ferenc példája nyomán a „passzív rezisztencia”. Ezzel szemben elnézőek voltak, de a komoly, fegyveres megmozdulásokat (Makk József csoportja Erdélyben; Noszlopy Gáspár) kíméletlenül elfojtották.

1853. március 2-án megjelent úrbéri pátens kimondta, hogy a volt jobbágyok kezén lévő úrbéri földbirtok fölött szabadon rendelkezhetnek, azaz tulajdonukba ment át.

Ferenc József kiegyezett a katolikus egyházzal is. Lemondott a placetum regiumról, jezsuiták visszatérhettek Magyarországra, és IX. Piussal konkordátumot kötött.

Az 1857-es általános amnesztia megkönnyítette az emigránsok hazatérését, melynek során visszakaphatták vagyonukat az azóta befolyt jövedelemmel, járadékokkal és az úrbéli kárpótlással együtt.

1860. október 20. Az Októberi Diploma kibocsátása. Ennek értelmében az uralkodó megígérte az alkotmányosság helyreállítását. Igaz, hogy idővel felülkerekedett a Schmerling-féle alkotmányos centralizmus (provizórium), s a Reichsratot kétkamarás parlamentté alakította.

1865-ben jelent meg a Pesti Naplóba névtelenül Deák Ferenc ún. Húsvéti cikke, mely feladta az 1861-es álláspontját, mely elvezetett az 1867-es kiegyezéshez.

Ekkor már javában tartott a nagyhatalmak közötti verseny korszaka.

Az Akadémia újra működni kezd

A szabadságharc elbukása után 9 évvel, 1858. december 20-án nyílt meg az Akadémia XVII. közgyűlése a Nemzeti Múzeum dísztermében.

Ez alatt az idő alatt az Akadémia 70 tagot veszített. Ki meghalt (pl. Teleki, Bajza, Vörösmarty), ki emigrált.

1854-ben megszűnt a kivételes állapot, 1957-ben pedig általános amnesztiát hirdettek a birodalom egész területére a politikai a politikai perekben elítéltek számára. Az érintettek visszakapták vagyonukat és azok addigi jövedelmét.

A némileg felszabadult légkörben, 1858-ban az Akadémia 74 új rendes, tiszteleti és levelező tag megválasztásával gyakorlatilag megújult. Új tagok lettek többek között: Arany János, Gyulai Pál, Jókai Mór, Lónyai Menyhért (később magyar miniszterelnök), Hunfalvy János, Hollán Ernő, Ipolyi Arnold, Nagy Iván, Szilágyi Sándor, Gönczy Pál, Dorner József és a geológus Szabó József.

A természettudományi osztály is megerősödött: a 9 régihez 22 újat választottak.

Az IT 24 régi tagja közül csak 10 volt olyan, aki még a forradalom előtt is tagja volt a testületnek. Az arisztokraták sorát még 1853-ban gr. Cziráky János, gr. Dessewffy Emil, herceg Esterházy Pál, gr. Károlyi István, br. Sennyei Pál erősítette, de mellettük később helyet kapott Kubinyi Ágoston (1853), Eötvös József, Deák Ferenc (1855), valamint a polgárság képviselőjében Sina Simon (1810–1876) bankár.

A támogatók sora is átalakult. Az arisztokrácia, mint tudománypártoló a birtokviszonyok gyökeres átalakulása miatt (jobbágyszabadítás) némileg visszaszorult a klérus és a polgárság képviselői mellett. Ennek ellenére Kovács

Miklós erdélyi püspök 100 arany, Gruber György kanonok 6400 forint, Szilasy János nagyváradai kanonok 500 forintot adományozott. Báró Sina Simon – görög származású bankár – 80 000 forintos alapítványt tett. Báró Sina (1810–1876) egyébként az Akadémia mellett a Nemzeti Színház, a Bazilika, több köz- és jótékonyági célokat szolgáló épület létrehozását segítette bőkezű adományaival. Gróf Karátsonyi Guidó (1817–1885) 1858-ban tett 10 000 forintos alapítványának kamataiból jutalmazta az Akadémia kétévenként 200 arannyal a drámai munkákat. Ezt a jutalmat az I. világháborúig adták ki.

Az Akadémia támogatói sorába lépett több mezőváros, mint Nyíregyháza, Kecskemét, Nagykőrös; kisemberek is adakoztak, gyakran csak egy-egy forintot, de adtak.

Az MTA mellett, az 1850-es években egész sor tudományos egyesület működött: Magyarhoni Földtani Társulat, Budapesti Királyi Orvosi Egyesület, Természettudományi Társulat, Erdélyi Múzeum Egylet.

Az 1850-es évek végét, az 1860-as évek kezdetét már nem annyira az elnök, hanem inkább az alelnök, Eötvös József határozta meg. Toldy Ferencet – mélyen konzervatív felfogása miatt – félreállították. A 1861. december 21-én megválasztott új titkár Szalay László (1813–1864) lett, aki a szabadságharc alatt 1849. áprilisáig Magyarországot képviselte Londonban és Párizsban. A Függetlenségi Nyilatkozat után emigrációba vonult, ahonnan 1854-ben tért vissza.

Eötvös és Szalay körül új, polgári gondolkodású csoportosulás alakult ki (centristák). Szalay azonban korán, 1864 nyarán meghalt. Az új főtitkár posztjára meghirdetett pályázat híven tükrözte az erőviszonyokat. A választást Arany János (1817–1882) nyerte, aki ezt a funkciót mindig nyűgnek érezte, benne sokan csak a költőt látták, azonban Eötvös gondolatainak szószólója lett. Eötvös – Arany tehermentesítésére – az emigrációból 1866-ban hazatért Rónay Jácintot (1814–1889) vontta be a titkári teendőik ellátásába.

Az MTA-nak a 30-as években megkezdett nemzetközi kapcsolatait tovább szélesítette nemcsak a könyvtári cserék és levelezések révén, hanem olymódon is, hogy újabb, neves európai tudósokat választott tiszteleti tagjai sorába. Az Akadémia tagjai azonban személyesen nem kapcsolódhattak be a nemzetközi tudományos életbe, mivel tagjai – *útlevel hiányában* – nem mehettek a külföldi kongresszusokra, annyira még az amnesztia miatt sem enyhült a légkör.

1860-ban Széchenyi, 1861-ben Teleki László önkézevel vetett véget életének.

Az Akadémia jövedelmei az 1860-as években

1859–1866 között az Akadémia jövedelme: adományok, kamatok, könyvek eladása. Ezt egészítette ki 1860-tól az értékpapírok, valamint a 1865-től a bérházak jövedelme. Miközben az Akadémia jövedelme 1860 és 66 között évről évre növekedett, 1867-ben mégis hiánnyal zárult az év, annak ellenére, hogy fennállása óta először kapott 10 000 forintos államsegélyt.

1858-ban országos gyűjtés indult az Akadémia székházának felépítésére. Ybl Miklós és Szakalnitzky Antal vezetésével felépült székházat 1865. évi nagygyűlésének megnyitásakor, december 9-én avatták föl.

1866. március 18-tól haláláig (1871. febr. 2.) Eötvös József lett az Akadémia elnöke.

A Magyar Tudományos Akadémia története a kiegyezés után A dualizmus évtizedei

1867-ben fordulóponthoz érkezett a magyar történelem.

Az uralkodóház Ausztriát Itáliában (1859) és a porosz-osztrák háborúban (Königrätz, 1866) ért sorozatos katonai vereségek nyomán arra a meggyőződésre jutott, hogy a birodalom nem nélkülözheti a magyarok támogatását. Ugyanakkor – szabadságharcaik sorozatos kudarcából okulva – a magyarok is belátták, hogy a történeti Magyarország teljes függetlensége elérhetetlen. A kölcsönös belátás kompromisszumra vezetett, ami természetesen megosztotta az országot. Kossuth hívei elkeseredett harcba álltak a kiegyezés híveivel. Miután mindez lecsengett, évtizedekkel később is egyik fél zsákcúba vezető öncsalásnak (Bibó), a másik fél (Szekfü) Szent István országalapításához hasonló történelmi tettként értékelte. A kompromisszum természetéhez hozzátartozik, hogy mindkét fél enged az álláspontjából, ennek megfelelően szükségszerűen voltak árny- és fényoldalai. Ekként érdemes történeéseinket értékelni.

A kiegyezés azonban létrejött, és működött.

Létrejött a dualista államberendezkedés, benne az új igazságszolgáltatás és közigazgatás rendszere, kialakultak a politikai pártok. Igaz, hogy közben, 1873-ban megrendült az ország pénzügyi rendszere (tőzsdekrach), de 1875-re

a Szabadelvű Párt vezére, Tisza Kálmán került a miniszterelnöki posztra, s egy politikailag viszonylag nyugalmas időszak következett.

Mivel a kiegyezés ténye évtizedeken át belpolitikai vita tárgya volt, amely nem maradhatott nyom nélkül a magyar tudományos életben és az Akadémia történetében sem. A lényeg, hogy Eötvös József elnök az 1868-as nagygyűlésen végre nyíltan kimondhatta, hogy elnyomás éveiben eddig szabadon csak az Akadémia falai között nyilatkozhattak, de a kiegyezéssel az Akadémiának is változnia kell!

Megindult az új alapszabály kidolgozása. Nem lehetett visszatérni az 1831-eshez, teljesen új alapszabály kellett. Az előkészítők: Greguss Ágost, Toldy Ferenc és Arany János .

Az Igazgatótanács szervezeti különállása és összetétele gondot jelentett! Az Igazgatótanács lényegében független volt az Akadémiától, s az adományozóktól függően az arisztokrácia határozta meg az anyagi létén keresztül a szellemi irányítást. Miután az IT tagjainak egy része kicserélődött, érvényesülhetett az Akadémia kívánsága, mely szerint az IT illetékessége csak a gazdasági ügyekre korlátozódjék. Az IT végül is hozzájárult, hogy az IT 24 tagjából 12-t a testület maga, 12-t pedig az Akadémia tagjai választhatnak.

Eötvös szerint az Akadémia feladata nemcsak a nyelvművelés és az irodalom támogatása, hanem az Akadémiának hatáskörébe kell vonnia az ország gazdaságának fejlődését elősegítő természettudományi kutatásokat. Ez az átalakítás az Akadémia életében mintegy második alapítás lett! Ebben a szellemben indult az új alapszabály megalkotása is.

Az MTA új alapszabálya

Az új alapszabály 1868 tavaszán került a nagygyűlés elé. A végleges formát 1869 áprilisára alakították ki, melyet Arany János a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz (VKM) terjesztett föl. A király mindezt 1869. jún. 14-én hagyta jóvá. Ekkor azonnal bizottságot küldtek ki az alapszabálynak megfelelő ügyrend kidolgozására.

Ez a 9 fejezetből és 61 paragrafusból álló Alapszabály volt érvényben 1945-ig! Ezért tartjuk fontosnak nagy vonalakban való ismertetését.

Első fejezet: Cél és eszközök (1–11. §). Az Akadémia főadata: „A tudomány és irodalom magyar nyelven művelése és terjesztése.” Ennek a célnak az elérésére tudományos vizsgálatokat és utazásokat végeztet és segélyez. Erede-

ti munkákat irat, jeles külföldi írók műveit fordíttatja, pályázatokat irat ki. A tudományos ismereteket saját könyvtára, könyvkiadása és előadások tartása révén terjeszti. Amennyire anyagi eszközei megengedik, kiváló tudósok munkájának folytatására segítyeket ad.

Második fejezet (12. §): az Akadémia szervezetéről szól. Az Akadémia szervezetét az elnök, a másodelnökök, a tagok, az Igazgatótanács, a főtitkár, az osztályok elnökei és titkárai, továbbá a „tisztí és szolga személyzet” alkotja.

Harmadik fejezet (13–20. §): a tagokról, a föladatakról, a választásokról intézkedett. Tiszteleti tagok száma max. 24 fő. A rendes tagok száma 60 fő. A rendes tagokat a levelező tagokból választották, akiknek száma (az 1888-as módosítás szerint) max. 156 fő lehet. Külső tag az lehet, aki nem magyar nyelven ír, de munkássága Magyarországnak tekintélyét fokozhatja.

A tiszteleti és rendes tagoknak „székük és szavazatuk van”, a levelezőtagnak „székük” van kivéve az osztályüléseket, ahol szavazati joguk is van.

Minden tag valamelyik osztályhoz tartozik, akiket kétharmados többség alapján jelöltek, s akiket a nagygyűlés ugyancsak kétharmados többséggel hagy jóvá. Tiszteleti és külső tagok megválasztásuk után azonnal oklevelet kapnak, a rendes és levelező tagok csak a székfoglaló előadás után.

Negyedik fejezet (21–22. §): az osztályok számát szabta meg. Ezek:

1. Nyelv- és Széptudományi Osztály.
2. Bölcséleti, Társadalmi és Történeti Tudományok Osztálya.
3. Matematikai és Természettudományok Osztálya.

Az első Osztálynak 6 tiszteleti és 12 rendes, a másodiknak és harmadiknak külön-külön 9 tiszteleti és 24 rendes tagja lehet.

1888-ban a levelező tagok számát 36, illetve 60–60 főben állapították meg.

1909-ben az első Osztály kérte, hogy a megnövekedett feladatokra való tekintettel a tiszteleti tagjainak számát 6-ról 8-ra, a rendes tagok számát 12-ről 16-ra, a levelező tagok számát pedig 36-ról 40 főre emelhesse. Ezzel a módosítással a tiszteleti tagok száma 24-ről 26-ra, a rendes tagok száma 60-ról 64-re, a levelező tagok száma 156-ról 160-ra, így az Akadémia teljes létszáma 250 főre bővült.

Az ötödik fejezet (23–28. §) az Igazgatótanácsról rendelkezett. Eszerint a Tanácsot az elnök, a másodelnök és a főtitkár, valamint a 24 tag alkotta. Tagjainak csak az elegyes üléseken van székük és szavazati joguk, a többiekben csak székük. Az Igazgatótanács feladata általában az Akadémia pénzügyeinek intézése, mint (A) az Akadémia vagyona feletti örökös, (B) a költségvetés megállapítása, (C) számadások felülvizsgálata.

Az Igazgatótanács 24 tagja közül fele részben oly férfiak sorából választhatók, akiknek révén az Akadémia dísze és java öregbedését várhatja. Ez a megjelölés a köznyelv szerint olyan személyektől várható, akik anyagi javakkal támogatják az Akadémiát, vagy bevételeikkel az Akadémia közéleti súlyát növelhetik.

A hatodik fejezet (29–39. §) az ülések típusait, azok tartását és feladatkörét szabályozta, mint 1. osztályülés, 2. összes-ülés, 3. nagygyűlés, 4. közgyűlés, 5. elegendő ülés. Részleteiben:

1. az osztályülések feladata (A) tudományos felolvasások tartása, (B) jelentések és indítványok megvitatása, (C) az osztályok költségvetésének megvitatása és elfogadása, (D) az osztályelnök háromévenkénti megválasztása;

2. az összes-ülések tárgya: (A) emlékbeszédek tartása, (B) tisztségviselők megválasztása, (C) a nagygyűlésnek fenn nem tartott jutalmak odaítélése, (D) pályatételek kiírása;

3. a nagygyűlésen választják az (A) igazgatótanácsai és (B) akadémiai tagokat (tiszteleti, rendes, levelező és kültagokat), valamint (C) az osztályok titkárait. A nagygyűlésen a hazai tudományos egyesületek képviseltethették magukat egy-egy taggal;

4. közgyűlésen (korábban közülés, melyet a nagygyűlésekkel egy időben tartottak) hangzanak el (A) különböző beszámolók az Akadémia évi munkásságáról, (B) emlékbeszédek a nevesebb tagok fölött, (C) tudományos értekezéseket vagy költői műveket olvastak föl. Közgyűléseken hirdették ki (D) a nagygyűlések alkalmával odaítélt jutalmakat, valamint (E) a tagválasztások eredményét;

5. az elegendő ülések feladata az (A) elnök, (B) főtitkár választás, (C) alapszabály módosítás.

Hetedik fejezet (40–54. §) az Akadémia vezető tisztségviselőinek megválasztásával foglalkozik. Eszerint: (A) a három vezető tisztségviselőt, nevezetesen az elnököt, másodelnököt és a főtitkárt a tiszteleti, a rendes és az igazgatótanácsai tagok elegendő ülése választja meg titkos szavazással és egyszerű szótöbbséggel. (B) Az elnök feladata az Akadémia képviselete a hatóságok és a közélet irányában, az Akadémia működését közvetlenül irányítja és őrködi az alapszabályok és a határozatok pontos végrehajtása fölött. (B) A másodelnöknek nincs külön feladatköre, alkalmanként (akadályoztatása esetén) helyettesíti az elnököt.

Az elnök és a másodelnök megbízása 3 évre szól. Az elnök másodszor is választható, a másodelnök 1883 óta csak egyszer.

Az akadémiai apparátus működtetése, az Akadémia gyakorlati ügyintézése és a határozatok végrehajtása a főtitkár feladata. Akadályoztatása esetén az osztálytitkárok közül az elnök jelöl ki helyettesét.

Az Akadémia magasabb tisztviselői, az anyagi és a székház ügyeket intéző gondnok, valamint az ügyész, aki az Igazgatótanács ülésein mint előadó szerepel.

Az osztálytitkárok intézik az egyes osztályok levelezéseit, szerkesztik a kiadványaikat és jegyzőkönyveket, az Akadémia fórumain az egyes osztályok ügyeinek előadói.

A főkönyvtárnokot – mivel a könyvtár alapját a Teleki család adománya képezte – a Teleki nemzetség alapító ága, az alkönyvtárnokot és a könyvtár, valamint a főtitkár alá rendelt többi tisztviselőt az elnök nevezi ki.

Nyolcadik fejezet (55–60. §) a fizetések és a díjak juttatását szabályozza.

A főtitkár és segéde, a gondnok, a könyvtár személyzete, a gyűjtemények őrei, az irodai személyzet és az ügyész évdíjat, a többiek évi bért kapnak.

A rendes tagok – amint az Akadémia jövedelme megengedi – évi fizetést kaphatnak. A tagokat az Akadémia felkérésére végzett külön munkát, valamint a kiadványokban megjelent dolgozatokat külön díjazták. Mivel az egyes osztályok ellátmány igénye folyamatosan növekedett, de az Akadémia jövedelme nem nőtt ennek arányában, a rendes tagok 1875-ben még 7140 forintot kitevő fizetése fokozatosan csökkent a költségvetésben, majd 1904-re teljesen megszűnt.

A kilencedik fejezet (61. §) szerint az Akadémia működése július, augusztus és szeptember hónapokban szünetel.

Az Akadémia alapszabályában nem esett szó arról, hogy az alapszabályt miként lehet módosítani. Ez akkor derült ki, amikor Csengery másodelnök meghalt, és Pauler Tivadart választották meg másodelnöknek. Többen fölvetették, hogy az elnök halála esetén helyére a másodelnök lépjen valamint a másodelnöki posztra a kinevezés csak három évre szóljon, hogy ezen megtisztelő tisztség betöltésére többekre sor kerülhessen. Amikor 1881 májusában tartott nagygyűlés elfogadta az alapszabály módosítást, kiderült, hogy az alapszabályban nincs szabályozva maga a módosító eljárás. Így az 1882-es nagygyűlés alkalmával tartott elegendő ülésen módosították az alapszabályt, melynek értelmében a kilencedik fejezet helyére került a módosító eljárás fejezete, az eredeti kilencedik fejezet pedig a tizedik helyre került. Ez a közgyűlés kimondta, hogy módosítási indítványt mind az összes-ülés, mind pedig az Igazgatótanács tehet, de az indítványt legalább öt tagnak kell kezdeményeznie. A tárgyalásra

vegyes bizottságot kell kiküldeni, melybe az Akadémia három osztálya 2-2 főt, azaz összesen hat, az Igazgatótanács ugyancsak hat tagot delegál. A bizottságot az Akadémia elnöke vezeti. Ha mind az összes-ülés, mind pedig az igazgatósági ülés elfogadja a javaslatot, a módosítás hatályba lép. Vélemény eltérés esetében a nagygyűlés idején tartott elegyes ülés és az Igazgatótanács azonos számú taggal vesz részt a titkos szavazásban, s rajtuk kívül még az elnök szavaz. A végzéshez legalább 19 szavazati joggal rendelkező személy jelenléte szükséges. Szavazat egyenlőség esetében az elnök szavazata dönt.

Az alapszabály kiegészítése a másodelnöki poszt betöltésével kapcsolatos 1909. évi – némileg előnytelen – módosítás óta a főtitkári megbízás élethossziglan tart. Ez azért szerencsétlen megoldás, mert az Akadémia tényleges működtetése főtitkár feladata, amely mindvégig nagy munkabírású személyt kíván. Az Akadémia 1882–1946-ig mindössze ezt a két módosítást hagyta jóvá.

A 19. szd. történései: a liberalizmus és a konzervativizmus küzdelmei

A kiegyezés utáni, politikailag viszonylag nyugodt másfél évtizedben is történt néhány nyugtalanító esemény. Oroszország támogatásával megerősödött a török uralom alatt lévő balkáni szláv népek függetlenségi mozgalma, a berlini kongresszus (1878) pedig fölhatalmazta az Osztrák-Magyar Monarchiát Bosznia okkupálására, amely egyáltalán nem ment simán, s a hadsereg részleges mozgósításhoz vezetett.

A következő évben Andrassy Gyula, mint a Monarchia külügyminisztere, létrehozta a Német Birodalom és a Monarchia közötti kettős szerződést. A paktum Olaszország csatlakozásával (1882) hármas szerződéssé bővült, melyhez idővel (1883) Románia is csatlakozott.

Tisza Kálmán 1890-es bukásával megszűnt a viszonylagos politikai nyugalom, és mozgalmas századforduló következett. 1896-ban a millennium eseményei, Kossuth halála és temetése, az aranyalapú új fizetőeszköz, a korona bevezetése, a nagyipar és a földbirtokosok érdekeinek ütközése, az agrársztrájkok és az ipari munkásság szerveződése, majd 1905-ben a Szabadelvű Párt bukása borzolta ilyen – olyan irányban a közvéleményt.

Sokan azt várták – a kor kívánalmainak megfelelően – az 1869-es szervezeti átalakítástól, hogy az Akadémia nagyobb szerepet juttat a természettudo-

mányoknak. Ez elsősorban azért nem következhetett be, mert Eötvösnek egyszerűen nem voltak erre alkalmas jelöltjei. Jellemző, hogy Eötvös József fia, Eötvös Loránd is németországi egyetemeken tanult. A századforduló idejére mindez sok tekintetben változott, mert olyan tudósgárda alakult ki, amely ekkorra felnőtt az európai színvonalhoz. Néhányan világosan látták, miféle szervezeti átalakulásra lenne szükség, de tehetetlennek bizonyultak az uralkodó osztályoktól befolyásolt Akadémia viszonyai között.

A kiegyezés utáni évek első nekilendülése után nemcsak a politika, de az Akadémia életét is bizonyos megállapodottság jellemezte.

Lónyai Menyhért (1822–1884) 1884. évi elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy az osztályok önálló működése és a szakbizottságok fölállítása eredményesnek bizonyult, ezért ettől nem is tanácsos eltérni.

Az 1848-as jobbágyfölszabadítás alapvetően megváltoztatta Magyarország birtok és társadalmi viszonyait. Az arisztokrácia komolyabb veszteségek nélkül túlélte a változásokat, de a középbirtokosok nagy része tönkrement. A kézművesek bevándorlásával a kisipar és a pénzügyekkel foglalkozó réteg megerősödött, a nagyipari centrumok körül pedig kialakultak a munkás kolóniák. 1871. március 18-án létrejött párizsi kommün meglehetősen nagy visszhangot keltett Magyarországon is.

1871-ben meghalt Eötvös József. A helyére lépő másodelnök, Lónyai Menyhért elnökként (1871–1884) az Akadémia pénzügyeinek rendezését tűzte ki fő célként. Lónyai 1867-től az Andrássy kormány, majd 1870–72-ben a Monarchia pénzügyminisztere, 1871–72-ben pedig Magyarország miniszterelnöke. 1872-ben – szerencsétlen módon – pénzügyi botrányba keveredett, amely politikailag és erkölcsileg hiteltelenné tette.

Közben a magyar tudományos élet vonatkozásában rendkívüli súlyú esemény történt: megnyílt a második magyar egyetem.

A második magyar egyetem megnyitása

Az 1867-es kiegyezéssel feléledt az erdélyi egyetem visszaállításának gondolata is.

Az 1581-es alapítólevéllel – a jezsuiták gondozásában létrejött – viszontagságos sorsú, kétkarú (bölcselet és filozófia) Báthory-egyetem, majd a rend felszólítása után Mária Terézia által négykarúvá (filozófia, teológia, jog és or-

vos) fejlesztett egyetem sorsa nem merülhetett feledésbe még akkor sem, amikor azt II. József 1784-ben királyi akadémiai líceummá degradálta.

A sokszoros átalakulást megért tanintézet egyetemmé alakításának gondolatát az 1848-as, első felelős magyar kormány kultuszminisztere, Eötvös József is fölvetette, de az ismert történelmi események miatt nem valósulhatott meg.

A kiegyezés után a második felelős magyar kormány kultuszminisztere ugyanaz az Eötvös József lett, aki ezt a pozíciót már 1848-ban betöltötte. Eötvös fölkerlte a kolozsvári jogakadémiát és az Orvos-sebészi Tanintézetet (OST), Mária Terézia egyetemének túlélő maradványait, hogy dolgozzák ki az egyetemmé alakulás menetét. Az elképzelés három hónap alatt elkészült, de az új politikai és parlamenti viszonyok között csak 1872-ben, Ferenc József érelyes fellépésének köszönhetően valósult meg.

A szubjektív okok mellett milyen objektív tényezők támogatták a kolozsvári egyetem újbóli megnyitását?

Első helyen említjük a Jogakadémia és az Orvos-sebészi Tanintézet létezését.

A kolozsvári jogakadémián végzetek közül 9-en lettek az MTA tagjai. Ők vetették meg a jogi kar alapjait. A jogakadémia tanára volt a kolozsvári egyetem 1872-es első rektora, Berde Áron, az MTA tagja.

Az OST kilenc orvos tagja közül nyolc az egyetem 11 fős orvosi karának tagja lett.

Létezett továbbá az Erdélyi Múzeum Egyesület. Ez az 1841/43. országgyűlés alkalmával alakult meg, de valójában csak 1856-tól kezdett működni, amikor Mikó Imre gróf (1805–1876), Erdély Széchenyije vette át az Egyesület vezetését. Az Egyesület hatalmas ásvány, állat, növény, érem és okirat gyűjteménnyel, valamint könyvtárral rendelkezett. Ez utóbbiak vetették meg a bölcséleti és a természettudományi kar alapját.

Az OST és a kolozsvári egyetem lett a pesti egyetem „előszobája”, ahol intenzív tanszéki kutatások folytak.

Némi kétségek mellett említjük a siralmas viszonyok között működő, de kétségtelenül meglévő Karolina-kórházat is.

Ezzel szervezetileg megindulhatott az újjáalapított egyetem.

Mint ismert, az első világháború utáni trianoni béke következtében Erdély és benne Kolozsvár is román fennhatóság alá került, így a menekülésre kényszerített egyetem Szegeden talált ideiglenes otthonra.

Trefort Ágoston elnöksége

Az elnöki székben Lónyait Trefort Ágoston (1817–1888) követte, aki (1872–1888 között kultuszminiszter) az 1888. évi nagygyűlésen szóvá tette, hogy az országos politika, a pártellentétek, valamint a különböző konzervatív irányzatok oly mértékben befolyásolták az Akadémia életét, hogy a kialakult légkörben lehetetlenné vált nemcsak a vélemények szabad kifejtése, hanem a tudományos kutatás is. Trefort örökébe lépett Eötvös Loránd ugyancsak figyelmeztetett, hogy az ülések szigorúan tudományosak legyenek!

Mind Trefort, mind pedig Eötvös Loránd vitathatatlan érdemeinek, s ebből eredő tekintélyüknek köszönhették elnöki pozíciójukat. Trefort Eötvös József utódjaként került a kultuszminiszteri posztra, aki a pesti, valamint a kolozsvári egyetem, a hozzákapcsolódó tudományos élet fejlesztésében elévülhetetlen érdemeket szerzett, Eötvös Loránd pedig vitathatatlan nemzetközi tudományos tekintélynek számított. Ennek ellenére mind Trefort Ágoston, mind Eötvös Loránd figyelem felhívásai pusztába kiáltott szavak maradtak.

A századforduló és a boldog békeévek

A millenniumra készülő országban az Akadémián belül is fölerősödött a konzervatív nacionalista és pártpolitika által keltett hangulat. Eötvös Loránd Széchenyi akadémiai domborművének leleplezése alakalmából (1893) mondott beszédében mindkét irányzattal foglalkozott: „...vannak még ma is olyanok közöttünk, akik a múltnak képein gyönyörködve, a párdubőrös ősök csillogó korszakát szeretnék újra feleleveníteni, és vannak még többen, akiknek minden erejét lefoglalja a politikai pártok viszálya...”

Minden figyelmeztetés ellenére – az 1890-es években – az országos politika segítségével a konzervatív-nacionalista csoportosulás vált hangadóvá az Akadémián belül. 1905 januárjában tartott képviselő választásokon a harminc éven át kormányzó Szabadelvű Párt vereséget szenvedett. Az Akadémia is megérezte a politikai változásokat.

Először korára és egészségi állapotára való tekintettel Szily Kálmán mondott le a főtitkári tisztségről. Az 1905. március 25-én tartott elegyes ülés Heinrich Gusztávot, az I. Osztály eddigi elnökét választotta főtitkárrá. Ugyanezen a napon összes-ülést is tartottak, amelyen Szily Kálmánt főkönyvtárossá választották meg. Szily a tőle megszokott aktivitással kezdett dolgozni a

könyvtár élén, ami a legjobb cáfolat volt arra, hogy sem nem kora, még kevésbé egészségi állapota volt a lemondás oka.

Alig telt fél esztendő, Eötvös Loránd is belefáradt a kilátástalan vitákba. Először 1905 tavaszán a nagygyűlés szokásos elnöki megnyitóját Kautz Gyula másodelnöknek engedte át, majd lemondott elnöki pozíciójáról is.

Kautz beszédében elmondta, hogy vannak ugyan jó nevű tudósai, de általában igazi európai értelemben vett tudományról és tudományosságról hazánkban nem beszélhetünk. A hazai túlzott nacionalizmus elidegeníti a külföldet a többi állam tudósaitól.

Eötvös helyére Berzeviczy Albert (1853–1936) került, aki kezdetben igazgatótanácsi tag, majd minisztersége idején tisztleti tag lett. Pozícióját politikusi pályafutásának köszönhette. Páratlanul hosszú ideig, 1905-től 1936-ig állt az Akadémia élén.

Az Akadémia konzervatív tagjai továbbra is csak a nemzeti nyelv és az irodalom művelését látták fő feladatuknak. A természettudományok és a gyakorlati élet tudományos problémáinak megoldása elől elzárkózott nemcsak a magyar, de több európai akadémia is. Elzárkóztak attól, hogy a tudomány segítse az ipari termelés fellendüléséhez szükséges tudományos háttérrel. Ezt az igényt először a tengerentúli, majd az európai verseny fogalmazta meg. A magyar agrártudományok fiataljai már az 1860-as években a német példára hivatkozva hangoztatták, hogy kísérleti intézetekre van szükség egyrészt a gyakorlati problémák tudományos megoldására, másrészt az elméleti elképzelések gyakorlati igazolására vagy éppen cáfolatára.

A tudományos kutatással foglalkozó intézetek, valamint az egyetemek felé fordult az érdeklődés, ahonnan az irányítók és a pénzzel rendelkezők gyors eredményeket várhattak.

Bármilyen nagynevű intézmény is volt a Porosz Tudományos Akadémia, Werner Siemens (1816–1892) mégis saját kutató intézetet állított fel (Physikalisch-Technische Reichanstalt, 1887) a gyorsan fejlődő fizika, elsősorban a rohamléptekkel fejlődő elektromosság ipari alkalmazása érdekében.

A kiegyezést követő években a kormány meg is tette az első lépéseket a mezőgazdaság és a bányászat terén, de senkinek sem jutott eszébe, hogy ezt a feladatot az Akadémiára bízzák. A minisztériumok a felmerült kérdések megoldását közvetlenül a vezetésük alá tartozó intézeteknek adták, ahol rövid úton megkezdődtek a vizsgálatok, s amennyiben elkészültek, azonnal hasznosították.

Ezzel szemben az Akadémia szervezete, és paradox módon az autonómiája, továbbá az ebből eredő ügyintézése irracionálisan gátolta a munkát. Ha a fel-

kérést valamelyik szervezet az Akadémiához küldte, akkor az a főtítkárhoz került. Mivel az érdemi ügyintézés az osztályok végezték, továbbadták az osztálytitkárnak, aki a soron következő havi osztályülésen előadta a kérelmet. Ez az osztály által kijelölt bizottsághoz került, majd ez idővel beszámolt a munkáról, mely fölött az osztály tagjai szavaztak. Ezek után a végleges jóváhagyást az összes-ülés adta meg. Amennyiben a kérelemnek pénzügyi vonzata is volt, akkor ez a – meglehetősen ritkán ülésező – Igazgatótanács elé került. Egy-egy kérelem elbírálása ilyen módon legalább fél, de vita esetén akár teljes esztendőt igényelt. A felgyorsult gyakorlati élet nem tudta tolerálni az ilyen magatartást. A nehézkesen működő Akadémia anakronisztikussá vált.

Az Akadémia vontatott ügyintézésével szemben az állam a kutatóintézetek felállítását és az egyetemi intézetek támogatását helyezte előtérbe az Akadémiával szemben. Sőt az 1888. évi elnöki megnyitóban felvetődött az Akadémia létjogosultságának kérdése is. Eötvös Loránd 1899-ben meghatározta az egyetemek és az Akadémia viszonyát: az egyetemek egyesítik a tudományos kutatást, az Akadémia a kutatás eredményei fejében jutalmat ad, szellemileg irányítja a tudományos munkát, a kutató intézetekben, főiskolákon, egyetemeken és az iparban folyó kutató munkát összefogja és a nagy föladatak teljesítésére ösztönzi. Az egyetemek és az Akadémia nem kizárják, hanem kiegészítik egymást.

A tudományos munka anyagi feltételei

A tudományos munka, a kutatás szervezése és irányítása a szakbizottságok feladata volt.

Az első bizottságokat még az 1850-es években állították föl.

A már meglévő öt bizottság mellett, 1869 után újabbak alakultak.

Az osztályokhoz tartozó bizottságok tagjait az osztályülések jelölték, akiket az összes-ülés választott meg három évre.

A bizottságok maguk választottak elnököt és előadót.

A bizottságok tagjai sorába nem akadémiai tagokat is meghívhattak, akiknek megválasztását az összes-ülés hagyta jóvá, de számuk nem lehetett több, mint a bizottság akadémiai tagjainak fele.

Az Akadémia tudományos utánpótlásának helyzete megoldatlan. Az I. Osztály új levelező tagjai a középiskolai tanárok sorából került ki. A II. osztály

tálynál már kisebb a számuk, mint az előzőnél, és a III. Osztálynál a legalacsonyabb.

A külső erőknek a III. Osztályba való bekapcsolása a Matematikai és Természettudományi Bizottság részéről indult meg. Első ízben Arany János jelezte az 1874–75. évi főtitkári beszámolójában, hogy a Matematikai és Természettudományi Osztály ülésein hét növényteni előadás hangzott el olyan, a bizottság kiküldött fiatal kutatók részéről, akiknek munkásságát az Akadémia tagjai mutatták be.

A geológiai és ásványtani előadások során Koch Antal számolt be a Bizottság által adott megbízás alapján végzett kutatásokról.

Fraknói Vilmos (1843–1924) 1883. évi főtitkári jelentésében 39 olyan fiatalról tesz említést, akik nem tagjai az Akadémiának, de akiket a bizottságok bevontak az osztályok bizottságainak munkájába. Ezek közül 13-at föl is vettek levelező tagnak.

1872 januárjában megalakult az Akadémiai Könyvkiadó Bizottsága, melynek főadata kizárólag kézikönyvek kiadása volt. A Bizottság saját költségvetéssel rendelkezett, mint általában a többi állandó bizottság. Első elnöke Csengery Antal lett. Az első alkalommal a Ráth Kiadó vállalta a kiadást, de *1875-ben megalakult a MTA saját kiadó vállalkozása*. Ennek a vállalkozásnak a hatékonysága fokozatosan csökkent a gazdasági válság miatt. A természettudományi tárgyú könyvek kiadását az Akadémia megszüntette mondván, a Természettudományi Társulat élénk és sikeres tevékenységet fejt ki.

A Könyvkiadó Bizottság és a Természettudományi Társulat „segélyezése” (értsd: állami támogatás) 1885-ben évi 5000 forint volt olyan megosztásban, hogy 2000 forintot az Akadémia, 2000 forintot a Természettudományi Társulat, 1000 forintot pedig az akkor már működő Magyar Orvosi Könyvkiadó Társaság kapott. A három kiadó évi ellátmánya a későbbiekben szerényen emelkedett, de ugyanebben az arányban került megosztásra.

Az Akadémiai Könyvtár fejlesztésére 1870-ben 5000, 1890-ben 7000, 1910-ben 15 000 koronát fordítottak. A gyarapodás fontos forrása az ún. köteles példányok megküldése és a cserekapcsolatok léte volt. A MTA Könyvtára 1870-ben 113 külföldi akadémiaival és társasággal állt cserekapcsolatban, 1890-ben pedig már 166-al.

Az Akadémia jutalmai

A jutalmak alapját az alapítványok képezték. Ezeket az Akadémia kezdetben örömmel fogadta, de később már csak nyűgöt jelentettek, mert az alapítványok címére érkezett sok pályázat elbírálása rengeteg időt és energiát kívánt meg tagjaitól.

A 200 arany jutalom jelentette az elismerés legmagasabb fokát. Utána következett az ún. Marczibányi–mellékjutalom 50 aranya.

Hogy ebben az elismerésben minden tudományág képviselői részesülhessenek, az 1910-es évekig hétesztendő ciklusokban tért vissza a jutalom. Ezt a megosztást 1910-ben kilencévi időközre növelték.

Az akadémiai díj kritikai megítéléséről sokat vitatkoztak: ki érdemelte meg valóban?

A jutalmazottak sorát tekintve A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada c. könyv vonatkozó fejezetének (166. lap) szerzője, Vörös Antal az alábbiakban adja meg.

A matematikai és természettudományi, valamint a nyelvtudományok terén az arra érdemesek kapták a nagydíjat. Egyetlen kivételként az ősök iránti tisztelet vezette a bírálókat, amikor az 1896-os természettudományos nagydíjat Széchenyi István fia, Széchenyi Béla (1837–1918) kapta a Kelet-Ázsiában tett utazásának leírásáért.

A társadalmi és történeti tudományoknál viszont 1905 után a politikai szempontok alapján ítélte a bizottság. A nagydíjat 1906-ban Andrássy Gyula (1823–1890) kapta a Magyar állam fennmaradásának és alkotmányos szabadságának okai c. munkáért.

A történelmi tudományok nagydíját 1909-ben Thaly Kálmánnak (1839–1909) ítelték Ocskay Lászlóról írott munkájáért. Thalyról közismert volt, hogy legalább annyira volt elfogult politikus, mint irodalmár vagy költő. Irodalmi munkásságában – még életében – fejére olvasták kisebb-nagyobb hamisításait, túlzásait is.

A szépirodalmi nagydíjat 1900-ig négy ízben adták ki, mégpedig háromszor (1860; Hunfalvyval megosztva 1872; 1879) Arany Jánosnak. Ezután 1886-ban Lévay József és Szász Károly következett, majd ismét Arany János verseit jutalmazták posthumus, 1893-ban. 1901-ben Jókai, 1908-ban Mikszáth, majd 1914-ben újra Lévay József költészetét érdemesítették nagyjutalomra akkor, amikor már az Akadémia tagja volt Ambrus Zoltán (1861–1932) és Gárdonyi Géza (1863–1922). (Ugyan, ki ismeri ma már Lévayt?)

Az alapítványok vonatkozásában kényes helyzetbe került az Akadémia. 1896-ra 42 alapítvány adományozói meglehetősen szűk körű célzattal (pl. kifejezetten hazafias óda, elbeszélő költemény, történelmi dráma, regény, színmű, stb.) határozták meg a jutalmazandók körét, mivel ilyen szigorúan körülírt céllal elegendő és érdemleges pályázat nem is érkezhett. Az alapítók azonban nem voltak hajlandók ezen változtatni, s a jutalmat akkor is ki kellett adni (pl. Koczián-alapítvány), ha csak egyetlen, esetleg teljesen érdemtelen pályázó jelentkezett! Ezzel az Akadémia versfaragók, írófélék próbálkozásainak és stílus gyakorlatainak bírálójává fokozta le magát, s célpontja lett a sajtó gúnyos csipkelődéseinek is. Véletlennek tekinthető, hogy Móricz Zsigmond 1910-ben a Sári bíró c. színművéért megkapta a 800 koronás Vojnits-jutalmat. Ekkor az Akadémia úgy határozott, hogy több irodalmi alapítványt nem fogadnak el.

A tudományos munkák esetében már kedvezőbb volt a színvonallal szemben támasztott követelmény rendszer. Gyakran előfordult, hogy pályázó hiányában nem tudták kiadni a jutalmat, mert olyan túlzó feltételeket és határidőket jelölt meg az alapítvány, ami teljesíthetetlen volt.

Az MTA nemzetközi kapcsolatai a dualizmus korában

Első nemzetközi összejövetel, amelyen az Akadémia képviseltette magát 1870-ben Párizsban tartott mértékügyi tanácskozás volt. Az akkori főkönyvtáros, Szily Kálmán (1838–1924) és a matematikus-geodéta Kruspér István (1818–1905) képviselte az Akadémiát a metrikus rendszer bevezetésével foglalkozó tanácskozáson.

1871-ben a nemzetközi geográfiai kongresszuson vettek részt az Akadémia képviselői.

1873-ban, Párizsban az orientalisták kongresszusán jelen voltak az MTA képviselői.

1874 őszén Londonban Hunfalvy Pál (1810–1891) nyelvész aratott osztatlan elismerést.

1876-ban Budapesten, az Akadémia épületében statisztikusok nemzetközi kongresszusát szervezte Keleti Károly (1833–1892).

1899-ben, Wiesbadenben megalakult az Akadémiák Nemzetközi Szövetsége.

1900 -ban az MTA-t is meghívták az első kongresszusra. A szövetség évi 200 frank tagdíjat kért. Összejöveleteit háromévenként tartotta: 1904 London, 1907 Bécs, 1910 Róma, 1913 Szentpétervár. A következő ülés rendezését Berlin kérte, melyet a porosz akadémia új épületében kívánták rendezni, de közbejött a világháború.

Az Akadémia anyagi viszonyai

1867-ig a közadakozás tartotta fenn az Akadémiát. 1868-tól megjelent a szerény állami dotáció. Ez kezdetben az összes kiadás 25 %-át, később 20 %-át tette ki.

Amikor Lónyai Menyhért lett az Akadémia elnöke – mint már korábban említettük – szakszerűen kézbe vette, és rendezte a pénzügyeket. Az Akadémia megbízta a Csengery Antal (1822–1880) által vezetett Földhitelintézetet a pénzügyek, valamint az alapítványok kezelésével, melynek rendbehozatala közel egy évtizedet vett igénybe. Végül az 1884. évi közgyűlésen Lónyai bejelentette, hogy az Akadémiának nincs adóssága, összes vagyona pedig 2 039 000 Ft.

A szakszerű vagyonkezelésből kiderült, hogy az Akadémia a dualista korokban közadakozásból tartotta fenn magát. Kiadásainak több mint 70 %-át az alapítványok kamatai fedezték. Ez kizárta, hogy a költségesebb természettudományi kutatásokat támogathassa. Az állami dotációt meghatározott célra kapta az Akadémia. 1870-ben ebből 15 000 Ft esett történelmi emlékek és források kiadására, 5 000 Ft a műemlékek kutatására, 5 000 Ft pedig a könyvtár fejlesztésére.

Az Akadémia a természettudományi kutatásokat az egyetemi tanszékekre vagy a mellettük kialakított laboratóriumokra koncentráltta.

1912. évre az Akadémiának nyújtott állami dotációt a kormány 136 000 koronában állapította meg.

Szily Kálmán–Eötvös Loránd-féle pályázati rendszer

A Természettudományi Társulatban élénk tudományos élet alakult ki több akadémiai tag részvételével, elsősorban Eötvös Loránd kifejezett támogatásá-

val. A Társulat ezen felbuzdulva, Szily Kálmán szerkesztésében magas színvonalú, népszerű folyóiratot indított Természettudományi Közöny néven. Az 1870-es években kezdődött a természettudományokon belül a gyors fejlődés. A fejlődő ipar is tudományos háttérrel kívánt. A megszólalásra a Természettudományi Társulat adott lehetőséget és alkalmat. Így történhetett, hogy egy-egy jelentősebb esemény publikációja „népszerű” formában, a Természettudományi Közönyben került sor. A folyóirat tudományos jellegű pályázatokat is hirdetett, melynek díjnyertes munkái nem egyszer az Akadémia kiadványaiban jelentek meg. A Természettudományi Társulat tudományos igényű művek egész sorát adta ki, s az Akadémia Könyvkiadó Bizottsága hamarosan le is mondott e természettudományi tárgyú könyvek kiadásáról, illetve magáénak tekintette a Társulat kiadó tevékenységét, melynek jeleként az Akadémia tetemes összeggel támogatta a Társulat könyvkiadó munkáját. A Természettudományi Társulat 1872-ben elhatározta, hogy az állami dotációjukból évente 2000 forintot juttat az arra érdemes kutatások támogatására. A juttatásokat TERVPÁLYÁZATOK alapján választották ki.

Csengery Antal az Akadémia 1871. évi összesülésen indítványozta, hogy az Akadémia III. osztályának Matematikai és Természettudományi Bizottsága jövő évi költségvetése számára irányozzanak elő az állami költségvetésből évi 6 000 forintot úgy, ahogyan a Természettudományi Társulat, a Geológiai Intézet és a Földdelejtésügyi és Meteorológiai Intézet is kap évi 5000 forint ellátmányt. A Bizottság kérését méltányolva az országgyűlés fölvette a költségvetésbe a kért 6 000 helyett az évi 5 000 forintos támogatást.

Amikor 1878-ban Eötvös Loránd a Matematikai és Természettudományi Bizottság elnöke lett, ott is bevezette a Társulatban kipróbált és bevált pályázati rendszert.

Az Akadémia által először meghirdetett pályázatokat elnyertek készítői közül csak három volt az Akadémia tagja, a többi középiskolai tanár, vagy egyetemi segédező, illetve tanár. A középiskolai tanárok, egyetemi tanszékeken dolgozó oktatók tudományos munkájának támogatása szerves részét alkotta az Akadémia új tudománypolitikájának. Így lehetett bevonni az Akadémia munkájába a reáliskolák tanárait és az egyetemi tanszékek személyzetét.

Idővel a III. Osztály (1882) Matematikai és Természettudományi Értesítő néven folyóiratot indított. Ugyanakkor *Mathematische und naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn* címmel a külvilág tájékoztatása is cél lett. A *Berichte* egészen 1930-as évek elejéig fennállott, és csak akkoriban szűnt meg.

A publikációs lehetőséget szélesítették az Akadémiától független intézmények (Magyarhoni Földtani Társaság, Magyar Chemikusok Egyesülete, Matematikai és Fizikai Társulat, Magyar Földrajzi Társaság, Magyar Mérnök- és Építész Egylet, stb.) kongresszusai, valamint Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Egyesületének vándorgyűlései.

A millennium után az első világháborúig

Az 1867-es kiegyezéstől a századfordulóig az ország óriási fejlődésen ment keresztül. Gazdaságilag átalakult a mezőgazdaság, nagy ipari központok jöttek létre, ugrásszerűen fejlődött az út- és a vasúthálózat, az információ áramlás, a városiasodás. A polgárosodással, a törvény előtti egyenlőséggel, az iskolarendszerrel, az új egészségüggyel az egész ország belső társadalmi szerkezete átalakult. Mindebben tevékenyen közreműködött az Akadémia, miközben maga is változott anélkül, hogy a külső-belső változások befogadására szervezettel átalakult volna.

A millennium nagy ünnepeinek elültével a nagy fejlődés mellett megjelentek az árnyak is.

A polgári átalakulás demográfiai robbanással párosult. Br. Bánffy Dezső (1843–1911) miniszterelnöksége alatt a nemzetállam megszilárdítása érdekében erőszakos intézkedéseket tett a nemzetiségek ellen (erőszakos magyarosítás, nemzetiségi oktatás korlátozása), a szerveződő parasztság és munkásság letörésére fegyvert használt, mely a kormánnyal szembeni nacionalista törekvések és az osztályharc megerősödéséhez vezetett.

Bánffy kormány bukása utáni időszakban a nemzeti kérdés tovább éleződött azzal, hogy Ferenc József egyik hadparancsában a Monarchia nemzeteit „néptörzsek”-nek nevezte.

A Szabadelvű Párt 1905-i bukását követő „darabont”, majd koalíciós kormány bukása után Tisza István kormányzása következett.

A világ eseményei azonban már előre jelezték egy új háború bekövetkeztét. Az 1882-re kialakult „hármasszövetség” Románia csatlakozásával létrejött blokkjával, a központi hatalmakkal szemben formálódott az antanthatalmak, mint Nagy-Britannia, Francia- és Oroszország blokkja. A két balkáni háborúban győztes Bulgária, majd az ellene összefogott többi balkáni nép győzelme Bulgária fölött, alaposan átrendezte a balkáni viszonyokat. Az események sorozatát már nem lehetett megállítani. A történelem pedig rohamlépéseken kö-

zeledett az első világháborúhoz. Mindenki készült a háborúra, csak az első jelle, a casus belli-re vártak, mely be is következett 1914. június 28-án. Ezen a napon Sarajevóban a szerb nacionalista, Gavrilo Princip revolverlövéssekkel meggyilkolta Ferenc Ferdinánd trónörökösét és nejét.

Ha visszatekintünk a kiegyezéstől az első világháború előestéjéig a magyar tudományos élet hatalmas utat tett meg. Látjuk, hogy míg kezdetben az Akadémia, később a főiskolák és egyetemek, a kutatóintézetek valamint a közgyűjtemények (Magyar Nemzeti Múzeum, Országos Levéltár, Országos Széchenyi Könyvtár stb.), sőt nagyobb üzemek is, alkották a tudományos élet központjait. Ennek megfelelően jelentkeztek az eredmények is. Ennek feltárása a magyar tudománytörténet feladata.

Az Akadémia az első világháború idején

1914 novemberében az Akadémia a Földhitelintézetnél lévő folyószámla terhére 200.000 korona hadikölcsönt jegyzett, mely összeg jegyzését a későbbiekben még hét alkalommal megismételte.

Az 1915-ös és 1916-os nagygyűlések hangja és hangulata bizakodó volt, azonban 1917-ben már megjelent a jövő miatt érzett aggodalom. A háborús gazdálkodás miatti viszonyok (az árak emelkedése, a szén- és élelmiszerhiány, a bevonultak, rokkantak nagy száma) zavarokat idéztek elő az Akadémia működésében. Nemcsak a kiadványok száma, de a pályázatok száma is csökkent. 1918 tavaszán Ilosvay Lajos másodelnök már a háború utáni feladatokra gondolt. 1917-ben a háború még kétesélyes volt, amely az Amerikai Egyesült Államok beavatkozásával szinte pillanatok alatt eldőlt.

Sorra alakultak meg a Monarchia nemzetiségi mozgalmanak hivatalos szervezetei, melyek sorra bejelentették területi és függetlenségi igényüket, melyet a győztesek magától értetődő módon elfogadtak és képviseltek.

Drámai pillanat volt, amikor a képviselőházban Tisza István, aki az első világháborúba belevitte az országot, 1919. október 17-én bejelentette, hogy a háborút elvesztettük. Egy ismeretlen matróz még ugyanaz a napon kioltotta Tisza István életét.

A lavina azonban tovább gördült.

A katonák megtagadták a parancsot, rendetlenül özönlöttek vissza a frontokról, mindenütt a felfordulás lett úrrá. Kitért a forradalom. Október 31.: öszi-

rózsás forradalom. Károlyi Mihály alakított kormányt. Az emberek megelégték a vérontást. Mindenki békét akart.

Igen, de milyen áron?

Alig néhány ember ismerte föl a dolgok lényegét.

Természetesen, mint minden forradalomban, felszínre tört a zűrzavar.

Mivel a helyzetet senki sem uralta, jöttek a kalandorok.

Együttműködők is akadtak.

1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot, a proletárdiktatúrát. Ez mindössze három hónapig tartott, amely az állami és gazdasági berendezkedésével a szovjet-orosz példát követte.

A budapesti diktatúra meglepte az antanthatalmakat is. A csehek és a románok a katonai beavatkozás mellett döntöttek. A tanácsköztársaság fegyverbe szólította a lakosságot, a Vörös Hadsereg Böhm Vilmos és Stromfeld Aurél vezetésével fölvette a harcot.

Ezalatt a csehek a Felvidéket, a románok Erdélyt és a Tiszántúlt szállták meg, sőt Budapestre is bevonultak (1919. aug. 4.).

A politikai reakció Bethlen István vezetésével Bécsben gyülekezett.

Csak Szeged maradt viszonylag nyugodt a franciák jelenlétében, ahol 1919. június 10-én megkezdődött a Magyar Nemzeti Hadsereg szervezése Horthy Miklós altengernagy vezetésével. Tiszti különítmények alakultak.

A tanácsrendszer felváltására az antant ultimátuma adott okot azzal, hogy csak a tanácsrendszer felszámolása után hajlandók a béketárgyalásokra. Augusztus 1-jén megalakult a szociáldemokrata Peidl Gyula kormánya. Ez azonnal rendelkezést adott ki a március 21. előtti állapotok visszaállítására, de nem volt aki a parancsot végrehajtsa.

Horthy Miklós Nemzeti Hadserege a Dunántúlon keresztül a főváros felé tartott. Miután a románok 1919. nov. 15-én kiürítették Budapestet, Horthy csapatai élén, 1919. november 16-án bevonult a fővárosba.

Természetesen jött a „rendcsinálás”, az ellenforradalom. Felelősségre vonással, megtorlással. (Ez a szokásos menetrend.)

November 24-én megalakult a Huszár Károly kormánya, amelyet az antant is elismert tárgyalófélnek. Most már volt kivel megkötni a békeszerződést. 1920. januárjában az antant kívánsága szerint lezajlottak a választások. Lett nemzetgyűlés, kormányzóválasztás, Trianonban békekötés, két királypuccs és az első Teleki-kormány.

Magyarország körül 1921 nyarára létrejött a teljes elszigeteltséget biztosító kisantant.

Az MTA a két világháború között 1920–1939

A tudománymentő akció

Horthy Miklós kormányzó fölkérésére 1920. június 19-én Teleki Pál (1879–1941) alakított kormányt, melynek december 16-ától Hegedüs Lóránt (1872–1943) lett a pénzügyminisztere. Az Akadémia joggal remélhette mindkét tagjától, hogy a háború alatt hadikölcsönökbe fektetett, alaposan megfogyatkozott vagyona körül rendet terem.

Hiú remény!

Mivel Teleki Pál az első királypucss idején nem foglalt Horthy mellett egyértelműen állást, Horthy menesztette őt, és 1921. április 14-én Bethlen Istvánt (1874–1946) bízta meg a kormányalakítással.

A konszolidációt Bethlen István vezette, sikerrel. Ekkor már az Akadémia bevételei alig fedezték a személyi és házi kiadásokat a fokozódó infláció miatt. A székház fűtésrendszere elavult, és az addigi gázvilágítást elektromos világításra kellett cserélni, a folyóirat kiadás és a könyvbeszerzés pedig minimálisra csökkent. 1920–21 fordulóján Teleki és Hegedüs az ún. tudománymentő akció keretében adományozásra szólított fel mindenkit.

Az első nagyobb adomány a Leszámitoló és Pénzváltó Bank igazgatójától, Pekár Gyula (1867–1937) I. tag apjától, Pekár Imrétől (1838–1923; t. tag) érkezett. További adományok: Esterházy Pál herceg 250 000, Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete 1 000 000, a Széchenyi-nemzetség 500 000 korona és 1000 dollár, Ungvári László-féle szőlő- és borgazdaság 1 000 000 koronás alapítványt tett, de József főherceg csupán 50 000 koronát ajánlott föl. A mozgalom végül összességében fél év alatt több mint 4 millió koronát eredményezett.

A Bethlen kormány kultuszminisztere, gróf Klebelsberg Kuno elérte, hogy 1922. évre az Akadémia 6 millió korona rendkívüli segílyt kapjon. Az 1923. évi I. tc. az Akadémiának nyújtandó évi 12 milliónyi rendszeres ellátmányról intézkedett. A kormány az Akadémia 6 tisztviseelőjét és 8 altisztjét állami szolgálatba vette, s gondoskodott a fizetésükről.

Ez az állami támogatás csak enyhítette a nehézségeket. Az Akadémiát többmilliósi nyomdai számla terhelte, melynek részbeni kiegyenlítésére hitel kellett fölvenni.

Az MTA centenáriuma

Az Akadémiának föl kellett készülnie megalapításának 100. évfordulójára, illetve annak megünneplésére. A centenárium alkalmából gondoltak az Akadémia történetének megírására is, de a javaslatot ejtették. Helyette két kötetben és párhuzamos tanulmányokban dolgoztatták föl a Magyar Tudományos Akadémia első évszázada c. kiadványban az Akadémiának az egyes tudományágak fejlődésére gyakorolt évszázados hatását. Ennek költségeit két Széchenyi unoka, gróf Teleki Tiborné Széchenyi Alice és gróf Károlyi Lajosné Széchenyi Hanna fedezte.

A centenáriumi ülésre 1925. november 3-án került sor. Ezt megelőzően a nemzetgyűlés gróf Széchenyi István haza iránti érdemeit törvénybe iktatta.

A pengő 1927. január 1-jei bevezetésével az Akadémia évi rendszeres támogatását 120 ezer pengőben állapították meg, mindezek ellenére igen szomorú pénzügyi viszonyok, szigorú takarékoság, megszorítások jellemezték az Akadémia pénzügyi helyzetét.

A Vigyázó-örökség

Az MTA anyagi helyzete csak akkor változott meg alapjaiban, amikor váratlan örökség birtokába jutott. 1928. július 29-én elhunyt ugyanis gróf Vigyázó Ferenc, aki minden vagyonát (25 ezer hold föld, két pesti bérház, egymillió pengő készpénz, másfél millió pengőnyi értékpapír, több százezer pengőt érő ékszer, muzeális értékű bútorok, 17 ezer kötetes könyvtár) az Akadémiára hagyta. Az örökséget a rokonság természetesen megtámadta, amely per végül is megegyezésre vezetett. Az Akadémia birtokába jutott 18 ezer hold földbirtok, három kastély, egy budapesti bérház továbbá 600 ezer pengőt érő értékpapír.

A hatalmas örökség birtokában és a gazdasági válság miatt természetesen csökkent az állami támogatás, mely 1933-ban 70 000 pengőre apadt.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank. 1929. december 30-án 10 000 dolláros alapítványt tett az Akadémia javára és Weiss Fülöp emlékére.

A magyar nyelv védelme az 1930-as években és a természettudományok helyzete

A harmincas években többször fölmerült a magyar nyelv védelme az idegen nyelvek behatása, főként a germanizmussal szemben.

Az I. Osztály úgy határozott, hogy Nyelvművelő Bizottságot alakít, mely hamarosan Nyelvművelő Szakosztállyá bővült, amely Magyarosan címmel folyóiratot indított. A szakosztály rövidesen kivált a Nyelvtudományi Bizottságból, és önálló bizottsággá alakult. A germanizmusok elleni nyelvművelő törekvések még ma is érvényesülnek az írók, szerkesztők munkájában.

Jóllehet a Vigyázó-vagyon felhasználásából támogattak több természettudományi tárgyú kutatást, a természettudományok súlya – annak ellenére, hogy a világban a műszaki és természettudományok rendkívüli módon előretörtek – nem növekedett az Akadémián belül. Erre utalt, hogy míg a 250 tagú Akadémiában – az elavult alapszabály szerint – a műszaki és az összes természettudományok egyetlen osztályban (III. Osztály) zsúfolódtak, 9 tiszteleti, 24 rendes és 60 levelező tagsági hellyel rendelkezett, addig a II. Osztály (Bölcséleti, Társadalmi és Történeti Tudományok Osztálya) egymaga ugyanennyi helyet birtokolt, sőt a Nyelv- és Széptudományi Osztálynak (I. Osztály) 8 tiszteleti, 16 rendes és 40 levelező tagja volt. A két utóbbi osztály együttesen nemcsak a tagság számát illetően, de a döntéshozatali súlyát illetően is dominálta az Akadémiát, amely a Vigyázó vagyon megszerzése után sem tudta betölteni az irányító szerepét. Maradt a szellemtudományok befelé forduló arisztokratikus egyesülése.

A kutatások helyzete az Akadémián kívül

Mivel az Akadémia nehézkes és időt rabló belső adminisztrációja miatt az egyetemek a kutatás legfontosabb bázisaivá nőttek ki magukat, megjelentek az egyes szakminisztériumok felügyelete alá tartozó kutatóintézetek. Ilyenek az I. világháború előtt jobbra csak a Földművelésügyi Minisztérium keretén belül vagy nagy ipari vállalatok (Tungsram) kísérleti laboratóriumaként működtek. Az 1920-as években – Klebelsberg Kunó kifejezett támogatásával – ezekhez több újabb, államilag finanszírozott intézmény csatlakozott. Ilyen volt pl. az Ógyalláról Budára telepített Csillagvizsgáló Intézet, a tihanyi Biológiai In-

tézet, a bécsi Magyar Történeti Intézet, az Országos Közegészségügyi Intézet. Teleki Pál további kisebb kutató csoportok létrehozását is kezdeményezte, mint az Államtudományi Intézet (1926) és a Táj- és a Népkutató Központ (1938). Ezek, valamint több hasonló profilú intézmény egyesüléséből 1941-ben keletkezett a Teleki Pál Tudományos Intézet.

A közgyűjteményekben folyó kutatómunka összehangolására szolgált az Országos Magyar Gyűjteményegyetem felállítása (1922, VIX. tc.). Ez az önkormányzattal ellátott intézmény az Országos Levéltár, a Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és a budapesti Egyetemi Könyvtár legfelsőbb szintű irányításáról gondoskodott.

Az állami intézmények mellett kiemelkedő szerepet játszottak még a különböző társulatok, melyek a különféle diszciplínák képviselőit gyűjtötték egybe, és amelyek többsége intenzív publikációs tevékenységet is kifejtett. Ilyenek voltak például a Magyar Történelmi Társulat (Századok, Magyar Művelődéstörténet); a Magyar Irodalomtörténeti Társaság (Pintér 8 kötetes Magyar Irodalomtörténete); Magyar Szemle Társaság (Magyar Szemle, Magyar Szemle Könyvei, Magyar Szemle Kincsestára); Kisfaludy Társaság (60 kötetes Magyar Klasszikusok).

Ilyenformán az Akadémiának a tudományos kutatások irányító és kezdeményező szerepében, valamint közzétételében már az 1. világháború előtt sem, de utána még kevésbé volt meghatározó.

Az MTA-ban a humaniorák mellett a természettudományok jelentősége továbbra is másodlagos maradt.

Miután az Akadémia évi költségvetésének mindössze 10 %-a jutott a természettudományokra, Klebelsberg kultuszminiszter – látva a helyzet fonákságát –, létrehozta az Akadémián kívül az Országos Természettudományi Tanácsot. Ez a Tanács egyedül a Schimanek Emil műegyetemi tanár vezetése alatt működő Széchenyi Tudományos Társaságnak nagyobb összeget juttatott, mint amennyi az Akadémia egész évi költségvetése.

Méhely Lajos és a fajvédők

1920 után a kormánypárt jobboldali ellenzékeként 1923-ban jelent meg Gömbös Gyula (1886–1936) és fajvédő pártja, melynek programja kezdetben viszonylag gyenge visszhangot váltott ki, majd 1928-ban fel is oszlott. Az 1929-es gazdasági válság után azonban ismét megerősödött a jobboldali radi-

kalizmus, a német nemzeti szocializmus hatása, annak fajelmélete. A darwinizmus sajátos értelmezésével Méhely Lajos (1862–1953) a fajelmélet feltétlen hívévé vált, aki 1930. február 17-i felolvasó ülésen Tudományos életünk elfajulása címmel előadást tartott.

Klebelsberg Kuno (1875–1932) kultuszminiszter (1921–1932) átfogó koncepciójában a tanyai iskola rendszer kialakítása, a vidéki egyetemek, külföldi magyar intézetek létrehozása és ösztöndíjak alapítása mellett többek közt szerepelt a tihanyi Biológiai Intézet létrehozása is. Méhely Lajos, akkor már mint a budapesti tudományegyetemen a zoológia ny. r. tanára, a MTA tagja, ezzel szemben Magyar Fajbiológiai Intézet alapítását javasolta, de Klebelsberg Tihany mellett döntött.

A Balaton festői öblében 1926-ban megnyílt intézet névleges feladata lett a Balaton élő világának tudományos kutatása és feldolgozása, ugyanakkor a hely alkalmasnak mutatkozott neves külföldi tudósok meghívására, nyaralással egybekötött kutatásokra, a vesztes háború után elszigetelődött magyar tudósok nemzetközi kapcsolatainak kialakítására.

1926-ban megnyílt a tihanyi Biológiai Intézet. Megtervezője és első igazgatója 1926-tól 1938-ig Verzár Frigyes (1886–1979) volt, akit közben 1930-ban Baselba neveztek ki, de tihanyi igazgatói székét 1938-ig megtartotta. Utóda Wolsky Sándor (szül. 1902; Issekutz Mária férje), kezdetben Verzár mellett adjunktus, majd mint ügyvezető, 1938-tól 1945-ig pedig mint kinevezett igazgató állt az intézet élén.

Ekkor Méhely – kudarca miatti – haragja az intézet létrehozását támogató pályatárs zoológus, Csiki Ernő (1875–1954) ellen fordult. A Méhelynél 13 évvel fiatalabb Csiki 1901-től a Nemzeti Múzeum állattárában dolgozott, ahol Méhely 1901 és 1915 között Csiki közvetlen fölöttese volt, majd Méhelyt 1915-ben a budapesti egyetemre az általános állattan és összehasonlító bonctan tanárává nevezték ki. A Nemzeti Múzeum állattárában dolgozó Csiki Méhely helyébe lépett, s igazgatóként vezette a Múzeum állattárát. Csiki rendkívül gazdag és eredményes pályát futott be. 1898–99-ben részt vett gróf Zichy Jenő harmadik ázsiai expedíciójában, ahonnan páratlanul gazdag gyűjtött anyaggal tért vissza. Csiki kutatásai során mintegy 250 gerinces állattal és 9000 rovarfajtaival gazdagította a múzeum állattárát, majd később 15 000 rovarfajból álló magángyűjteményét is a múzeumnak adományozta. Munkája során több mint 400 új állatfajt írt le, 70 új állatfajt és nemzetséget róla neveztek el.

Nem csoda, hogy Méhely célpontja a fiatalabb, sikeres pályatárs, Csiki lett. A már említett felolvasó ülésen Méhely olyan hangot ütött meg, hogy Zemplén Géza (1883–1956) I. tag – több társával együtt – követelte, hogy vonják meg a szót Méhelytől! Méhely ezek után még elégtételt kért az Akadémiától az őt ért „cudar támadás” miatt. Miután az Akadémia nem látott okot arra, hogy Méhelynek elégtételt szolgáltatasson, Méhely írásban lemondott akadémiai tagságáról, melyet az Akadémia vita nélkül tudomásul vett.

Méhely azonban az osztályülések alkalmával dühödten támadott mindenkit, de szélesebb körben nem kapott az Akadémián nyilvánosságot. Szereplése meglehetősen nyugtalanságot keltett.

Egyebekben a 2. világháború után a népbíróság Méhely háborús bűnökkel vádolva 10 év börtönre ítélte, ahol 1952-ben meghalt.

Az 1930-as éveket a nemzeti szocialista elvek térhódítása jellemezte. A trianoni szerződés szinte szükségszerűen a politikai jobboldalra, az olasz fasizmus és a német nemzeti szocializmus oldalára sodorta. A revízió mindennek előtti!

Berzeviczy Albert visszavonulása és József főherceg elnöksége

Az Akadémiát érő támadások miatt az idős Berzeviczy Albert – teljes joggal – a visszavonulás gondolatával foglalkozott. Miután 1935-ben az Akadémia megünnepelte Berzeviczy elnökségének 30. évfordulóját, az elnök írásban lemondott. Utódjául a lemondott elnök Teleki Pállal és Hóman Bálinttal (1885–1951) egyetértésben József főherceget (1872–1962) ajánlotta, akit meg is választottak. Másodelnök Lenhossék Mihály (1863–1937), a főtitkár – az ugyancsak lemondott – Balogh Jenő helyett Voinovich Géza (1877–1952) lett.

Az 1937-es tisztújításon elnök ismét József főherceg, az időközben elhunyt Lenhossék Mihály helyébe pedig Ravasz László (1882–1975) került.

Az 1938-as év a Szent István emlékévé jegyében folyt. József főherceg megnyitó beszédén kívül Serédy Jusztinián (1884–1945), hercegprímás és Hóman Bálint kultuszminiszter előadása méltatta Szent István életművét.

1938 az első bécsi döntés (nov. 2.) éve lett. Míg a rendkívül mérsékeltlen gondolkodó Babits Mihály versben üdvözölte a Felvidék visszatértét, addig Bethlen István, volt miniszterelnök, nyíltan kritizálta a döntést – elsősorban a németeket – a magyar érdekek semmibe vételéért mondván, Magyarország túl keveset kapott. A politikai szélső jobb ezért élesen Bethlen ellen fordult. Az

Akadémia ekkor – nehogy a Bethlennel szembeni támadás az Akadémia falai közé is bekerüljön – szükségesnek látta védelmébe venni Bethlent.

A másik politikai esemény, amely az Akadémia belső életét is érintette, a zsidótörvény volt. Az első zsidótörvény még nem, de az Imrédy Béla (1891–1945) miniszterelnök által előterjesztett második zsidótörvény azonban személyükben érintette az Akadémiát. Ravasz László másodelnök, Horthy bizalmasa által aláírt, és 1939. január 9-én kelt levélben Imrédy miniszterelnöktől, valamint Tasnádi Nagy András igazságügy minisztertől kivételeztséget kért a világháborúban arany és ezüst vitézségi érmet nyert katonák, az Akadémia belső tagsága, az egyetemi tanárok, a Kisfaludy Társaság tagjai, a Corvin lánccal és koszorúval kitüntetettek számára. Az eredmény mindössze annyi lett, amint erről Voinovich főtitkár 1939. május 22-i összes-ülésen beszámolt, hogy az egyetemi tanárokat kivették a második zsidótörvény hatálya alól.

Az MTA a második világháború kezdetén

Az Akadémia 1940. március 16-i összes-ülésén megemlékezett Horthy Miklós kormányzóvá választásának 20. évfordulójáról. Az ünnepi beszédet Bethlen István tartotta.

1940-ben a revíziós törekvések Mátyás király születésének 500. évfordulóján Erdély irányába mutattak. Augusztus 31-én nyilvánosságra került a második bécsi döntés, amely Észak-Erdélyt, benne Kolozsvárral, Magyarországnak ítélte. A szegedi Ferenc József Tudományegyetem Szegedről visszatért Kolozsvárra, de csak néhány – elsősorban volt erdélyi – egyetemi tanár, mint pl. Gelei József (1885–1952), Győrffy István (1880–1959), Szentpétery Zsigmond (1880–1952), Bartók György (1882–1970), Lőrincz Ferenc (1898–1986) és Miskolczi Dezső (1894–1978) tért vissza önként Kolozsvárra. Ugyanekkor több, később neves fiatalnak nyílt lehetősége az egyetemi karrierre a visszatért Kolozsvár egyetemén, akik később a MTA tagjai lettek, mint pl. Szabó Zoltán Gábor (1908–1995), Környei István (1901–1988), Krompecher István (1905–1983), Haynal Imre (1892–1979), Haranghy László (1897–1975), Vargha László (1903–1971), Csik Lajos (1902–1962), Kniezsa István (1898–1965). Mivel a Szegeden alakuló Horthy Miklós Tudományegyetemet létrehozó 1940. évi XXVIII. törvénycikk a pécsi Erzsébet Tudományegyetem a bölcsészkarának, valamint a debreceni Tisza István Tudom-

mányegyetem bölcsészkarai természettudományi intézeteinek és a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem jogi fakultásának átmeneti szüneteltetéséről intézkedett, sokan Pécsről Szegedre (pl. Klemm Antal Imre, 1883 – 1963), Szegedről szükségszerűen Kolozsvárra mentek, mint pl. Buza László (1885 – 1969), Koltay Kastner Jenő (1892 – 1985), Mészöly Gedeon (1880 – 1960), Soó Rezső (1903 – 1980).

A sors szeszélyéből kifolyólag a háború 1944 őszén elérte Kolozsvárt, majd ismét román megszállás következett, de a következőes Miskolczy Dezső és Buza László Kolozsvárott a helyén maradt. Az ő helytállásuknak köszönhető, hogy még 1945–1959 között is magyar egyetem, a Bolyai Egyetem létezett Kolozsvárott.

A felvidéki, az erdélyi, majd a délvidéki visszacsatolások alkalmából az Akadémia a visszatért területeken lévő könyvtáraknak, iskoláknak nagy könyvjándékokat küldött.

Az Akadémia nemzetközi kapcsolatai a két világháború között

Az MTA 1900 óta tagja volt az Akadémiák Nemzetközi Szövetségének. Ez a kapcsolat a háború miatt megszakadt.

Az első világháború után alakult két nagy nemzetközi tudományos szervezet (Nemzetközi Tudományos Unió és a Tudományos Kutatások Nemzetközi Tanácsa) elzárkózott a volt ellenséges országok fölvétele elől. Így az Akadémia képviselői, kénytelen-kelletlen, távol maradtak a nemzetközi tudományos rendezvényektől. 1927-ben svéd kezdeményezésre megszűnt a bojkott, amikor Magyarországot fölvtették az említett két szervezetbe.

A bojkott ideje alatt, 1922-ben megalakult a Népszövetség égisze alatt a Szellemi Együtműködés Nemzetközi Bizottsága, melynek tagja lett Magyarország is. 1922 decemberében létrejött a magyar tagozat is, melynek elnöke az MTA elnöke, Berzeviczy Albert, titkára pedig a MTA főtitkára, Balogh Jenő (1864–1953) lett. A Szellemi Együtműködés Nemzetközi Bizottságában való részvétellel Magyarország minden irányban nyitni kívánt, mert Magyarországot a világban alig ismerték, és addig szinte kizárólag Németország felé orientálódott.

1926. januárjában megnyílt Párizsban a Szellemi Együtműködés Nemzetközi Intézete, melynek fenntartásához valamennyi tagország, így Magyarország is, anyagilag hozzájárult. Az intézet munkáján keresztül Magyarország

rendszeresen tájékoztatta a nemzetközi tudományos világot a magyar tudományos életről.

Olaszország 1923-ban hozzájárult a Római Magyar Intézet újbóli megnyitásához, amely 1924 elejétől fogadott ösztöndíjasokat.

Az Akadémia nem volt abban a helyzetben, hogy a magyar tudományos élet képviselőinek utazását, kongresszusi részvételét anyagilag támogassa, sőt a gazdasági válság idején a két nagy nemzetközi szervezetből (Nemzetközi Tudományos Unió és a Tudományos Kutatások Nemzetközi Tanácsa) kénytelen volt kilépni, mert nem tudták a tagsági díjakat fizetni.

1936-tól a magyar orientációt az olasz-német tengely határozta meg. Ettől kezdve lazultak a francia kapcsolatok, de az Akadémia elzárkózott a nyílt nemzetiszocialista fellépések elől.

Az Akadémia külföldi kapcsolatai a második világháború alatt teljesen megszakadtak.

Az Akadémia a második világháború alatt

1939. szeptember 1-jén kitört a második világháború.

A háború kezdetben alig érezte hatását Magyarországon. Csak Lengyelország lerohanása borzolta a kedélyeket, s a lengyel menekültek befogadása csendes nemzeti, német ellenes hangulatot keltett föl.

Az Akadémia némileg furcsa helyzetbe került.

A Vigyázó-vagyon révén, amelyre öt évvel korábban még értékének egy hatoda adóssággént nehezedett az Akadémiára, 1941 második felére sikerült az adósság tehertől megszabadulni. A saját kezelésben működő mintagazdaságok szép jövedelmet hoztak, a rákoskeresztúri terület parcellázása és értékesítése (Ruggyanta gyár telepítése, Férihegy-pusztá 200 holdnyi területét megvették repülőtérnek, házhely eladások, új bérház építése) akkora jövedelmet hozott, hogy az Akadémia ennek a bővületébe került.

Támadták is eleget érte.

1941. november 14-én az osztályelnökök és osztálytitkárok értekezletén Voinovich főtitkár – ismertetvén az Akadémia kedvező anyagi helyzetét – fölvetette, hogy nagyobb vállalkozásokba lehet kezdeni, mint pl. a magyar nyelv akadémiai nagy szótára.

1942. májusi akadémiai nagygyűlésen ünnepelték Kőrösi Csoma Sándor születésének centenáriumát, s tiszteletére emlékkönyvet terveztek.

Az Akadémia anyagi helyzetét tovább javította, hogy a Magyar Nemzeti Bank 10 000 pengőt adományozott a nagy helyesírási szótár („a magyar Duden”) kiadására; a centenáriumát ünneplő Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 5 ezer pengővel járult hozzá gróf Széchenyi István leveleinek kiadásához.

Miközben 1942 tavaszán a kiadói tervekkel foglalkozott az Akadémia, Mályusz Elemér az Egyedül Vagyunk c. szélsőjobboldali lapban a néppel foglalkozó tudományszakok összefogását sürgető cikket publikált.

Az Akadémia működése a német megszállás és a nyilas uralom alatt

1944. március 19-én a Magyarországgal szövetséges Német Birodalom csapatai megszállták az országot. Ettől kezdve megkezdődött a szövetséges légierők hadjárata Magyarország ellen. A nap mint nap ismétlődő légitámadások hatására az MTA elnöksége nevében Voinovich főtitkár levelet intézett az osztályelnökökhöz, melyben javasolta, hogy célszerű lenne az Akadémia működését szüneteltetni. Az I. s a II. osztály elnökei éltek az alkalommal, s működésüket felfüggesztették. A III. Osztály még rendezett néhány összejevetelt, melyeken mindegyik alkalommal szerepelt Orsós Ferenc .

Akik tehetők, elhagyták a fővárost, néhányan az Akadémia folyamatos működésének fenntartására a nyilas hatalommal próbáltak egyezkedni, mások reménytelen mentőakciókat kezdeményeztek az üldözöttek érdekében.

Hamarosan rendőrség és katonaság szállta meg az Akadémia székházát, a Nemzeti Bank egyik nyilas tisztviselője pedig két német tiszttel együtt követte a Vigyázó-kincs kiadását.

Amikor az Akadémia rákoskeresztúri birtokának erdejében beásott szovjet lövegek lőtték a fővárost, Voinovich főtitkár december 21-én levelet intézett valamennyi bizottság elnökéhez figyelmeztetve, hogy a legnagyobb takarékosságra van szükség, mert az Akadémia anyagi forrásai teljesen elapadtak, így újabb kéziratokat már nem lehet nyomdába adni. Vajon miféle foganatra számíthatott a főtitkár akkor, amikor néhány nap múlva a szovjet csapatok az egész pesti oldalt elfoglalták?

A 2. világháború utáni Magyarország

1945-ben az egész világ, így Európa és Magyarország történetében olyan mélyreható változások jöttek, melyek áttekintése nélkül aligha lehet megérteni azokat a fordulatokat, amelyek az Akadémia életében 1945 után lejátszódtak.

A 2. világháború befejeztével Magyarország újra a vesztesek oldalán, azon fölül – Churchill emlékezetes moszkvai látogatásakor (1944. október) és a jaltai konferencián (1945. február) létrejött megállapodás alapján – a szovjet érdekszférában találta magát. Ettől kezdve – az egész Közép-Kelet-Európában a mindvégig jelenlévő Vörös Hadseregre támaszkodó – magyar politikai életnek az Magyar Kommunista Pártba (MKP) tömörült formáloinak mindenkori célja Magyarország szovjetrendszerű átalakítása lett. Ez a cél az MKP törekvéseiben, illetve programjában fogalmazódott meg. Informális beszélgetések során az is szóba került már 1946-ban, hogy Magyarország 1948-ban, legkésőbb 1949-ben kéri fölvételeát a Szovjetunióba. Ugyanakkor az ország nagyobb részét támogató pártok – naiv módon – azt képzelték, hogy lehetséges a háború után egy demokratikus átalakulás.

1944-ben a Vörös Hadsereg által elfoglalt országrészben, miközben a Dunántúlon még elkeseredett harcok folytak, hamarosan megindult a mindennapi élet. Kialakultak a helyi hatalmi szervek, a Nemzeti Bizottságok, amelyek kezdetben nemcsak politikai, hanem közigazgatási feladatokat is elláttak.

Megindult a politikai élet is. Megalakultak a pártok és a szakszervezetek. Az MKP javasolta, hogy a magyar politikai élet feléledő vezető szervezetei és a nemzeti bizottságok egyesüljenek a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban (MNFF), mely szervezet Szegeden, 1944. december 2-án meg is alakult.

A MNFF megbízásából küldöttség indult Moszkvába, hogy a Szövetségek hozzájárulását megnyerje a MNFF-ban tömörült szervezetek képviselőiből alakuló ideiglenes nemzetgyűlés és kormány létrehozásához.

A hozzájárulás megadása után 1944. december 12-én Debrecenben megalkult az előkészítő bizottság, majd 1944. december 21-én megkezdődött a nemzeti bizottságok által szervezett népgyűléseken közfelkiáltással megválasztott képviselőkből alakult 230 főnyi Ideiglenes Nemzetgyűlés. Az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek 72 kommunista, 57 kisgazda, 35 szociáldemokrata, 12 nemzeti parasztpárti tagja volt. Képviselőhöz jutottak még a szakszervezetek és néhány kisebb párt is.

Másnap, december 22-én megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés által megválasztott Ideiglenes Nemzeti Kormány Dálnoki Miklós Béla elnökle

alatt, melynek induláskor 4 pártonkívüli, 2 kommunista, 2 kisgazda, 2 szociáldemokrata és 1 parasztpárti tagja volt.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány (INK) 1944. dec. 28-án azonnali hatállyal hadat üzent Németországnak, és még aznap Gyöngyösi János külügyminiszter vezetésével fegyverszüneti megbízottakat küldött Moszkvába. A fegyverszünetet 1945. január 20-án írták alá. A fegyverszünet feltételeinek megtartására Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) alakult Vorosilov marsall elnökletével, aki – mint a későbbiekben láttuk – számtalan alkalommal beavatkozott a magyar belpolitikába.

A SZEK-nek komoly szerepe volt abban, hogy már az INK-ban, majd a koalíciós korszakban a kulcsminisztériumok közül a Belügyminisztérium és a felügyelete alá tartozó rendőrség, az Államvédelmi Osztály (ÁVO), a Honvédelmi Minisztérium állományába tartozó katonapolitikai osztály, valamint a közlekedésügy az MKP hatáskörébe került. Mint később kiderült, a Magyarországon működő szovjet felderítés és elhárítás magyar állampolgárokat, sőt mentelmi jog felfüggesztése nélkül magyar nemzetgyűlési képviselőt (Kovács Béla) bármikor letartóztathattak. Ezeket a személyeket Ausztria szovjet megszállási övezetébe, majd a Szovjetunióba szállították.

Az INK rendelkezett az igazolóbizottságok, a népbíróság felállításáról; mint önálló kezdeményezésre a nemzeti bizottságok mintájára létrejöttek az üzemi, a földigénylő, a földosztó és termelési bizottságok, a szakszervezetek, a Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) és a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ).

Az igazoló bizottságok és a népbíróság a régi közigazgatás és kulturális szervek „megtisztítását”, és megbízható elemekkel való feltöltését tűzték ki célként. Megbízható elemekként elsősorban az MKP által támogatott személyeket jelölték, így számos kulcs pozíciót az MKP delegáltjai foglalhattak el.

Az INK 1945. március 25-én Pusztaszeren tartott ülésén indította meg a földosztást.

Miután Magyarország területén véget értek a hadműveletek, az INK 1945. április 11-én Budapestre költözött.

Ezek az események alapvető változásokat hoztak az ország életében. A földreform, az igazoló bizottságok, a népbíróságok működése, a közigazgatási kulcspozíciók megbízható személyek általi elfoglalása merőben új helyzetet teremtett.

1945. november 4-én megtartották az első választást, melyen hat párt állított jelölteket.

A 2. világháború utáni Magyarország

1945-ben az egész világ, így Európa és Magyarország történetében olyan mélyreható változások jöttek, melyek áttekintése nélkül aligha lehet megérteni azokat a fordulatokat, amelyek az Akadémia életében 1945 után lejátszódtak.

A 2. világháború befejeztével Magyarország újra a vesztesek oldalán, azon fölül – Churchill emlékezetes moszkvai látogatásakor (1944. október) és a jaltai konferencián (1945. február) létrejött megállapodás alapján – a szovjet érdekszférában találta magát. Ettől kezdve – az egész Közép-Kelet-Európában a mindvégig jelenlévő Vörös Hadseregre támaszkodó – magyar politikai életnek az Magyar Kommunista Pártba (MKP) tömörült formálónak mindenkori célja Magyarország szovjetrendszerű átalakítása lett. Ez a cél az MKP törekvéseiben, illetve programjában fogalmazódott meg. Informális beszélgetések során az is szóba került már 1946-ban, hogy Magyarország 1948-ban, legkésőbb 1949-ben kéri fölvetését a Szovjetunióba. Ugyanakkor az ország nagyobb részét támogató pártok – naiv módon – azt képzelték, hogy lehetséges a háború után egy demokratikus átalakulás.

1944-ben a Vörös Hadsereg által elfoglalt országrészen, miközben a Dúnántúlon még elkeseredett harcok folytak, hamarosan megindult a mindennapi élet. Kialakultak a helyi hatalmi szervek, a Nemzeti Bizottságok, amelyek kezdetben nemcsak politikai, hanem közigazgatási feladatokat is elláttak.

Megindult a politikai élet is. Megalakultak a pártok és a szakszervezetek. Az MKP javasolta, hogy a magyar politikai élet feléledő vezető szervezetei és a nemzeti bizottságok egyesüljenek a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban (MNFF), mely szervezet Szegeden, 1944. december 2-án meg is alakult.

A MNFF megbízásából küldöttség indult Moszkvába, hogy a Szövetségek hozzájárulását megnyerje a MNFF-ban tömörült szervezetek képviselőiből alakuló ideiglenes nemzetgyűlés és kormány létrehozásához.

A hozzájárulás megadása után 1944. december 12-én Debrecenben megalkult az előkészítő bizottság, majd 1944. december 21-én megkezdődött a nemzeti bizottságok által szervezett népgyűléseken közfelkiáltással megválasztott képviselőkiből alakult 230 főnyi Ideiglenes Nemzetgyűlés. Az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek 72 kommunista, 57 kisgazda, 35 szociáldemokrata, 12 nemzeti parasztpárti tagja volt. Képviselőhez jutottak még a szakszervezetek és néhány kisebb párt is.

Másnap, december 22-én megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés által megválasztott Ideiglenes Nemzeti Kormány Dálnoki Miklós Béla elnökle

alatt, melynek induláskor 4 pártonkívüli, 2 kommunista, 2 kisgazda, 2 szociáldemokrata és 1 parasztpárti tagja volt.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány (INK) 1944. dec. 28-án azonnali hatállyal hadat üzent Németországnak, és még aznap Gyöngyösi János külügyminiszter vezetésével fegyverszüneti megbízottakat küldött Moszkvába. A fegyverszünetet 1945. január 20-án írták alá. A fegyverszünet feltételeinek megtartására Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) alakult Vorosilov marsall elnöklétével, aki – mint a későbbiekben láttuk – számtalan alkalommal beavatkozott a magyar belpolitikába.

A SZEK-nek komoly szerepe volt abban, hogy már az INK-ban, majd a koalíciós korszakban a kulcsminisztériumok közül a Belügyminisztérium és a felügyelete alá tartozó rendőrség, az Államvédelmi Osztály (ÁVO), a Honvédelmi Minisztérium állományába tartozó katonapolitikai osztály, valamint a közlekedésügy az MKP hatáskörébe került. Mint később kiderült, a Magyarországon működő szovjet felderítés és elhárítás magyar állampolgárokat, sőt mentelmi jog felfüggesztése nélkül magyar nemzetgyűlési képviselőt (Kovács Béla) bármikor letartóztathatott. Ezeket a személyeket Ausztria szovjet megszállási övezetébe, majd a Szovjetunióba szállították.

Az INK rendelkezett az igazolóbizottságok, a népbíróság felállításáról; mint önálló kezdeményezésre a nemzeti bizottságok mintájára létrejöttek az üzemi, a földigénylő, a földosztó és termelési bizottságok, a szakszervezetek, a Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) és a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ).

Az igazoló bizottságok és a népbíróság a régi közigazgatás és kulturális szervek „megtisztítását”, és megbízható elemekkel való feltöltését tűzték ki célként. Megbízható elemekként elsősorban az MKP által támogatott személyeket jelölték, így számos kulcs pozíciót az MKP delegáltjai foglalhattak el.

Az INK 1945. március 25-én Pusztaszeren tartott ülésén indította meg a földosztást.

Miután Magyarország területén véget értek a hadműveletek, az INK 1945. április 11-én Budapestre költözött.

Ezek az események alapvető változásokat hoztak az ország életében. A földreform, az igazoló bizottságok, a népbíróságok működése, a közigazgatási kulcspozíciók megbízható személyek általi elfoglalása merőben új helyzetet teremtett.

1945. november 4-én megtartották az első választást, melyen hat párt állított jelölteket.

A pártoknak a választáson való részvételt az Országos Nemzeti Bizottság (ONB) engedélyezte. A választáson az alábbi eredmény született:

Független Kisgazdapárt (FKGP)	245 mandátum
Magyar Kommunista Párt (MKP)	70
Magyar Szociáldemokrata Párt (SZDP)	69
Nemzeti Parasztpárt (NPP)	23
Polgári Demokrata Párt (PDP)	2
Magyar Radikális Párt (MRP)	0

A nemzetgyűlés az ország vezető személyiségei közül további 12 képviselőt választott tagjai sorába.

A választás eredményeként akár a FKGP egyedül is kormányt alakíthatott volna, de Vorosilov ragaszkodott a koalícióhoz, valamint ahhoz, hogy a Belügyminisztériumot és a rendőrséget továbbra is az MKP képviselője irányítsa. Így koalíciós kormány került az ország élére. Miniszterelnök Tildy Zoltán lett, 7 minisztériumot kisgazdapárti, 3-3 minisztériumot az MKP és az SZDSZ, egy minisztériumot pedig az NPP képviselője vezetett. Szakasits Árpád, Dobi István és Rákosi Mátyás államminiszterként került a kormányba.

A választás téje annak eldöntése volt, hogy Magyarország a nyugati típusú parlamentáris demokráciát és a szabad, önszabályozó gazdaságot, vagy a központosított politikai berendezkedést és gazdaságot választja.

A választások eredménye az MKP számára csalódás volt. Vezetői titokban győzelemre, vagy ahhoz közel álló eredményre számítottak.

Az MKP Moszkvából Magyarországra érkezett vezetői már 1944 őszén határozott elképzeléssel, stratégiával és taktikával szervezetteren hozzáálltak a kulcspozíciók, majd – végső célként – a teljes politikai hatalom megszerzéséhez. Már kezdetben is offenzív politikát indítottak, s az ellenfeleket folyamatos védekezésre, hátrálásra kényszerítették.

A háború pusztításai miatt az ország újjáépítése volt a legfőbb feladat. Föl kellett építeni a hidakat, a gyárakat; működőképes állapotba hozni a közigazgatást, a távközlést, a vasutat és a legfontosabb energiaforrást biztosító bányákat, továbbá biztosítani az élelmiszer ellátást, valamint megszüntetni a gazdasági élet normalizálását gátló inflációt.

A nemzetközi helyzet vonatkozásában a háború utáni időszakban sem köszöntött be az igazi béke. A szovjet külpolitika jó előre felkészült a határterületeken a lehetséges helyzetek fegyveres kiaknázására.

Közvetlenül a háború befejezése után Görögországban kommunista vezetéssel az addig a németek ellen szervezkedő ellenállás vezetői kormányellenes harcot indítottak, hogy hatalomra jutva csatlakozhassanak Jugoszlávia győztes partizánjainak államához. Ennek a harcnak vezetője Markosz Vafiadis (szül. 1906) volt. Mint a későbbiekben láttuk, Jugoszlávia kiválása a Kominformból alapvetően megváltoztatta nemcsak a balkáni, hanem az egész Közép- és Kelet-Európai eseményeket azzal, hogy Jugoszlávia elvágta a görög felkelők fegyveres utánpótlásának szálait.

A koalíciós időszak

Visszatérve Magyarországhoz, az MKP mindennek igyekezett kezdeményezője lenni. A szervezettség és a taktika meghozta az eredményeket.

A nemzetgyűlés 1946. január 31-én törvényt alkotott, mely eltörölte a királyság intézményét, Magyarország köztársaság lett. Ez alapvetően semmit sem változtatott a dolgok menetén még akkor sem, amikor köztársasági elnöknek Tildy Zoltánt választották meg, aki miniszterelnöknek Nagy Ferencet nevezte ki.

1946. március 5-én az MKP, az SZDP és az NPP részvételével megalakult a Baloldali Blokk.

Ennek a napnak az eseménye volt még Winston Churchill fultoni beszéde. Ebben Churchill feltárta Sztálin valódi törekvéseit, mely szerint a Szovjetunió a befolyási övezetében lévő helyzet sajátos megoldásaira törekszik. Híres mondása szerint a balti-tengeri Szczecintől az adriai Triesztig vasfüggöny ereszkedett le Európára. Innen a színházi vasfüggönyre való utalás, amely a nézőteret a színpadtól hermetikusan lezárja. Egyidejűleg az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke, Harry S. Truman meghirdette a szovjet terjeszkedés feltartóztatásának politikáját. Ezzel a második világháborús antifasiszta szövetség végleg megszűnt, és lopakodva megkezdődött a hidegháború.

1946. március 23-án a nemzetgyűlés elfogadta köztársaság és a demokratikus rend védelméről szóló törvényt. Május 7-én Párizsban a Külügyminiszterek Tanácsa úgy döntött, hogy Magyarország esetében visszaállítják a trianoni határokat.

A június – július a bányák államosítását, több száz civil egyesület feloszlátását, a NÉKOSZ (Népi Kollégiumok Országos Szövetsége) megalakulását hozta.

1946. augusztus 1-jén a teljesen elértéktelenedett pengőt felváltotta a forint, amely stabilizálta a gazdasági életet.

Novemberben államosították a legnagyobb nehézipari üzemeket, a bányákat.

Az újjáépítés kétségtelen sikerei, a gazdasági stabilizáció, a politikai baloldal átszervezése alaposan átrajzolta a belpolitikai térképet.

Közben állandósult a politikai jobboldal, főként a kisgazdapárt elleni támadás, amely a párt szétszakadásához vezetett. Szovjet katonai hatóságok február 25-én letartóztatták Kovács Bélát, a kisgazdapárt főtitkárát, nemzetgyűlési képviselőt, és a Szovjetunióba szállították.

1947. május 30-án a Svájcban tartózkodó Nagy Ferencet Rákosi Mátyás telefonon értesítette, hogy amennyiben visszatér Magyarországra, összeesküvés vádjával letartóztatják.

Az emigrációba vonuló Nagy Ferenc miniszterelnököt a mezőgazdasági akadémiát végzett dabasi középbirtokos, Dinnyés Lajos követte a kormányelnöki székben, aki a baloldal szemében már nem számított komoly politikai tényezőnek.

Rajk László belügyminiszter gondosan előkészítette a hamarosan következő választásokat. Kitervelték az ún. kék cédulát azzal, hogy azok a nyaralók, akik nem tartózkodnak állandó lakhelyükön, a kék cédulával az országban bárhol leadhatják a szavazatukat. Ezen kívül megfosztották a választójoguktól a volt Horthy rendszer jobboldali pártjainak és szervezeteinek egykori közép és alsó szintű vezetőit, a politikai okból B-listázott személyeket, a kitelepítendő német nemzetiségűeket, valamint a Csehszlovákiából Magyarországra kitelepített magyarokat. Ezáltal az 1945-ös szavazati joggal rendelkezők számához képest mintegy 10 %-al, azaz félmillióval csökkent a szavazók száma.

Ennek ellenére az 1947. augusztus 31-én tartott választás is csak fél sikert hozott. A kék cédulával rendelkező szavazó brigádok teherautón járták az országot, s minden útjukba eső helységben szavaztak. Jó előre 200 ezer darab kék cédula készült! A FKGP-ra szavazók száma az 1945-ös választáshoz képest 57 %-ról 15 %-ra csökkent, ugyanakkor a Baloldali Blokkba tömörült pártok együttesen is csak 45 %-ot értek el. Azonban már ez is elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy Sztálin utasítására felgyorsuljon az ország szovjetizálása.

A jugoszláv kiválás

További belpolitikai taktikai húzások következtek, amibe alaposan bele-szóltak a nemzetközi események. Nemzetközi téren fontos lépés volt 1947. szept. 22–27. között megalakult a Kommunista Pártok Információs Irodája (Kominform). Ez a szervezet 1948-ban 1948. jún. 19–23. között tartott ülésén súlyosan elmarasztalta Jugoszláviát azzal, hogy a felszabadító Szovjetunió oldaláról áttált az „imperialisták” oldalára.

Ennek a határozatnak Magyarország vonatkozásában kettős következménye lett. Egyrészt megszűnt a görög kormányellenes mozgalom Jugoszlávián vezető utánpótlási útja. A mozgalom felszámolása elől rengeteg görög és macedón nemzetiségű személy menekült Jugoszlávián keresztül Magyarországra; másrészt Magyarország felkészült a Jugoszlávia ellenes katonai intervencióra. Ezt az intervenciót Jugoszlávia csak a NATO tag Törökországgal és Görögországgal kötött Balkán Paktumon révén tudta kivédeni.

A legközelebbi lépésként a jobboldal legerősebb pártjának, az FGKP megsemmisítése után az SZDP széttzilálása következett. Az MKP és az SZDP 1948. június 12-én Magyar Dolgozók Pártja (MDP) néven egyesült. 1948. június 13-án megkezdődött az MDP első kongresszusa. A kongresszus leszögezte, hogy az új párt ideológiai alapja a marxizmus-leninizmus, célja pedig a szocializmus fölépítése. Világos, egyértelmű beszéd.

Következett a megmaradt jobboldali pártok betiltása. Vezetőik emigráltak vagy teljesen visszavonultak a politikai életből. Tildy Zoltán köztársasági elnököt koholt vádak alapján lemondatták, majd letartóztatták (1948. július 30.). Utódja az MDP elnöke, Szakasits Árpád lett, aki ugyancsak nem kerülhette el elődje sorsát. Öt magát 1950. áprilisában tartóztatták le.

A fordulat éve

Az iskolák államosításával járó feszült helyzetben került sor az egyházi vezetők eltávolítására. Ravasz Lászlót, az MTA egykori alelnökét, a Református Egyház Egyetemes Konventjének elnökét lemondatták, Ordass Lajos evangélikus püspököt 1948. október 1-jén kétévi fegyházra ítélték. Mindszenty József esztergomi érseket 1848. december 26-án tartóztatta le az ÁVH, majd 1949. február 3-án kezdődő nyilvános perben életfogytiglanra ítélték.

1948. június 28-án pattanásig feszült a nemzetközi helyzet. A szovjet csapatok lezárták a szovjet zónán keresztül Nyugat-Berlinbe vezető utakat, ezzel létrehozták a berlini blokádot. A nyugati szövetségesek válaszként kiépítették a világ első légihidját a nyugat-berlini szektor polgári lakosságának ellátására.

Magyarországon az 1944-es Függetlenségi Front helyébe megalakult a Magyar Függetlenségi Népfront (1949. febr. 1.), amelynek jelöltjei egységes listán indultak a választáson (1949. május 15.), és természetesen győztek.

Az új alkotmány

1949. aug. 18-án a parlament elfogadta a szovjet alkotmány mintájára készült új magyar alkotmányt. Ez kimondta, hogy minden hatalom a dolgozó népé, s Magyarország a népi demokrácia útján halad a szocializmus felé. A proletárdiktatúra megvalósítása befejezett tény lett.

1949-es év a külpolitikában még két jelentős eseményt hozott. Létrejött a Kínai Népköztársaság és elkészült a szovjet atombomba. Ebből az utóbbi tényből a szovjet vezetés azt a következtetést vonta le, hogy amennyiben az amerikai oldalon a bizalmi pozíciókban olyan szovjet szimpatizánsok vannak, akik életük kockáztatásával átadták a szovjeteknek a féltve őrzött amerikai atomtitkot, akkor a szovjetek oldalán is lehetnek olyan megszállottak és beszervezettek, akik az „imperialistákat” támogatják. Ezeket pedig a legbelső körökben kell keresni. Állítólag az ÁVH meg is találta őket.

Miközben 1949. ápr. 4-én Washingtonban megkötötték az Észak Atlanti Szövetséget (NATO), melyben a résztvevő európai hadseregeket közös parancsnokság alatt egyesítették, ez alatt a Péter Gábor által vezetett ÁVH 1949. május 31-én őrizetbe vette Rajk László korábbi belügyminisztert, az Államvédelmi Hatóság egykori létrehozóját. Ezt a Szabad Nép csak június 16-án adta hírül. Miután 1949. szept. 16-án kezdődő nyilvános perben Rajk László vállalta besúgó és ügynök voltát, halálra ítélték, és 1949. október 15-én kivégezték. A Rajk per nyomán az ÁVH további 141 személyt vett őrizetbe, közülük 14-et kivégeztek (többek között Pálfy György, Sólyom László, Szalai András, Merényi Scholz Gusztáv), 11-et életfogytiglanra ítélték, 38-at pedig internáltak.

Addigra már olyan sok letartóztatás történt (Mindszenty, Rajk és köre), hogy a köztársasági elnökök (Tildy és Szakasits) lemondatása illetve letartóztatása már föl sem tűnt, miközben 1950 tavaszán és nyarán letartóztattak több száz korábbi szociáldemokratát, köztük a két párt egyesülésének legfőbb moz-

gatóját, Marosán Györgyöt is. Őt halálra ítélték, de kegyelem folytán életfogytiglant kapott. Közülük 276-ot internáltak, 154-et elítéltek. 1951. április végén eltűnt Kádár János is, aki Farkas Mihály társaságában rábeszélte Rajkot, hogy a PÁRT érdekében vállalja az el nem követett bűneit, ugyancsak börtönbe került.

Az ÁVH-ról tudni kell, hogy a belügyminiszter alá rendelt Államvédelmi Osztály helyébe a Rajk László által 1848. szeptember 6-án megalakított ÁVH került. Ez a testület a belügyminisztertől miniszterelnök helyettesi hatáskörbe ment át, mely pozíciót éppen Rákosi Mátyás töltötte be. Így lett a proletárdiktatúra ökle az ÁVH.

A berlini kérdés viszonylagos nyugvópontra került azzal, hogy 1949-ben „véglegesítették” a két Németország különállását. A nyugati megszállási övezetben megalakult a Német Szövetségi Köztársaság, a keleti zónában pedig a Német Demokratikus Köztársaság.

Ebben a légkörben 1949. végére lényegében befejeződött az Akadémia átalakításáért folyó politikai harc. 1949. november 29-én az újjáalakult Akadémia megtartotta első közgyűlését, amelyen Rusznyák Istvánt választották meg az MTA elnökévé.

A hidegháború eközben valósággá vált. 1950. június 25-én kitört a koreai háború. A koreai háborút lezáró fegyverszünetet csak 1953. július 27-én írták alá Panmindzsonban. A hatalmas veszteségeket okozó, ma is átmenetileg szünetelő háború után a határok ott húzódnak, ahol a háború elkezdődött.

1950-ben Vietnamban is kitört a háború.

Az Akadémia története 1945–49 között

Az újjáéledő Akadémia

Még mielőtt a Harmadik Birodalom végső bukásával a második világháború Európában véget ért volna, Budapest ostromának befejeztével (1945. febr. 3.) azzal a tudattal indult az élet fővárosunkban, hogy mindent újra kell kezdeni. A tudományos életet is.

Az Akadémia egyik legrégebbi tagja, a szlávista nyelvész Melich János (1872–1963; I. tag 1902, r. tag 1920; tanácskozó tag 1949; rehabilitálva 1989) 1945. március 7-re összehívta az elérhető tagokat. Mivel az MTA akkori elnöke, Habsburg-Lotharingiai József Ágost (1872–1962) főherceg az országból

A Természettudományi Akadémia

A Szent-Györgyi által létrehozott Magyar Természettudományi Akadémia (TTA) 1945. szeptember 6-án tartotta alakuló ülését. Ezen 39 belföldi tag mellett 10 külföldi tagot is választottak.

Szent-Györgyi lépésében föltétlenül szerepet játszhatott még az is, hogy valamikor igen bensőséges viszonyba került Klebelsberggel, aki kultuszminisztersége alatt létrehozta az Országos Természettudományi Bizottságot, s amely – az Akadémia megkerülésével – igen bőkezűen támogatta a természettudományi kutatásokat.

Az alábbiakban közreadjuk a TTA tagjainak névsorát. Közülük az MTA tagjai is voltak egyben:

Egerváry Jenő	Gróh Gyula
Fejér Lipót	Issekutz Béla
Kerékjártó Béla	Náray Szabó István
Riesz Frigyes	Schulek Elemér
Bay Zoltán	Varga József
Békésy György	Zemplén Géza
Jendrassik György	Beznák Aladár
Kotsis Iván	Jávorka Sándor
Papp Simon	Manninger Rezső
Buzágh Aladár	Miskolczy Dezső
Erdey-Grúz Tibor	Szent-Györgyi Albert

Nem voltak tagja az MTA-nak:

Borbély Samu	Mansfeld Géza
Bruckner Győző	Rusznyák István
Csűrös Zoltán	Sántha Kálmán
Detre László	Straub F. Brunó
Ernst Jenő	Tárczy-Hornoch Antal
Gombás Pál	Tóth László
Ivánovics György	Törő Imre
Jancsó Miklós	Wolsky Sándor
Laki Kálmán	

Szent-Györgyinek az MTA-ból való kilépését – 1945. december 6-án tartott – sajtóértekezletén olyan hangnemben kommentálta, hogy az Akadémia Igazgatótanácsa, Intézőbizottsága, Reformbizottsága Moór Gyula elnökletével tartott együttes ülésén rágalalmazási pert indított vele szemben. Erre Bay Zoltán és Egerváry Jenő – a Szent-Györgyi melletti szolidaritást vállalva – ugyancsak kilépett az MTA soraiból.

A TTA sem volt hosszú életű, mert az MTA egyezkedő tárgyalásokat kezdeményezett a TTA-val. Ennek alapján Moór Gyula az 1946. július 1-jei összes-ülésen bejelentette, hogy az MTA befogadja a TTA tagjait a III. osztály soraiba. Egyidejűleg kettéosztja a III. osztályt olymódon, hogy ezentúl a III. osztály matematikai, fizikai és műszaki tudományok osztálya lesz, míg a IV. osztályba tartoznak a biológiai és az orvostudományok. Ezen túlmenően az I. és a II. osztály létszáma azonos lesz a III. és a IV. osztály létszámával. A személyi összeütközéseket közös megegyezéssel megszüntették. Az elnöki tisztségre Kodály Zoltánt, másodelnöknek Szent-Györgyit, főtitkárnak pedig Voinovich Gézáat jelölték.

1946. decemberében egy rendkívüli tagválasztás során az MKP képviselőiben Lukács György azzal a javaslattal állt elő, hogy helyet kéne biztosítani az Akadémia soraiban a „haladó társadalomtudományok” képviselőinek is. Mivel az alapszabály korlátozta taglétszámot, a kérdésben nem történt semmi előrehaladás 1948-ig. Az 1948-as nagygyűlés előkészítése során mégis sikerült az alapszabály módosítás, melynek során Lukács György által javasolt társadalomtudósok mellett Rusznyák István ugyancsak haladó szellemű természettudósokat ajánlott. Ezzel a haladó szellemű tudósok tábora, azon belül is a marxisták csoportja jelentősen megerősödött.

Az MTA 1948-i nagygyűlés

Az MTA 1948. július 2-i nagygyűlése után az Akadémia tagsága az alábbiak szerint alakult.

I.

Az Akadémia belső tagjai.

Elnökség:

Elnök: Kodály Zoltán t. tag

Másodelnök: betöltetlen.

Főtitkár: Voinovich Géza t. tag

Igazgató-tanács:

Kodály Zoltán t. t. elnök

Másodelnök: betöltetlen

Voinovich Géza t. t. főtitkár.

I. osztály

Pais Dezső r.t.

Németh Gyula r.t.

Eckhardt Sándor r.t.

Ligeti Lajos r.t.

Turóczi-Trostler József r.t.

Zilahy Lajos I.t.

Gazd.szakértő: Bisztray Farkas

II. osztály

Heller Farkas r.t.

Lukinich Imre r.t.

Alföldi András r.t.

Prohászka Lajos I.t.

Szászy István I.t.

Varga István I.t.

Gazd.szakért.: Navratil Ferenc Ákos

III. osztály

Bay Zoltán r.t.

Erdey-Grúz Tibor r.t.

Fejér Lipót t.t.

Zemplén Géza t.t.

Buzágh Aladár r.t.

Egerváry Jenő r.t.

Gazd.szakértő: Kárász Artúr

IV. osztály

Mansfeld Géza r.t.

Andreánszky Gábor I.t.

Beznák Aladár r.t.

Jávorka Sándor r.t.

Manninger Rezső r.t.

Rusznay István r.t.

Az akadémia osztályai és tagjai

I. osztály

Tiszteleti tagok:

Herczeg Ferenc

Ravasz László

Voinovich Géza főtitkár

Szász Károly

Láng Nándor

Zolnai Gyula

Förster Aurél

Kodály Zoltán elnök

Schöpflin Aladár

A) Nyelvtudományi alosztály.

Rendes tagok:

Melich János

Németh Gyula oszt.titkár

Husztai József

Pais Dezső oszt.titkár

Laziczius Gyula

Levelező tagok:

Mészöly Gedeon

Zichy István

Klemm Antal

Nagy J. Béla

Sági István

Tamás Lajos

Ivánka Endre

Gáldi László

Csefkó Gyula

B) Széptudományi alosztály

Rendes tagok:

Horváth János

Zsigmond Ferenc

György Lajos

Gulyás Pál

Eckhardt Sándor

Levelező tagok:

Vargha Damján

Thienemann Tivadar

Pukánszky Béla

Csathó Kálmán

Brisits Frigyes

Áprily Lajos

Tamási Áron

Moravcsik Gyula

Zsirai Miklós

Bárczi Géza

Kniezsa István

Ligeti Lajos

Marót Károly

Fokos Dávid

Beke Ödön

Szemerényi Oszvald

Gyóni Mátyás

Hadrovics László

Lakó György

Rubinyi Mózes

Márai Sándor

Rédey Tivadar

Alszeghy Zsolt

Túróczi-Trostler József

Zolnai Béla

Zilahy Lajos

Illyés Gyula

Sik Sándor

Pátzay Pál

Keresztury Dezső

Borbíró Virgil

Szabolcsi Bence

Koltay-Kastner Jenő
Galamb Sándor

Tolnai Gábor
Waldapfel József

II. osztály

Tiszteleti tagok:

Balogh Jenő
Finkey Ferenc
Domanovszky Sándor
Baranyai Lipót
Polner Ödön
Bolgár Elek

Vámbéri Rusztem
Szladits Károly
Lukács György
Molnár Erik
Fogarasi Béla

A) Bölceleti és társadalomtudományi alosztály

Rendes tagok:

Angyal Pál
Kolosváry Bálint
Heller Farkas oszt.elnök
Schütz Antal
Navratil Ákos

Tomcsányi Móric
Bartók György
Holub József
Buza László
Laky Dezső

Levelező tagok:

Balogh Artúr
Dolányi Alajos
Czettler Jenő
Dékány István
Kováts Ferenc
Vinkler János
Kuncz Ödön
Irk Albert
Vladár Gábor
Marton Géza
Nizsalovszky Endre
Prohászka Lajos
Tury Sándor Kornél

Abay Gyula
Boér Elek
Gajzágó László
Molnár Kálmán
Heller Erik
Szászy István
Varga István
Theiss Ede
Szemere Samu
Horváth Barna
Bibó István
Mátrai László
Erdei Ferenc
Szalai Sándor

B) Történettudományi alosztály.

Rendes tagok:

Szentpétery Imre

Lukinich Imre oszt.titkár

Gerevich Tibor

Eckhart Ferenc

Hajnal István

Tóth Zoltán

Szekfü Gyula

Mályusz Elemér

Alföldi András

Révész Imre

Levelező tagok:

Bruckner Győző

Nagy Miklós

Divéky Adorján

Szabó Dezső

Miskolczi Gyula

Markó Árpád

Lepold Antal

Fekete Lajos

Fettich Nándor

Házi Jenő

Balanyi György

Váczy Péter

Jánossy Dénes

Biró Vendel

Szabó István

Szilágyi Lóránd

Balla Antal

Ember Győző

Genthon István

Deér József

Kumorovitz Bernát

Wellmann Imre

Ortutay Gyula

Supka Géza

Kerényi Károly

Fülep Lajos

III. osztály

Matematikai, fizikai, kémiai és műszaki tudományok osztálya.

Tiszteleti tagok:

Mauritz Béla

Hevesi György

Vendl Aladár

Fejér Lipót

Zemplén Géza

Zechmeister László

Rendes tagok:

Rybár István

Riesz Frigyes

Gróh Gyula

Vendel Miklós

Szentpétery Zsigmond

Egerváry Jenő

Gombás Pál

Papp Simon

Bay Zoltán oszt.elnök
Schulek Elemér
Széki Tibor
Békésy György
Buzágh Aladár
Doby Géza osztálytitkár

Levezető tagok:

Oltay Károly
Cholnoky Jenő
Pekár Dezső
Fröhlich Pál
Császár Elemér
Telegdi Róth Károly
Gyulai Zoltán
Mihailich Győző
Princz Gyula
Verebely László
Schréter Zoltán
Tokody László
Romwalter Alfréd
Jáky József
Maucha Rezső
Pattantyus Ábrahám Géza
Plank Jenő
Cotel Ernő

IV. osztály.

Biológiai és orvosi tudományok osztálya

Tiszteleti tagok:

Zimmermann Ágoston
Marek József

Rendes tagok:

Gelei József

Szökefalvy Nagy Gyula
Tárczy-Hornoch Antal
Varga József
Csűrös Zoltán
Erdey-Grúz Tibor

Kotsis Iván

Szökefalvy Nagy Béla
Müller Sándor
Borbély Samu
ifj.Bruckner Győző
Bulla Béla
Detre László
Schay Géza
Jordán Károly
Novobátzky Károly
Hajós György
Verő József
Bognár Rezső
Turán Pál
Freund Mihály
Alexits György
Selényi Pál
Vadász Elemér

Szent-Györgyi Albert

Haynal Imre

Manninger Rezső

Herczog Ferenc

Dudich Endre

Illyés Géza

Jávorka Sándor

Soós Lajos

Issekutz Béla

Miskolczy Dezső

Beznák Aladár

Jancsó Miklós

Mansfeld Géza oszt. elnök

Rusznyák István

Sántha Kálmán

Wolsky Sándor

Mócsy János

Törő Imre

Ernst Jenő

Baló József

Levelező tagok:

Csiki Ernő

Bodnár János

Győrffy István

Varga Lajos

Fekete Zoltán

Johan Béla

Balogh Ernő

Andreánszky Gábor oszt.titkár

Entz Béla

Surányi János

Ábrahám Andor Ambrus

Kotlán Sándor

Kuthy Sándor

Laki Kálmán

Mendöl Tibor

Frigyesi József

Ivánovics György

Tóth László

Straub F. Brunó

Csik Lajos

Környey István

Lengyel Géza

Soó Rezső

Haranghy László

Krompecher István

Szentágothai János

Kerpel-Fronius Ödön

Went István

Gimesi Nándor

Lissák Kálmán

Rapaics Raymund

A fenti névsor szerint összesen 264 fő.

I. Nyelv- és széptudományi osztály	64
II. Bölcséleti társadalmi és történeti tud. osztálya	85
III. Matematikai és természettud. osztálya	61
IV. Biológia és orvosi tud. osztálya	54

Ebből tiszteleti tag	29
Rendes tag	80
Levelező tag	155
Összesen:	264

Kónya Sándor szerint (Az Akadémia átszervezése 1949-ben; Magyar Tudomány 1974. 774–783) a 775. oldalon, 2. bekezdés szerint:

1949 elején az Akadémiának – a névmutató szerint – 260 tagja volt; ebből

I. Nyelv- és széptudományi osztály	64	
II. Bölcséleti társadalmi és történeti tud. osztálya	83	
III. Matematikai és természettud. osztálya	59	
IV. Biológia és orvosi tud. osztálya	54	
Ebből tiszteleti tag	28	eltérés 1
Rendes tag	79	1
Levelező tag	153	2
Összesen:	260	4

Ami a legérdekesebb, ekkor még Szent-Györgyi Albert, Bay Zoltán és Békésy György az Akadémia tagjai között szerepel, jóllehet Szent-Györgyi már 1947 nyarán az Egyesült Államokba ment, ahová nagy nehezen beengedték, s már nem is volt szándékában visszamenni Magyarországra. Bay és Békésy ugyancsak a távozás mellett döntött. Őket hivatalosan 1949-ben zárták ki.

A Tudományos Tanács

A fordulat évével és az új alkotmány elfogadásával megteremtődtek a feltételek – az akkori szóhasználatnál élve – a szocialista építés megkezdéséhez.

A tudományos életben az Akadémia konzervativizmusa, szerkezete és tagosságának összetétele akadályozta, hogy a tudományszervező és irányító szerepét betölthesse. Az akkori MDP politikai bizottsága az akadémia megkerülésére szervezetet hozott létre a tudományos élet együttműködő személyeiből, hogy – ismét csak az akkori szóhasználatnál élve – a tudományt a szocialista

építés szolgálatába állíthassa. A világ előtt ez úgy történt, hogy az MDP javaslatára a parlament – természetesen egyhangúlag – elfogadta a Tudományos Tanács létrehozására vonatkozó törvényjavaslatot, amely 1948. aug. 4-én megalakult.

A Tudományos Tanács tagjai

Elnökség: Gerő Ernő elnök
Ortutay Gyula társelnök VKM
Vajda Imre Országos Tervhivatal elnöke
Rusznay István
Zemplén Géza
Alexits György államtitkár, ügyvezető titkár

Tagok: Andics Erzsébet
Erdei Ferenc
Fogarasi Béla
Lukács György
Merei Ferenc
Rudas László
Szabó Imre
Szalai Sándor
Zsirai Miklós a társadalomtudományok részéről.

Alexits György
Buzágh Aladár
Fejér Lipót
Gombás Pál
Sántha Kálmán
Somos András
Straub F. Brunó a természettudományok területéről

Bognár Rezső
Esztó Péter
Gillemot László

Hevesi Gyula
Jáki József
Komondy Zoltán
Major Máté
Michailich Győző műszaki tudományok területéről.

A Magyar Tudományos Tanács létrehozásával kialakult az az állami szerv, amely már akadálytalanul érvényesíteni tudta az MDP tudománypolitikai céljait.

Szegedről nincs senki, legfeljebb az elszármazott Straub. F. Brunó és Rusznyák István.

A MTT fölmérte a magyar tudományos életet; nyilvántartásba vette mindazokat, akik tudományos tevékenységet folytattak. Számba vették a kutatási témákat, a fejlesztési terveket, és rendezték több mint 3000 egyetemi alkalmazott és kutató fizetését.

A MTT kezdeményezésére több kutatóintézetet létesült, mint a KFKI (Központi Fizikai Kutató Intézet), az Alkalmazott Matematikai Kutatóintézet, Vasipari Kutató, Szerves Vegyipari Kutatóintézet, Hőtechnikai Intézet, Villamosipari Központi Kutató Laboratórium, Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet, Agrobiológiai Intézet, Állam- és Jogtudományi Intézet, Történettudományi Intézet, Nyelvtudományi Intézet.

Az MTT hozzálátott az Akadémiával való kapcsolatok létrehozásához. Az MTT akadémikus tagjai sürgették az intenzív tárgyalásokat az Akadémiával. Az Akadémián belül is többen hajlottak arra, hogy a szervezeti szabályzat módosításával lehetővé váljék egyrészt a közeledés a MTT-hoz, másrészt fölkészülhessen a tudományos irányítás szerepére. Ez a szerep már magába foglalná a tudományos életnek az ország gazdasági fejlesztésének szolgálatába állítását.

Ez az út azonban járhatatlannak bizonyult a szovjet tudományos akadémia (SZUTA) magatartása miatt, ugyanis a szovjet részről csak az MTA-t ismerték el tárgyalófélnek. Az elképzelésen módosítani kellett.

A Tudományos Tanács és az MTA fúziója

Az MTT előkészítő bizottságot hozott léte, melynek feladata lett volna az MTA szervezeti átalakítása. Az MTA részéről is felállott egy előkészítő bizottság.

1949. okt. 31-én a MTA puccsszerűen összehívott, bár formailag az alapszabálynak megfelelő létszámban (39 fő!) elfogadta az MTA alapszabályának módosítását.

Az új alapszabály szerint megszűnt a „széptudományi alosztály”, azaz az írók és művészek kívül kerültek az Akadémiáról. Az alapszabály lényegesen csökkentette a taglétszámot azzal, hogy az akadémia tagjainak egy részét tanácskozó taggá minősítették, azaz formailag nem zárták ki, de a továbbiakban semmiféle joguk nem maradt az Akadémia életében való részvételre. A lépés célja a politikai tisztogatás volt.

Az alábbiakban felsoroljuk – osztályok szerint – azokat, akiket tanácskozó-tagokká minősítettek továbbá azokat, akik akadémiai tagságukat megtarhták.

Az MTA a rendszerváltozás után 1989. május 9. hatállyal mindazokat rehabilitálta, akiknek tagsága korábban, nyilvánvalóan politikai okból szűnt meg.

Az Akadémia névsora az 1949. okt. 31. után

Tagságuk a Széptudományi Alosztály megszűnése folytán szűnt meg, összesen 13 fő:

Alszeghy Zsolt
Áprily Lajos
Borbíró Virgil
Brisits Frigyes
Csathó Kálmán
Galamb Sándor
Herczeg Ferenc

Illyés Gyula
Keresztury Dezső
Pátzay Pál
Ravasz László
Rédey Tivadar
Tamási Áron

Tanácskozó taggá visszaminősítettek, összesen 23 fő:

I. Nyelv- és Irodalomtudományok osztálya

Csefkó Gyula	Mészöly Gedeon
Eckhardt Sándor	Nagy J. Béla
Fuchs-Fokos Dávid	Pukánszky Béla
Förster Aurél	Rubinyi Mózes
Gáldi László	Sági István
Gulyás Pál	Sik Sándor
György Lajos	Szász Károly
Husztai József	Vargha Damján
Klemm Antal	Zichy István
Koltay-Kastner Jenő	Zolnai Béla
Laziczius Gyula	Zolnai Gyula
Melich János	

Akadémikus címüket megtarthatták, összesen 23 fő:

I. Nyelv- és Irodalomtudományok osztálya

Bárczi Géza	Pais Dezső oszt.titkár
Beke Ödön	Schöpflin Aladár
Hadrovics László	Szabolcsi Bence
Gyóni Mátyás	Tamás Lajos
Horváth János	Tolnai Gábor
Kniezsa István	Túróczi-Trostler József
Lakó György	Voinovich Géza
Láng Nándor	Kodály Zoltán
Ligeti Lajos	Waldapfel József
Marót Károly	Zsigmond Ferenc
Moravcsik Gyula	Zsirai Miklós
Németh Gyula oszt.titkár	

Akiket tanácskozó taggá minősítették, összesen 57 fő:

II. Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya

Abay Gyula
Balanyi György
Balla Antal
Balogh Artúr
Balogh Jenő
Bartók György
Bibó István
Biró Vendel
Boér Elek
Bruckner Győző
Czettler Jenő
Dékány István
Divéky Adorján
Domanovszky Sándor
Eckhart Ferenc
Fettich Nándor
Gajzágó László
Genthon István
Gerevich Tibor
Hajnal István
Házi Jenő
Heller Erik
Heller Farkas
Holub József
Horváth Barna
Irk Albert
Jánossy Dénes
Kerényi Károly
Kolosváry Bálint

Kováts Ferenc
Kumorovitz Bernát
Kuncz Ödön
Laky Dezső
Lepold Antal
Lukinich Imre
Mályusz Elemér
Markó Árpád
Molnár Kálmán
Nagy Miklós
Navratil Ákos
Polner Ödön
Prohászka Lajos
Schütz Antal
Supka Géza
Szabó Dezső
Szabó István
Szemere Samu
Szilágyi Lóránd
Theiss Ede
Tomcsányi Móric
Tóth Zoltán
Tury Sándor Kornél
Váczy Péter
Vargha István
Vinkler János
Vladár Gábor
Wellmann Imre

Akik megőrizhették akadémiai tagságukat, összesen 27 fő:

II. Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya

Alföldi András
Angyal Pál
Baranyai Lipót
Bolgár Elek
Buza László
Deér József
Dolányi Alajos
Ember Győző
Erdei Ferenc
Fekete Lajos
Finkey Ferenc
Fogarasi Béla
Fülep Lajos
Lukács György

Marton Géza
Mátrai László
Miskolczy Gyula
Molnár Erik
Nizsalovszky Endre
Ortutay Gyula
Révész Imre
Szalai Sándor
Szászy István
Szekfü Gyula
Szentpétery Imre
Szladits Károly
Vámbéri Rusztem

Tanácskozó taggá visszaminősítve, összesen 13 fő:

III. Matematikai és Természettudományok Osztálya

Bulla Béla
Cholnoky Jenő
Detre László
Gróh Gyula
Mauritz Béla
Mendöl Tibor
Pekár Dezső

Plank Jenő
Princz Gyula
Rybár István
Széki Tibor
Szentpétery Zsigmond
Tokody László

III. Matematikai és Természettudományok Osztálya

Akik akadémikusi címüket megtarthatták, összesen 44 fő:

Alexits György
Bognár Rezső
Borbély Samu

Bruckner Győző ifj.
Buzágh Aladár
Cotel Ernő

Csűrös Zoltán
Egerváry Jenő
Erdey-Grúz Tibor
Fejér Lipót
Freund Mihály
Fröhlich Pál
Gombás Pál
Gyulai Zoltán
Hajós György
Hevesi György
Jáky József
Jordán Károly
Kotsis Iván
Maucha Rezső
Mihailich Győző
Müller Sándor
Novobáztzy Károly
Oltay Károly
Papp Simon

Pattantyus Ábrahám Géza
Riesz Frigyes
Romwalter Alfréd
Schay Géza
Schréter Zoltán
Schulek Elemér
Selényi Pál
Szőkefalvy Nagy Béla
Szőkefalvy Nagy Gyula
Tárczy-Hornoch Antal
Telegdi Róth Károly
Turán Pál
Vadász Elemér
Varga József
Vendel Miklós
Vendl Aladár
Verebély László
Verő József
Zemplén Géza

Akiktől az akadémikusi címet megvonták:

Császár Elemértől jogerős bírói ítélet alapján,
Zechmeister László
Bay Zoltán oszt.elnök
Békésy Györgytől külföldön tartózkodása címén.

IV. osztály Biológiai és Agrártudományok Osztálya
Tanácskozó tagokká váltak, összesen 11 fő:

Andreánszky Gábor
Csik Lajos
Csiki Ernő
Doby Géza

Dudich Endre
Györffy István
Kuthy Sándor
Lengyel Géza

Soós Lajos
Surányi János

Varga Lajos

Akik akadémikusi címüket megtarthatták, összesen 28 fő:

Ábrahám Andor Ambrus
Entz Béla
Ernst Jenő
Fekete Zoltán
Gelei József
Gimesi Nándor
Haynal Imre
Illyés Géza
Issekutz Béla
Ivánovics György
Jancsó Miklós
Jávorka Sándor
Kerpel-Fronius Ödön
Környey István

Kotlán Sándor
Lissák Kálmán
Manninger Rezső
Mansfeld Géza
Marek József
Mócsy János
Rapaics Raymund
Rusznyák István
Sántha Kálmán
Soó Rezső
Straub F. Brunó
Szentágothai János
Törő Imre
Zimmermann Ágoston

V. Orvosi Tudományok Osztálya

Tanácskozó tagokká váltak, összesen 11 fő

Baló József
Balogh Ernő
Bodnár János
Frigyesi József
Haranghy László
Herczog Ferenc

Johan Béla
Krompecher István
Miskolczi Dezső
Szent-Györgyi Albert
Went István

Szent-Györgyi 1947-től az U.S.A.-ban élt.

VI. Műszaki Tudományok Osztálya

Tanácskozó tagokká váltak, összesen 8 fő:

Cotel Ernő

Kotsis Iván

Oltay Károly

Pattantyus Á. Géza

Romwalter Alfréd

Schréter Zoltán

Telegdi Róth Károly

Verebély László

Tagságuk illegális külföldi tartózkodásuk miatt

1949-ben megszűnt, összesen 17 fő:

I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Ivánka Endre

Márai Sándor

Szemerényi Oszwald

Thienemann Tivadar

Zilahy Lajos

II. Társadalmi-történeti Tudományok Osztálya

Alföldi András

Baranyai Lipót

Deér József

Miskolczy Gyula

III. Matematika és Természettudományok Osztálya

Bay Zoltán

Békésy György

Zehmeister László

IV. Biológiai és Agrártudományok Osztálya

Wolsky Sándor

V. Orvosi Tudományok Osztálya

Beznák Aladár

Laki Kálmán

Szent-Györgyi Albert

Tóth László

1948. aug. 4-én megalakult MTT rövid ideig működött két oknál fogva: 1. a belpolitikai változások az új alkotmány elfogadásával kész helyzetet teremtett;

2. a szovjet tudományos akadémia tárgyalófélnek csak a MTA-t ismerte el. A körülményeket ennek megfelelően kellett átalakítani.

A kezdeményezést az MDP titkársága tette meg.

Az átalakult MTA

Az 1949. évi akadémiai törvény

A MTA 1949-es átszervezése mind személyi, mind anyagi vonatkozásokban definitív helyzetet teremtett (1949. évi XXVII. törvény). Az új Akadémia, mint az akkori Magyar Népköztársaság legfelsőbb tudományos testülete a kormánytól azt a feladatot kapta, hogy

1. vezető szerepénél fogva irányítsa és összehangolja az ország tudományos életét;
2. az Akadémia gyakorolja törvény értelmében mindazokat a jogokat és kötelezettségeket, amelyekkel a Tudományos Tanács eddig is rendelkezett;
3. biztosítsa a tudományos utánpótlást;
4. rendezze a tudományos könyv és folyóirat kiadást;
5. irányítsa és összehangolja a tudományos és műszaki egyesületek, társaságok működését.

Ez a teljesen új szerepkör az újjáalakult Akadémia számára ijesztően nagy szervezési feladatokat és tudománypolitikai elvárásokat, ugyanakkor vonzó lehetőséget jelentett.

Mint az már többször elhangzott az Akadémia részéről, hogy a tudományos élet vezetését, szervezését és összehangoló szerepét csak akkor tudja betölteni, ha valamennyi tudományágban saját kutatóintézetekkel rendelkezik.

Az MTA kutatóintézeti hálózatának kialakítása

A Magyar Tudományos Tanács a minisztériumokkal együttműködve 26 új intézet létrehozását indította meg, mint

1949: Közgazdaságtudományi Intézet

Állam- és Jogtudományi Intézet

Történettudományi Intézet
Nyelvtudományi Intézet
Földrajzi Könyv- és Térképtár

A további intézetek létesítésének terve együtt formálódott az öt éves tervekhez kapcsolódó tudományos kutatási tervvel. Ennek értelmében elsősorban természettudományi és műszaki kutatóintézetek, laboratóriumok és csoportok alakultak.

1957-re az Akadémia felügyelete alatt már 33 önálló kutató intézmény működött, ezek közül 24 intézet, 5 laboratórium és 4 kutató csoport, melyek a megalakításuk éve szerint az alábbiak voltak:

- 1950: Központi Fizikai Kutató Intézet,
- 1950: Alkalmazott Matematikai Kutatóint (1955-től Matematikai Kutatóintézet),
- 1950: Biokémiai Intézet,
- 1950: Agrobiológiai Intézet (1954-től Genetikai Intézet),
- 1950: Állategészségügyi Kutató Intézet.
- 1951: az Akadémia átvette az Oktatásügyi Minisztériumtól az 1921-ben Ógyalláról Budára helyezett Csillagvizsgáló Intézetet,
- 1951: az 1927-ben megnyitott tihanyi Biológiai Kutató Intézetet,
- 1951: a Nyelvtudományi Intézetet, továbbá a
- 1951: Történettudományi Intézetet,
- 1951: a Földrajztudományi Kutatócsoportot.
- 1952: az Akadémia átvette az Oktatásügyi Minisztériumtól a vácrátóti Botanikai Kutatóintézetet,
- 1952: létrejött a Központi Kémiai Kutatóintézet,
- 1952: a Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet,
- 1952: a Méréstechnikai és Műszerügyi Intézet, amelybe beleolvadt az 1950-ben Fölállított Elektronmikroszkóp Laboratórium.
- 1953: a Földművelésügyi Minisztérium átadta az Akadémiának a martonvásári Mezőgazdasági Kutatóintézetet és tangazdaságát,
- 1953: az Állategészségügyi Kutatóintézetet, és
- 1953: létrejött a Népzene kutató Csoport, továbbá
- 1954: az Atommagkutató Intézet (Debrecen), és az Elméleti Fizikai Kutatócsoport,
- 1954: a Közgazdaságtudományi Intézet.

1955: a Földművelésügyi Minisztérium átadta az Akadémianak az Agrokémiai Intézetet, létrejött

1955: a Talajbiológiai Kutatólaboratórium (Sopron),

1955: a Geofizikai Kutatólaboratórium,

1955: a Geodéziai Kutatólaboratórium (Sopron),

1955: a Geokémiai Kutatólaboratórium.

1955: az Akadémia átvette az Oktatásügyi Minisztériumtól a Dunántúli Tudományos Intézetet,

1955: a Gyermeklélektani Intézetet,

1955: az Igazságügy minisztériumtól az Állam- és Jogtudományi Intézetet,

1955: megkezdődött az Irodalomtörténeti Intézet szervezése.

1956: Megalakult a Műszaki Fizikai Kutatóintézet,

1956: a Kibernetikai Kutatócsoport,

1957: a Filozófiai Intézet,

1957: a Mezőgazdasági Üzemtani Intézet,

1957: az Olajbányászati Kutatólaboratórium.

Tehát a felsorolás szerint 1957-re az Akadémia felügyelete alatt 33 önálló kutatóintézmény létrehozására került sor.

Miközben az Akadémia a minisztériumoktól átvette a felügyeletük alá tartozó intézeteket, átvette saját költségvetésébe a fenntartásukra fordított létszám és költségvetési kereteket is.

Kezdetől fogva jelentős szerep jutott az akadémiai kutatási feladatok végzésében az egyre terebélyesedő kutatóintézeti hálózat mellett az egyetemi tanzsékeknek, néhány múzeumnak, könyvtárnak, levéltárnak és más nem főhivatású kutatóhelynek. A kormányzat az egyetemen dolgozó kutatóknak külön személyi támogatásokat (tudospótlék, ösztöndíjak) juttatott, és az MTA vállalta az ezzel járó költségeket. Célhitelt folyósított és segéderőket alkalmazott MTA státuszokon a vezető egyetemi kutatók mellett. 1953-ban az Akadémia átvette az egységes és közvetlen kutatásszervezés, valamint irányítás biztosítása érdekében az Egészségügyi Minisztériumtól a tanszéki kutatásokra biztosított létszám- és költségvetési kereteket is.

Összehasonlítás kedvéért megadjuk, hogy amíg 1954-ben a támogatott kutató helyek száma 227, akadémiai álláson 100 fő dolgozott, a támogatás összege 6,2 millió Ft volt,

addig 1957-ben:

kutató helyek száma 287,

akadémiai álláson 438 fő,

támogatás összege 19,6 millió Ft-ra növekedett.

Mialatt a nagyarányú intézetfejlesztés folyt, Akadémia 1952-ben átvette a Kutatási Eszközök Gyártó Vállalatot, és újjászervezte az Akadémiai Könyvtárat.

A tudományos minősítés új rendszere

A Minisztertanács 1950-ben törvényerejű rendelettel szabályozta az aspiráns képzést, és bevezette a tudományok kandidátusa fokozatot.

Az aspiránsok három éves ösztöndíj biztosításával lehetőséget kaptak egy-egy kiemelkedő tudós vezetése mellett a számukra kijelölt tudományos téma kidolgozására. A jelöltek az ösztöndíjas idejük alatt orosz nyelvből, filozófiából, valamint a kijelölt szakmai területekből vizsgát tettek, majd elkészítették értekezésüket. Az értekezésben megadott eredményeket nyilvános vitában kellett megvédeni. Amennyiben a védelem sikeres volt, elnyerték a tudományok kandidátusa címet.

1951-ben Népköztársaság Elnöki Tanács rendszeresítette a tudományok doktora fokozatot az eredményes kutatói tevékenység elismerésére, a magas színvonalú tudományos munka ösztönzésére.

Később bevezették a levelező aspirantúra formát, továbbá a Szovjetunióban és más népi demokratikus országokban fogadtak magyar aspiránsokat.

Az aspiránsképzést a kormány az Akadémiára bízta, amely kezdetben Országos Aspirantúra Bizottság, majd Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) néven működött. Ezzel egyidejűleg megszűntek a korábbi tudományos fokozatok és címek. Ezek viselői azonban lehetőséget kaptak, hogy a kérhessék az új fokozatok valamelyikének elnyerését korábbi tudományos eredményeik alapján. Erre való hivatkozással 2447 pályázatot nyújtottak be, melyből 486 pályázatot jogosultság hiánya címén elutasítottak. A maradék 1961 pályázóból 757-nek a kandidátusi, 148-nak a tudományok doktora fokozatot ítélte oda a TMB.

1056 pályázó kérelmét végleg elutasították.

Közülük kevesen vállalták, hogy disszertáció benyújtással, vizsga fölmentésekkel megszerezték a kandidátusi fokozatot. Több tanszékvezető egyetemi tanár, docens tudományos minősítés nélkül ment nyugdíjba.

A tudományos fokozatot elnyert személyek fokozatuknak megfelelő illetmény kiegészítést kaptak. Az új minősítési rendszerrel kapcsolatban társadalmi feszültség alakult ki az új fokozatokkal kapcsolatos kérelmek elutasítása, a fokozatokkal kapcsolatos pótlékok és a foglalkozást jelző egyetemi doktori címmel kapcsolatban. Akik foglalkozásuk jelölésére doktori címmel rendelkeztek (orvosok, jogászok), de doktori címük viselésétől nem tilthatták el, velük szemben a frissen végzett, de doktori címmel nem rendelkező orvosokat legfeljebb felcsernek vélték.

Annak ellenére, hogy 1957-ig a TMB 1247 kandidátust és 265 doktort tartott nyilván, az új minősítési rendszer nem örvendett teljes körű elismerésnek.

Az 1958. évi 29. sz. tvr. kimondta: Tudományos fokozatot csak olyan szakmailag arra érdemes szakemberek nyerhetnek, akik támogatják népi demokratikus rendszerünket és tevőlegesen részt vesznek a szocialista társadalmunk építésében. Ezen a címen pályázókat – minden különösebb bizonyító eljárás nélkül – visszautasíthattak anélkül, hogy az érintetteknek föllebbezési joguk lett volna.

1958-ban visszaállították az egyetemi doktori címet, melyet az egyetemet végzettek doktori értekezéssel és annak megvédésével (doktori szigorlat) szerezhettek meg.

Az ötéves tervek

1951 őszén készítették az első 5-éves tervet. Ez 1845 kutatási témát tartalmazott, melyek közül több, mint ezernek befejezését 1954-re tervezték. Irreális és felaprózott volt. Már az első ötéves terv során kiderült, hogy az Akadémia nem tudja az országban folyó valamennyi kutatás közvetlen irányítását megoldani. A fennálló rendelkezések alapján, mint a Magyar Tudományos Tanács jogutódjaként a MTA-nak kellett volna minden(!) kutatóintézeti tervet jóváhagyni. Ez nemcsak a témák nagy száma miatt nem volt lehetséges, de a kutatóintézetek nagy része nem az MTA felügyelete alatt álló intézményekben folyt. 1950-ben az akadémiai kutatási tervekben szereplő témák 5 akadémiai kutatóintézethez, 130 egyetemi tanszékhez és 63 minisztériumi kutatóintézethez tartoztak. A helyzet rendezésére az Akadémia azt javasolta, hogy a nem

akadémiai kutatóintézetekben folyó kutatások közül az MTA csak a legfontosabbakat, az ún. akadémiai témákat irányítja és ellenőrzi, a többiekre az egyes minisztériumokban tudományos tanácsok alakultak az Oktatásügyi Minisztériumhoz (OM) tartozó intézetek kivételével. Az OM-hez tartozó kutatóintézetekben a tudományos tanácsok szerepét az akadémiai állandó bizottságok töltötték be. A javaslat alapján a legfontosabb 150 téma közvetlen irányítását és ellenőrzését a MTA végezné. Ebből az ún. hatásköri vita keletkezett, amely azal oldódott meg, hogy az MTA mellett bekapcsolódott a kormányzat részéről az Országos Tervhivatal (OT). A kormány elrendelte, hogy valamennyi kutatóhely köteles öt éves, valamint éves kutatási terveket készíteni, melyeket az OT mellett az Akadémia jóvá.

Az 1952-ben felmerült hatásköri vitában a kormány úgy döntött, hogy az Akadémia a miniszterek felügyelete alá tartozó intézetekben az MTA az érdekelt miniszterekkel egyetértésben jelöli ki és irányítja az akadémiai témákat, a költségeket pedig az Akadémia és a minisztérium egyetértésében a minisztériumi költségvetésben irányozzák elő. Az egyetemi tanszékeken folyó akadémiai kutatási témák anyagi szükségleteiről az MTA gondoskodott.

Az MTA a konkrét kutatásszervezés mellett más módszerekkel is igyekezett befolyásolni a tudományos élet fejlődését, az országban folyó kutatások irányát, segíteni a kutatások összehangolását. Ez lesz a később az alapítandó vidéki bizottságok egyik fő feladata.

A növekedés gondjai

Az MTA a kutatóintézeti hálózatának hatalmas mértékű fejlesztése és az országos kutatásirányításban betöltött szerepe már a kezdet kezdetén szembe találta magát a növekedés problémáival. A fejlesztés szakigazgatási ismereteket és szakembereket kívánt, míg az Akadémia vezetése tudósokra hárult.

Igaz, hogy az 1949-ben újjászervezett Akadémia átvette a Magyar Tudományos Tanács Titkárságát, amelyből kialakult az Akadémia Hivatala a funkcionális osztályok. Ennek megfelelően a hivatali létszám hirtelen megugrott:

1951-ben	156 fő
1954-ben	301 fő

míg a fokozatos létszám csökkentéssel

1957-ben

146 fő lett.

Az Akadémiára háruló teljesen új feladatok, mint a nagyszabású kutató bázis kiépítése, az egész országban folyó kutatások tervszerű irányítása, azaz a tudományos élet teljes átformálása olyan, csaknem egyidejűleg jelentkező feladatok voltak, amelyek rengeteg időt, energiát, szervező munkát kívántak. Az új Akadémia első éveiben a szervező munka állt a középpontban, amely az akadémikusok tapasztalatlansága miatt jelentős időt és erőt kötött le feleslegesen, mert nem alakultak ki azok a szervezeti és jogi feltételek, amelyek a kutatás irányításához feltétlenül szükségesek. Az átalakulással és szervezési tapasztalatlansággal járó kudarcok, valamint a vele együtt jelentkező türelmetlenség hatására születő látszat- vagy félmegoldások erősítették azt a szemléletet, mely szerint újabb és újabb bizottságok létrehozásával, vég nélküli értekezletekkel lehet a problémákat megoldani.

Ugyanakkor a politikai életet eluraló centralizálás, a tudományos életben jelentkező ideológiai vitákat (Liszenkó, Lepesinszkája, burzsoá nézetek a fizikában, nyelvtudományban, a klasszikus genetika fölszámolása, etc.) kísérő voluntarizmus, nem is beszélve a vezetők személyi kultuszáról, megjelent a tudományos élet irányításában is.

Miközben az Akadémia igyekezett a vele szemben támasztott követelményeknek megfelelni, súlyos politikai események történtek. A Tájékoztató Iroda 1948 júniusában Jugoszláviát érintő határozata után a közvetlen szomszédság miatt az országban háborús hangulat alakult ki, s a honvédség fejlesztése erőn felüli teljesítményeket kívánt az országtól. Már az első ötéves terv célkitűzései a nehéziparral kapcsolatban eleve túlzottak voltak, minek következtében áru- és élelemhiány jelentkezett.

Sztálin halálát (1953. március 5.) követően az MDP Központi Vezetősége az 1953. júniusi ülés nyomán a gazdaság- és a tudománypolitikában változások határozott el. Az 1954-es nagygyűlésen az Akadémia programba vette a közgazdasági- és az agrártudományok fejlesztését a racionális tervezés, a mezőgazdasági hozamok növelésének érdekében. Ezen kívül a műszaki tudományokat érintő, a könnyűipari fejlesztéseket elősegítő határozatokat hoztak, melyek megalapozni voltak hivatva a lakosság áru ellátását javító intézkedéseket.

A politika által meghatározott gyakorlati célok mellett 1954-re megerősödött az az álláspont is, mely szerint az alapkutatások legalább olyan fontosak, mint a termelést elősegítő konkrét kutatások.

Az 1953-as politikai változások és az MTA szervezeti és működési mechanizmusában megbúvó hiányosságok föltárása enyhített a túlzott centralizmuson, bővült a választott testületi szervek jogköre, melyek az 1956-os új alapszabályban fogalmazódtak meg.

Lényeges változások:

(A) létrejött a Kémiai Tudományok Osztálya;

(B) a Biológiai és Agrártudományok Osztályából kivált a Biológiai Tudományok Osztálya (1951), amely 1953-ban megszűnt. A tagok egy része az Orvosi Tudományok osztályába, másik része az Agrártudományi Osztályba került;

(C) 1955-ben létrejött az osztály jelleggel működő Biológiai Csoport, amely 1962-ben ismét Biológiai Osztállyá alakult át. Ez a természettudományok megerősítéséhez vezetett. Amíg 1949-ben a műszaki és természettudományok képviselőinek aránya 65 % volt, addig 1956-ra ez 75 %-ra növekedett.

(D) Az Akadémia tevékenységi körének bővülése, az intézetek számának növekedése és az elnöki munka decentralizálása miatt az alelnökök száma háromra emelkedett.

(E) A főtitkár tehermentesítésére és az operatív irányítás javítására a főtitkár mellé titkári funkciót létesítettek, számuk 1954-re négy fő lett.

(F) 1955-re a választott elnökségi tagok számát ötről nyolcra emelték.

(G) Ezzel a gazdálkodásban és a kinevezési hatáskörben bizonyos fokú decentralizáció történt.

A tudományos osztályok gazdálkodási hatáskört kaptak, az elnökség az osztályok között szétosztotta a költségvetési kereteket. Továbbmenve az elnök a kinevezési hatásköröket megosztotta a főtitkárral, az intézetigazgatókkal és az osztálytitkárokkal, ettől fogva a kutatóintézeti igazgatók hatáskörébe került a tudományos munkatársak kinevezése.

(H) Megszüntették az osztályelnöki funkciót és az osztálytitkárok lettek a tudományos osztályok vezetői és az Elnökség tagjai.

(I) 1956. októberében az elnök tanácsadó testületéként a főtitkárból, az alelnökökből és az akadémiai titkárokból megalakult az Elnökségi Kollégium.

A bizottságok

Az egyes osztályokban bizottságok és ezek köré albizottságok szerveződtek.

A bizottságok és albizottságok száma 1951-ben 60, és mintegy 600 fő részvételével működtek. 1955-ben már mintegy 900 szakember dolgozott 70 bizottságban. Időnkint olyannyira elszaporodtak a bizottságok, hogy pl. a Műszaki Tudományok Osztályában 20 ún. főbizottság és 80 szakbizottság működött.

A bizottságok munkájába rengeteg fiatal vontak be. Jó tanulási lehetőség volt. Így érkezett el az Akadémia 1956-hoz.

1956

A SZU Kommunista Pártjának XX. kongresszusa (1956. február 14–25.) alapvetően befolyásolta a magyar politikai életet és ezen belül a MTA belső életét is. Az 1956. májusában tartott közgyűlés főtitkári beszámolója bírálta a MTA-n belüli személyi kultuszt, akik saját személyüket előtérbe tolva maguk körül a csalthatatlanság légkörét teremtve megakadályozták az alkotó vitákat. A főtitkár hangoztatta a dogmatizmus felszámolásának szükségességét, s a kiemelt feladatok között említette a tudományos kutatómunka tervezésének, irányításának és ellenőrzésének egyszerűsítését. Az ország kutatási kapacitásának fölmérésével javasolta a kutató hálózat reális fejlesztési tervének kidolgozását, a nemzetközi kapcsolatok szélesítését és a távlati tudományos tervek főbb irányvonalainak kitűzését. A zárt ülésen elhangzott felszólalások sürgették az akadémikusok nagyobb arányú bevonását a legfontosabb kérdések eldöntésébe, és *javaslat hangozott el az egyetemi városokban akadémiai bizottságok felállítására az Akadémia befolyásának szélesítésére, a vidéki tudományos élet fellendítése érdekében*. Sürgették a tudományos minősítés rendszerének decentralizálását azzal, hogy az egyetemek kapjanak jogot az aspiráns felvétel és a tudományos fokozat odaítélésében.

1956 áprilisi rendkívüli közgyűlés

Az Akadémia 1956 áprilisában RENDKÍVÜLI KÖZGYŰLÉSEN új alapszabályokat fogadott el változatlanul hagyva az Akadémia célját, feladatait, de pontosabbá tették a kutatás irányításban betöltött szerepét. Ennek értelmében:

1. megszüntették az osztályelnöki funkciókat, és az operatív vezetés javítására az osztálytitkárok vették át az osztályok vezetését; az osztálytitkárok lettek az Elnökség tagjai.
2. külön fejezet foglalkozott az alapszabályokban a tudományos utánpótlás szerepével;
3. szabályozták az Akadémia feladatait a nemzetközi tudományos kapcsolatok ápolásában;
4. az új alapszabályok növelték a közgyűlés hatáskörét;
5. részletesen szabályozták az elnök, a főtitkár és az osztálytitkárok feladatkörét;
6. szabályozták az Akadémia hivatali szerveinek feladatait és a testületi szervekkel való kapcsolatát.

Szabályozták a bizottságok működését, amennyiben 1951-ben több, mint 60 állandó és albizottság működött 600 szakember közreműködésével; 1955-ben 70 bizottságban több, mint 900 szakember működött közre.

Valamennyi osztályt érintő kutatások összehangolására ELNÖKSÉGI BIZOTTSÁGOK alakultak.

Az új akadémiai bizottságok egyesítették magukban a hagyományos akadémiai bizottsági feladatkört a Magyar Tudományos Tanács szakaktívainak tudományszervező és tudománypolitikai tevékenységével.

Az új alapszabályok lehetővé tették mind több szakember bevonását az Akadémia munkájába. Az akadémia tagjai mellett nagyszámú szakembert bevonni az egyetemekről, az akadémian kívüli kutatóintézetekből és a termelést irányító szervezetekből.

A bizottságok részt vettek

1. az ötéves terv feladatainak megfogalmazásában;
2. véleményezték a kutatóintézetek terveit, beszámolóit, a fejlesztési terveket;
3. véleményezték azokat a kérdéseket, melyekkel a minisztériumok fordultak az Akadémiához;
4. vitaüléseket, tudományos tanácskozásokat szerveztek;

5. figyelemmel kísérték az aspiránsképzést.

Mindez azzal járt, hogy

1. abnormis módon megnőtt a bizottságok száma (a Műszaki Tudományok Osztályában 20 főbizottság és 80 szakbizottság működött!);
2. rendkívüli mértékben igénybe vette a szakemberek idejét (sok utazgatás Bp-re);
3. mindennek eredményeként bizonyos „kinövések, hibák” keletkeztek, de ezzel szemben a fiatal szakemberek száza ismerkedtek meg saját tudományterületük egészének problémáival;
4. a nagyarányú szervezési munka és növekvő igazgatási feladatokat társadalmi munkában végző személyek helyettesítésére hivatali szakemberekből álló szakapparátus lépett;
5. a Magyar Tudományos Tanács Titkárságából alakult ki az Akadémia Hivatala;
6. az Akadémia Hivatalán belül megalakultak a funkcionális osztályok, mint
 - 6.1. Személyzeti
 - 6.2. Terv- és Pénzügyi
 - 6.3. Külügyi Osztály,
 - 6.4. Elnökségi Titkárság, valamint a
 - 6.5. tudományos osztályok mellett működő szaktitkárságok.

Fokozatosan kialakult a munkamegosztás, a hivatali apparátus döntés előkészítő feladata, a testületi szervek és választott tisztségviselők döntési szerepe, az igazgatási szervek ügyintézési köre. Az általános igazgatási előírások, valamint az alapvető állami érdekeket szolgáló tudománypolitikai döntések alakították ki az egyes testületek és igazgatási szervek közötti együttműködés mechanizmusát.

Az MTA Elnöksége 1956. október 20-i ülésén megvitatta az MDP Közpon-ti Vezetőségének „az értelmiségi politikánk néhány kérdéséről” szóló határozatát, mely kijelölte, hogy miféle feladatok várnak az Akadémiára. Erre azonban nem került sor, mert október 23-án kitört a forradalom.

Az 1956-os forradalom eseményei az Akadémián

1956. okt. 30-án, az ismert forradalmi eseményeket követően megalakult az MTA „Nemzeti Bizottságának Ügyintézősége”, amely átvette az Akadémia vezetését. Az elnök és a főtitkár lemondott.

1956. nov. 3-ra az Ügyintézőség értekezletet hívott össze, hogy határozzanak a közgyűlés összehívásáról. Az értekezlet megválasztotta az osztályonként 3-3 főből álló „Nemzeti Bizottság”-ot, melynek egyik fő témája volt a tagok jogállásának rendezése. A „Nemzeti Bizottság” első, egyben utolsó ülését november 30-án tartotta.

1956. nov. 9-én a forradalom fegyveres leverése után Ligeti Lajos alelnök átvette az elnök jogkörét, a főtitkári teendőket nov. 13-tól Bognár Géza akadémiai titkár látta el.

1956. dec. 1-jén összeült az Akadémia Elnöksége, majd 1957. január 26-án az Akadémia MSZMP tagjai pártértekezletet tartottak. Az értekezlet felkérte Rusznyák István elnököt és Erdey-Grúz Tibor főtitkárt az ügyek vitelére a legközelebbi közgyűléséig.

1956. dec. 8-án a „Nemzeti Bizottság” beszüntette működését.

A Tudományos és Felsőoktatási Tanács létrehozása

Az 1956-os forradalom utáni idők tudománypolitikai céljainak meghatározásához, továbbá a célok és módszerek kijelöléséhez szükségessé vált a magyar tudomány helyzetének részletes elemzése.

1957-ben a kormány vette kezébe a tudományos élet irányítását. Elsőként 1957-ben létrehozta a Tudományos és Felsőoktatási Tanácsot (TFT), amely a Központi Statisztikai Hivatallal karöltve felmérte a magyar tudomány akkori helyzetét.

A TFT közvetlenül a Minisztertanács alá rendelt szervként alakult azzal a céllal, hogy a nagyszámú irányító főhatóság között megosztott kutatásirányítást összefogja. A Tanács a kutatásirányítás, a felsőoktatás, valamint az érdekelt minisztériumok és az Országos Tervhivatal képviselőiből állt. A 27-tagú TFT-nek 17 tagja volt akadémikus. A TFT elnöke 1962-ig Rusznyák István, 1962–64 között Erdey-Grúz Tibor volt. A TFT az évek során bővült, 1960-tól

tagja lett a pénzügyminiszter, miközben 1962-ben a Tanácsnak már 47 tagja volt, közülük 22 az Akadémia tagja.

A kormány 1961-ben újra életre hívta az 1955-ben alakult, de 1956-ban megszűnt Műszaki Fejlesztési Bizottságot (OMFB), amelynek vezetésével kiépült az országos kutatásirányítás rendszere. Ez a rendszer is számos ütközéshez vezetett, mert a hatvanas évek közepére újra napirendre kellett tűzni a tudományos élet országos irányításának kérdését.

A kutatóintézeti hálózat továbbfejlesztése 1958–61 között

Az MTA kezdetben főként a matematikai és fizikai kutatások bázisát teremtette meg a Központi Fizikai Kutatóintézettel (KFKI). A KFKI létrehozására 1950–58 között többet fordított, mint az összes többi intézet beruházására. Kovács István (1913–1996), a műszaki egyetem atomfizikai tanszékének egykori vezetője, egyben 1950–56-ban a KFKI igazgatója, TV interjúban elmondta, hogy az intézet létrehozása során olyan anyagi bázis állt az MTA rendelkezésére, hogy az alapítók szinte minden elképzelhető kívánságát teljesíthették.

1958-ban az MTA közvetlenül kutatásra fordított költségvetési előirányzata 104 millió Ft volt. Ebből az összegből a Matematikai és Fizikai Osztály költségvetése 34,5 millió Ft-ot (32,9 %) tett ki.

Ennek megfelelően már az egész Akadémiához tartozó 2041 kutatóhelyi alkalmazottból Osztály alkalmazásában 651 fő dolgozott a III. Osztály munkahelyein, mely az összlétszám 31,8 %-a.

1960–64 között alapvető szemléletváltozás következett, melynek értelmében a biológiai és orvostudományi kutatások kerültek előtérbe; ennek megfelelően a költségvetés 78%-át fordították ezekre a kutatásokra.

Az MTA részvétele OTTKT-ban

Az ötvenes évek második felében elsőként a Szovjetunió, majd ennek nyomán a többi népidemokratikus ország is áttért az új, ún. probléma centrikus tervezési rendszerre. Az új tervezési rendszer mind szemléletében, mind pedig módszereiben szakított a korábbi merev tervezési rendszerrel.

Ennek nyomán született meg a TFT által irányított munka nyomán kormányrendeletre 1959 januárjában az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv (OTTKT). A határozat az OTTKT kidolgozását a TFT-re bízta. Ennek során a TFT 103 főfeladatot nevezett meg, ebből az Akadémia 47 fő feladat gondozására kapott megbízást. A feladatok megnevezése után a kormány kötelezte a TFT-t, hogy a Pénzügyminisztériummal, az Országos Tervhivatallal és az Akadémiával együtt dolgozza ki az OTTKT-t, külön kiemelve a második ötéves tervre eső kutatási feladatokat.

Az Akadémia 900 szakember közreműködésével elkészítette a gondjaira bízott témákkal kapcsolatos OTTKT-t, melyet a TFT felülvizsgált, és egyeseket összevont, másokat kihagyott, valamint egyeztetett a Tervhivatallal.

A kormány 1962 márciusában hagyta jóvá az OTTKT-t, majd kijelölte a feladatokért felelős szervezetet, akiket felszólított, hogy ennek nyomán készítsék el a második ötéves kutatási tervet. Az országosan jóváhagyott OTTKT-ban megjelölt 73 fő feladatból az MTA 32 fő feladat irányításáért lett felelős.

Az OTTKT kidolgozása során a TFT tervezte a kutató hálózat felülvizsgálatát, és azok fejlesztési tervét.

Az 1961. évi közgyűlés megbízta az Elnökséget, hogy – a TFT-vel együttműködve – dolgozza ki az akadémiai intézetek és céltámogatások egységes fejlesztési tervét. A terv készítése során figyelembe kellett venni, hogy a fejlesztések miként illeszkednek a meglehetősen spontán módon, egységes koncepció nélkül kialakult kutatóintézeti hálózatba.

Az MTA-nak az OTTKT végrehajtásában kijelölt szerepe az Akadémia vezetését arra kényszerítette, hogy újrafogalmazza saját szerepét.

Amíg 1956-ban elfogadott alapszabályban az Akadémia feladatául az EGÉSZ MAGYAR KUTATÁS elvi irányítását jelölte meg, az 1960. évi közgyűlés ezt a feladatot az alapkutatásokra és az alkalmazott tudományok körében folytatott elvi jellegű kutatásokra szűkítette le, ezen belül is különbséget téve a közvetlen felügyelete és a más főhatóságok felügyelete alá tartozó kutatások irányítása között. (Másfél évszd.403.o.)

Az 1960. évi 24. sz. tvr. rögzítette az Akadémia új feladatkörét, mely szerint az ország legfelsőbb tudományos testületeként (már csak!) RÉSZT VESZ a tudományos kutatások országos irányításában és egybehangolásában, (csak!) SEGÍTSÉGET NYÚJT a tudományos élet egyéb állami, valamint társadalmi irányító szerveinek anélkül, hogy azok felügyeleti, irányító jellegét és kötelességét érintené.

Itt már azt is figyelembe kell venni, hogy az Akadémia működését és szervezetét törvény erejű rendelet és nem törvény határozta meg!

A vonatkozó tvr. egyben hatálytalanította az 1949. évi XXVII. törvényt. Ez bizony alaposan átformálta és leszűkítette az Akadémia feladatait, hatáskörét.

Az Akadémia választott elnökét az Elnöki Tanács hagyja jóvá.

A főtitkárt – az Akadémia javaslatára – a kormány nevezi ki, és tevékenységéért a kormánynak felelős.

Az Akadémia működésében és feladatainak végrehajtásában egyre inkább előtérbe került az a kettősség, mely abból adódott, hogy az Akadémia egyfelől a saját alapszabályainak megfelelő tudományos testület, másfelől pedig vállalatokat irányító, intézetek igazgatását ellátó, jelentékeny költségvetési kerekkel gazdálkodó országos főhatóság, amely az állami vezető szervezetek felelősséggel tartozik.

Az 1958-ban végrehajtott alapszabály-módosítások is a testületi szervek politikai megerősítését, tudománypolitikai tevékenységük javítását, az irányító munka fejlesztését kívánták elősegíteni. Szervezeti módosítások közül létrehozták az Elnökségi Tanácsot, az osztályokat vezető titkárok mellé titkárhelyetteseket választottak, valamint az osztályvezetőségek munkáját elősegítő tudományos minősítéssel rendelkező fiatal szakemberek köréből tanácskozási joggal rendelkező osztályvezetőségi tagokat is választottak.

Az 1960. évi alapszabály-módosítások lényegesen bővítették az osztályvezetőségek hatáskörét, változtatták a tisztségviselők címét, számát, ezzel a felhalmozódott problémákat az 1962. évi Szervezeti és Működési Szabályzat igyekezett megoldani.

Ez volt a helyzet, amikor az Akadémia Elnöksége az útkeresés során **főlelevenítette a vidéki akadémiai bizottságok szervezésének gondolatát**. Megkockáztathatjuk a megállapítást, hogy a szerepvárral küszködő Elnökség mindenáron szélesíteni kívánta „tömegbázisát”, miközben a tudományos élet Budapestre, az Akadémia belső köreire koncentrálnak, a hétköznapok végrehajtói, „a közkatonák” elszigetelődtek a tudományos közélettől, a tájékoztatástól, mert arról sem volt tudomásuk, mi történik szűkebb pátriájukban, régiójukban, az egyetemi városok körül. Ha már a tudomány országos feladatává vált, a tudományos élet nem korlátozódhatott egy-egy országos rendezvényre, sajtóhírré és alkalmi kitüntetésekre.

Az Akadémiának kifelé nyitnia kellett.

Az Elnökség 1961-ben határozta el, hogy első alkalommal elnökségi bizottságként Szegeden hoz létre vidéki bizottságot Szegedi Akadémiai Bizottság néven.

A Szegedi Akadémiai Bizottság (SZAB) létrehozását és első elnökének megbízását az Akadémia elnöke levélben közölte Budó Ágoston (1914–1969) akadémikussal, aki mint elnökségi tag jelen volt a határozat meghozásánál, de ez a határozat meg sem jelent az Akadémiai Közönyben. Az is jellemző, hogy az elnökségi határozat a SZAB működését kezdetben csak Szegedre és környékére korlátozta. Továbbmenően még azt sem hagyhatjuk említés nélkül, hogy az MTA történetét tárgyaló, A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975 címmel megjelent nagy ívű munkában említés sem történt a vidéki akadémiai bizottságokról, pedig akkor már Szeged mellett Pécs és Veszprémben is nemcsak megalakult, de működött is területi akadémiai bizottság.

Visszatekintve a történtekre, egyedül Budó Ágoston személyén múlt, hogy az első próbálkozás egyáltalán sikerrel járt.

A gondolat – mint azt már korábban említettük – 1956 májusában született, de csak mintegy öt év után, 1961-ben Szegeden valósult meg.

Itt végződik az MTA történetével foglalkozó rész. Ezzel eljutottunk a SZAB megalakításáig.

A SZAB történetének kezdete

Az 1949. évi XXVII. törvénnyel az MTA elnökei és tagjai közötti viszonyok az akkori szociális rendszerben új keretek között alakultak. Az MTA az ország legfelsőbb tudományos intézménye, amelynek a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának feladata az ország tudományos életi ügyeinek szervezése és irányítása. Ezen felül az MTA feladatainak csak egy részét lehetett az akkori kormányzatnak ellátni.

MÁSODIK RÉSZ

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története 1961–2006

Az akadémiai bizottságok feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása. A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása. A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása.

A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása. A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása.

A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása. A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása.

A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása. A szegedi területi bizottság feladata az ország tudományos életének irányítása, szabályozása, megvalósítása.

A SZAB történetének kezdete

Az 1949. évi XXVII. törvénnyel az MTA életében végleg lezárult egy korszak, és alapvetően új feladatokkal, új szakasz kezdődött. Az MTA lett az ország legfelsőbb tudományos intézménye, amelyre a törvény ráruházta a Magyar Tudományos Tanács eddigi jogait és kötelezettségeit. Az MTA, mint a magyar tudományos élet legfőbb szervezője és irányítója ebben az új szakaszban feladatát csak úgy tudja betölteni, ha saját kutatóintézeti hálózattal rendelkezik.

Mint láttuk, a törvény értelmében a régi, osztályokra tagolt, de roppant centralizált Akadémia nagy lelkesedéssel látott munkához. Az új Akadémia a hatalmas, erejét meghaladó irányító és szervező feladattal birkózva, néhány év alatt létre is hozott egy kutató intézményekből álló rendszert, mely hamarosan felszínre hozta a növekedéssel járó gondokat.

Az akadémikusok újszerű feladataként jelent meg a tervezés, szervezés, irányítás, gazdálkodás, melynek óhatatlanul velejárója lett a belső versengés. Versengés, hogy ki mekkora intézményrendszert tudott befolyása alá szervezni, hány beosztott tudományos kutató és mekkora személyzet dolgozott az egyes vezetők alatt, és ki, milyen forrásokhoz jutott. Eközben megjelent a személyi kultusz, a szubjektivizmus és a voluntarizmus nemcsak az általános politikai életben, de az Akadémián belül is. A személyi kultusz eredményeként az Akadémia soraiból is kinőttek csalhatatlan szaktekintélyek, ezt kísérte az ellentmondást nem tűrő dogmatizmus, amely nemcsak felesleges kapacitásokat kötött le, de akadályozta az érdemi munkát.

Versengés alakult ki az Akadémia és a többi államigazgatási szerv között, elsősorban a minisztériumokkal, hogy ki mekkora kutató kapacitást tudott felügyelete alá vonni, amit 1952-ben szemérmesen csak „hatásköri vita” néven említettek az akkori kor történészei.

Már 1950–51-ben az éves és az ötéves terv kidolgozása során kiderült, hogy az Akadémia nem képes az országban folyó valamennyi kutatás közvetlen irányítását megoldani, mely mögött az országos kutatás irányítás megoldatlansága húzódott meg.

Az akadémikusoknak egyre kevesebb idejük lett a tudományos munka tényleges végzésére és irányítására, mert minden idejüket igénybe vette a túlcentralizált, Budapest-központú szervezés, vezetés, továbbá a gombamód szaporodó bizottságokban, valamint üléseken való részvétel. A budapestiek még különösebb nehézség nélkül elérték a rendezvényeket, de a vidékiek számára

egy-egy ülés, bizottságban való részvétel hajnaltól estig tartó egész napos program lett, nem is beszélve a felkészülésről és az előterjesztések elkészítéséről. Ugyanakkor a telefonhálózat kétségbeejtően primitív volt, nemcsak az in-terurbán, de a helyi beszélgetésre is 10–20, néha 30 percet is kellett várni. A vezetés pedig az eredménytelenséget türelmetlenséggel, látszat- és félmegoldásokkal, vég nélküli értekezletekkel igyekezett palástolni.

Az irányítás, tervezés és a gazdálkodás hivatalnoki bürokráciája is elképesztően megnőtt. Az 1951-ben funkcionáló MTA hivatalnokok létszáma egy év alatt a kétszeresére ugrott. Ez, mint minden hivatal természeténél fogva, igyekezett munkát adni mindenkinek. Tömegével készültek az üres fölterjesztések, levelezések, jelentések, pénzügyi módosítások, engedélyezések, ellenőrzések, stb.

A Sztálin halálát (1953) követő politikai mozgások nyomán az Akadémia a túlzott centralizációt, a testületek hatáskörének bővítését 1953-ban alapszabály módosítással, 1956-ban áprilisában új alapszabállyal igyekezett megoldani.

1956-ban a SZU Kommunista Pártjának XX. kongresszusa olyan légkört teremtett, melyben megindult a korábbi évek „hibáinak és torzulásainak kijavítása”. Napirendre került a személyi kultusz, a dogmatizmus felszámolása; a tervezés, az irányítás és ellenőrzés egyszerűsítése, reális fejlesztési tervek kidolgozása, a külföldi kapcsolatok bővítése. Ekkor hangzott el *először javaslat az egyetemi városokban akadémiai bizottságok felállításáról*, hogy az Akadémia ilyen módon decentralizálja tevékenységét, továbbá kiszélesíthesse csökkenő befolyását, és ezzel előmozdíthassa a vidéki tudományos élet fejlődését.

A rehabilitációs javaslatok nyomán ekkor került nyilvánosságra az Akadémián a sok, főként politikai eredetű sérelem, amely a korábbi években történt: elbocsátások, áthelyezések, átminősítések, stb.

Az 1956-os forradalom után az akkori kormány átértékelte az Akadémia szerepét. A kormány 1957-ben létrehozta a Tudományos és Felsőoktatási Tanácsot (TFT, 1957), majd következő lépésként újból megalakította az 1956-ban megszüntetett az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságot (OMFB, 1961). Ezzel megosztotta az említett szervek között a politikai irányítás, a tervezés, szervezés és támogatás rendszerét, amely a 60-as évek közepére újabb súrlódások forrása lett.

Míg az 1949. évi XXVII. sz. törvény kezdetben az EGÉSZ magyar kutatás elvi irányítását jelölte meg az Akadémia feladatául, az 1960. évi közgyűlés ezt

a feladatot az alapkutatásokra és az alkalmazott tudományok körében folytatótt elvi jellegű kutatásokra SZŰKÍTETTE le!

Az Akadémia feladatainak módosítása ebben a helyzetben a sorok újrendezését kívánta meg, melynek keretében a vidéki bizottságok létrehozására irányuló, 1956-ban megfogalmazott elképzelés néhány évi lappangás után újra felszínre került.

Az 1961-es év

A kialakult helyzetben az Akadémia Elnöksége 1961. elején lépésre határozta el magát, mely szerint „Az országban folyó tudományos munka, valamint a jobb központi irányítás és ellenőrzés elősegítése érdekében kívánatos, hogy egyes vidéki egyetemi városokban (elsősorban Szeged, Debrecen és Pécs, későbbi időpontban esetleg Sopron, Miskolc) akadémiai bizottságok létesüljenek. A bizottság célja a város és a környező vidék akadémiai tagjainak, a tudományosan minősített és más tudományos dolgozóknak összefogása a tudomány művelésének hatékonyabbá tételére, valamint a helyi tudományos élet fejlődésének elősegítésére, a regionális népgazdasági és kulturális tervek megvalósításában való aktív részvétel céljából és nem utolsósorban annak érdekében, hogy szorosabb kapcsolat alakuljon ki a vidéken tudományt művelők és az Akadémia között.”

„A bizottság javaslattevő, véleményező, kezdeményező szerve az Akadémia Elnökségének. Az Elnökség, illetve az osztályvezetőségek egyes feladatok ellátásával is megbízhatják a bizottságot.”

„A bizottság 20–25 létszámú; tagjai az érdekelt városban dolgozó akadémiai tagok, az egyetemek rektorai; az oktató személyzetből, valamint elsősorban a fiatal minősítettek közül azok, akik erre alkalmasak. A bizottságnak egy 5–7 tagú intéző bizottsága van, amely a munkát operatíván végzi. A bizottság munkáját szakbizottságok segítik olyan mértékű tagozódásban, amilyen mértékben helyileg az egyes tudományágakat művelik”.

A javaslatot gyors végrehajtás követte, mert már 1961. március 3-i ülésén az Akadémia Elnöksége elhatározta, hogy a vidéki városok közül elsőnek Szegeden kell megszervezni az akadémiai bizottságot.

A végrehajtás

Az MTA Elnöksége 1961. március 3-án 136/1961. sz. alatt határozatot hozott a vidéki egyetemi városokban szervezendő akadémiai bizottságokról. (Az eredeti följegyzés ebben a formában készült, a neveket később javították.)

1./ Az Akadémia Elnöksége elhatározza, hogy a vidéki egyetemi városok közül elsőnek Szegeden kell megszervezni az akadémiai bizottságot és azt az alábbi összetételben jóváhagyja:

Ábrahám Ambrus	akadémikus
Budó Ágoston	akadémikus
Buza László	akadémikus
Ivánovics György	akadémikus
Jancsó Miklós	akadémikus
Rédei László	akadémikus
Szőkefalvi-Nagy Béla	akadémikus
Kalmár László	levelező tag
Kiss Árpád	levelező tag
Kolozsváry Gábor	levelező tag
Obermayer Ernő	levelező tag
Szabó Zoltán	levelező tag
Julesz Miklós	az orvostudományok doktora
Antalffy György	a jogtudományok kandidátusa, a Szegedi Tudományegyetem rektora
Dirner Zoltán	a gyógyszerészeti tud. kandidátusa
Fodor Géza	a matematikai tud. kandidátusa, a Szegedi Tudományegyetem rektor h.
Förgeteg Sándor	a mezőgazdasági tud. kandidátusa, Alföldi Mg. I. igazgatója
Kecskeméti István	a fizikai tud. kandidátusa
Márta Ferenc	a kémiai tud. kandidátusa, a Természettudományi Kar dékán h.
Mérei Gyula	a történettudományok kandidátusa, a Bölcsészettudományi Kar dékánja
Petri Gábor	az orvostudományok kandidátusa, az Orvostudományi Egyetem rektora

Pórszász János kandidátus

Intézőbizottság:

- 1./ Budó Ágoston akadémikus /a bizottság elnöke/
- 2./ Buza László akadémikus
- 3./ Jancsó Miklós akadémikus
- 4./ Kalmár László levelező tag
- 5./ Antalffy György rektor
- 6./ Förgeteg Sándor az Alföldi Mg. I. igazgatója
- 7./ A bizottság titkárát az intézőbizottság maga jelöli ki.

2./ Az Elnökség felkéri Hevesi Gyula akadémikus alelnököt: segítse elő, hogy a szegedi bizottság mielőbb megalakuljon és gondoskodjék arról, hogy a bizottság foglalkozzék a Szegeden akadémiai státuszon lévő mintegy 70 tudományos dolgozó problémáival is.

Felkéri továbbá az Elnökség Hevesi Gyula akadémikust, az Akadémia vidéki tevékenységével foglalkozó bizottság elnökét, hogy a szegedi akadémiai bizottság munkájáról f. év május hónapban tájékoztassa az Elnökséget.

Budapest, 1961. március 7.

/:Rusznayk István :/
elnök

A levelet láttamozta Tőkei (T. Ottó, MTA Elnöki Titkárság vezetője), III/13-án Erdei (E. Ferenc MTA főtitkár), a szaktitkárság, s az elnök aláírta ugyancsak 13-án.

Az Elnökség határozatát rövidesen korrekció követte.

Hevesi Gyula, a kapott feladatnak megfelelően tájékozódott, és lépett. Az nem derült ki, hogy Hevesi kikkel tárgyalt, de többen láthatták a névsort, minek következtében több javaslat hangozhatott el. Csak sejthető, hogy ennek nyomán született a következő határozat.

Az MTA Elnöksége 144/1961. sz. határozata /Elnökségi Tanács 1961. március 17./ a „Szegedi Akadémiai Bizottság” kiegészítéséről.

Az Elnökség Hevesi Gyula akadémikus, alelnök előterjesztése alapján az alábbiakat határozza:

1./ A Szegedi Akadémiai Bizottságot kiegészíti az akadémiai státuszban lévő következő kutatókkal Zsoldos Ferenc /biológiai tudományok kandidátusa/, Solymosi Frigyes /kémiai tudományok kandidátusa/ és Bódi Árpád /biológus/; továbbá Hajdu Péter tanszékvezető egyetem tanár és Domján Gyulával az orvostudományok kandidátusával.

2./ Hozzájárul, hogy Dirner Zoltán gyógyszerészeti tudományok kandidátusa helyett a Bizottság tagja Kedvessy György a gyógyszerészeti tudományok kandidátusa legyen.

3./ Egyetért azzal, hogy a Szegedi Akadémiai Bizottság intézőbizottságának a 136/1961.sz. elnökségi határozatban elfogadott személyeken kívül Petri Gábor, az orvostudományok kandidátusa, a Szegedi Orvostudományi Egyetem rektora is tagja legyen.

Budapest, 1961. március 22.

Rusznyák István s.k.
elnök

A levelet látta Tőkei, Erdei IV. 13-án, Rusznyák elnök aláírta IV. 13-án. Kapják: Hevesi Gyula, Antalné, Budó ak. A levél az Akadémia irattárában őrzött másodpéldány fénymásolata.

Ennek nyomán még aznap, 1961. március 22-i keltezéssel megszületett az elnöki levél Budó Ágostonnak címezve.

Ugyancsak 1961. március 22-i keltezésű levélben Rusznyák István elnök Budó Ágoston akadémikus, MTA elnökségi tagot a Szegedi Akadémiai Bizottság (SZAB) elnöki tisztségére, a SZAB tagságára pedig az alábbiakat kérte föl:

Magyar Tudományos Akadémia

Elnök

Budó Ágoston akadémikus

S z e g e d

Az Akadémia Elnöksége elhatározta, hogy az Akadémia szegedi tagjainak továbbá, a tudományos minősített és más tudományos dolgozóknak összefogására, a szegedi tudományos élet fejlődésének elősegítése érdekében, valamint az Akadémiával való szorosabb kapcsolat kialakítása céljából bizottságot szervez.

Felkérem, hogy a

SZEGEDI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG

elnöki tisztségét ellátni szíveskedjék.

Tájékoztatásul közlöm a Szegedi Akadémiai Bizottság tagjainak névsorát:

Ábrahám Ambrus	akadémikus,
Budó Ágoston	akadémikus,
Buza László	akadémikus,
Ivánovics György	akadémikus,
Jancsó Miklós	akadémikus,
Rédei László	akadémikus,
Szőkefalvi-Nagy Béla	akadémikus,
Kalmár László	levelező tag,
Kiss Árpád	levelező tag,
Kolosváry Gábor	levelező tag,
Obermayer Ernő	levelező tag,
Szabó Zoltán	levelező tag,
Julesz Miklós	az orvostudományok doktora,
Antalffy György	a jogtudományok kandidátusa, a szegedi Tudományegyetem rektora,
Kedvessy György	a gyógyszerészeti tudományok kandidátusa,
Fodor Géza	a matematikai tudományok kandidátusa, a szegedi Tudományegyetem rektorhelyettese,
Förgeteg Sándor	a mezőgazdasági tud. kandidátusa, Alföldi Mg. Int. igazgatója,

Ketskeméty István	a fizikai tudományok kandidátusa,
Márta Ferenc	a kémiai tudományok kandidátusa,
Mérei Gyula	a történettudományok kandidátusa, a Böl- csészettudományi Kar dékánja,
Petri Gábor	az orvostudományok kandidátusa, az Orvos- tudományi Egyetem rektora,
Pórszász János	az orvostudományok kandidátusa,
Zsoldos Ferenc	a biológiai tudományok kand.
Solymosi Frigyes	a kémiai tudományok kand.
Bódi Árpád	tudományos munkatárs,
Hajdu Péter	a nyelvtudományok kandidátusa,
Domján Gyula	az orvostudományok kandidátusa.

A Bizottság munkájához gazdag eredményeket és sok sikert kívánok.

Budapest, 1961. március 22.

Rusznayk István s.k.

Ezzel megszületett a Szegedi Akadémiai Bizottság.

Az utókor számára röviden bemutatjuk az első Szegedi Akadémiai Bizottság tagjait (1961-re aktualizálva), mivel jelen sorok írásakor már csak négyen élnek.

Budó Ágoston akadémikus, SZAB elnök (1914-1969)

Budó Ágoston (1914-1969) fizikusi pályája rendhagyó módon indult. A szülői rábeszélés a jogászi pálya felé terelte, ahol az első félévben jelesen kollokált. Ezt követően azonban részt vett az Eötvös Loránd Matematikai és Fizikai Társulat által megrendezett, elsőévesek számára kiírt versenyen. Nem kis csodálkozásra, a társulat akkori elnöke, Rados Gusztáv neki, a joghallgatónak nyújthatta át a fizikai első díjat. Ezt az eredményt szülei is respektálták: Budó Ágoston matematika-fizika szakos hallgató lett a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen.

Még egyetemistaként bekapcsolódott a műegyetemi molekula-spektroszkópiával foglalkozó kísérleti kutatómunkába Schmid Rezső mellett. Dolgozata jelent meg a nemzetközi hírű, nagy tekintélyű Zeitschrift für Physik folyóiratban. A cikk a kétatomos molekulák spektrumaiban mutatkozó finom szerkezetről szólt. A jól induló tudományos pálya két éves ösztöndíjjal jutalmazta. Az egyiket itthon, a másikat Berlinben, a Vilmos Császár Fizikai Intézetben töltötte, amelynek igazgatója a Nobel-díjas Peter Debye. Debye professzor mellett tudományos témát kellett változtatnia. „Kötelező” programja a dielektikumok fizikája lett: a molekulák nagyfrekvenciás elektromos térben való viselkedését tanulmányozása.

1938. nyarán tért haza. A Műegyetem Fizikai Tanszékén mint úgynevezett „fizetéstelen” tanársegéd kapott kinevezést. Így nappal a Dohány utcai ipari tanuló iskolában és a Reáltanoda utcai gimnáziumban óraadó tanárként tanított, éjszakánként pedig kutatott, újra molekuláspektroszkópiával foglalkozik. Ezeket a vizsgálatokat, amelyeket elsősorban Kovács Istvánnal közösen folytatott, majdnem húsz évig, szegedi professzorsága idején is művelte. Molekula spektroszkópiai eredményeiért 1951-ben Kossuth-díjat kapott. 1940-ben került Szegedre, az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára (jelenleg Juhász Gyula Tanárképző Kar), főiskolai tanárnak. Itt kezdte el tankönyvírói tevékenységét, itt készülnek azok a jegyzetek, amelyeket később egyetemi tankönyvekké fejlesztett.

A szegedi főiskoláról 1949-ben rövid ideig a debreceni tudományegyetem Elméleti Fizikai Intézetébe került tanszékvezetőnek. Itt írta a híres Mechanika tankönyvet, amely német nyelven is négy kiadásban jelent meg. Debrecenből 1950-ben került vissza Szegedre, akkor már a Kísérleti Fizikai Intézet élére, amelynek 1969-ben bekövetkezett haláláig tanszékvezetője lett.

Budó professzor vezetésével megkezdődött a tudományos munka feltételeinek a megteremtése. Mivel a tanszéken a fluoreszcencia kutatásának már voltak hagyományai, a lumineszcencia jelenségek vizsgálatával kezdett foglalkozni. 1954-től kezdődő időszakban a szekunder lumineszcencia tanulmányozásához kezdett Budó Ágoston. A szekunder lumineszcencia kérdéskörében korábban az irodalomban csak kvalitatív megállapításokat tartalmazó dolgozatok jelentek meg. Elsőként a Budó vezette munkacsoport publikált olyan kvantitatív eredményeket, amelyek segítségével pontosan ki lehetett számítani, hogy a megfigyelésre jutó lumineszcencia-sugárzásban mekkora a szekunder és primer, a terciér és szekunder stb. lumineszcencia fény intenzitásviszonya.

1960-ban megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Lumineszcencia és Félvezető Tanszéki Kutató Csoportja, (ma MTA Lézerfizikai Tanszéki Kutatócsoport)

A halk szavú, választékosan öltözködő, nyugodt járású, tartózkodó magatartású Budó Ágostont az MTA 1950-ben levelező tagjának, 1960-ban pedig rendes tagjának választotta. Kerülte a nyílt konfliktusokat, összeütközéseket, a diplomatikus megoldások híve volt az akkori osztályharcos időszakban is, amiért osztatlan megbecsülés övezte. Kevesen tudták, hogy súlyos szívbeteg (emellett erős dohányos) volt, ez okozhatta korai halálát.

A SZAB tagok:

Ábrahám Ambrus Andor akadémikus

A Szegedi Tudományegyetem Általános Állattani és Biológiai Intézetének tanszékvezető tanára. Tusnádon született 1893-ban. Középiskoláit a csíksomlyói gimnáziumban végezte. 1913-ban belépett a premontrei rendbe. 1919-ben a budapesti egyetemen biológia-földrajz szakos tanári oklevelet szerzett, ahol az Általános Állattani, Összehasonlító Bonc- és Szövet-tani Intézetben Méhely Lajos adjunktusa. 1926-tól magántanár, 1936-tól c. ny. rk. tanár, majd 1934-től Szegeden a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán az állattan tanára. 1940-ben nevezték ki a Szegedi Horthy Miklós Tudományegyetemre. Az MTA I. tagja 1945; r. tag 1960. Termete miatt szálfaeberként emlékeztek meg róla. Amikor diákjai a tantárgyának nehézségét emlegették, csak annyit mondott: Ami könnyű, azzal nem is érdemes foglalkozni! Meghalt 1989. jan. 10.

Buza László akadémikus

Sárospatakon született 1885-ben. Jogi végzettséget a sárospataki református jogakadémián, a budapesti, a berlini és a kolozsvári egyetemen szerzett. 1908–1922 között a sárospataki jogakadémia tanára, igazgatója. 1912-től a kolozsvári egyetem magántanára, 1923–40 között a Szegedi Ferenc József Tudományegyetem ny. r. tanára. Mivel 1940-ben, a II. bécsi döntés értelmében Kolozsvár visszatért Magyarországhoz, a Ferenc József Tudományegyetem visszaköltözött Kolozsvárra, így Buza László 1940–48 között Kolozsvárott működött. A közismert világháborús események folytán 1944. október 10-én az orosz csapatok elfoglalták Kolozsvárt, Buza László és Miskolczy Dezső professzor a helyén maradt, biztosítva a magyar egyetem további működését. 1948-ban vissza kellett térnie Szegedre, ahol a nemzetközi jog tanáraként mű-

ködött nyugalomba vonulásáig, 1966-ig. Az MTA I. tagja 1938; r. tagja 1946. Meghalt 1969. okt. 18.

Ivánovics György akadémikus

1904-ben született Budapesten. A Pázmány Péter Tudományegyetemen orvosi oklevelet szerzett (1928), 1934/35-ben Rockefeller ösztöndíjas, majd Szegeden 1936-ban magántanárrá habilitáltak. 1940-től a Horthy Miklós Tudományegyetem ny. rk., 1943-tól ny. r. tanára. A bostoni Harvard (1960) és a glasgowi Royal Infirmary (1965/66) vendégtanára. Az MTA I. tagja 1945; r. tagja 1955. Választékosan öltözködő, ismert alakja a szegedi társadalmi életnek. Elhunyt 1980. szept. 1.

Jancsó Miklós akadémikus

1903-ban született Kolozsvárott. Édesapja, id. Jancsó Miklós (1868–1930) a kolozsvári (1911–1919), majd a szegedi egyetemen a belgyógyászat ny. r. tanára. 1928-ban végzett orvos, a berlini Collegium Hungaricum ösztöndíjasa (1929–1931), a szegedi egyetem magántanára (1932), 1938-tól a gyógyszerstan ny. rk., 1940-től haláláig ny. r. tanára (1966). Az MTA I. tagja 1946. júl. 24; r. tagja 1946. dec. 19. Kinevezésekor a karcsú, magas növésű, jellegzetes járású és fanyar humorú ifj. Jancsó Miklós legfiatalabb tanára volt az orvostudományi karnak. Fiatalon, 1966-ban, 63-éves korában (1966. ápr. 16.) távozott közülünk.

Rédei László akadémikus

Rákoskeresztúron született 1900-ban és a budapesti egyetemen tanult matematika-fizika szakos tanár (1922). A göttingeni egyetemen Humboldt-ösztöndíjas (1934/35). 1922–1940 között különböző iskolákban óraadó, helyettes, végül rendes tanár, miközben 1932-ben a debreceni egyetem Számelmélet tárgykörből magántanárrá habilitálta. 1940-ben nevezték ki Szegedre a geometria, majd az algebra és számelmélet tanárává. 1967-ben eltávozott Szegedről, s az MTA Matematikai Kutatóintézetének osztályvezetője lett. MTA I. tag 1949; r. tag 1955. Szórakozottságáról tanártársai és diákjai legendákat meséltek. Meghalt 1980. nov. 21.

Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus

Édesapja, Szőkefalvi-Nagy Gyula (1887–1953) matematikus, az MTA tagja, az 1953-ban bekövetkezett halálakor a szegedi egyetem (1945–1953) taná-

ra. Az 1913-ban Kolozsvárott született Szőkefalvi-Nagy Béla 1936-ban végezte a szegedi egyetemen a matematika-fizika szakot, majd Sub auspiciis gubernatoris doktorrá avatták (1937). Ezt követően ösztöndíjasként Lipcsében (1937–38), Grenobleban és Párizsban (1939) tanult. 1940-ben magántanár. Ezalatt 1933–38-ban a szegedi Bolyai Intézetben gyakornok, majd tanársegéd. 1938–39-ben a szegedi Eötvös-kollégium, 1939–48 között a szegedi Polgári Iskola Tanárképző Főiskola tanára. 1945-ben az MTA I. tagja (r. tag 1956), 1946-ban egyetemi c. ny. rk. tanár, 1948-tól a szegedi egyetem tanára. Amerikai egyetemen volt vendégprofesszor: Columbia University, New York, N. Y. (1964), Indiana Univ., Bloomington (1970). Rendkívül széleskörű nemzetközi elismerésnek örvendő személyiség, a szegedi matematikus iskola nagyjá. Meghalt 1998. dec. 21.

Kalmár László, levelező tag

Ha valaki fekete öltönyt viselő, kerékpárján lélegzetelállító módon cikázó urat látott a szegedi forgalomban, miközben kinyújtott karjával jelezte kanyarodási szándékát, biztosra vehette, hogy Kalmár László professzort látja.

A Somogy megyei kistaluban, Eddén született 1905-ben. A budapesti egyetemen matematika-fizika szakon végzett, 1927-ben bölcsészdoktor. 1927-től a szegedi egyetem fizikai intézetében tanársegéd, 1930-tól a matematikai intézetben adjunktus és intézeti tanár. 1932-től az aritmetika és analízis c. tárgykör magántanára, 1947-től ny. r., 1949-től tanszékvezető egy. tanár. Az MTA I. tagja 1949; r. tag 1961. ápr. 14. Magyarországon a számítógép tudomány egyik kezdeményezője, a számítástechnika egyetemi oktatásának és a programozó matematikus-képzés megszervezője. Elhunyt Mátraháza, 1976. aug. 2.

Kiss Árpád, levelező tag

Sárospatakon született 1889-ben és Budapesten szerzett 1913-ban középiskolai, valamint bölcsészdoktori oklevelet. 1913–14-ben a budapesti egyetem III. sz. kémiai intézetben ösztöndíjas. 1914-ben katona, sebesülten orosz fogságba esett. Felgyógyulása után a nyikolszki és umurszki mezőgazdasági intézetben növénykórtani és búzanemesítési vizsgálatokat végzett, valamint vizsgálta Oroszország távol-keleti flóráját. Hazatérése után 1920–21-ben a pesti egyetemen tanársegéd, 1921–23 között a leydeni egyetemen végzett fizikai-kémiai vizsgálatokat. 1924-ben a szegedi II. sz. vegytani intézetbe neveztek ki ny. r. tanárnak. Intézetének neve 1934-ben Általános és Szeretlen Ké-

miai Intézetre, 1954-ben pedig Általános és Fizikai Kémiai Intézetre módosult. Az öreg diákok a professzor földre szegezett tekintetéről, szigorlati szigorúságáról és különcségeről visszafogott hangú történeteket adtak tovább a fiatalok számára. A szederfélék (Rubaceae) elismert szakértője. Meghalt 1968. nov. 10.

Kolosváry Gábor, levelező tag

A művészfrizurás, halk szavú, rendkívül barátságos úr, némileg feltűnő megjelenésű feleségével, Cyrcével és docense, a mackós megjelenésű, utolérhetetlen humorú Horváth Andor társaságában késő délután mindig megtalálható volt az egykori Virág-cukrászdában. Kolosváry Gábor Kolozsvárott született 1901-ben. Édesapja, Kolosváry Bálint (1875–1954) a kolozsvári, a szegedi, majd 1928-tól a budapesti egyetem jogász professzora, az MTA tagja volt. Kolosváry Gábor, miután 1925-ben a szegedi egyetemen doktorált, 1926-ban középiskolai tanári végzettséget szerzett, 1929-ig a szegedi állatrendszertani intézetben dolgozott. 1930-ban magántanári képesítést szerzett. Innen a budapesti Nemzeti Múzeum állattárához került. 1954-től haláláig a szegedi egyetem állatrendszertani, majd állatszervezettani és állatrendszertani intézet igazgatója volt. Az MTA I. tagja 1960. Elhalálozott 1968. dec. 25.

Obermayer Ernő, levelező tag

Egész élete a paprikanemesítéssel kapcsolatban telt el. Nagyszöllősön született 1888-ban, 1910-ben a budapesti műegyetemen vegyész-mérnöki oklevelet szerzett. Pályája a magyaróvári Országos Növénytermesztési Intézet vegyészeként indult (1911–1918), a budapesti Országos Kémiai Intézetnél, majd a kalocsai Vegykísérleti és Paprikakísérleti Állomáson folytatódott, mint annak igazgatója (1918–1927). Onnan 1927-ben került Szegedre, kezdetben a Vegykísérleti Állomáshoz, és végül a Délalföldi Mezőgazdasági Intézethez. Az MTA I. tagja 1953. Meghalt 1969. máj. 27.

Szabó Zoltán, levelező tag

Az 1908-ban Debrecenben született Szabó Zoltán a budapesti egyetemen kémia-fizika szakon szerzett középiskolai tanári oklevelet (1930) és 1935-ben Sub auspiciis gubernatoris avatták doktorrá. 1931-től a szegedi elméleti fizikai tanszék munkatársa, miközben a berlini Collegium Hungaricum ösztöndíjasa volt (1936–1938). 1939-ben magántanár, 1940-ben pedig a kolozsvári egyetemre nevezték ki a szervetlen és analitikai kémia ny. rk. tanárává. 1946-ban

visszatért Szegedre, ahol az Általános és Fizikai Kémiai Tanszék ny. r. tanára lett. 1954-ben Kiss Árpád és Szabó Zoltán vezetése alatt álló tanszékek nevet cseréltek, s Szabó Zoltán tanszéke a továbbiakban Szeretlen és Analitikai Kémiai Tanszékként szerepelt. A kifogástalan megjelenésű és tartású, a megközelíthetlenség látszatát keltő Szabó Zoltán az egyetemi előadásait kinos, percnyi pontossággal kezdte és fejezte be. Az MTA I. tagja 1951; r. tag 1964). Meghalt 1995. jún. 16.

Julesz Miklós, az orvostudományok doktora

Kiskunfélegyházán született 1904-ben, és Budapesten 1927-ben avatták orvosdoktorrá. 1929-ben a párizsi Pitié kórházban folytatott tanulmányokat. 1927–43-ban a Pesti Izraelita Hitközség kórháza, 1943–44-ben pedig az Országos Társadalombiztosító orvosa. 1944-ben behívták munkaszolgálatra, ahonnan Buchenwaldba deportálták. 1945-ben tért haza. Ekkor a budapesti I. sz. belklinika kötelébe lépett, ahonnan 1958-ban nevezték ki Szegedre kezdetben a II. sz. belklinika, Hetényi Géza halála után pedig az I. sz. belklinika élére. 1947-ben magántanár, kandidátus 1952, a tud. dokt. 1956.

Az MTA I. tagja 1967-től. Elhunyt 1972. okt. 18.

Antalfy György, a jogtudományok kandidátusa, a Szegedi Tudományegyetem rektora

Az 1920-ban Szegeden született, 1938-ban kezdte jogi tanulmányait szülővárosában. Majd 1940-ben a II. bécsi döntés következtében Szegedről Kolozsvárra költöztetett jogi karon fejezte be tanulmányait 1942-ben. Egyetemi pályafutása 1950-ben kezdődött Szegeden az Állam- és Jogelméleti Tanszéken. Kand. 1960; dokt. 1968. Tszv egy. tanár 1950-től. 1958–1964 között a SZTE ill. JATE rektora. Meghalt 1993. dec. 26.

Kedvessy György, a gyógyszerészeti tudományok kandidátusa

1914. május 25-én született Budapesten, ahol 1934–38 között gyógyszerészeti tanulmányokat folytatott, és 1938-ban doktorált. 1944-ben magántanári képesítést szerzett, 1953-ban kandidátus, 1981-ben a gyógyszerészeti tudományok doktora. 1958-ig a budapesti egyetem gyógyszerészeti intézetének munkatársa. 1959-ben nevezték ki a szegedi egyetem gyógyszerészeti intézetének az idő szerint a Gyógyszerésztudományi Kar legfiatalabb tanszékvezető tanárává. Mivel ő volt a kari professzorok között a legfiatalabb az új kari épületben a III. emeletet kapta. Szerencsére volt lift, ami viszont gyakran volt üzemkép-

telen, így az emeletmászást ugyancsak gyakorolhatta. Idővel a liftek megbízhatósága javult, ami a kor múlását kompenzálhatta. 1963–1967 között a SZOTE rektorhelyettese, majd 12 éven át a GYTK dékánja. Nyugd. 1984. jún. 30. Elhunyt 2002. dec. 29.

Fodor Géza, a matematikai tudományok kandidátusa, a Szegei Tudományegyetem rektorhelyettese

Szegeden született 1927-ben, ahol 1950-ben szerzett matematika-fizika szakon tanári oklevelet. 1948–50-ben a szegedi tudományegyetem elméleti fizikai intézetében kezdetben díjtalan, majd díjas demonstrátor, majd 1951-től a Bolyai Intézet munkatársa. 1954-ben kandidátus, 1967-ben a tudományok doktora és egyetemi tanár. 1960–66 között a SZTE, illetve a JATE rektorhelyettese, 1973–76 években a JATE rektora. Az MTA I. tagja 1973. máj 11. A rendkívül sokoldalú Fodor Géza (pl. kitűnően rajzolt!) korán hunyt el, 1977. szept. 28-án.

Förgeteg Sándor, a mezőgazdasági tud. kandidátusa, Alföldi Mg. Int. igazgatója

Többen ismerték, de senki, így volt munkahelyének dokumentátora sem tudott róla életrajzi adatokat adni.

Ketskemény István, a fizikai tudományok kandidátusa

Dombegyházán született 1927. aug. 20-án. 1946-ban Budapesten megkezdett tanulmányait Szegeden 1950-ben fejezte be matematika-fizika szakon. Végzés után közvetlenül a Kísérleti Fizikai Tanszékre került, s ott dolgozott nyugalomba vonulásáig. 1960-ban doktorált, 1954-ben kandidátus, 1964-ben a tudományok doktora. Budó Ágoston munkatársaként, annak halála után 1970-ben vette át a tanszék vezetését. 1987. dec. 31-én vonult nyugdíjba, s tudományos tanácsadóként működött tovább. 1993 óta professor emeritus. Elhunyt 2007. febr. 3.

Márta Ferenc, a kémiai tudományok kandidátusa

Az 1929. január 12-én Kiskundorozsmán született Szegeden vegyész szakon végzett 1953-ban. 1959-ben kandidátus, a kémiai tudományok doktora 1966-ban, MTA I. tag 1970-ben, r. tag 1976-ban. Tanulmányút: SZUTA Fizikai-kémiai Intézet 1957–58 három hónap; 1961. 12 hónap Cambridge. 1976-ban docens (1960), majd egy. tanár (1967). 1961-ig a JATE Szervetlen

és Analitikai Kémiai Tanszéken dolgozott. Kiss Árpád 1961-es nyugalomba vonulása után átlépett az Általános és fizikai Kémiai Tanszékre, mint tanszékvezető. 1967–73 között a JATE rektora. 1975. május 10-én az MTA főtitkáraként távozott Szegedről.

Mérei Gyula, a történettudományok kandidátusa

1911-ben Budapesten született, ugyanott Szekfü Gyula tanítványaként végezte egyetemi tanulmányait 1934-ben történelem-latin szakon. 1934–35-ben a Bécsi Magyar Történelmi Intézet ösztöndíjasa. 1946-ban magántanár, 1952-ben kandidátus, 1967-ben a történettudományok doktora.

1951-ben nevezték ki Szegedre tszv. egyetemi docensnek, majd 1952-ben egyetemi tanárnak. A bölcsészettudományi kar dékánja 1960–64 között. Az MTA I. tagja 1973-ban, r. tag 1979-ben. Nyugdíj: 1981. Elhunyt Szeged, 2002. jún. 28.

Solymosi Frigyes, a kémiai tudományok kandidátusa

Született Kisteleken, 1931. márc. 30. Szegedi egyetemen végzett vegyész szakon (1955). Kandidátus 1960-ban, a kémiai tudományok doktora 1967-ben. Az MTA I. tagja 1982; r. tag 1990. Tanulmányutak: Cambridge 1962–64, Nyugat-Berlin Fritz Haber Intézet 1971–72, Liverpool Egyetem 1981–82, Párizsi Egy. 1982, München 1987–88, Austin 1988–89. Munkahelyek: Szervetlen és Analitikai Kémiai Int. (1955–58, MTA Reakciókinetikai Tanszéki Kutatócsoport 1967–83, Szilárdtest és Radiokémiai Tanszéki Kutató Csoport 1983 –). C. egy. tanár 1968; egy. tanár 1983; tszv. 2000–2002. SZAB elnök.

Petri Gábor, az orvostudományok kandidátusa, az Orvostudományi Egyetem rektora

1914-ben született Budapesten. Orvosi tanulmányait 1931–32-ben Grazban, 32–37-ben a pécsi egyetemen végezte. 1937–45 között kórházi sebész, a háború végén kórházvonaton szolgált, s amerikai fogságba esett. Itt szerzett életre szóló hadisebészeti tapasztalatokat. 1945-ben jött Szegedre, 1951-ben a „sebészeti kórtan” tárgykörből magántanár, 1952-ben kandidátus, 1972-ben az orvostudományok doktora. 1951–58-ban a szegedi műtéttani intézet tszv. docense, ill. egyetemi tanára. 1957 őszétől – 1958 tavaszáig a pécsi I. sz. sebészeti klinika mb. vezetője, majd Jáki Gyula váratlan halálával a szegedi I. sz. sebészeti klinikára hívták meg. 1958–62-ben a szegedi orvosegyetem rektora,

1963-óta országgyűlési képviselő. 1962-ben klinikáján végezték az első magyarországi veseátültetést (Németh András). 1975–84-ben másodszer is rektor, 1969-től az Elnöki Tanács tagja. Működése alatt vezette be klinikáján a mellkas- és a szívsebészetet. Az MTA I. tagja 1976; r. tagja 1982, osztályelnök 1980–1985. Megnyerő modora és segítőkészsége miatt nemcsak hazai általános, hanem nemzetközi megbecsülésnek is örvendett. Elhunyt 1985. júl. 23.

Pórszász János, az orvostudományok kandidátusa

1923-ban született Budapesten. Orvosi tanulmányokat szülővárosának egyetemén végezte 1941–49 között. Mint orvosdoktor az id. Issekutz Béla által vezetett Gyógyszertani Intézetben dolgozott. 1955-ben jött Szegedre, ahol kezdetben az élettani, majd a kísérletes sebészeti intézetben dolgozott. 1956-ban kandidátus, tudományok doktora 1968-ban. Docens 1969-ben, majd 1970-től a pécsi egyetem gyógyszer-tani intézetének tszv. tanára. Nagyon fiatalon halt meg Pécsen, 1974. máj 30-án.

Zsoldos Ferenc, a biológiai tudományok kandidátusa

Sarkadon született 1927-ben, és a budapesti egyetemen szerzett középiskolai tanári diplomát (1952). Kandidátus 1958, tudományok doktora 1983. 1957-től folyamatosan a szegedi egyetem növényélettani tanszékén dolgozott. 1962–64-ben a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség laboratóriumában (Seibersdorf), majd ugyanitt 1973–93 között évente rendszeresen visszatérő vendégkutató. Docens 1974, tszv. egyetemi tanár 1985–1995. Nyugállományban 1995-től.

Domján Gyula, az orvostudományok kandidátusa

Medgyesbodzáson született 1927-ben. Szegedi Tudományegyetemen, később SZOTE, orvosdoktor 1954. Tanulmányút: Pavlovi Fiziológiai Intézet, Leningrád 1954–58, ugyanott négy év aspirantúra, 1963–64: National Inst. for Medical Research. Kandidátus (Leningrád) 1958. SZOTE mb. tszv. a Biokémiai Intézetben 1962 – 66. A Szegedi Orvosegyetemről távozott: 1970-ben.

Bódi Árpád tudományos munkatárs

Bódi Árpádról pusztán visszaemlékezés alapján beszélhetünk. Többben (Ketskemény István, Szemere György, Minker Emil) személyesen ismerték. Az orvosi biológiai intézet munkatársa volt, tudományos fokozattal nem ren-

delkezett. Csendes, visszahúzódott embernek ismertük. Ő lett kijelölve az ifjabb nemzedék azon rétegének képviselőjére, akik még nem rendelkeztek az idő szerint tudományos fokozattal. Sohasem kapcsolódott be a SZAB munkájába.

Hajdu Péter, a nyelvtudományok kandidátusa

Budapesten született 1923-ban. Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte 1941–45 években, ahol magyar – német szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1945-től az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa, 1948–51 az OSZK keszthelyi Helikon könyvtár vezetője, 1951–59 az MTA nyelvtudományi intézet osztályvezetője. 1959–1974 JATE Finnugor Nyelvészeti Tanszék vezetője. Kandidátus 1952, a nyelvtudomány doktora 1967; MTA I. tag 1970; r. tag 1976. Dékán 1972–74, rektorhelyettes 1961–64 között. Távozott 1974-ben, mint az MTA Nyelvtudományi Intézet igazgatója. Elhunyt 2002. szept. 19.

2007. februárjában élnek: Márta Ferenc, Solymosi Frigyes, Zsoldos Ferenc, Domján Gyula .

Az Elnökség tehát megtette a határozott lépést, s soraiból megbízta a feladat végrehajtás elvi irányításával Hevesi MTA alelnököt, a gyakorlati megvalósítással Budó Ágostont, az MTA Elnökség tagját.

De elsőként miért éppen Szegedre esett a választás, és mi lesz a tényleges feladat?

Mindenek előtt bemutatjuk az MTA Elnökség névsorát, azt a testületet, amely a SZAB létrehozására vonatkozó határozatot hozta.

Az MTA akkori elnöksége,
amely a Szegedi Akadémiai Bizottságot létrehozta

Elnök:	Rusznay István 1889–1974
Alelnökök:	Hevesi Gyula 1890–1970
	Jánossy Lajos 1912–1978, Lukács György nevelt fia
	Ligeti Lajos 1902–1987
	Manninger Rezső 1890–1970
	Novobátsky Károly 1884–1967

Főtitkár: Erdei Ferenc 1910–1971

Főtitkárhelyettesek: Bognár Géza 1909–1987
Szabó Imre 1912–1991

Osztálytitkárok: Sötér István 1913–1988
Mátrai László 1909–1983
Hajós György 1912–1972
Somos András 1911–1996
Babics Antal 1902–1992
Geleji Sándor 1898–1967
Erdey-Grúz Tibor 1902–1976

A Biológiai Csoport titkára:

Ernst Jenő 1895–1981

Választott elnökségi tagok:

Budó Ágoston 1914–1969
Gegesi Kiss Pál 1900–1993
Gerecs Árpád 1903–1982
Molnár Erik 1894–1966
Szabolcsi Bence 1899–1973
Szigeti György 1905–1978
Vadász Elemér 1885–1970

Amint a névsorból látható, az Elnökségnek az idő szerint két vidéki tagja volt, mégpedig Szegedről Budó Ágoston és Pécsről Ernst Jenő. Ezen fölül szegedi kötődése az elnök Rusznyák Istvánnak, aki 1931–44 években Szegeden a Belklinika igazgatója; a makói születésű és Szegeden tanult Erdei Ferencnek; az 1939 – 1943 között Szegeden Szent-Györgyi mellett dolgozó Ernst Jenőnek; az 1948 – 52 között szegedi egyetemi tanár Sötér Istvánnak és 1950 – 55 között Szegeden, az Alkalmazott Kémia Tanszéket alapító Gerecs Árpádnak volt. Így érthető, hogy a megvalósítás során az Elnökség tagjai egyértelműen Szegedre és a legfiatalabb elnökségi tagra, az 1914-es születésű, akkor 47 éves Budó Ágostonra gondoltak.

Az, hogy a választás 1961-ben Szegedre esett, kimondatlanul szerepet játszott Szent-Györgyi Albert Nobel-díja, és a Szegedhez kötődtek között még élő kolozsvári szellemi örökség.

A Szegedi Akadémiai Bizottság működésének kezdete

Amint az elnökségi határozat és a SZAB tagjainak, intézőbizottsága tagjainak kijelölése és a SZAB működésére vonatkozó irányelvek megszülettek, Budó Ágoston elnök – mivel jó szervezőnek ismerték – haladéktalanul és jól átgondoltan hozzájárult a megvalósításhoz. Elsőként természetesen összehívta az érdekelteket.

Az MTA elnöksége által fölkertek első alkalommal 1961. május 10-én a Szeretlen és Analitikai Kémiai Intézet könyvtárában gyűltek össze.

Budó Ágoston elnök – miután ismertette az Elnökség SZAB-ra vonatkozó határozatait –, javaslatot tett az ügyvezető titkár személyére. Ügyvezető titkárnak saját intézeti munkatársát, Ketskemény István egyetemi docentet jelölte, akivel – ezt megelőzően Hevesi Gyula alelnök – a Kísérleti fizikai intézetben lévő laboratóriumában, munka közben váratlanul betoppanva személyesen is konzultált.

Hevesi Gyula, mint fentebb láttuk, külön feladatként kapta a szegedi ügyek figyelemmel kísérését. Hevesi 1912-ben végzett vegyészmérnök, közgazdász, aki 1919-ben – mint népbiztos – politikai szerepnél fogva Ausztriába, majd Olaszországba, végül 1928–48 között a Szovjetunióba emigrált, ahonnan 1948-ban tért vissza Magyarországra. Az emigrációban mindenütt komoly szervezési feladatokat látott el. A SZAB megalakulása politikai értelemben is jelentős lépés volt az Akadémia életében, ezért – Hevesi személyén keresztül – különös figyelem kísérte nemcsak a SZAB alakulás, de később már a szegedi biológiai telep (akkor még ezen a néven említették) létesítésének lépéseit is.

Így személyének alkalmasságát és a praktikus szempontot is figyelembe véve, a SZAB Ketskemény István kandidátust választotta meg ügyvezető titkárnak. Ő ezt a tisztséget 1967-ig töltötte be, majd mint a SZAB intézőbizottságának tagja folytatta munkáját 1968-tól.

Az ülésen körvonalazódott a SZAB működésének szervezeti formája, mely munkáját szakbizottságokban, majd ezeken belül munkabizottságokban fogja végezni. Ez a szervezeti felépítés olyannyira bevált, hogy napjainkban is működik.

Az első ülésen az alábbi öt szakbizottság létrehozását határozták el.

1. Társadalomtudományi szakbizottság (szb); elnöke Buza László .
2. Matematika – fizika – kémiai szb., elnöke Szabó Zoltán Gábor.
3. Agrár- és földtudományi szb., elnöke Obermayer Ernő .
4. Biológiai, elméleti orvostudományi és gyógyszer tudományi szb., elnöke Ábrahám Ambrus .
5. Gyakorlati (klinikai) orvostudományi szb., elnöke Julesz Miklós .

Az ülés a továbbiakban megvitatta a SZAB feladatának általános elveit, de már akkor fölmerültek bizonyos kubarúra igények. Elsőként Kalmár László a Matematikai Kutatóintézet Szegeden működő részlegeinek elhelyezését vetette föl, majd szóba került a tudós klub kialakításának gondolata. Antalffy György, SZTE (1962-től JATE!) rektor kifejtette, amennyiben lesz alkalmas helyiség, a klub bútorainak beszerzéséhez a JATE hozzájárul. Mindehhez csatlakozott a székház létrehozásának gondolata is. A kubarúra és székház igények eljutottak Hevesi Gyula alelnökhöz, aki írásban kérte ezek részletezését.

A további események, a korábbiakhoz hasonlóan, gyorsan peregték.

1961. augusztusában Erdei Ferenc MTA főtitkár Szegedre látogatott. Ezt megelőzte – Ketskeméty István emlékezte szerint – főtitkári hivatalában tartott megbeszélés, melyen Budó Ágoston elnök, Ketskeméty István ügyvezető titkár és Erdei Ferenc vett részt. Ez alkalommal körvonalazódott a SZAB konkrét feladat és szerep rendszere, mely alkalmazkodott az Akadémia osztályainak már kialakult működési rendszeréhez.

Erdi Ferenc, szegedi látogatása (1961. augusztus) alkalmából tartott megbeszélés eredményeként, előterjesztést tett az Akadémia Elnökségének „A Szegedi Akadémiai Bizottság tevékenységének és hatáskörének meghatározásához” címmel.

Ez az előterjesztés tükrözte az első próbálkozás útkeresésének szellemét, amely – a SZAB személyi összetétele által szavatolt – általános és konkrét feladatok megoldásának lehetőségeit vetette föl.

Az előterjesztés általánosságokban kimondta: „Az Elnökség korábbi határozata és a hozzáfűzött instrukciók, valamint maga a Szegedi Akadémiai Bizottság sem határozta meg konkrétan, hogy milyen irányban, milyen jellegű tevékenységet fejthet ki, ami hasznos és hatékony is lenne. A Bizottság összetétele azonban garancia arra, hogy jelentős konkrét feladatokat (is) ellásson, és ezzel hatékony segítséget nyújtson – Szeged vonatkozásában – az Akadémiának országos feladata ellátásában. A Bizottság serkentse továbbá az ott folyó akadémiai kutatásokat, segítse a fiatal kutatókat előmenetelükben, valamint tá-

mogassa a helyi társadalmi és városi szerveket tudományirányító tevékenységükben. Mindezek figyelembe vételével az alábbi konkrét feladatokat lehetne a Bizottságra bízni, és számára az egyes feladatok ellátásához szükséges anyagi föltételeket is biztosítani:

1. A Szegeden folyó kutatásokkal kapcsolatosan:

- (a) A Bizottság kísérfje figyelemmel az Akadémia által támogatott kutatásokat, és ha szükséges, ösztönözze vagy észrevételezze a kutatási munkák menetét, irányát.
- (b) Az osztályok támogatásától függetlenül tegyen javaslatot két–három olyan jelentékeny komplex kutatási témára, amelyek kutatási föltételei helyileg különösen biztosítottak, illetve amelyeknek eredményei elsősorban Szeged vonatkozásában fontosak. E témáknak – az Elnökség jóváhagyása után – felelős koordináló szerve maga a Bizottság.
- (c) Az (a) és (b) pont megvalósításához az Elnökség bocsásson a Bizottság rendelkezésére bizonyos összeget a költségvetésben biztosított céltámogatás összegéből.
- (d) A Bizottság kísérfje figyelemmel a Szegeden folyó összes alapkutatásokat, amelyek az egyetemeken és föiskolai tanszékeken folynak. Erről érdemi tájékoztatást adjon az Akadémia Elnökségének, illetve a központi párt- és állami kulturális irányító szervezetnek.

2. A szegedi fiatal tudományos dolgozók fejlődésének segítésében:

- (a) Legyen lehetősége a Bizottságnak, hogy az arra érdemes két–három személynek ösztöndíjat maga ítélhessen oda.
- (b) Kísérfje figyelemmel a Szegeden élő aspiránsok munkáját.

Továbbiakban szólt az Előterjesztés „Szegedi Akadémiai Napok” és egyéb tudományos rendezvények szervezéséről, s utalt a már korábban fölvetett gazdasági problémákra, többek között a kubatúra-kérdés megvizsgálására.

A kezdet kezdetén rögtön aktuális eset történt.

Tandori Károly (1925–2005) egy. docens, igazgatóhelyettes 1961. április 22-én értesítette Budó Ágoston elnököt, hogy 1961. április 25-én lesz Pintér Lajos (1929–) adjunktus „Vizsgálatok bizonyos közönséges, másodrendű nemlineáris differenciálegyenletek megoldásának menetéről” c. kandidátusi értekezésének vitája.

A levél hangsúlyozta, hogy mivel a SZAB-nak nagy szerepe volt abban a kezdeményezésben, hogy a kandidátusi értekezések vitája Szegeden is meg-

rendezhető legyen, ezért Tandori Károly kérte Budó Ágoston elnököt, hogy a védésen szíveskedjék részt venni. Sajnos, e sorok írásakor már Pintér Lajos sem emlékezett, vajon Budó elnök megjelent-e a védésen vagy sem.

A megvalósítás útján

Budó Ágoston elnök 1961. október 6-án de. 10–12 óra között a JATE Kísérleti Fizikai Intézetben megbeszélést tartott a szakbizottságok elnökeivel a legközelebbi feladatokról. Erről Budó elnök rövid főljegyzést készített az irattár számára, mely szerint jelen voltak:

Szabó Zoltán, a matematikai, fizikai, kémiai szakbizottság elnöke;

Szász Gábor, az előbbi szakbizottság titkára,

Ábrahám Ambrus, a biológiai, elméleti orvostudományi és gyógyszerész szakbizottság elnöke;

Pórszász János, az előbbi szakbizottság titkára;

Julesz Miklós, a gyakorlati orvostudományi szakbizottság elnöke,

Solymosi Frigyes, az ügyvezető titkár, Ketskemény István helyett.

Az elnöki főljegyzés megemlíti, hogy a többi szakbizottság elnöke és titkára nem jelent meg.

Ha áttekintjük az irattári dokumentumokat, a pénzbeli támogatásra vonatkozó kéréseket elsősorban orvosok és gyógyszerészek adták be, mivel a két orvosi szakbizottság elnöke jelen volt az okt. 6-án tartott elnöki Tájékoztató megbeszélésen.

Ennek a tájékoztatásnak az anyagáról is készült főljegyzés.

1961. október 17. keltezéssel Budó Ágoston Főljegyzést készített, melyben instrukciókat foglalt össze a szakbizottságok elnökei és titkárai részére, melyet a szakbizottságok első ülésén szándékozott ismertetni, ill. megvitatni. Ennek témái a következők.

1. A szakbizottságok szerepének kialakítása a tudományos kutatási tervekkel kapcsolatban;
2. akadémiai napok, tudományos ülésszakok és disszertációs viták rendezésének kérdése;
3. komplex témák kialakítása, melyeknek céltámogatására 80–90.000 Ft lenne felhasználható. Ezenkívül kisebb kiadásokra 10.000 forintos költ-

ségkeret állna rendelkezésre. Az MTA elnöksége elsősorban szegedi vonatkozású témákra gondolt. Itt a főljegyzésben említésre került Szeged és környékének hidrobiológiai, helytörténeti, valamint gazdasági földrajzzal foglalkozó komplex témák ötlete [Később a hidrobiológia komplex téma meg is valósult];

4. szakcsoportok megalakulásának kérdése [ami később ebben a formában ugyan nem valósult meg]. Szakcsoportot alkothatna az egyes tudomány csoportokba tömörültek összessége, a szakcsoportba bárki jelentkezhet, amely tagság különösen a fiatalok számára megtisztelő lenne;
5. az MTA számára az 1962-re kilátásba helyezett ösztöndíjak, főként főiskolát vagy egyetemet végzett fiatalok korcsoportja, akiket be lehetne vonni a tudományos munkába;
6. kívánatos lenne-e tudós-klub alakítása és lenne-e látogatottsága;
7. egyetemi tudományos bizottságokkal való kapcsolat kérdése.

Az irattár tanúsága szerint, 1961. őszén sorra érkeztek a jegyzőkönyvek Budó Ágoston elnökhöz a szakbizottságok megalakulásáról és a megvitatandó kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásokról.

Az időközben megalakult szakbizottságok haladéktalanul munkához láttak, és 1961. december 30-i keltezéssel a SZAB előterjesztést tett az MTA Elnökségéhez az alábbi két, ún. komplex témában:

1. Szeged és környéke forradalmi, munkás és haladó mozgalmainak története a fölszabadulásig, továbbá a város és környéke gazdasági, társadalmi és szociális viszonyainak átalakulása 1945 után.
2. Szeged és környéke vizeinek hidrobiológiai és hidrogeológiai tanulmányozása ipari, mezőgazdasági és közegészségügyi szempontból.

Az Akadémia Elnöksége az előterjesztést megtárgyalta, és 1962. március 2-án elfogadta.

A lendületesen megkezdett út az elnökségi jóváhagyás anyagi támogatásában is kifejeződött. Erre a célra 100 000 forintos támogatást hagyott jóvá az alábbi bontásban:

85 000 Ft a két komplex témára

15 000 Ft egyéb kutatások támogatására, továbbá ezen fölül

15 000 Ft fordítható ösztöndíjakra az Akadémia jutalmazási keretéből.

Ugyanezen az elnökségi ülésen, amelyen az előterjesztés jóváhagyása és anyagi támogatása megtörtént, az Elnökség megbízta Erdei Ferenc főtitkárt, hogy illetékes szervekkel folytasson tárgyalást „*tudományos célokat szolgáló épület fölépítésének lehetőségéről*”.

1961-ben sorra megalakult bizottságok írásban csatolták a munkaterveket. Akadtak még a kezdeti útkeresések között némi bizonytalanságok.

Koch Sándor (1896–1983) TTK dékán pl. kéri a SZAB szakbizottságok titkárait, mivel 1961. őszén folynak a TUKUFA tervezések, hogy az Ásvány-és Kőzettan, az Éghajlattani, Földrajzi, Földtani intézet TUKUFA tervének megtárgyalásán vegyenek részt. Terv mellékelve, 1961. nov. 16.

Szász Gábor (1926–), a Matematikai-Fizikai-Kémiai Szakbizottság titkára jelenti 1961. nov. 21-én, hogy a szakbizottság rendkívüli ülést tartott, melyen megtárgyalta a TUKUFA tervet, és megjegyzéseket fűzött ezekhez. Elnökölt Budó Ágoston.

1961. nov. 20-án a SZAB Biológiai Szakbizottság megtárgyalta a biológiai intézetek TUKUFA tervét, jelenti Ábrahám Ambrus elnök és Zsoldos Ferenc titkár.

Itt tehát a SZAB véleményezte a TUKUFA tervet.

Több szakbizottság az alakuláskor a saját tervével volt elfoglalva. Jelentette a megalakulásokat, s rögtön foglalkozott azzal, hogy mi legyen a szakbizottságok szerepe az egyetemi pályázatokkal kapcsolatban. Egyben a Matematikai-Fizikai-Kémiai Szakbizottság állást foglalt jegyzőkönyvében (1961. nov. 8.) az alábbiakban:

1. az Akadémiai Napok rendezésével ;
2. komplex témák kialakításával;
3. szakcsoportok alakításával ;
4. az ösztöndíj kerettel;
5. a tudós-klub alakításával kapcsolatban.

Ugyanílyen értelemben (mint az előző 1–5 pont) foglal állást 1961. okt. 20-án a SZAB Gyakorlati Orvostudományi Szakbizottsága. A jegyzőkönyv aláírói: Julesz Miklós elnök és Varró Vince titkár; további aláírók: Petri Gábor, Huszák István, Szontágh Ferenc, Földi Mihály, Kahán Ágost, Kulka Frigyes.

Itt egy irat csomóban a többi szakbizottság állásfoglalása is megtalálható. Íme, a lendületes kezdet.

A SZAB tehát az MTA Elnökség bizottságaként alakult meg olyan jogokkal, mint bármelyik akadémiai osztály. A SZAB ennek értelmében a rendelkezésre álló összeget, mint célhitelt kezelhette, a szervezés-irányítás a Budó Ágoston által vezetett Kísérleti Fizikai intézetben, a végrehajtás pedig az egyetemek, a főiskola intézeteiben, tanszékein, valamint a Mezőgazdasági Kutatóintézetben történt.

A SZAB-nak, mint intézmény működésének mozgatója Budó Ágoston és Ketskemény István titkár a Szegedi Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Intézet főfoglalkozású alkalmazottjai voltak. Mint ilyenek, természetesen az egyetem infrastruktúráját vették igénybe. Itt volt íróasztaluk, telefonjuk, s az értekezleteket helyileg a TTK Dóm téri intézeteibe hívhatták össze. *Ez volt a SZAB történetének az első, hősi korszaka, amely láthatatlan, falak nélküli intézményként indult.*

Kezdetben senkinek sem tűnt fel, hogy a SZAB-nak nincs sem szervezeti és működési szabályzata, sem ügyrendje, amely csak 1970-ben derült ki.

Budó Ágoston elnök mellé az induláskor az adminisztráció végzésére szerződéses részfoglalkozásban Róvó Istvánnét alkalmazták havi 750.- Ft illetménnyel. Munkájával meg lehetett elégedve, mert Budó elnök 1961. december 13-án kérte Róvó Istvánné illetményét 750/hó Ft-ról 800/hó Ft-ra emelni.

Emellett az Akadémia – hivatalosan – a Szegedi Tudományegyetem (1962 óta József Attila Tudományegyetem, JATE) Gazdasági Hivatalát kérte föl a SZAB dologi, pénz és személyzeti ügyeinek kezelésére. Ez nem jelentett ugyan különösebb feladatot, mert az akkori tudományegyetemen nagy számban dolgoztak akadémiai alkalmazottak. A Gazdasági Hivatal alkalmazottjai kezelték az akadémikusok mellé rendelt célhiteleket, beszerzéseket, illetményeket. Emellett az Akadémia szerződésben kikötött összegeket (általában havi 150 – 200 Ft) juttatott a SZAB gazdasági ügyeit kezelő érdekelt JATE dolgozóknak.

A gépkocsi történet

Az Akadémia Matematikai és Fizikai Tudományok Osztályának szaktitkára, Dobos Lajos 1961. május 17-én az alábbiakról értesítette Budó Ágoston SZAB elnököt.

Az Akadémia elnöke és főtárhelyettese 1961. április 1-jei hatállyal a SZAB részére 1 fő 988 ksz. gépkocsivezetői állást biztosított 1.250.- Ft alappérral. A fenti állásra Hajós György akadémikus, a III. Osztály titkára 1961. május 12-i hatállyal Tóth Lászlót kinevezte. Az irat 98/1961. Sz.A.B. szám alatt került irattárba.

Az ügyintéző aláírása: Híres Józsefné.

Gépkocsivezető állás tehát már létezett, a gépkocsi vezetőt a III. osztály titkára kinevezte, sőt a gépkocsi is hamarosan megjött.

1961. május 12-én készült jegyzőkönyv szerint Jenőfi Lőrinc, az MTA központi gépkocsi előadója átadta, a Szegedi Tudományegyetem részéről kijelölt dr. Mátéfy Tibor gépkocsi előadó pedig átvette az AB 40-86 forgalmi rendszámú, 1959-ben gyártott, 48 385 kilométert futott Volga GAZ 24 típusú gépkocsit a Szegedi Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Intézete részére. Mivel a SZAB-nak még nem volt még sem hivatali helyisége, sem önálló leltára, így a gépkocsit Budó Ágoston által igazgatott Kísérleti Fizikai Intézet leltárába vették föl. A menetlevél igazolására a Kísérleti Fizikai Intézet bélyegzőjét használhatták.

A bélyegző akkoriban már jelentős, egyben meglehetősen misztikus – a ma emberének alig érthető – szerepet játszott. Erre a szerepre mi sem jellemzőbb, mint az alábbi történet. E sorok írójától 1961-ben az Üllői út sok pincéjének egyikében működő kisipari szövetkezettől egy turmix készüléket kellett átvennie, és Szegedre vinnie. Az idős, a szövetkezet egykor jobb napokat is látott adminisztrátora elsőként a bélyegzőt kérte a következők kíséretében: Uram, szíveskedjék a bélyegzőt átadni. A bélyegzővel megveheti az Országházat, de bélyegző nélkül még egy kávédarálót sem adhatok ki.

Akkoriban bélyegzőt az egyetem vezetője (rektor, rektorhelyettes) rendelhetett az egyes intézetek számára (fejbélyegző, körbélyegző) állami nyomda vállalatnál. A bélyegzőket és lenyomatukat szigorúan nyilvántartásba vették, a munkahelyen pedig gondosan elzárva kellett tartani. A hivatalos anyagbeszerzők saját bélyegzőt kaptak, de az alkalmi beszerzők teljesen szabálytalanul, de hallgatóságosan magukkal vihették A BÉLYEGZŐT.

Így hát volt érvényes bélyegző a gépkocsi menetlevelére, melynek hiányában már Kisteleknél fordulhatott volna vissza az akadémikusokat szállító autó.

A SZAB első évének anyagai ügyei

95/1961.sz. alatt följegyzés készült ugyancsak 1961. május 12-én, melyet Dibácsi Miklós, Herczeg Ferenc és Budó Ágoston irt alá. (Dibácsi Miklós az idő szerint az MTA, Herczeg Ferenc pedig a Szegedi Tudományegyetem Gazdasági Hivatalának vezetője, az utóbbi gazdasági rektorhelyettesi rangban.)

1. Az MTA átad a SZAB részére egy Volga gyártmányú gépkocsit. Az átadás-átvételtől jegyzőkönyv készült. A gépkocsivezetői álláshelyet az MTA állományában maradón az MTA biztosít. A gépkocsivezető túlóra állománya havi 400.- Ft. A gépkocsivezető illetményét a Szegedi Tudományegyetemen dolgozó többi, akadémiai státuszon lévő dolgozóhoz hasonlóan biztosítja.
2. A 02 rovatot illetően a MTA havi 1250 forintot, a hátralévő hét és fél hónapra összesen 8.7 mFt-ot biztosít, hogy ebből egy hat órán belüli, melékfoglalkozás jellegű adminisztrátort alkalmazzon (ez a már említett Róvó Istvánné); a gépkocsi előadót havi 150 Ft-al díjazza és a fölmerülő alkalmi munkadíjakat (pl. kézbesítés) fizethesse. Magyarázat: ez a mFt jelölés akkoriban ezer forintot jelentett, ne kelljen annyit nullát leírni.
3. A 03 rovatot illetően a gépkocsivezető kiküldetési költségeire (élelmezési költség, szállásdíj fedezésére az MTA 3.7 mFt-ot biztosít.
4. A 05 rovaton a gépkocsivezetőnek bundára, munkaruhára 3.7 mFt-ot biztosít.
5. 06 rovaton az MTA a SZAB részére a Kísérleti Fizikai Intézetben egy telefon fővonalat létesít, melynek használatára, valamint portókölségekre a SZAB-nak 10 mFt-ot biztosít.
Ez összesen 27.3 mFt, amelyet a MTA a SZTE részére „célhittel” jelleghően átutal. Átutal továbbá 22.000 Ft-ot a gépkocsi üzemeltetésére. Ebből csak kisebb javítások végezhetők; nagyobb javítás vagy alkatrész pótlás az MTA részéről központilag történik.
6. a gépkocsi dokumentumok igazolására a Szegedi Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Intézete feliratú bélyegző használható. Tehát a mágikus bélyegző; most már nem is egy, hanem kettő is használható!
7. Az MTA kitelepített gépkocsijának használata az egyetemi gépkocsikkal kooperáltan, de minden esetben az akadémikusok igényeinek elsődleges biztosításával történik.

8. A fenti összegek az 1961. évre vonatkoznak.

A legutolsó pont értelemszerűen azért került külön megállapításra, mert a SZAB-nak még nem lehetett költségvetése.

Az MTA főtitkárának átirata értelmében Dobos Lajos szaktitkár 1961. június 29-i levelében értesítette Budó Ágoston elnököt, hogy a gépkocsivezető illetményét, kiküldetési költségeit, munkaruhájának árát az Akadémia Terv- és Pénzügyi Titkársága biztosítja. A gépkocsi üzemeltetési költségeit, továbbá a távbeszélő felszerelésével és üzemeltetésével kapcsolatos költségeket az Akadémia Gazdasági Hivatala téríti meg a Szegedi Tudományegyetem Gazdasági Hivatalának. Íme, ekkor már nemcsak az autó, de a vele kapcsolatos pénz összeg is utazott. A SZAB adminisztrációs munkájával kapcsolatos adminisztrátori és kézbesítői díjat, valamint a gépkocsi előadó díjazását és SZTK járulékára a főtitkár 10.300.- Ft-ot engedélyezett a Kísérleti Fizikai Intézet célhitel keretének személyi rovatán. Ebben az esetben az MTA főtitkára, Terv- és Pénzügyi Titkárság, az Akadémia Gazdasági Hivatala és a JATE Gazdasági hivatala, azaz négy hivatal (ebből három Pesten) is foglalkozott az ötödik egyetlen ügyével.

(Röndnek muszáj lönni!)

Ezzel már biztosítva volt a SZAB első esztendejének anyagi háttere Szegedi Tudományegyetem gazdasági apparátusán keresztül.

De a gépkocsi ügy tovább folytatódott.

Mivel a SZAB gépkocsija a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) gépkocsi-parkjába besorolva működik, ezért a SZAB gépkocsijára is a SZTE gépkocsijainak használatára vonatkozó szabályzat érvényes. A gépkocsi az SZTE állományára vonatkoztatva az 1960. január 20-tól érvényes szabályozás szerint havi 3000 km-t, évi vonatkozásban 36 000 km-t futhat.

Az elsőként kinevezett Tóth László állásáról 1961. június 23-án kelt, Hajós György osztálytitkárhoz intézett levelében egészségi okok (?) miatt lemondott, ezért 1961. július 1-jén Budó elnök kérte a Szegedi Városi Tanács Vb. Titkárság Személyzeti Osztályt, hogy a Szeged Városi Tanács alkalmazásában lévő Baráti Pált a SZAB részére munkaugyileg adja ki. (Ezt ma már csak azok érthetik, akik e sorok írásakor legalább 70 évesek.)

Budó Ágoston elnök 1961. július 12-én kelt levelében kérte Hajós György osztálytitkárt, hogy a lemondott Tóth László gépkocsivezető helyébe a Városi Tanácstól hozzájárulással kilépett Baráti Pált nevezze ki. Dobos Lajos szaktitkár 1961. aug. 25-én kelt levelében megküldte Baráti Pál gépkocsivezető munkavállalói igazolványát. Ezzel a gépkocsivezető ügye hosszú távon rendeződött.

1961. július 28. keltezéssel és Dibácz Miklós aláírással külön rendelkezés érkezett a gépkocsi használatról, mégpedig az akadémikusoknak az akadémiai üdülőkhöz szállításának rendjéről.

Dobos Lajos szaktitkár értesítette Budó Ágoston elnököt, hogy Baráti Pált az Akadémia Központi Gépkocsi Csoportja 1962. január 1-jei hatállyal állományba vette.

Az agyonadminisztrált rendszer humora: Baráti Pálnak 1961. aug. 15-én megküldött levélben megérkezett a munkavállalói igazolványa, de csak 1962. január 1-jén vették állományba. Utólag már nehezen deríthető ki, hogy a gépkocsivezető fentebb már részletezett, a közbeeső hónapokra esedékes járandóságáról kik, miként számolták el, de biztosan megérkezett, mert panasznak nincs nyoma.

A SZAB irattárában található dokumentum szerint Baráti Pál közel három évtizedet szolgált a SZAB gépkocsivezetőjeként. Nyugalomba vonulása alkalmából 1979. december 29-én Szőkefalvi-Nagy elnök – több SZAB tag jelenlétében – az elnöki szobában az eddig végzett munkájáért köszönetet mondott Baráti Pálnak, és ajándékot nyújtott át.

Aki elég magas kort ért meg, ezt a bürokráciát még ismerhette, de aki e sorokat néhány évtized múltán olvassa, valami humoros írásnak vélheti. Pedig halálosan komoly volt.

Minderről némi fogalmat is alkothatunk az akkoriban szokásos ún. centralizált ügyintézésről, hogy mi mindennel milyen aprólékosan és milyen feleslegesen foglalkoztak a SZAB és az Akadémia illetékesei nemcsak az első hónapokban, de éveken keresztül. Mindezekről csupán azon nem gondolkodott senki, hogy mibe kerülhetett az MTA központi adminisztratív apparátusnak a működtetése, az engedélyezések, levelezések, a gépkocsivezető ruházata, kiküldetése, túlórája, a gépkocsi üzemanyagának, etc. költségének biztosítása, a SZTE apparátusában közreműködők megbízási díja, továbbá a gépkocsivezető és az adminisztrátor fizetése mögött még mi minden egyéb költség húzódik meg.

A reprezentáció

Egyetlen szervezet sem működhetett reprezentáció nélkül. A SZAB sem. Dibácsi Miklós, a MTA Gazdasági Hivatal vezetője 1961. július 4-én egyebek mellett értesítette a SZAB elnökét, hogy az elkerülhetetlen reprezentációs kiadásokra külön keretet pillanatnyilag biztosítani nem tud, de az alkalmankénti reprezentációs kiadásokat számla ellenében a MTA Gazdasági Hivatala megtéríti. Pénz tehát valahol volt, de csak Budapest kezelhette, ergo: valakinek előlegezni kellett.

Az 1961-es irattári anyagban szereplő elszámolás (1961. július 4. és nov. 16.) szerint kávéscsészéket, kávédarálót, kávé és cukrot vett Róvó Istvánné adminisztrátor a SZAB részére 520.80 Ft és 222.00 Ft, összesen 742.80 Ft összegben. Ez az adminisztrátor közel egyhavi fizetése. Csak Budó Ágoston előlegezhette. Amint ez az összeg rózsaszín posta utalványon az MTA budapesti gazdasági hivatalától egy-két hónap után megérkezett, még borralalót is adhatott a derék postásnak.

A SZAB első telefonja

Dibácsi Miklós és Herczeg Ferenc között Budó elnök jelenlétében 1961. május 12-én folytatott megbeszélés jegyzőkönyve szerint az MTA a SZAB ügyeinek intézésére a Kísérleti Fizikai Intézethez egy második, külön telefonvonal létesítésének költségeit biztosítja. Ezzel egy időben a telefonhasználat és a postaköltségekre 10 mFt-ot állít be a költségtervezetbe.

Budó és Ketskemény aláírással (legyen nagyobb nyomatéka a kérésnek) levél ment Fodor Istvánnak, a posta igazgatójának azzal a kéréssel, hogy a posta biztosítson egy második fővonalat a Kísérleti Fizikai Intézethez, melyen keresztül a SZAB ügyeit intézheti. Az MTA vállalja a telefonvonal létesítésével és üzemelésével kapcsolatos költségeket, ezért kéri Fodor igazgatót a vonal felszerelésének támogatására. Ezt a mai szemmel (elnézést!) pitiáner ügyet egy igazgatónak akkoriban nem prompt elintézni, hanem támogatni kellett. Ilyen kérés ma egy igazgató elé sem kerülhet. A levél azzal zárult, hogy az ügy műszaki részét a Szegedi Tudományegyetem rektori hivatala fogja intézni. A SZAB végül is megkapta telefonvonalat, mert a költség elszámolásokban viszonylag hamar megjelent a telefonköltségek összege, de ehhez némi magya-

rázatot kell fűzni. Ugyanis e magyarázat nélkül a fiatalabb korosztály számára (lásd bürokrácia fentebb) mindez tökéletesen érthetetlen akkor, amikor már a tizenévesek sem létezhetnek mobiltelefon nélkül.

1960 körül először is csak a nagyobb városokban (pl. Budapest, Szeged, Pécs, stb.) léteztek a Magyar Posta kezelésében automatikus, ún. Rotary-rendszerű telefonközpontok, melyek lehetővé tették a tárcsás telefonhívást. Az olyan városokban, mint pl. Mohács, kézi kapcsolású telefon központok léteztek. Ez utóbbi esetben kézi kurblizással kellett hívni a központ kezelőt, aki kézi dugaszolós rendszerben összekapcsolta a hívó felet a hívottal. Akkoriban a telefon – lévén stratégiai eszköz, a Posta pedig hatóság – nem adtak bárkinek telefont. Ennek ellenére a telefon központok kapacitása 1970-es évekre annyira túlterhelte, hogy csúcsidőben 10 – 15 percet kellett várakozni vonalra. A városközi, ún. interurbán hívások-kapcsolások ebben az időben is még kézi kapcsolással történtek. Ez volt a helyzet a telefoniában 1961-ben akkor, amikor addig a Kísérleti Fizikai Intézetnek is csak egyetlen telefon vonala volt.

A telefoniában változást az hozott, amikor 1980 táján a régi, a mozgó alkatrészekkel működő Rotary-rendszerű központokat felváltották az ún. Crossbar-rendszerű központok. A krónikus telefonhiány ezzel csak enyhült, de nem oldódott meg. Ez a gond az ezredfordulóra, a mobil telefónia elterjedésével úgy eltűnt, mintha sohasem létezett volna. Megmaradt azonban a hatóság-tudat, melyet a Posta utódjaként fungáló mai telefon társaságok „haladó hagyomány”-ként őriznek. Az ombudsmanok sem képesek őket jobb belátásra bírni.

Tehát ne feledjük: az Elnökség mindent kijelölt, az ügyintézés mindent Budapestre centralizált, misztikus a bélyegző, első státus szimbólum a telefon (főként a sok kapcsolós), a gépkocsi. A státus szimbólum – mint jelenség – természetesen örökre megmarad, csak átalakul. Még a mobil telefon is az volt egy ideig!

A kubatúra kérdés első felvonása

Már a SZAB alakulásakor Kalmár László részéről felvetődött a kubatúra kérdés, valamint a SZAB alapítása kapcsán egy „tudományos feladatokkal kapcsolatos épület fölépítése”.

A kezdeti kubatúra igényeket Hevesi Gyula írásban részletezve megkérte (lásd fentebb).

Az ezzel kapcsolatos háttér beszélgetések már akkor megindultak. Valószínűleg ennek egyik első lépése volt Kalmár László levele.

1961. június 28-i keltezéssel Kalmár László akadémikus megküldte Budó elnöknek Vincze István, az MTA Matematikai Kutatóintézete Szegedi Csoportja igazgatójának a Városi Tanács VB elnökéhez írt levele másolatát, melyben az MTA Matematikai Kutatóintézetének Szegeden elhelyezett három részlege számára 9–10 helyiségből álló épületrész kiutalását kérte.

Ez a Budó elnöknek küldött levél másolat nem minden célzás nélkül arra utalt, hogy a városi tanács elutasító határozata esetén abban a bizonyos tudományos célokat szolgáló épületben a megvalósulás esetén – jó előre – helyet kér a matematikus csoportok számára.

A rendkívül dinamikus Kalmár László – miközben kerékpárján lélegzet elállító módon szalalozott a szegedi forgalomban – óriási terveket forgatott a fejében, amihez nemcsak előrelátó taktika társult, de nem egy személyes ütközéshez is vezetett.

Így például már a kezdet kezdetén összekülönbözött Kiss Árpáddal, az Általános és Fizikai Kémiai Tanszék éppen nyugdíjba készülő, Szegeden 1924-től ny. r., majd tanszékvezető egyetemi tanárával. A SZAB elnökéhez írt, 1961. május 11-én kelt levélben Kiss Árpád, tekintettel arra, hogy Kalmár László indokai „lehetetlenné teszik a hármas közös bizottság eredményes működését”, kéri külön kémiai szakbizottság létesítését.

Miként folytatódott a következő, 1962. év?

1962. januárjában Dibáczi Miklós aláírással (ekkor mint az MTA Gazdasági Hivatal vezetője) megérkezett a SZAB számára megállapított költségvetés első része:

1. a gépkocsi üzemeltetésére	33.700 Ft
2. esetleges dologi kiadásokra	5.000 Ft
3. állományon kívüli adminisztratív erők részére havi részfoglalkozási díj és alkalmi díj évi	950 Ft 1.500 Ft

fizethető ki.

4. Solymosi Frigyes titkár-helyettes utóirata a levélen: 1962. január 23-i telefon beszélgetés alapján alkalmi munkák díjazására 2.400 forint is kifizethető.

Budó Ágoston Dibáczihoz irt levelében egy villany-írógépet kért 1962. január 17-én. Ez akkor valami nagyon nagy, sok oldalról erősen megindokolt kérés volt. Magyarországon ilyesmit csak hírből ismertük, és az NSZK-ban láttunk ilyent. Jóval később az NDK is gyártott hasonlót. A mai szövegszerkesztők és nyomtatók világában ez a géptípus nyom nélkül eltűnt.

Közben a Délmagyarország c. napilap 1962. február 14-i számának első oldalán jelenti: Feldolgozzák Szeged és környéke haladó, forradalmi múltját. Alcím: Sokféle tudományos tevékenységet végez Szegeden az akadémiai bizottság. A sokféle szóbeszéd után a nagyközönség először értesült a SZAB létezéséről.

A TMB Simonné Kiss Ibolya Adatok a rizs biológiájához és agrotechnikájához című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját 1962. február 28-án rendezi a Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézetben, Szeged, Alsó-kikötősor 5. szám alatt. Ez volt Pintér Lajos 1961-es védése után a második, a SZAB keretében rendezett kandidátusi védés.

A költségvetés további részéről meglehetősen késve intézkedett Erdei Ferenc főtitkár;. 1962. április 16-án kelt levele (Ikt. sz. 120.293/1962.) az 1962-re engedélyezett célhitelről és annak fölhasználásáról az alábbiakban intézkedett:

1. Az 1962. évi tanszéki kutatások támogatására 100.000 Ft céltámogatás áll rendelkezésre.

2. A SZAB célhitel keretét az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztálya – az osztálykeretektől függetlenül – kezeli, és a Szegedi Tudományegyetemnél nyilvántartott 144.777-623 Akadémiai javadalom számlán bocsátja a SZAB rendelkezésére.

3. A SZAB mindazokat a jogokat gyakorolja a célhitel felhasználása vonatkozásában, amely az egyes MTA tudományos osztályokat megilleti.

4. A SZAB a célhitel fölhasználásáról negyedévenként számszerű beszámolót köteles benyújtani; az év végén pedig a beszámolót tudomány területenkénti bontással kell elkészíteni.

Amint megérkezett Erdei főtitkár levele a SZAB teljes költségvetéséről, 1962. április 21-i keltezéssel Budó elnök értesítette Kolosváry Gábor témafelelőst, hogy az MTA a komplex kutatási tervek kidolgozására 85.000 Ft-ot engedélyezett.

Ebből az összegből a Kolosváry Gábor által vezetett hidrobiológiai és hidrológiai komplex témára 59.000 Ft jut. A komplex téma három altémája a következő bontásban részesül az összegből:

Altéma felelős	személyi	leltári	dologi kiadások
Miháltz István	19.000	0	3.000 Ft
Megyeri János	15.000	0	5.000 Ft
Krámli András	8.000	6.000	3.000 Ft
Összesen:			59.000 Ft

Miháltz István, a JATE Földtani Intézet tanszékvezető tanára a hidrogeológiai, Megyeri János, a tanárképző főiskola Állattani Tanszékének tanszékvezető tanára a hidrobiológiai, Krámlí András a SZOTE Orvosi Vegytani intézetének tanszékvezető tanára az alga kutatásokkal kapcsolatos vizsgálatokat vezette.

Budó elnök levele Horváth Róbert, a JATE Állam- és Jogtudományi Kar tanszékvezető egyetemi tanárához (Statistikai Tanszék), melynek értelmében a társadalomtudományi komplex téma témafelelősnek 1962. jún. 6-án: az MTA a SZAB társadalomtudományi komplex témákra 26.000 forintot utal ki. Ebből az összegből Kovács István akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár (Államjogi Tanszék) altémája részére 6.000 Ft, Horváth Róbert egyetemi tanár altémájára 5.000 Ft jut. Korom Mihály docens (Tudományos Szocializmus Tanszék) altéma felelős részére 11.000 Ft áll rendelkezésre, melyből 9.800 Ft személy kiadásokra, 1.200 Ft dologi kiadásokra használható.

Ha figyelem vesszük, hogy a két komplex témára összesen 85.000 Ft céltámogatást ad az MTA, és ebből a hidrobiológiai és hidrogeológiai komplex témára 59.000 Ft, a társadalomtudományi komplex témára (Horváth-Kovács 11.000, Korom 11.000, Mérei 4.000 Ft) 25.000 Ft jut. Ez összesen 85.000.- Ft.

Mérei Gyula arról értesítette a SZAB elnökét, hogy más célhiteleből támogatást kapott, ezért a 4.000 Ft SZAB támogatásról lemond. Ilyen sem fordult még elő a SZAB történetében. A későbbiek folyamán lesz még egy hasonló eset, de ott arról lesz szó, hogy a támogatottak a rendelkezésükre álló összeget nem tudták elkölteni. Minden valószínűség szerint nem vezettek pontos, saját nyilvántartást.

Szeged MJ. Városi Tanács VB. 1963. szeptember 28. megküldte a SZAB-nak is a lakásszövetkezetek alakításáról szóló rendelkezést. Ezt nyilván abban a hitben küldték, hogy a SZAB egy valóságos munkatársakkal rendelkező intézmény.

Az irattárban rátaláltunk az első ösztöndíj javaslatra. Szabó Zoltán, a Szerzetlen és Analitikai Kémiai Intézet igazgatója 1962. szept. 1-től havi 300–400 Ft SZAB ösztöndíjat javasolt Hess Árpád III-éves vegyészhallgató részére. Dátum: 1962. május 16.

Hajdu Péter, akkor szakbizottsági titkár Péter Lászlónak, a Somogyi könyvtár munkatársának havi 300–400 Ft SZAB ösztöndíjat javasolt. A jelölt 1956-os múltját ismerve természetesen nem kapott.

A SZAB irattárban külön iratgyűjtőben található az első ösztöndíj javaslatok, illetve döntések és beszámolók.

Az ösztöndíj javaslatok mellett kutatási támogatásra vonatkozó kérelmek érkeztek is a SZAB elnökéhez, aki a kérelmeket elbírálás kérésével a szakbizottságokhoz továbbította. Budó elnök megadta a bírálati szempontokat, majd a beérkezett javaslatokat és összegeket személyesen korrigálta. Az 1962-es iratok között elkülönített gyűjtőben található Budó elnök értesítése az érdekelteknek, hogy a pályázóknak néhány száz forinttól néhány ezer forintig terjedő támogatást utalt ki a SZAB keretéből.

Hajdu Péter betegségére való tekintettel 1962. szept. 18-án a szakbizottság titkári funkciójáról lemondott, helyére Budó elnök Szentpéteri István adjunktust kérte föl 1962. okt. 23-án.

1962. december 29. keltezéssel az MTA Terv és Pénzügyi titkársága (üi. Keményné; aláírás Pagony Iván a költségvetési osztály vezetője) megküldte az 1963-as évre vonatkozó költségvetés tervezéséhez szükséges nyomtatványokat. Ez volt az első alkalom, hogy a SZAB-nak költségvetést kellett készítenie.

Fölhívta a figyelmet, hogy

1. a tervet témánként hármassal bontásban (személyi, leltári, dologi) kell elkészíteni;
2. a személyi keretknél csak az ideai szinten való tervezésre van lehetőség!

A székház történet

Az 1961 őszén, amikor megalakultak a szakbizottságok, a SZAB 1961. december 30-i keltezéssel előterjesztést tett az ún. komplex témákban. Az MTA Elnökség 1962. március 2-án az előterjesztést megtárgyalta, és elfogadta. Ugyanezen az ülésen az Elnökség megbízta Erdei Ferenc főtitkárt, hogy Szegeden az illetékes szervekkel folytasson tárgyalást „tudományos célokat szolgáló épület fölépítésének lehetőségéről”. Ezzel kezdetét vette a SZAB székház története. Némi szünet után az MTA Elnöksége 1963. január 25-én kelt határozatában is lehetőséget adott arra, hogy Szegeden akadémiai célokat szolgáló székház létesítése érdekében a szükséges lépéseket megtegye.

Megvalósítás során került szóba az ún. régi „Hungária” épület.

A SZAB és a Városi Tanács Műszaki Osztálya, valamint a MTA műszaki szakemberei megtekintették az épületet. Megállapították, hogy az épület megfelelő átalakítással, szűkösen bár, de eredményesen tudnák a SZAB céljaira hasznosítani.

A szakértők az átalakítás költségét előreláthatólag 6–7 millió forintra becsülték.

A hírre rendkívül élénk mozgás indult Szegeden, elsősorban az orvosegyetem és a JATE természettudományi karán.

A Szegedi Egyetem c. lap (I. évf. 2. szám) 1963. február 27-i számában – i – jelzéssel interjút közölt Budó Ágoston elnökkel Hogyan dolgozik a Szegedi Akadémiai Bizottság? címmel.

Vizonylag hamar kiderült, hogy az a bizonyos tudományos célokat szolgáló épület az 1960-ban életveszélyesnek nyilvánított, azóta üresen álló „Hungária” műemlék ház lenne, amelyet az MTA átvenne és a ház műemlék jellegének megtartása mellett, igényeinek megfelelően átalakítana.

Mindenki lázasan tervezett, s egymás után jelentkeztek az igények a JATE természettudományi karáról és az orvosegyetem részéről.

1963. április 22-i keltezéssel a Szegeden tanult, és korábban Rusznyák István elnök legközelebbi munkatársainak egyikeként 1961-ben a II. Belklinikára kinevezett Földi Mihály időben legkorábban hivatkozott arra, hogy munkáját gátló helyiséghiánnyal küzd, ezért kéri az Akadémia tudományos célokat szolgáló épületben 500 m² alapterületű laboratórium biztosítását állatkísérletek és izotóp munkák végzésére. Valószínű, hogy Földi Mihály korábbi pesti kapcsolatai révén elsőként értesült az épülettel összefüggő tárgyalásokról.

Néhány nappal később, 1963. április 26-án Kolosváry Gábor akadémikus, a JATE Állatrendszertani Intézet igazgatója és a Tizsakutató Munkaközösség (később Állomás) vezetője, 176 m² és folyosó, valamint sejtgenetikai laboratórium céljára ugyancsak 176 m² és folyosó alapterületi igényt jelentett be.

1963. 04. 30: Obál Ferenc 50 m² laboratóriumi alapterület biztosítását kéri idegéletani kutatások céljára.

Áprilisban felgyorsultak az események. 14-5/1963. SZAB számú levél Budó Ágostontól Szabó Péter főmérnöknek (MTA Terv- és Pénzügyi Titkárság), mely levél válasz a főmérnök április 22-én kelt, 201.449 sz. levelére. Ezt a Szabó-féle levelet eddig nem találtuk az irattárban, de a válaszból kivehető, hogy miről is szólhatott Szabó Péter főmérnök levele.

A Budó-féle válaszlevél nagy vonalakban:

1. a SZAB alkalmasnak tartja az ún. Hungária épületet arra, hogy akadémiai célokat szolgáló épületté alakítsák át.

2. A megelőző háttérbeszélgetések alapján Budó elnök – rögtön elébe menve a dolgoknak – javasolta, hogy a SZAB mellett itt lehetne elhelyezni a MTA Matematikai Kutató Intézet szegedi részlegeit, a Lumineszcencia és Félvezető Akadémiai Kutató Csoportot, a Tizsakutató Munkaközösséget, egy Orvostudományi Kutató Laboratóriumot, továbbá kutató szobákat a társadalomtudományi kutatók részére. Részleteiben:

2.1. Matematikai Kutató Csoport	750 m ²
2.2. Lumineszcencia és Félvezető Akadémiai Kutató Csoportot	300
2.3. Tizsakutató Munkaközösség	180
2.4. Ábrahám Ambrus laboratóriuma	50
2.5. Orvostud. kutató laboratórium	880
2.6. SZAB helyiségek és társadalomkutató szobái	150
Összesen	2310 m ²

Célszerű lenne még az alagsorban kb 120 m²-t műhely és raktár, a padláson 100 m²-t az állatistállók részére biztosítani.

A levelezésből közvetlenül még az is kideríthető, hogy a városi tanács a följújtott épület II. emeletén leányszállást akart elhelyezni.

Ez a leányszállás megoldás természetesen „árú kapcsolás”-nak indult azal, hogy legyen miről lemondani az alkudozás során. Ezt a SZAB azzal utasította vissza, hogy a tervezett állatistállók miatt a II. emeleti leányszállás semmiképpen sem lenne ideális megoldás. Ezzel a leányszállás ügy süllyesztőbe került.

1963. május 14. keltezéssel (ikt. sz. 201.449/1963), dr. Bozsó Ernő MTA főosztályvezető levele Szeged Városi Tanács VB elnökének. Tárgy: a volt „Hungária” épület igénybevétele.

A főosztályvezető kéri a VB Elnök nyilatkozatát az alábbiakban:

- a./Egyetért-e a volt „Hungária” épületnek akadémiai célokra való igénybevételeivel?
- b./Egyetértés esetén mikorra tudná a Tanács az épületet kiürítve átadni?
- c./A felújítási költségből a Tanács mekkora részt tudna vállalni?
- d./A felújítással kapcsolatban a Tanácsnak milyen egyéb kívánságai merülnek föl?
- e./Van-e a Tanácsnak esetleg más, a fenti célokat szolgáló javaslata?

Természetesen volt! Taktikailag a leányszállás.

Ezzel a székház ügy nemcsak publikussá vált, hanem határozott intézkedések során a megvalósulás fázisába lépett.

A Délmagyarország 1963. május 29-i számában Akadémiai székház lesz a régi Hungáriából címmel hírt adott arról, hogy a városi tanács végrehajtó bizottságának ülésén hozott határozat értelmében a város átadja a Magyar Tudományos Akadémiának a régi Hungária szálló épületét azzal, hogy az épületet, mint műemléket felújítja, és tudományos célokra hasznosítja.

A székház ügy ezzel beszédtema lett. A városi tanács roppant engedékenyen és gyorsan intézkedett, mert titokban örültek, hogy a város egy építészetileg leromlott műemlék gondjától megszabadulhat, és még nagylelkű gesztust is gyakorol a „tudománnyal” szemben. A tudomány kifejezés alatt elsősorban a tudományegyetemet értették, amely kellemetlen nyomot hagyott 1956 miatt a városvezetés emlékezetében.

Ezzel megkezdődött a tervezgetés és az álmodozások kora.

Megindult az új székházzal kapcsolatos igény bejelentések sorozata.

1963. 06. 00. Dátum nélküli megjelöléssel Petri Gábor igénye 150 m².

Időközben 1963. június 5-én a Szegedi Ingatlankezelő Vállalat átadta, a SZAB megbízottai pedig átvették a Szegedi Akadémiai Bizottság részéről a Somogyi Béla utca 7. szám alatti épületet.

Az egyik átvevő Barbacsy Attila, később a SZAB gazdasági vezetője, a másik pedig Gyulai József, akkor a fizikai intézet tud. munkatársa, épületigazgató. Az ő nevükkel a későbbiekben még találkozunk.

1963. 06. 14. Kalmár László, Rédei László és Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikusok együttesen megfogalmazták a Hungária-házsal kapcsolatos helységi igényüket. Az itt elhelyezni szándékolt Algebrai Osztály, a Funkcionálanalízis, a Matematikai logika és alk. Osztály, Valós Függvénytani Osztály, Halmazelméleti Osztály, Gazdasági Osztály és adminisztráció, igazgatói szoba, könyvtár, Acta. Sci. Math. szerkesztőség, szeminárium és előadóterem, hivatalsegédi szoba együttes helyiség igénye 651 m^2 . Kézzel és ceruzával hozzáírva még a számológép terem, és a Geometriai Osztály igénye plusz 96 m^2 .

Ehhez kapcsolódik a SZAB 14-2/1963. iktatószám alatti, Szőkefalvi-Nagy Béla által készített „Szegedi matematikai kutatóintézet létesítésének problémáiról c. tanulmány is.

1963. június 14. Ivánovics György akadémikus helyigénye egy vírus kutató laboratóriumra, melynek alapterülete 176.5 m^2 .

Közben megérkezett Rusznyák István elnök levele Budó Ágostonhoz 1963. június 17-én (Ikt. szám 203.333/1963).

Az Elnök az alábbiakban tájékoztat:

A MTA tudomásul veszi Szeged MJ Város Tanácsa VB ez év május 13-án hozott határozatát, mely szerint a Somogyi utca és a Dóm tér sarkán lévő ún. „Hungária” házat akadémia székház céljára azonnali hatállyal rendelkezésre bocsátja. Az épület tényleges átvétele csak akkor valósítható meg, ha a tervező intézet által elkészített feltárási dokumentáció szerint az épület a kívánt célra műszakilag megfelelő.

Annak érdekében, hogy a tervező intézet a feltárási dokumentumot rendelkezésre, a SZAB készítse el a helyszínen folytatott tárgyalások során az épület felhasználásával kapcsolatos programot, és mielőbb megküldje a MTA Terv- és Beruházási Osztálynak, hogy ennek kézhezvétele után az osztály főmérnöke a helyszínen kidolgozhassa az épület felhasználására vonatkozó végleges programot.

A nyers programnál figyelembe kell venni a tervrajzok alapján a ténylegesen felhasználható alapterületet, mely az április 27-én bejelentett 2300 m^2 igénnyel szemben csak mintegy $1100\text{--}1200 \text{ m}^2$ hasznos alapterülettel lehet számolni. Elsősorban gondoskodni kell a SZAB, valamint a Szegedi Matematikai Kutatóintézet és a Félvezető és Lumineszcencia Kutató Csoport elhelyezéséről. Nem indokolt a műemlék jellegű épületben igényes műszaki megoldá-

sokat megkívánó laboratóriumok, valamint kísérleti állatok tartására szolgáló állatistállót elhelyezni.

Ugyanekkor, 1963. 06. 17. érkezett Jancsó Miklós akadémikus helyigénye (amit dr. Thuránszky Károly fogalmazott meg) az új akadémiai épületben egy elektropharmakológiai és hemodinamikai laboratóriumra, melynek helyigénye minimálisan 100 m², optimálisan 220 m².

Mivel megindult a bejelentett és a még várható igények sora, 1963. 06. 18-i keltezéssel Budó Ágoston is bejelenti az irattár számára a saját óhaját is, hogy a helyiségigénye a Lumineszcencia és Félvezető Kutatócsoport részére 272 m²

1963. 06. 18.-án Budó Ágoston elnök egyeztetésre hívta a közismerten szelíd és halk szavú Kolosváry Gábor akadémikust. Ezen alkalommal folytatott megbeszélésen Kolosváry Gábor a helyzetet megértően mérlegelve lemondott a Tizsakutató Munkaközösség és a sejtgenetikai laboratórium részére igényelt alapterületről, de fenntartotta egy udvari, 5x5 méteres raktárhelyiségre szóló igényét, ahol a Tisza kutatók a csónakjukat és halászfőlszerelésüket tárolhatják.

1963. 06. 29-én Julesz Miklós egyetemi tanár megbízásából Benkő Sándor docens bejelentette, hogy fehérjekutató laboratóriumot kíván elhelyezni az új akadémiai épületben.

Rusznayk István elnök levele alaposan lehűthette a kedélyeket, mivel az elnök tájékozódott a valóságos műszaki helyzetről. Ennek ellenére Budó elnök 1963. 07. 06-án megbízást adott az ÉM Szegedi Tervező Vállalatnak az eredeti elgondolás, területi felosztás értelmében, kiegészítve a gépészeti program elkészítéséhez szükséges adatokkal. A SZAB megbízó levelére való hivatkozás az Építészeti Leírás c. 1963. dec. 22-én kelt munkában található. Ennek a megrendelésnek egy aláírás és dátum nélküli impuruma levéltárunkban ugyancsak fellelhető. Ugyanakkor megtalálható a Megbízás a tervezésre a SZAB Székház kialakításának tanulmányterve az ÉM Szegedi Tervező Vállalat (Tsz: 05-1898/2) fedeles okmánygyűjtőben is.

Néhány percre érdemes elgondolni azon, hogy az eddigi döntések mögött kik állhattak.

Elsősorban Kalmár László, aki előrelátóan már a kezdet kezdetén jelezte jogos kubatúra igényét. Akkor még mindenki csak távolról hallott valamit a számítógépek (Teller Ede szerint számlálógépek) koráról. Igaz, hogy az ideológusok döntő része a számítógépeket még „burzsoá szemfényvesztés”-nek tartotta, de Kalmár László a maga részéről levonta 1956-al kapcsolatos követ-

keztetéseit; az ideológusokkal mit sem törődve tette, amit tennie kellett. Az idő Kalmár Lászlót mélységesen igazolta.

Budó Ágoston – ha már teljes erővel a SZAB koncepció megvalósításán dolgozott – joggal kérte a saját lumineszcencia és félvezető csoportja számára a helyet. Ha nem ezt teszi, eufemisztikusan altruistának, mások szerint egyszerűen maflának tartották volna.

1962. 10. 02.: Az MTA Lumineszcencia és Félvezető Akadémiai Tanszéki Kutató Csoport 1963-ban alakult. Ez a Kísérleti Fizikai Intézet céges levélpapírján dátum és aláírás nélküli gépiraton olvasható.

A SZAB székház berendezési igényeivel kapcsolatos megfogalmazás közt található ez az irat.

Ott található egy további följegyzés is, mely szerint a JATE Kísérleti Fizikai Intézetében működő Lumineszcencia és Félvezető Akadémiai Kutatócsoport távlati fejlesztése c. dokumentum Budó Ágoston aláírással, amely 1962. október 2.-i keltezéssel készült. Ebben Budó professzor a csoportnak az új székházban való elhelyezés lehetőségét kéri. Címzett nincs.

Ide kívánczik néhány megjegyzés: 1. Nagyon úgy néz ki, hogy ez a Kutató Csoport a SZAB vállalkozásért kapott „nászajándék”. Időrend: SZAB alakulás 1961, a Kutató Csoport önálló csoporttá való alakítás iránti kérelme 1962, a deklarált megalakulás 1963! 2./ Rusznyák István elnök magának is föltehetette a kérdést: kell-e neki egy második, vidéki KOKI? Aki nem ismerné a részleteket, 1952-ben alakult a Kísérletes Orvostudományi Kutató Intézet (KOKI), melynek első igazgatója Rusznyák István MTA elnök volt, s amely intézet később a Szigony utcában impozáns új épületet kapott. Az elnök leveleinek utolsó megállapítása, mely szerint a műemlék épület nem bírja el a magas fokú épületgépesítést és a város szívében az állatistállót, egyszerűen leszerelte az orvoskari SZAB tagok álmodozásait. Ha valaki tudta, akkor az 1933–1944 között Szegeden dolgozó, és történetesen az egykori Hungária-házban lakó (mert akkor az épület lakóház volt) Rusznyák István tisztában volt nemcsak a ház állapotával, de azzal is, hogy a Dóm téri intézeteknek éppen úgy a város szívében voltak nyílt állatistállói, mint ahogy a Dóm tér és Oskola utca sarkán lenne (ettől légvonalban 200 méterre), de mindenki – látszólag zokszó nélkül – mintegy előre föladta az orvostudományi laboratórium gondolatát. Mintha mi sem történt volna.

Roma locuta est.

Szabó Péter, az MTA Terv- és Pénzügyi Titkárság főmérnöke 1963. szeptember 4. keltezéssel irt levelében kérte a tervezőket, hogy 1963. december

31-ig föltétlenül készítsék el a tanulmánytervet. Ennek oka nemcsak a türelmetlenség, hanem főként pénzügytechnikai oka lehetett (bűvös pénzügyi határidő).

Első lépésként 1963. november 22-i keltezéssel elkészült a részletes talajmechanikai szakvélemény a volt „Hungária” ház átalakításának ügyében.

1963. december 12-re a Szegedi Tervező Vállalat megbeszélést hívott össze valamennyi érdekelt részvételével. Mindenkinek lehetőség nyílt a vázolt tervvel kapcsolatos észrevételek megtételére. Ezen az értekezleten – a fönmaradt jegyzőkönyv tanúsága szerint – Jancsó Miklós képviselőtében részt vett jelen sorok írója, Minker Emil is.

1963. december 22-i dátummal Tarnai István okl. mérnök, építész aláírásával elkészült a volt „Hungária” ház bontási és átalakítási munkáit megelőző tanulmányterv a július 6-án kelt megbízás értelmében. A tervezést eredetileg Károlyi István kezdte, de ő időközben tanulmányútra ment Dániába, így a tervező munkát Tarnai István vette át. A tanulmányterv abból a célból készült, hogy kiderítse, az épület alkalmas-e a megbízó által megjelölt célok és igények kielégítésére. Elkészült az Építészeti Műleírás a SZAB székház kialakításának tanulmánytervéhez. A Műleírás általános megfogalmazásai: (A) a tanulmányterv abból a célból készült, hogy döntést lehessen hozni, mely szerint az így felújított épület alkalmas-e a megadott program megvalósítására. (B) A program szerint hat intézmény kapna helyet 1470 m² területen, ahol megközelítőleg 90–100 fő fog dolgozni. (C) Kérdés, hogy a megvalósítandó program mibe kerül és milyen időtávra biztosítható a működés. (D) Ezen az áron már egy új épületet is fel lehetne építeni, idővel felmerülő fejlesztési igények megvalósíthatatlanok. (E) A terv megvalósítása egy nagyon is vitatható étékű objektumot eredményez. (F) A tervező Tarnai István véleménye szerint a volt „Hungária” ház csupán tudományos és társadalmi egyesületek, könyvtárak befogadására alkalmas. (G) A SZAB tudományos intézeteit az épület tér felőli szomszédságában lévő földszintes épület lebontásával felszabaduló területen a legkorszerűbb szerkezetekkel, mobil válaszfalakkal érdemes megvalósítani. (H) Csak a G-pontban megvalósítandó elvek alapján lehet hosszabb időtávban jelentkező igények kielégítésére.

Megemlítjük, hogy 1960–64 között a fizikai tudományokkal szemben a kémiai, műszaki és orvostudományi kutatások kerültek előtérbe, ennek megfelelően a költségvetés 78%-át fordították ezekre a kutatásokra. Ekkor született meg 1963-ban a Szegeden létesítendő négy intézetet magába foglaló Biológiai Telep terve.

1963-ban a SZAB épület első felújításának évében megindult a szegedi biológiai telep tervezése, amelyre ugyancsak Károlyi István okl. mérnök, építész kérték föl. Amikor Károlyi István külföldi tanulmányútra ment, nemcsak a SZAB épület fölújítását, de biológiai központ építkezésének folytatását is Tarnai István okl. mérnök, építészre bízták. A történetből néhány következtetés levonható.

1961-ben az MTA Elnökségnek – mint már láttuk – még nem volt kikristályosodott elképzelése a Szegedi Akadémiai Bizottságról. Itt még keveredett az Akadémia társadalmi szerepének decentralizálása és bizonyos kutatási feladatok megjelölése. Ezért kapta az építész tervező a SZAB székház első felújításakor a már említett kutató részlegek elhelyezését is. Ebből az időből származik a Somogyi utca 7. szám alatti felújított épület akkori neve, melyről bélyegzőlenyomat is fennmaradt: Szegedi Akadémiai Központ, Somogyi Béla utca 7. Amikor a szegedi biológiai telep létesítésének gondolata realizálódott, a székház épületében működő kutatócsoportok létezése a MTA céljainak változásával okafogyottá vált.

A SZAB elnöke által aláírt megbízás értelmében a tervezet szerint a felújított épületben az alábbi intézmények kerülnének elhelyezésre:

1. Szegedi Akadémiai Bizottság	180 m ²
2. Matematikai Kutató Intézet	600
3. Lumineszcencia Kutató Csoport	280
4. Elektropharmakológiai és Hemodinamikai Laboratórium	200
5. Víruskutató Csoport	160
6. Fehérjekutató Laboratórium	50

Összesen: 1470 m²

A tanulmányterv részletes tervrajzokban bemutatta az egyes intézmények elhelyezését.

Végezetül következett a költségbecslés.

Az átalakítás becsült költsége légköbméterenként 1000 Ft, összességében 14 millió Ft, mely összegből teljesen új, minden igénynek megfelelő épület lenne megvalósítható. Az építésztervező szerint, még ha minden igényt is kielégítene az átalakítás, vitatható értékű, tökéletesen telített épület lenne az eredmény.

A tervező véleménye szerint célszerűbb lenne az 1–3. pontok alatt megjelölt intézmények elhelyezése az újjá alakított székházban, mivel az épület csu-

pán tudományos és társadalmi egyesületek, könyvtárak befogadására alkalmas.

A megbízó szakvélemény kiegészítését kérte a tervezőtől, hiszen a családott igénylőket kétségbevonhatatlan érvekkel kellett szembesíteni különösen akkor, ha az elnök csoportja vitathatatlanul helyet kaphat a felújított épületben. Budó Ágoston személyiségét ismerve, minden erejével igyekezett a részrehajlásnak még a látszatát is elkerülni. Kalmár László viszont – elhivatottságát ismerve – aligha törődött más véleményekkel. Őt nemcsak a politikában, de a tudományos életben is csak az általa helyesnek vélt cél érdekelté mindaddig, amíg valami ökölcsapás szerű szembenállás el nem térítette. Amint vele a politikában ez megesett, maradéktalanul felhagyott a politizálással. Annál nagyobb erővel koncentrált a tudományos célra.

1964. február 26-án készült Tarnai István és Ábrahám Ferenc tervezők kiegészítő szakvéleménye, mely szerint a 4-6. pontok alatt említett intézmények elhagyása esetén az épület felújítása 7 millió Ft-os költséggel megoldható. Ez a vélemény és a mögötte álló költség döntött.

Néhány hónap csend után a KUTESZ Szegeden a Kísérleti Fizikai Intézetben tartandó értekezletre meghívta az érdekelteket. A történet az alábbiakban folytatódott.

Jegyzőkönyv, amely fölvetett

1964. június 29-én

a JATE Kísérleti Fizikai Intézetben.

Tárgy: a Somogyi és az Oskola utca sarkán lévő volt Hungária ház felújításával kapcsolatos kérdések megbeszélése.

Jelen vannak:

- (1) a MTA III. Osztálya, a SZAB és a Lumineszcencia Kutató Csoport részéről Budó Ágoston ;
- (2) a tervezett Szegedi Matematikai Kutatóintézet részéről Kalmár László, Szőkefalvi-Nagy Béla, Tandöri Károly és Muszka Dániel ;
- (3) a SZAB részéről: Ketskemény István ;

- (4) a Lumineszcencia Kutató Csoport részéről Gyulai József ;
- (5) MTA Kutatási Ellátó Szolgálat (KESZ) részéről Enyedi Ferenc építész-mérnök;
- (6) MTA Terv- és Pénzügyi Titkárság részéről Szabó Péter főmérnök;
- (7) a Szegedi Tervező Vállalat részéről Tarnai István okl. mérnök, építész.

Budó elnök ismerteti a „Hungária” ház felújításával kapcsolatos szempontokat, melyre a Szegedi Tervező Vállalat által készített tanulmánytervhez kapcsolt szakvélemény alapján a 7 millió forint elég lesz. Tarnai István építész mindezt megerősíti.

A felújítandó épületben elhelyezést nyernek:

1. Szegedi Akadémiai Bizottság;
2. Matematikai Kutató Intézet (MKI);
3. Lumineszcencia Kutató Csoport (LKCS)

Szabó Péter bejelenti, hogy a KESZ fogja megadni a Szegedi Tervező Vállalatnak a részletes tervezési programot. A program kidolgozásához szükséges, hogy az érdekeltek mihamarabb megegyezzenek a terület felosztásban.

A SZAB, a MKI és LKCS jelenlévő képviselői még az ülés keretében megegyeztek az épület helyiségeinek felosztásában. A szintenkénti megosztás:

Pince: Kazánház; MKI számológép terméhez szükséges szellőző gépterem, raktárhelyiség; LKCS 3 raktárhelyisége és vegyszerraktár.

Földszint: valamennyi helyiség a MKI-é, melyek közül 3 műhely közös használatú.

I. emelet: a lépcsőháztól jobbra eső terület a MKI-é, a balra eső területen a SZAB helyiségei, a többi a MKI-é.

II. emelet: a főlépcsőháztól jobbra eső, utcára néző helyiségek a SZAB területei; a lépcsőházzal szembeni valamennyi udvarra néző helyiség a MKI-é; a főlépcsőháztól balra eső területen a kétablakos utcai helyiségeket szemináriumi termékké kell kiépíteni, amit a két kutató szerv közösen használ; a többi fennmaradó rész a LKCS-é.

A három intézmény a fenti megállapodásnak megfelelően a KESZ-el együtt dolgozza ki a részletes tervezési programot.

Tarnai István : a fenti megállapodásnak megfelelő helyiség elhelyezés, az ezzel kapcsolatos statikai és energia igények a tervezett 7 millió forintból ki-elégíthetők.

A KESZ részéről kérelem: dolgozzák ki az új felosztás szerinti fűtés, energia, világítás, víz-csatorna igényeket. Különös tekintettel kell lenni a helyiségekben elhelyezendő gépekre, azok méreteire, súlyára vagy egyéb födémterhelési igényekre.

Itt következnek az eredeti aláírások az irattári példányon: Budó Ágoston, Ketskemény István, Tarnai István, Szabó Péter, Enyedi Ferenc, Kalmár László, Gyulai József, Tandori Károly, Muszka Dániel. Szőkefalvi-Nagy Béla aláírása hiányzik.

A KUTESZ 1964. július 31-én megküldte a felújítási munkákhoz szükséges adatokat, s ezzel útjára indult a megoldás.

Az 1967-ben elkészült épületben a SZAB közéleti szereplésének betöltésére az I. emeleten az elnöki szoba és iroda, valamint ezzel szemben a klubhelyiség, továbbá a jelenlegi 110-es előadóterem és két vendégszoba szolgált, az épület többi részében helyezték el a három kutató részleget.

1963. március 7-én az MTA Terv- és Pénzügyi Osztálya 201.367/1963.sz. alatt (előadó Keményné; aláírás: Pagony Iván, a költségvetési osztály vezetője) a következőket közli.

Az 1963. költségvetési évre a MTA Elnöksége a 114/1963. sz. határozatával a SZAB részére 110.000.-Ft támogatást engedélyezett.

Ebből személyi kiadás (A keret) 60.500.- Ft

dologi kiadás (B keret) 49.500.- Ft.

Felhívja a figyelmet, hogy a az A-keret nem léphető túl a B-keret terhére!

A SZAB részére engedélyezett összeget a MTA a JATE 171.665-623 MTA Tudományos Kutatások Támogatása költségvetési folyószámlán keresztül bocsátja rendelkezésre.

A fentiekről a JATE Pénzügyi Osztályát egyidejűleg értesítette Pagony Iván .

Az elkészült székház

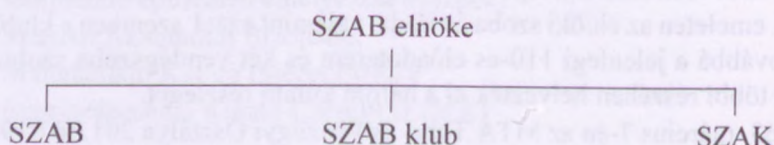
Az átalakított és felújított Hungária-épület kettős élete 1967-ben kezdődött.

Mivel az Akadémia Elnöksége úgy rendelkezett, hogy a felújított épületben a SZAB és két kutató csoport kapjon helyet, ettől kezdve a házat hivatalosan MTA Szegedi Akadémiai Központ (SZAK) néven említették. A jelenléti ívek

is hol Szegedi Akadémiai Központ, hol pedig Szegedi Akadémiai Bizottság bélyegzőjével maradtak fenn.

Rábukkantunk egy szervezeti és működési szabályzat tervezetre az irattárban, de a majd 20 oldalnyi leírásban egyetlen nevet vagy dátumot sem találunk, ami útbaigazítást adhatna. A fogalmazvány föltehetőleg Barbacsy Attila - akkor gazdasági ügyintéző – munkája lehetett. Barbacsy Attila személyes megtekintés után kijelentette, hogy a fogalmazvány valóban tőle származik.

A sémás szervezeti fölépítés a következőképpen néz ki. A ház vezetője a mindenkori SZAB elnök, aki valamennyi, a házban elhelyezett csoport működési feltételei fölött rendelkezik.

Az első eredmények

1966-ban kezdtek jelentkezni az első eredmények.

Hidrobiológiai komplex témát Kolosváry Gábor akadémikus, a JATE Állatrendszertani intézet igazgatója vezette; három altéma fogalmazódott meg, melyek koordinálását Megyeri János kandidátus, a Pedagógiai Főiskola állattani tanszékének vezetője végezte. A hároméves időszakra tervezett munkák eredményét ez a munkabizottság 1966 végére 26 dolgozatban jelentette meg. A munkabizottság tagjai a szikes tavak keletkezésével, mikroszkópikus állat és növényvilágával; a környéki vizek algavilágával valamint a mesterséges algatenyésztés feltételeinek vizsgálatával foglalkoztak. A vizsgálatokat a Szegedi Tudományegyetem állattani, növényteni és földtani intézetei, az ott működő MTA Tiszakutató Munkaközösség, a pedagógiai főiskola állattani tanszéke, az orvosegyetem orvosi vegytani intézete, a szegedi Vízügyi Igazgatóság, a Móra Ferenc Múzeum és az Országos Közegészségügyi Intézet munkatársai, összesen 22 fő végezte.

Magyarázat: A Tiszakutató Munkaközösséget Kolosváry Gábor hozta létre 1957-ben, melyet haláláig vezetett. Későbbi vezetői: Horváth Imre,

Bodrogközy György, Benedeczky István, Gallé László . 1957 és 1971 között Tiszakutató Állomás is működött.

A hidrogeológiai vizsgálatok eredményeként beszámoltak arról, hogy a mélyégi víztartalék, az artézi kutak vízkészlete csökkenőben van; a Duna–Tisza-közi dunai eredetű futóhomok üledék Szegednél a Tiszán túli területen még folytatódik; az Alföld déli része a pleisztocénban ritmikusan süllyedt; mindezek alapján gyakorlatilag hasznosítható útbaigazítást adtak a jó vízadó rétegek feltárására.

A társadalom tudományi komplex téma a terveknek megfelelően a helyi forradalmi szervezetekről, a nemzeti bizottságokról, helyi önkormányzati szervekről, az államhatalmi szervek fejlődéséről, a jogszabályi keretek gyakorlati megvalósulásáról 13 tanulmányban számoltak be. Egyes tanulmányokat közvetlenül az érintett államigazgatási szervekhez juttatták el.

A társadalomtudományi téma felelős vezetője Horváth Róbert kandidátus, tanszékvezető egyetemi tanár, a vizsgálatok koordinátora pedig Szentpéteri István kandidátus, egyetemi docens volt.

Némileg időben előrefutva elmondjuk, hogy mivel a SZAB tudományos – közéleti szereplésében résztvevők száma az 1970-es évek végére több száz főre növekedett, kiknek a rendezvényeken történő elhelyezése már lehetetlenné vált, továbbá a MTA szegedi központja 1961-es megalakulása után létrejött pécsi (1969), veszprémi (1972), debreceni (1976), miskolci (1979), akadémiai központok székházai már csak a tudományos – közéleti funkcióra készültek, Szőkefalvi-Nagy Béla utáni (1985. szeptember) hivatalba lépő új elnök, Grasselly Gyula akadémikus, azonnal fölvetette az első, 1985. okt. 21-én tartott SZAB ülésen a SZAB székház épület átalakítását és bent lévő intézetek kiköltöztetését.

A SZAB működése az 1967-es új székházban

A felújított épületben az előadó termek és a kutatócsoport elhelyezésén túlmenően klubhelyiség és két vendégszoba is létesült.

Az első épületigazgató: Gyulai József.

A SZAB irattárában megtaláltuk a jelenléti íveket, melyeket 1967. július 3-tól vezetnek.

Mint arra már korábban utaltunk, a székház működtetésére az MTA 7 állás-helyet adott.

1967. július 3-án főállásban lévő személyek:

Barbacsy Attila gazdasági vezető

Baráti Pál gépkocsivezető

Kiszely Jenőné portás

Szalma Mihály portás

Czene Imréné takarító

Tanács Lászlóné takarító

Tanács Vincéné takarító

Az 1967-es közgyűlést követően újjáalakult SZAB az új székházban kezd-
hette meg.

1967. decemberében megnyílt a SZAB klubja: első Klubtanács titkára vi-
szonylag rövid ideig Alföldi Lajos, majd őt követte Kulka Frigyes .

SZAB KLUB ÉS KLUBTANÁCS

A SZEGEDI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG KLUBJÁNAK

Szervezeti Szabályzata

I. A Klub elnevezése, székhelye

1. A Klub elnevezése: Szegedi Akadémiai Bizottság Klubja
2. A Klub székhelye: A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Köz-
pontja, Szeged, Somogyi Béla u. 7.

II. A Klub létesítése és célja

1. A SZAB Intézőbizottsága abból a célból, hogy Szeged és környéké-
nek kutatói számára elősegítse egymás munkájának megismerését,
munka és baráti kapcsolatok létesítését, klubot szervez.
2. A Klub célja:
 - a Szeged és környékén működő tudományos dolgozók közötti köz-
vetlen ismeretség elmélyítése, tudományos és baráti kapcsolatok
kiépítése és fejlesztése,
 - tudományos és tudománypolitikai kérdéseknek közvetlen és kötet-
len formában való megbeszélése,
 - külföldi tudósok fogadása, esetenként rendezvények tartása,
 - munka után a pihenési és szórakozási lehetőségek biztosítása.

III. A Klub szervezete

1. A Klub közvetlenül a SZAB Intézőbizottságának irányítása és felügyelete alá tartozik. Az Intézőbizottság határozza meg a Klub működésére vonatkozó általános irányelveket és ellenőrzi céljának megfelelő működését.
2. A Klub élén a Klubtanács áll. A Klubtanács tagjai: 5 tanácstag és egy klubtitkár. A Tanács tagjait és a klubtitkárt három évi időtartamra az Intézőbizottság bízza meg. A Klubtanács az Intézőbizottság tanácsadó testülete, javaslatával és kezdeményezésével segíti az Intézőbizottságot a Klub működésének irányításában, valamint közvetlenül ellenőrzi a Klub egészét érintő vagyoni kérdéseket, és javaslatokat tesz a befolyt tagdíjak felhasználására.
3. A klubtitkár felelős a Klub működéséért. Az Intézőbizottság a klubtitkár útján hajtja végre a Klub működésére vonatkozó határozatait. A klubtitkár a Klub működésének közvetlen irányítója, az adminisztratív ügyintézést a SZAB adminisztrátora útján foganatosítja.

IV. A Klub tagjai

1. A Klubnak tagjai lehetnek tudományos minősítéssel rendelkező dolgozók közül azok, akik a Klub célkitűzéseit és a szervezeti szabályban foglaltakat önként, saját elhatározásukból magukévá teszik, és a felvételükhöz az Intézőbizottság hozzájárul. A belépésre irányuló szándékot a klubtitkárnak kell bejelenteni.
2. A fent meghatározottakon kívül a Klub tagjai lehetnek azok is, akiket az Intézőbizottság fölvesz.
3. A Klub tagjait a klubtitkár tagsági igazolvánnyal látja el. Külön kéreésre a tag házastársa vendég igazolványt kaphat.
4. A klubtagság megszűnik a tag
 - a/ kilépésével,
 - b/ halálával,
 - c/ kizárásával,
 - d/ tagdíjfizetésnek több mint egy éves elmulasztásával, ha az érdekelt ismételt felszólítás ellenére a tagdíj befizetését megtagadja.
5. A SZAB Intézőbizottsága saját kezdeményezésből vagy a Klubtanács szótöbbséggel hozott javaslata alapján kizárhatja a Klub tagjai sorából azt a tagot, aki a klub szervezeti szabályzata szerinti működését

és tagjai egységét megbontani törekszik, illetőleg egyéb módon a tagságra méltatlanná válik.

6. A tagok félévenként 50.-Ft tagdíjat kötelesek fizetni. A tagok házastársai tagdíjat nem fizetnek. A tagdíj fizetés előre történik.

V. A Klub látogatásának rendje és működési szabálya.

1. A Klubot klubtagsági vagy vendégigazolvány felmutatása mellett lehet látogatni.
2. A klubtagok a Klub helyiségeinek látogatására vagy a Klub rendezvényein való részvétel céljából – családtagjaikat is beszámítva – két személy meghívására jogosultak. A vendégek belépési díj vagy rendezvényi díj fizetése alól mentesek, és – ha vendég igazolvánnyal nem rendelkeznek – a Klub helyiségeit csak klubtaggal együtt látogathatják.
3. A Klub tagjai, illetőleg a vendégek a látogatási időn belül a Klub helyiségeit szabadon látogathatják, és részt vehetnek a Klub összes rendezvényein.
4. A Klub helyiségeinek üzemeltetése a MTA Szegedi Központja feladatkörébe tartozik, a klub beruházási és fenntartási költségeit a Központ költségvetésében kell biztosítani.

VI. Vegyes rendelkezések

1. A fenti szervezeti szabályzat és annak esetleges módosítása a Magyar Tudományos Akadémia elnökének jóváhagyása után lép hatályba.
2. Az MTA elnöke határoz a Klub esetleges feloszlása, illetőleg más szervhez való csatolás kérdésében. Feloszlás esetén a Klub minden vagyona a Magyar Tudományos Akadémiára száll.

Szeged, 1967. december 19.

Dr. Budó Ágoston sk.
akadémikus, a SZAB elnöke

A Szegedi Akadémiai Bizottság Klubjának
szervezeti szabályzatát jóváhagyom.

Budapest, 1967. december 20.

Rusznay István sk.
a Magyar Tudományos Akadémia
elnöke

A KLUBTANÁCS

Az új székház elkészültével helyet kapott a SZAB Klubja.

Az első vonatkozó körlevél 1968. január 6. keltezéssel ment ki; fejléc: SZAB Klubja.

SZEGEDI AKADÉMIAI BIZOTTSÁG KLUBJA

T á j é k o z t a t ó

A Szegedi Akadémiai Bizottság – az 1967. október 7-én kelt, SZAB 108/1967. számú Tájékoztatóban közölt célkitűzésekkel összhangban – klub létesítését határozta el. A Klubnak az Akadémia elnöke által jóváhagyott szervezeti szabályzatát mellékelten megküldjük.

A klubhelyiségek (egy kisebb és egy nagyobb helyiség) hétköznaponként – szombat kivételével – 16.30-tól 21.30 óráig állnak a tagok rendelkezésére. Klubnapok rendezésére, speciális programok lebonyolítására a hétfő és a pénteki napokat javasoljuk. A klubhelyiségekben magas szintű külföldi tudományos, ismeretterjesztő és kulturális folyóiratok, valamint napilapok olvasására lesz lehetőség, ezenkívül televízió, rádió, lemezjátszó, magnetofon, vetítógép áll rendelkezésre.

A klubtagság igényének megfelelően időnként rendezvényeket is szervez a Klubtanács.

Megfelelő taglétszám esetén büfé működését is tudjuk biztosítani. A tervek szerint a büfé nyitvatartási ideje:

kedd, szerda, csütörtök:	du. 1/2 5–7-ig,
hétfő, péntek:	du. 1/2 5–9-ig.

A Klub működéséről további szóbeli tájékoztatást az 1968. január 19-én 17 órakor kezdődő összejövetel alkalmával a klubhelyiségben (Szeged, Somogyi Béla u. 7., I. em.) nyújtunk az érdeklődők számára. Ennek az összejövetelnek a keretében dr. Németh András klinikai adjunktus fesztivál nyertes kisfilmjeiből tart vetítést.

A Klub program szerinti működését február 1-től szeretnénk biztosítani, és ezért kérjük, január 25-ig szíveskedjék a 14–356-os telefonszámon közölni, ha

a Klub tagja kíván lenni. Ebben az esetben kérjük a tagdíjat (fél évre 50.-ft) a Szegedi Akadémiai Bizottság címére (Szeged, Somogyi Béla u. 7.) lehetőleg a fenti időpontig a mellékelt postautalvány felhasználásával vagy más módon eljuttatni.

Szeged, 1968. január 6.

Dr. Alföldi Lajos
kandidátus, mb. klubtitkár

Dr. Budó Ágoston
akadémikus, a SZAB elnöke

Ezt a példányt mind Budó Ágoston, mind Alföldi Lajos saját kezűleg aláírta!

A SZAB Klub tagok névsora dátum nélkül, 1968-as környezetben a KLUB 1968–1984 feliratú dossziében található. A névsort 150 pld-ban engedélyezte Pályi Béla hiv. vez.; stencilszám: TTK 476.

Klubtanács tagjai:

Fodor Géza, mat. tud. dokt., egy. tanár
Gyulai József, tudományos munkatárs, épületigazgató
Havasi Zoltán, irodalomtud. kand., könyvtárigazgató
Kulka Frigyes, orvostud. kand., egy. docens
Solymosi Frigyes, kém. tud. dokt., c. egyetemi tanár

Klubtitkár: Alföldi Lajos, az orvostud. kand., egy. docens

Itt a klubtagok névsora következik összesen 119 (száztizenkilenc) fő.

Az 1968–70 évek

1968-ban az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek regionális megvalósítása érdekében a párt Csongrád Megyei és Városi Bizottsága igényelte a SZAB közreműködését ebben a munkában, amit a SZAB elvállalt. A új Akadémiai Központban 1968. október 31-én és 1969. január 16-án tartott értekezleteken, valamint az ezeket követő munkabizottsági üléseken a tennivalók széles köre bontakozott ki. Erre alapozva az 1969 decemberében megtartott megyei és városi pártértekezletek konkrét ajánlásokat fogadtak el. A határozatok

fontos feladatokat szántak a SZAB-nak, így például a megyében nem szerveztek külön tudománypolitikai bizottságot, mert erre a szerepre a SZAB-ot kérték föl. Ennek értelmében a SZAB gondozásában fölmérés készült a megye egyes tudományterületein vizsgált témákról valamint az egyes kutatóhelyeken rendelkezésre álló nagyműszerekről, továbbá fölmérést kellett készíteni arról, hogy a megyében dolgozó kutatók milyen mértékben vesznek részt az országos és a helyi tudományos testületekben.

Ez a határozat indította el a SZAB eddigi feladat körének kiterjesztését a Dél-Alföldre területi és tudománypolitikai vonatkozásban.

SZAB székház telefon névjegyzéke (1969) nyújt tájékoztatást arról, hogy kik is dolgozhattak ez idő szerint az épületben.

Telefon-névjegyzék

Alközp. kapcs. száma	Megnevezés	Szobaszám	Használó neve	Fővonal száma
1	Telefonközpont	11	Porta	11-820
2	Félvezető labor.	211	Michailovics Lehel	
3	OM.lab.-II.em. folyosó	208	Barabás Béláné	
4	Dolgozószoba	211	Kalmár László	13-051
5	Kutató csoport vezető	203	Budó Ágoston	13-193
6	Vendégszoba	202		
7	Iroda	204	Benkő Lászlóné	
8	Vendégszoba	201		
92	Krist. Lum. lab	206	Szöllősy-Kiss	
93	Mat. dolg. szoba	109	Kovács István	
94	Épületigazgató	223	Gyulai József	
95	Mat. dolg. szoba	226	Gécseg Ferenc	
96	Mat. dolg. szoba	225	Peák István	
97	Fiz. dolg. szoba	222	Gombai Lajos	
98	Mat. kut. Int. iroda	104	Tanácsné	
99	Mat. labor. vezető	115	Pávó Imre	
901	Dolgozószoba	110	Gehér László	
902	SZAB elnöki szoba	102	Budó Ágoston	14-356

903 Titkárság	101 Rétiné-Barbacsy	14-356
904 Mat. dolg. szoba	107 Fodor Géza	
904 Mat. dolg. szoba	108 Makayné	
905 Mechanikai műhely	18 Osváth Gábor	
906 Rajzterem	14 Muszka Dánielné	
907 Vill. labor	17 Balogh Gábor	
908 Alagsori folyosó		
909 Posta	12 Műszerész	

Tehát már volt telefon, sőt már nemcsak egy fővonal, de szabad telefonvonal csak türelmet próbáló várakozás után jelentkezett.

Az 1969. december 23-án váratlanul elhunyt Budó Ágoston. A SZAB elnöki teendőit ideiglenes jelleggel Horváth Imrét (1926–1979) bízták meg. Horváth Imre 1945–50 között Szegeden tanult, majd 1965-ben nevezték ki a Növénytan Int. és Fűvészkert igazgatójának. Korábban többek között a MTA Botanikai Bizottságának titkára (1964–), a KGST témák magyarországi koordinátora (1962–) volt.

Milyen is volt a kezdet?

1961-ben, a SZAB alakulásakor még nem volt kialakult elképzelés, csak útkereső jóindulat és cselekvési szándék. De mindenesetre Budó Ágoston elnök életrehívta a szakbizottsági működési keretet, szerzett költségvetést két nagyobb komplex témára, ezen kívül kisebb kutatási támogatásokra az addig még nem finanszírozott, de reménykeltő kutatásokra, ösztöndíjakra. Lett székház is, de csak társbérletben akadémiai kutatócsoportokkal. Ez a társbérlet hamarosan kinőtte a székház kereteit, mert a SZAB munkásságába olyan nagyszámmal kapcsolódtak be tudományosan minősített kutatók, hogy két évtized múltán szűkösnek bizonyult a legnagyobb előadó terem is. Már az első évtizedben kiderült, hogy a SZAB irányítása quasi kézi vezérléssel folyt, mert az első Szervezeti és Működési Szabályzat csak Budó Ágoston halála után készült el.

A gazdasági ügyvezetés és működés irányítás a JATE gazdasági apparátusába integrálódott, amely komoly segítséget jelentett a SZAB számára.

Ez szilárd alapokat nyújtott az elkövetkező mintegy másfél évtized számára.

Budó Ágoston halála utáni átmeneti időszak A SZAB bizottsági rendszerének átalakítása

A SZAB, valamint a megyei és városi párt és tanácsai szervek vezetői 1968. október 31-i, majd ezt követően az 1969. január 16-ra összehívott értekezlete 1969. március 15-i határidővel létrehozták a munkabizottságokat a tudománypolitikai feladatok megoldására.

A kongresszusi előkészületek jegyében az MTA ugyancsak készült a februári CXXX. közgyűlésére (1970. február 3–február 5.), melynek programjában a tisztújítás is szerepelt.

Budó Ágoston halálával Horváth Imre az események közepébe csöppent. Az 1970. január 30-án tartott intézőbizottsági ülésen Horváth Imre elnökölt. Erről az ülésről részletes jegyzőkönyv maradt fenn.

Az ülésen megjelentek: Horváth Imre, a SZAB mb. vezetője, Antalffy György, Ivánovics György, Ketskemény István, az intézőbizottság tagjai, Alföldi Lajos és Szentpéteri István a SZAB titkárai.

Kimentették magukat: Kalmár László, Petri Gábor, az intézőbizottság tagjai. Nem jelent meg: Halász Előd, az intézőbizottság tagja.

Horváth Imre a napirend előtt meleg hangon emlékezett meg a SZAB első elnökéről, Budó Ágoston akadémikusról, s javasolta, hogy az elhunyt emlékét jegyzőkönyvben örökítsék meg.

A napirend 1. pontjaként Horváth Imre beszámolt az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek megvalósítására alakult munkabizottságok tevékenységéről.

A bizottságok megalakultak és munkához láttak. Az elnökök beszámolója alapján Horváth Imre bejelentette, hogy a bizottságok közül feladatát legeredményesebben az Olajipari és petrokémiai munkabizottság oldotta meg, melynek vezetője Grasselly Gyula.

A Társadalomtudományi munkabizottság Papp Ignác vezetésével szociológiai csoportot hozott létre.

Ivánovics György, a Finomvegyipari és gyógyszeripari munkabizottság elnöke bejelentette, hogy tárgyalt a Chinoin gyár vezetőjével (föltehetően Mezei Barna), aki érdeklődést mutatott a Szegeden létrehozandó gyógyszergyár ügyében.

A Kibernetikai és számítástechnikai munkabizottságból Muszka Dániel folyamatos kapcsolatot tartott Halász Árpáddal.

A Mezőgazdasági munkabizottság szerint elsősorban a fehérje program megvalósítását kell elősegíteni.

Az Orvostudományi és biológiai munkabizottság három ülésen vitatta meg, valamint egyeztetette a távlati kutatási terveket.

Több bizottság részéről fölmerült, hogy a bizottsági munkát folytatni kell-e? A intézőbizottság határozottan javasolta a munka folytatását. Tárgyalási alapnak fölveti, hogy a figyelmet Csongrád megyében és Szegeden elsősorban három kutatási irányra kellene koncentrálni, úgy mint

- a) a szénhidrogén vagyon jobb kihasználásának elősegítése,
- b) hidrológiai problémák, az árvízvédelemtől az öntözésig,
- c) a fehérje produkció növelése.

Az MSZMP Megyei Bizottsága 1969. decemberében foglalkozott a tudománypolitikai elvek regionális megvalósításával, de az intézőbizottság tagjai közül senki sem volt jelen.

Többen jelezték, hogy Márta Ferenc jelen volt ezen az értekezleten, aki később informálhatja az intézőbizottságot.

Ivánovics György felszólalásában vitathatónak tartja a fehérje produkció növelésével foglalkozó téma kiemelését.

Antalffy György szerint a szociológiai csoport létrehozása csak egyik állomása a társadalomtudományi munkabizottság működésének.

A vita után az intézőbizottság határozatai:

a) egyetért a SZAB tudománypolitikai tevékenységének fokozásával, tevékenységüket folytatni kell,

b) a bizottságok intenzívebben foglalkozzanak tovább a kiemelt témákkal, úgymint a szénhidrogén vagyon jobb kihasználásával, a hidrológiai problémákkal (az árvízvédelemtől az öntözésig), és a fehérje produkció növelésével.

2. napirendi pont: Tájékoztatás az 1969. évi támogatások felhasználásáról és az 1970-es keret felosztásáról. A SZAB adminisztrátora, Rovó Istvánné ismertette az 1969. évi támogatás felhasználást, s bejelenti, hogy az 1970 évi költségkeret a korábbi évhez hasonlóan 125.000 Ft. Ezen összegben felül 13.000 Ft áll rendelkezésre ösztöndíjakra.

A tervezett 1970-es költségkeret felhasználása:

A komplex témákra	93.500 Ft
Szerződéses alkalmazottak bére	6.500
Kutatások támogatása	25.000
Összesen:	125.000 Ft

Ebből bérjellegű kiadás 66.000 Ft, dologi és egyéb 59.000 Ft.

3. napirendi pont: A szakbizottságok 1969. évi munkája.

Horváth Imre bejelenti, hogy a szakbizottságok titkáraitól származó információk szerint munkájuk kizárólag az ösztöndíjak és a támogatások felosztására terjedt ki, ezért javasolja a

SZAKBIZOTTSÁGOK MŰKÖDÉSÉNEK BESZÜNTETÉSÉT

és helyettük

MUNKABIZOTTSÁGOK

létrehozását.

Az intézőbizottság határozata:

- a) egyetért a munkabizottságok fokozottabb működtetésével,
- b) készüljön javaslat a munkabizottságok SZAB tagokkal való kibővítésére.

4. napirendi pont: Egyebek.

Antalfy György kérte az intézőbizottsági tagság alóli fölmentését, és maga helyett javasolta Kovács István levelező tag megválasztását.

Horváth Imre javasolta továbbá, hogy az intézőbizottságot egészítsék ki. Ennek értelmében javasolja Márta Ferenc, Grasselly Gyula, Serfőző Lajos, Szániel Imre, Szalay László megválasztását.

Horváth Imre ugyancsak javasolta a SZAB tagjai számának növelését az eddig megalakított munkabizottságokba, mert a jelenlegi tudománypolitikai feladatok megoldására többek bevonása szükséges.

Szentpéteri István javasolta, hogy szükség lenne a SZAB alelnöki posztjának létrehozására.

Ketskemény István : Budó elnök halála hívta fel a figyelmet, hogy szükség van elnök helyettes, vagy ügyvezető titkár kijelölésére.

A intézőbizottság mindkét javaslattal egyetértett.

Alföldi Lajos még ugyanezen az ülésen beszámolt a SZAB Klub működéséről, és javasolta, hogy a klub ügyeletet redukálni kellene két napra, mert hét közben a tagok nem látogatják a klubot.

Az MTA szervezeti reformja

Már az MSZMP X. kongresszusára (tervezett időpont: 1970. nov. 23–28.) való felkészülés időszakában megfogalmazott kongresszusi irányelvek alapján az MTA vezetésében és tagságában az a vélemény alakult ki, hogy az Akadémia jövőben várható feladatait csak úgy tudja megoldani, ha ennek megfelelően korszerűsítik belső szerkezetét.

1970. február 3–5. napokon tartott akadémiai közgyűlés új fejlődési szakaszt nyitott meg az Akadémia életében.

Ennek megfelelően alakult át az MTA 1949. évi XXVII. törvényben megadott önmeghatározása, melynek értelmében az MTA:

- (1) Legfelsőbb tudományos testület;
- (2) az Akadémia kutatóintézeteinek, valamint egyéb intézmények (székház, könyvtár, jóléti intézmények, kiadó, nyomda, etc.) országos hatáskörű szakigazgatási szerve.

3. Ennek megfelelően módosult a szervezet.

Az Akadémia tudományos TESTÜLETEI:

a közgyűlés

az Elnökség

a tudományos osztályok és BIZOTTSÁGOK

A tudományos TESTÜLETEK VEZETŐI:

az elnök

az alelnökök

az osztályelnökök és helyetteseik

a bizottságok elnökei

Változatlanul megmaradt a 10 osztály,

de megszüntette az

osztályvezetőségeket

az Elnöki Tanácsot

a tudományos osztályok vezetőinek neve az osztálytitkárról osztályelnökre változott.

4. Az Akadémia önmeghatározásának megfelelően definiálta a TESTÜLETI SZERVEK SZEREPÉT:

4.1. a hazai kutatások egészére kiterjedő testületi tevékenységét, amelynek megfelelően

4.1.1. a testületi szervek részt vesznek a tudományos kutatások országos irányításában;

4.1.2. elősegítik a kutatások összehangolását;

4.1.3. figyelemmel kísérik és értékelik a tudományos kutatások fejlődését;

4.1.4. prognózisokat és tudományos fejlesztési koncepciókat alakítanak ki, és ezek alapján javaslatokat tesznek a tudomány hazai fejlesztésére;

4.1.5. az akadémiai intézmények számára ajánlásokat dolgoznak ki a kutatások főbb irányai tekintetében;

4.1.6. véleményt nyilvánítanak és javaslatokat tesznek a tudománnyal kapcsolatos és egyéb országos érdekű, általános jelentőségű kérdésekben;

4.1.7. az Akadémia testületei részt vesznek a
tervszerű tudományos utánpótlás,
a tudományos minősítés,
a tudományos könyv- s folyóirat kiadás,
a nemzetközi tudományos kapcsolatok irányításában,
kongresszusokat, ülészakokat, tudományos előadásokat szerveznek,
támogatják a tudomány célú egyesületek és társaságok tevékenységét.

4.2. A testületi szervek működésének elősegítésére alakult a Tudományos Testületi Titkárság.

5. Az Akadémia szakirányítási tevékenysége:

5.1. az Akadémia szervezeti keretében lévő intézmények munkáját, valamint az akadémiai támogatással folyó kutatásokat irányítja, felügyeli és ellenőrzi;

5.2. a személyzeti munkát és a továbbképzést irányítja és végzi;

5.3. irányítja és végzi a szakigazgatással kapcsolatos anyagi támogatást;

5.4. a szakigazgatással kapcsolatos hatáskört az Akadémia főtitkára vezeti és gyakorolja az AKADÉMIA KÖZPONTI HIVATALA.

5.5. A főtitkár feladata az előbbieket mellett a kormány által az Akadémiára bízott kutatási feladatok ellátásának és koordinálásának megszervezése.

6. Az AKADÉMIA KÖZPONTI HIVATALA

három tudományági főosztályból:

kettő természettudományi

egy társadalomtudományi,

négy funkcionális főosztályból áll:

Központi Igazgatási Titkárság

Személyzeti Főosztály

Pénzügyi Főosztály

Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya.

7. A főtitkár munkáját a főtitkárhelyettesek segítik, akik irányítják a tudományági főosztályokat, valamint elvégzik mindazokat a feladatokat, amelyekkel a főtitkár megbízza.

8. A TUDOMÁNYOS TESTÜLETEK és a SZAKIGAZGATÁSI SZERVEK kapcsolatának és együttműködésének elveit rögzítik az alapszabályok. Eszerint

8.1. az elnök a tudományos testületi és a szakigazgatási tevékenység összhangja érdekében együttműködik a főtitkárral;

8.2. a főtitkár tevékenysége során figyelembe veszi az Akadémia közgyűlésének és az Elnökségnek az országos feladatokra, valamint az Akadémiára vonatkozó tudománypolitikai irányelveket;

8.3. a főtitkár az Elnökséggel egyeztetve jár el a kutatóintézetek alapítása és megszüntetése ügyében;

8.4. a főtitkár köteles az Elnökség véleményét kikérni mindazokban a tudománypolitikai kérdésekben, amelyekben a döntés nemzetközi vagy országos vonatkozásban fontos, általános jelentőségű és hosszú távra kiható tudományos elhatározást igényel.

9. Az 1970. évi közgyűlés új vezetőséget választott. Az 1949-től az MTA elnökeként hivatalban lévő (ekkor 81 éves) Rusznyák István helyére az Akadémia akkori főtitkárát, Erdey-Grúz Tibort választották meg elnöknek.

Elnök: Erdey-Grúz Tibor

Alelnökök: Jánossy Lajos
Straub F. Brunó
Szabó Imre

Főtitkár: Erdei Ferenc +

Főtitkárhelyettesek: Köpeczi Béla ++

Láng István

Tétényi Pál

+ = a főtitkárt a közgyűlés javaslatára a kormány nevezi ki.

++ = Erdei Ferenc halála után 1971-től Köpeczi Bélát nevezte ki a kormány főtitkárnak.

10. Az 1973-as tisztújítás alkalmával változás történt az alelnökök személyében. A közgyűlés Bognár Gézát, Szabó Imrét és Szentágothai Jánost választotta meg alelnököknek.

11. Az Akadémia átszervezését követő időszak egyik legfontosabb feladata lett az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv (OTTKT) kidolgozása és a tervben foglalt feladatok megszervezése.

12. A széleskörű előkészítő munka után a kormány 1972. tavaszán határozatot hozott az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv végrehajtásáról.

13. Az OTTKT I. fejezete tartalmazta a kormány hosszútávon érvényesítendő tudománypolitikai irányelveit, megjelölve ebben a tudományos kutatás általános szerepét és feladatait. Az Akadémia feladatává tette a módosítási javaslatok kidolgozását és előterjesztését.

14. Az OTTKT II. fejezete tartalmazta az öt országos szintű kutatási főirányt és a 11 országos kutatási célprogramot.

14.1. A kutatási főirányok száma 1973-ban hatra emelkedett amikor az OTTKT beiktatta a köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatások c. főirányt.

14.2. A fő irányok közül négynek az Akadémia főtitkára a felelőse. Ezek a következők:

14.2.1. szilárdtestek kutatása;

14.2.2. az életfolyamatok szabályozásának mechanizmusa;

14.2.3. a közigazgatás fejlesztésének komplex tudományos vizsgálata;

14.2.4. a szocialista vállalat.

14.3. Az OTTKT-hoz kapcsolódóan a főtitkár hét, ún. tárca szintű kutatási fő irányt is kijelölt:

14.3.1. a számítástechnika alkalmazásai;

14.3.2. biológiailag aktív vegyületek kutatása;

14.3.3. az ember természeti környezetének védelme;

14.3.4. gazdaságpolitikánk tapasztalatainak elemzése, javaslatok a továbbfejlesztésre;

14.3.5. középtávú világgazdasági prognózis, különös tekintettel a népgazdasági tervezés szempontjaira;

14.3.6. a tudományos-technikai forradalom mint világtörténelmi folyamat a kapitalizmus és a szocializmus viszonyai között;

14.3.7. a társadalmi tudat alakulása Magyarországon a felszabadulás óta.

15. Az Akadémia testületi szervei és szakigazgatásai szervei egyaránt részt vettek az OTTKT által megfogalmazott feladatok megoldásában. Ennek során jó együttműködés alakult ki a testületi szervek és a szakigazgatás között.

16. 1974-ben a főtitkári beszámolóban ismertetett eredmények már azt mutatták, hogy az Akadémia a szervezeti reformmal továbblépett az 1949-ben megkezdett úton.

Visszatérve a szegedi eseményekre: A január 30-i intézőbizottsági ülés határozatai alapján február 10-i keltezéssel Horváth Imre fölterjesztést küldött Erdy-Grúz Tibor elnöknek, aki február 23-án kelt levelében közölte, hogy a SZAB intézőbizottságának kiegészítésére tett javaslatát az Elnökség márciusi ülésén, a többi elnökségi bizottság ügyeivel együtt fogja megtárgyalni.

Közben az MTA februári közgyűlése Szegedről Hajdu Pétert (1923–2002) és Márta Ferencet (1929–) levelező taggá választotta.

Az MTA Elnökség 1970. március 24-én tartott ülésén a SZAB intézőbizottságáról 16/1970.sz. alatt az alábbiakban határozott:

Elnök: később kinevezendő
Alelnök: Márta Ferenc

A SZAB tagjai

Antalfy György	Ábrahám Ambrus	Grasselly Gyula
Halász Előd	Horváth Imre	Ivánovics György
Julesz Miklós	Kalmár László	Ketskemény István
Kovács István	Petri Gábor	Serfőző Lajos
Szalay László	Szániel Imre	Tandori Károly
Wittmann Tibor		

Intézőbizottsági tagok (az elnevezés 1981-től „vezetőségi” tagok) :

Antalfy György, a tud. doktora.
Grasselly Gyula, a tud. doktora
Horváth Imre, a tud. doktora
Petri Gábor, a tud. kandidátusa, SZOTE rektor
Szániel Imre, a tud. kandidátusa, Gabonakutató Int. főig.

Ez a névsor szerepel az 1970-es MTA Almanach 160. oldalán.

A fenti határozat április 10-én érkezett meg Szegedre, mely szerint az elnök személye még nincs megjelölve, de SZAB alelnökeként Márta Ferenc neve már szerepel. Ekkor Horváth Imre magánlevélben fordult tanácsért Láng István főtitkárhelyetteshez, hogy átadja-e az ügyek vezetését Márta Ferencnek, mivel Horváth Imre 1970. február 9-i vezetői megbízásának visszavonásáról nincs említés. A válasz salomoni: az elnök személyének kijelöléséig Márta Ferencel egyetértésben osszák meg az ügyek vitelét. Horváth Imre ezt tette, mert április 20-i keltezéssel levél ment ki Márta Ferenc, az MTA levelező tagja, SZAB alelnök aláírással.

Az átmeneti helyzet még mintegy két hónapig tartott, amikor is az MTA Elnöksége Budó Ágoston halála és Horváth Imre átmeneti mb. vezetői megbízá-

sa után, 1970. július 24-én a SZAB elnöki teendőinek ellátásával Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikust kérte föl.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnöksége

Az 1970 évi közgyűléssel fordulat kezdődött!

Itt fogalmazódott meg végérvényesen a MTA kettős feladata: 1. mint legfelsőbb tudományos testület, 2 a MTA kutató intézeteinek és a csatlakozó intézményeknek országos hatáskörű irányító szerve. Ennek következtében a MTA egész szervezetét ennek megfelelően alakították át.

Mindenütt új szervezeti és működési szabályzatok készültek, így a SZAB számára is.

A SZAB-nak az Elnökséghez fölterjesztett Szervezeti és Működési Szabályzatára vonatkozó észrevételeket 1971. június 3-án Erdey-Grúz Tibor elnök és Köpeczi Béla főtitkárhelyettes aláírásával megküldték. Ennek megfelelően elkészült végleges formájában a SZAB-nak a MTA Elnöksége által jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzata.

A SZAB vezetése 1970-ben

Miután az MTA aktuális közgyűlése lezajlott, ezt követően 1970. július 24. keltezéssel Erdey-Grúz Tibor, az MTA elnöke Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikust bízta meg a SZAB elnöki teendőinek ellátásával.

Ezek szerint a teljes SZAB és intézőbizottsága az alábbi.

Elnök: Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tagja
Alelnök: Márta Ferenc, az MTA I. tagja., a JATE rektora

A SZAB tagjai: Ábrahám Ambrus, az MTA r. tagja
Antalfy György, a tud. doktora
Grasselly Gyula, a tud. doktora
Halász Előd, a tud. kandidátusa
Horváth Imre, a tud. doktora
Ivánovics György, az MTA r. tagja

Julesz Miklós, az MTA I. tagja
Kalmár László, az MTA r. tagja
Ketskeméty István, a tud. doktora
Kovács István, az MTA r. tagja
Petri Gábor, a tud. kandidátusa
Serfőző Lajos, a tud. kandidátusa
Szalay László, a tud. doktora
Szániel Imre, a tud. kandidátusa
Tandori Károly, az MTA r. tagja
Wittmann Tibor, a tud. doktora

Intézőbizottsági tagok (az elnevezés 1981-től „vezetőségi” tagok) :

Antalfy György, a tud. doktora.
Grasselly Gyula, a tud. doktora
Horváth Imre, a tud. doktora
Petri Gábor, a tud. kandidátusa, SZOTE rektor
Szániel Imre, a tud. kand., a Gabonakutató Int. főig.

Tud. titkár: Molnár Béla, a tud. kandidátusa

Klubtanács titkára: Kulka Frigyes, a tud. kandidátusa

Szőkefalvi-Nagy Béla, SZAB elnök életrajza

Szőkefalvi-Nagy Béla 1913. július 29-én született Kolozsvárott. Erdélynek ebben a szellemi középpontjában töltötte gyermek- és ifjúéveit. Édesapja Marianumnak volt a tanára, és Béla fiát a piarista gimnáziumban taníttatta egészen 1929-ig, amikor is atyjának állását elveszítve Magyarországra kellett áttelepülnie. Szegeden kapott állást az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola tanáraként. Így az ifjú Béla egyetemi tanulmányait Szegeden folytatta, ahol akkor a matematikát nem kisebb nagyságok tanították, mint Riesz Frigyes, Haar Alfréd és Kerékyjártó Béla. Tőlük elsőrangú, a legkorszerűbb témákra irányuló indítást nyert, s ennek eredményeképpen már hallgató korában megjelentek önálló eredményeket bemutató dolgozatai.

Szőkefalvi-Nagy Gyula 1939-ben egyetemi tanári kinevezést nyert a szegedi tudományegyetemre, főiskolai tanári állását pedig akkor alig 26 éves Béla fia vette át. Mint kutató, Riesz Frigyes tanítványaként első kézből kapta a

funkcionálanalízisre és főként a lineáris operátorok elméletére vonatkozó legfrissebb eredmények és módszerek ismeretét. Igen gyorsan magáévá tette a Hilbert-tér lineáris operátorainak elméletét, és néhány részeredmény publikálása után 1942-ben megjelentette a Springer Kiadó nevezetes kismonográfia-sorozatában a *Spektraldarstellung Linearer Transformationen des Hilbertschen Raumes* c. könyvét. Ezzel egy csapásra bekerült a neve a funkcionálanalízis nemzetközileg számon tartott kutatói közé. Az így joggal megérdemelt elismerés nem is váratott magára sokáig: 1945-ben levelező tagjává választotta a Magyar Tudományos Akadémia, 1948-ban pedig egyetemi tanári kinevezést nyert a szegedi tudományegyetemre, ahonnan időközben Riesz Frigyes Budapestre távozott.

1952 újabb nevezetes állomás Szőkefalvi Nagy Béla munkásságában. Ekkor jelent meg Riesz Frigyesel közösen írott *Leçons d'analyse fonctionnelle* c. monográfiája. A kiválóan megírt monográfia méltán aratott széles körű nemzetközi elismerést. Rövid néhány év alatt újabb és újabb francia nyelvű kiadásain kívül angol, orosz, német, majd magyar fordítása is napvilágot látott, s ekként a legjobb értelemben vett tudományos bestsellerré vált.

A most említett monográfia első megjelenése után alig két évvel elkészült a *Valós függvények és függvénysorok* c. egyetemi tankönyve.

A Riesz Frigyesel közösen írt monográfia témája is hamarosan továbbfejlődött. Már a harmadik francia kiadáshoz készült egy függelék, amely a lineáris operátorok tulajdonságainak tanulmányozására szolgáló új módszert mutatott be. Ennek lényege az, hogy az ilyen operátorok gyakran előállíthatók egyszerűbb természetű operátorok alkalmas szorzataként (azaz egymás utáni alkalmazásaként).

Ebből a gondolatból olyan elmélet keletkezett, amiről aztán számos további közlemény jelent meg, s ezekben társszerzőként egy fiatal román matematikus, Ciprian Foias csatlakozott Szőkefalvi-Nagy Bélához. Termékeny együttműködésük eredménye újabb nagy sikerű monográfiával gazdagította a funkcionálanalízis irodalmát, az 1967-ben megjelent *Analyse harmonique des opérateurs de l'espace de Hilbert* cíművel, melyet angol és orosz nyelvre is lefordítottak.

1948-ban történt kinevezése óta csaknem négy évtizedig volt a József Attila Tudományegyetemnek tanszékvezető professzora. E hosszú tanári tevékenység csaknem megszakítások nélkül telt el, mindössze néhányszor vállalt egy-egy féléves vendégprofesszori meghívást különféle amerikai egyeteme-

ken (így oktatói munkáját e megszakítások alatt is folytatta más körülmények között).

Egyéniségének egyik jellemző vonása volt, hogy képességeit szívesen állította a közösség szolgálatába.

A tudós és az oktató megérdemelten részesült sokféle elismerésben. A már említettekén kívül elég talán felsorolni külföldi akadémiák tiszteleti tagságát (Szovjetunió, ill. Oroszország Tudományos Akadémiája, Ír Tudományos Akadémia, Finn Tudományos Akadémia), díszdoktori címeit (Drezda, Turku, Bordeaux, Szeged), kitüntetéseit (König Gyula-érem, Kossuth-díj (kétszer), Munka Érdemrend arany fokozata (kétszer), Szele Tibor-érem, Állami Díj, Lomonoszov-aranyérem, Magyar Népköztársaság Zászlórendje, Pro Academia Paedagogica érem, Akadémiai aranyérem, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje). Szeged városa díszpolgárává választotta. Abban a ritka megbecsülésben volt része, hogy fél évszázados akadémiai tagsága alkalmából köszönthette őt 1985-ben a Magyar Tudományos Akadémia elnöke.

85-ik születésnapja alkalmával tanítványai és tisztelői tudományos ülés-szak keretében üdvözölték mesterüket.

(Az életrajz CSÁSZÁR ÁKOS (*Természet Világa* 130. évf. 3. sz. 1999. március, 100–101. lap. alapján készült.)

Miután az 1970-es szervezeti átalakulást követően az MTA Elnöksége 1970. július 24-én Szőkefalvi-Nagy Bélát megbízta a SZAB elnökségének el-látásával, magával hozta a SZAB új szervezeti és működési szabályzatának (SZMSZ) elkészítését.

Még 1969-ben Pü. Min. által tartott általános revízió során derült ki, hogy sem a SZAK-nak, sem a SZAB-nak nincs Szervezeti és Működési Szabályza-ta.

A revízió jegyzőkönyve SZAB-hoz még Budó Ágoston halálát követő átmeneti időszakban megérkezett azzal a megjegyzéssel, hogy az új SZMSZ szövegét az új SZAB elnök terjessze föl az MTA Elnökségéhez.

Az MTA Elnökséghez benyújtott tervezetet 1971. június 3. keltezéssel és Erdély-Grúz elnök és Köpeczi Béla főtitkárhelyettes aláírásával némi, kevésbé lényeges átalakítással jóvá hagyta az alábbi formában.

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottságának
(SZAB)
a Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége által jóváhagyott Szervezeti és
Működési Szabályzata.

I. Szervezeti felépítés

1. A SZAB az MTA Elnökségi Bizottsága.

2. A SZAB feladata: a Szegeden és környékén – elsősorban Csongrád megyében – folyó tudományos tevékenység társadalmi eszközökkel való ösztönzése, támogatása és koordinálása, továbbá a Szegeden és környékén működő akadémiai munkabizottságoknak, a tudományos dolgozóknak összefogása a tudomány művelésének hatékonyabbá tételére, valamint a helyi tudományos élet fejlődésének elősegítésére, végül a regionális gazdasági és kulturális tervek megvalósításának társadalmi erők mozgósításával történő előmozdítása.

Ennek érdekében az intézmény a következő feladatokat látja el:

- a/ A helyi tudományos tevékenységet figyelemmel kíséri, az eredményeket a helyi hasznosítás szempontjából értékeli, illetve az ilyen szükségletek és igények kielégítéséhez szóba jöhető kutatási tevékenységet kezdeményez és koordinál.
- b/ Tájékoztatja a város és a megye vezetőségét a fontosabb kutatási irányokról, témákról; kezdeményezi a gazdasági és társadalmi intézmények, valamint a megfelelő kutatóhelyek közötti konzultációk megteremtését.
- c/ A b/ pontban foglaltakkal összefüggésben gondoskodik az egyes területeken kutatott témák nyilvántartásáról.
- d/ Ellátja helyi rendezésű akadémiai napok, tudományos ülésszakok, előadások szervezését.
- e/ Közreműködik a MTA illetékes szerveivel egyes disszertációs viták helyben történő rendezésében.
- f/ A rendelkezésre bocsátott keretek felhasználásával anyagi támogatást nyújt különböző tudományos tevékenységekhez, így
 - fa/ fiatalabb és nem tudományos intézményben dolgozó kutatókat támogatásban részesít,
 - fb/ más forrásból nem támogatott kisebb volumenű tudományos kutatásokhoz anyagi támogatást ad,
 - fc/ meghatározott feladatok teljesítését céljuttalommal támogatja.

g/ A megye kutatói számára lehetőséget teremt egymás munkájának megismerésére, ezáltal munka kapcsolatok létesítésére és általában segítséget ad a társadalmi kapcsolatok kialakulásához.

h/ Az Akadémia elnökségének ill. osztályainak javaslatot tesz, illetve szükség esetén véleményt nyilvánít.

i/ A SZAB épülete helyiségeinek kutatási feladatokra, rendezvények megtartására történő igénybevételének, valamint bizonyos egyéb szolgáltatások (pl. vendégszoba, gépkocsi, stb) módját meghatározza.

j/ Irányítja a – külön szabályzatban megállapított módon – a Klubtanács működését.

3. A SZAB összetételét az MTA elnöksége állapítja meg, továbbá megbízza a SZAB tagjait.

4. A SZAB-ot legalább évente két alkalommal, továbbá az elnök vagy a tagok 1/4-ének indítványára össze kell hívni.

5. A SZAB élén elnök áll, akit a SZAB tagjai közül a MTA elnöksége 3 évi időtartamra biz meg.

6. A SZAB elnöke

a/ Gondoskodik a SZAB-nak a fő feladatok végrehajtása érdekében hozott határozatait végrehajtásáról.

b/ Általános jogkörrel képviseli a SZAB-ot harmadik személyek irányában.

c/ A SZAB véleményének kikérésével dönt az intézmény kezelésébe adott költségvetési tételek felhasználásáról s ezek keretében elsődleges utalványozási joggal rendelkezik; az utalványozási jogkört az elnök meghatározott ügyekre szólóan, illetve meghatározott értékhatárig – külön megállapított módon – átruházhatja.

d/ A SZAB ülésein elnököl, s elnöki jogkörénél fogva gondoskodik a SZAB összehívásáról, továbbá az ülések napirendjének megállapításáról.

e/ Közvetlen felügyeletet gyakorol a Klubtanács működése felett.

f/ Általános jogkörrel bír a SZAB tevékenységével kapcsolatos egyedi ügyekben.

7. Az MTA elnöksége a SZAB tagjai közül 3 évi időtartamra alelnököt bíz meg.

8. Az alelnök

a/ az elnök általános helyettese,

b/ átruházott hatáskörben eljár mindazon ügyekben, amelyekre az elnöktől megbízást kap.

9. A SZAB tevékenységének eredményesebb ellátása érdekében tudományos titkárt (titkárokat) bíz meg, vagy alkalmaz. A tudományos titkárok megbízásáról, feladatkörük megállapításáról és felügyeletükről az elnök gondoskodik.

10. A SZAB az operatív feladatok hatékonyabb intézése érdekében tagjai sorából vezetőséget hoz létre.

11. a/ A vezetőség elnöke a SZAB elnöke, s hivatalból tagja a SZAB alelnöke. A vezetőség rajtuk kívül további 3-3 főből áll, akik részére a megbízást a SZAB elnökének javaslatára a SZAB adja meg.

b/ A vezetőség összetételének megállapításánál törekedni kell a különböző tudományszakok megfelelő arányú képviselésére.

c/ A tudományos titkárok a vezetőség ülésén tanácskozási joggal részt vesznek.

12. a/ A SZAB feladatainak az egyes tudományszakok területén való hatékony realizálása érdekében a főbb tudományszakoknak, illetve kiemelkedő kutatási területeknek, vagy kivételesen kutatási témáknak megfelelő megszervezésben munkabizottságokat kell létrehozni.

b/ A munkabizottságok felállításáról és összetételéről a SZAB dönt. A munkabizottságok elnökeit és titkárait a SZAB elnöke bízta meg.

c/ A munkabizottságok tevékenységüket a vezetőség által jóváhagyott éves program alapján végzik. A munkabizottságok elnökei időszakonként a SZAB-nak beszámolni kötelesek.

13. A SZAB feladatainak hatékony ellátása érdekében támaszkodik a Szegeden és környékén működő akadémiai tagoknak, a tudományosan minősített és más tudományos dolgozóknak az országos, továbbá különösen a regionális

tudományos gazdasági és kulturális célkitűzések megvalósításának előmozdításában való hatékony közreműködésére.

II. Belső működés

14. *a/* A SZAB, annak vezetősége, továbbá munkabizottságai működéséhez szükséges operatív szervező, igazgatási és gazdasági ügyviteli munkák ellátására állandó főfoglalkozású munkatársakat (előadókat) alkalmaz. Ennek megfelelően

az igazgatási ügyvitelt az igazgatási előadó,
a gazdasági ügyvitelt a gazdasági előadó látja el.

b/ A tudományos tevékenység koordinálását szolgáló operatív szervező munkában a tudományszervezők is közreműködnek.

15. Az igazgatási illetve gazdasági előadót a SZAB elnöke nevezi ki, és gyakorolja irányukban a jogszabályokban megállapított munkáltatói jogokat.

16. Az előadók részletes feladatkörét, munkarendjét, valamint az igazgatási és a gazdasági adminisztratív működési rendjét az elnök – a vezetőség véleményének kikérésével – belső intézkedésben állapítja meg.

III. A SZAB anyagi eszközei

17. A SZAB kezelésében lévő létesítmények illetve eszközök (székház, gépkocsi, berendezési és felszerelési tárgyak, stb) üzemeltetéséhez és fenntartásához szükséges anyagi eszközökről az MTA költségvetésében történik gondoskodás.

18. Ugyancsak a MTA költségvetése tartalmazza a SZAB működését célzó személyi kiadásokat, így különösen az igazgatási és gazdasági előadó illetményeit, az egyéb foglalkozású alkalmazottak (gépkocsivezető, portások, fizikai segédek, stb.) bértételeit, illetve a nekik adható rendkívüli juttatásokat.

19. A 18. és 19. pontban foglalt és a SZAB rendelkezésére bocsátott költségvetési tételek felhasználásának adminisztratív lebonyolítása a gazdasági előadó feladata. A költségvetési tételek szabályszerű felhasználását illetően a

SZAB elnökének, valamint a MTA Központi Hivatala Terv- és Pénzügyi Főosztályának ellenőrzési jogköre van.

20. A SZAB tudományos tevékenység folytatása érdekében a SZAB rendelkezésére bocsátott anyagi keretek felhasználásának szempontjairól, illetve módjáról a jelen szabálynak 2/f, valamint 6/c pontja rendelkezik.

IV. Hatálybalépés

21. Jelen szabályzat 1971. október hó 21-i nappal lép hatályba.

A szabályzat hatálybalépésével a MTA Elnökségének a SZAB intézőbizottságáról szóló határozata hatályát veszti. Ugyancsak hatályát veszti a Szegedi Akadémiai Központ (SZAK) működésével kapcsolatosan kiadott korábban kiadott rendelkezések, továbbá a SZAB működésével kapcsolatos és jelen szabállyal ellentétes tartalmú rendelkezések.

Ezzel az új SZMSZ-el megszüntette a MTA Elnöksége a SZAB Intézőbizottságot, helyébe a Szegedi Akadémiai Bizottság lép.

Ezzel az új SZMSZ-el megszűnik a

SZEGEDI AKADÉMIAI KÖZPONT (SZAK)

Ez a Szegedi Akadémiai Központ az új székházzal kezdődött és itt az 1971-es SZMSZ-el szűnt meg.

A SZAB szociológiai csoport létrejötte

Csongrád megye, Szeged város párt és tanácsi vezetői, valamint a SZAB részvételével 1968. október 31-én és 1969. január 16-án tartott tudománypolitikai értekezleten elhatározottak értelmében munkacsoportok álltak föl március 15-ig.

A SZAB intézőbizottságának 1970. január 30-án tartott ülésén bejelentés történt, mely szerint a Társadalomtudományi munkabizottság Papp Ignác vezetésével szociológiai csoportot hozott létre. Ennek a bejelentésnek az előzmé-

nyéről a SZAB irattárában egy 1969. május 9-én Javaslat készült Papp Ignác docens és Vágvölgyi András adjunktus aláírással.

Ebben a Jelentésben szerepel, hogy a fentebb említett értekezleteken javasolják a SZAB keretében Szociológiai Bizottság létrehozását.

A Szociológiai Bizottság együttműködve az illetékes akadémiai szervekkel és az MTA Szociológiai Kutatócsoportjával javasolná az MTA Szegedi Központja keretében működő Szociológiai Kutatórészleg felállítását azzal a céllal, hogy művelője és irányítója legyen a szegedi, illetve dél-magyarországi empirikus szociológiai kutató munkának.

A Javaslat szerint a Szociológiai Kutatócsoport elhelyezése az aláírók szerint a SZAB székházban megoldható.

Ez a Javaslat eljuthatott az MTA IX. Osztályához. Mivel az MTA 1970-es átszervezésével a hatásköröket átszervezték, ezért Kónya Sándor, az MTA Társadalomtudományi Főosztályának vezetője 330.239/Társ.főo./BI/1970. szám alatt (előadó: Mádl Ferenc) levelet küldött Horváth Imrének, melyben kérte, hogy az átszervezés miatt a kérést és Javaslatot ismételje meg.

Horváth Imre, a SZAB mb. vezetője 1970. április 14-én levélben fordult Kónya Sándor főosztályvezetőhöz, mely szerint hivatkozva a 330.239/Társ. Főo. /BI/1970. számú átiratra csatolja az 1969. május 9-én kelt Javaslatot a SZAB keretében működő szociológiai kutatórészleg létrehozására.

Kulcsár Kálmán Márta Ferenc JATE rektornak címezve kérte, hogy legyen lehetővé Szegeden személyes megbeszélést július 15-én ill. 16-án. Ebben a levélben Kulcsár Kálmán jelezte, hogy az MTA főtitkára a szegedi szociológiai kutató részleg létrehozásával egyetértve 1970. szeptember 1-től egy fő, 1970. január 1-től újabb egy fő kutatói státuszt biztosít. Amennyiben az időpont nem alkalmas, kéri újabb időpontot javasolni július 21–24 között. Mivel az eredeti időpontban nem sikerült a megbeszélést létrehozni, Kulcsár Kálmán, az MTA Szociológiai Kutató Csoport igazgatója július 22-re találkozót kért Márta Ferenc SZAB alelnökkel. Hátiratban: július 21–24 között az időpont Márta Ferenc számára megfelelő.

Kónya Sándor, az MTA Társadalomtudományi Főosztálya vezetője levelet írt (1970. szept. 1.) Szőkefalvi-Nagy Béla elnöknek, melyben tudatja, hogy a főtitkár jóváhagyta a felterjesztéseket, melynek értelmében Szegeden Szociológiai Kutató Csoport létesül. Ezzel egyidejűleg az MTA Szociológiai Kutató Csoportjának igazgatója szegedi állomáshellyel kinevezi Vágvölgyi Andrást tudományos főmunkatársi minőségben a szegedi részleg vezetőjének. Kéri Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnököt, hogy szíveskedjék a szociológiai kutató

részleg részére a SZAB épületében helyet és a SZAB keretében működési feltételeket biztosítani.

Kulcsár Kálmán 1970. október 5-én tájékoztatásul megküldte Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnöknek a Szociológiai Kutató Csoport kutatási tervjavaslatát azzal a kéréssel, hogy a Csoport munkáját támogatni szíveskedjék.

1970. december 1-jével levél Kulcsár Kálmán igazgatótól Szőkefalvi-Nagy Béla elnökhöz. Tudatja, hogy 1971. január 1-jével a csoport fejlesztése megkezdődött és kéri további egy fő kutatónak és egy fő adminisztrátornak helyiséget biztosítani.

Az 1970. december 11-én tartott intézőbizottsági ülésen Szőkefalvi-Nagy elnök bejelentette, hogy Kulcsár Kálmán igazgatótól levél érkezett, mely szerint a Szociológiai Kutató Csoport 1970. január 1-jével további bővülésével újabb helyiség igény jelentkezett. Többen elismerték a kérdés jogosultságát, de ez csak a többi kutatóhely rovására oldható meg. Az intézőbizottság felkérte Szalay László, Antalffy György és Ketskeméty Istvánból álló bizottságot, hogy terjesszen elő megoldási javaslatot.

A Szalay István elnökletével alakult bizottság javasolta, hogy a LKCS adja át a II. emelet 203-as szobáját a Szociológiai Kutató Csoportnak. (Ez Budó Ágoston egykori dolgozó szobája, melyben 13-193 előfizetési számon közvetlen telefon vonal van.)

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök a javaslatot elfogadva reméli Ketskeméty István professzor megértését!

A tudományszervezők

Az MSZMP városi vezetői javasolták, hogy a SZAB keretében alkalmazzanak tudományszervezőket.

Horváth Imre 1970. március 10-én kel levelében kérte Erdei Ferenc főtítkárt, hogy a SZAB részére juttasson két tudományszervezői státust.

A főtítkár 1970. április 24-én kel levelében közölte, hogy a maga részéről bérkeretet nem tud biztosítani, de annak nincs akadálya, hogy a SZAB rendelkezésére álló beralapból tudományszervezőt, vagy szervezőket alkalmazzon. A szóban forgó feladatok munkaviszony létesítése nélkül is elvégezhető, ugyanis megbízásos jogviszony keretében a költségvetés 02. rovat 8. tétel „Különbéféle személyi kiadások” előirányzata terhére megoldható.

Ugyanebben a kérdésben Szőkefalvi-Nagy Béla elnök kéréssel fordult Erdey-Grúz Tibor elnökhöz, aki a kérést a főtitkárhoz továbbította. A kérésre Erdei Ferenc főtitkár 1970. október 7-én válaszolt, és hivatkozott április 24-én Horváth Imréhez írt levelére, melyben már megoldást javasolt.

Úgy tűnt, hogy a főtitkár által javasolt megoldás beválik, mert 1970. október 29-én Bozsó Ernő főosztályvezetőhöz írt levél szerint a SZAB intézőbizottsága 1970. okt. 1-jén úgy határozott, hogy a SZAB-ra háruló szervezési feladatok megoldására Kemenes Béla JATE tszv. egyetemi docenst és Kovács István matematikus tud. főmunkatárs, c. egyetemi docenst kérte föl. Nevezettek havi 1500.- Ft tiszteletdíjban részesülnek a SZAB ellátmányban biztosított keretéből. Szőkefalvi-Nagy elnök egyben kérte Bozsó főosztályvezetőt, hogy a SZAB eddigi ellátmányát 1970. évre 36.000.- Ft-al szíveskedjék fölemelni.

A tudományszervezők feladatként kapták 1. a SZAB Szervezeti és Működési Szabályzatának elkészítését; 2. tudományszervezői feladatokat az MSZMP tudománypolitikai elveinek megfelelően; 3. a SZAB belső ügyviteli rendszerének kidolgozását. Szükségessnek ítélte meg az intézőbizottság a SZAB átszervezését, abban az értelemben, hogy a SZAB testületi szervként működjék. Az ilyen módon átszervezett SZAB évenként, vagy kétévenként ülésezne; az operatív vezetést pedig az 5–7 tagú intézőbizottság, vagy elnökség látná el.

A SZAB 1971. évi költségvetése

Szőkefalvi Nagy Béla elnök 1971. március 30-án kelt levelében értesítette Padala Pálnét, a JATE Gazdasági Igazgatóságának főelőadóját, hogy hivatkozással az MTA 55-178/2/1971/2/T. sz. leiratára, mely szerint a SZAB az 1971. évi költségvetési évben 163.000.- Ft-al rendelkezik.

Ebből

bérjellegű kiadás (01)	61.000.- Ft
egyéb kiadás (02, 03, 04, 05)	102.000.- Ft

A SZAB a 163.000 Ft-os keretből 82.000 Ft-ot az alábbi két komplex téma altémáinak kidolgozására kíván fordítani

Ebből

bérjellegű kiadás (01)	61.000.- Ft
------------------------	-------------

egyéb kiadás (02, 03, 04, 05)

102.000.- Ft

A SZAB a 163.000 Ft-os keretből 82.000 Ft-ot az alábbi két komplex téma altémáinak kidolgozására kíván fordítani:

Témák	Bérjellegű kiadás	Egyéb	Összesen
Hidrobiológiai és hidrogeológiai komplex téma:			
1. altéma:			
(Balogh Kálmán prof.)	18.600.-	12.400.-	31.000.-
2. altéma			
(Megyeri János prof.)	10.000.-	18.000.-	28.000.-
Társadalomtudományi komplex téma:			
1. altéma			
(Antalffy György prof.)	11.000.-	4.000.-	15.000.-
2. altéma			
(Kovács István prof.)	4.000.-	4.000.-	8.000.-
Összesen	43.600.-	38.400.-	82.000.-

A SZAB 36.000.- Ft-ot a tudományos szervezők díjazására fordít, mely összeg a 02. rovatról fizetendő.

További 36.000.- Ft szolgál a kisebb kutatási támogatásokra, mégpedig bérjellegű kiadásra 11.400.- Ft, dologi kiadásokra 24.600 Ft.

6.000.- Ft-ot a SZAB a részfoglalkozású dolgozók bérére, a 02 rovaton fennmaradó 3000.- Ft-ot a Bizottság munkájához szükséges utazási költségek fedezésére kíván fordítani.

Az ösztöndíjak megszüntetése

Fontos döntés az 1971. március 12-én tartott intézőbizottsági ülésen készült Feljegyzésben, a 2. oldalon: Kemenes Béla bejelenti az MTA Elnökség határozatát, mely szerint az Elnökség megszünteti az ÖSZTÖNDÍJAKAT.

Az ösztöndíj helyett ún. szakértői megbízást vagy pályamunkát lehet honorálni az MTA Tudományos Testületi Titkárságon keresztül. Ezzel ezt a ténykedést is az MTA központi hatáskörbe vonta.

1971. január 21-én Szőkefalvi-Nagy Béla elnök körlevelet adott ki, melyben 1./ értesíti a szervezeti egység vezetőket és magas beosztású kutatókat, hogy a SZAB az arra érdemes, valamint pályájuk kezdetén álló fiatal kutatókat támogatni fogja, és a legkiemelkedőbb teljesítményt nyújtók között jutalmat oszt ki. Kéri mindazokat, akiket támogatásra érdemesnek ítélnék, 1970. február 15-ig jelentsék a SZAB-nak. Támogatás szempontjából egyetemi és kutatóintézeti dolgozók nem jöhetnek számításba, egyetemi hallgatók kivételesen is csak akkor, ha utolsó évesek. 2./ A SZAB ebben az évben is kis összegekkel (500–2500 Ft) támogatja azokat az ígéretes kutatásokat, melyek céltámogatásban, vagy egyéb más forrásból nem részesülnek. A pályázóknak meg kell jelölni, hogy az összeg mely részét fordítanák személyi, illetve dologi kiadásokra.

A SZAB tehát folytatta a Budó elnök által bevezetett rendszert.

Jelentés a Csongrád megyében folyó társadalomkutatás helyzetéről és feladatairól

Még 1969-ben, az MSZMP X. kongresszusának előkészületi rendezvényei során a megyei pártbizottság úgy gondolta, hogy a SZAB-ot kéri föl jelentés készítésére a Csongrád megyében folyó tudományos munkákról és kutatókról. A kongresszus után megfogalmazott tudománypolitikai irányelvek nyomán az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága fölkerlte a SZAB-ot, hogy készítse előterjesztést a megyében folyó társadalomtudományi kutatások helyzetéről. A jelentés el is készült, és a megyei PB 1971. június 21-i ülésén tárgyalta meg az előterjesztést.

A 13 lapnyi, sűrűn gépelt jelentést lényegében Kemenes Béla tudományos titkár készíthette.

Az előterjesztés megtárgyalásáról, vitájáról Emlékeztető készült, melyet dr. Koncz János osztályvezető 1971. szeptember 22-én Szőkefalvi-Nagy Béla elnöknek külön megküldött. A SZAB Társadalomtudományi munkabizottsága 1971. szeptember 21-én ülést tartott, melyen megtárgyalták a Társadalomtudományi munkabizottság feladatait a tudományos társadalomkutatás helyzetét tárgyaló anyagban foglalt javaslatok megvalósítása érdekében. Az ülésen jelen voltak: Szőkefalvi-Nagy Béla, a SZAB elnöke, Koncz János, az MSZMP Csongrád megyei Bizottságának osztályvezetője, Antalfy György, a Munkabizottság elnöke, Kovács István akadémikus és Nagy Lajos, a Munkabizottság tagjai, Kemenes Béla és Kovács István, a SZAB tudományos szervezői.

Erről a munkabizottsági ülésről följegyzés készült, csatolva a SZAB 1971. október 21-én tartott ülése tárgysorozatának 5. napirendi pontjához.

A SZAB 1971. október 21-i ülésének 1. napirendi pontja volt még a költségvetési keret felosztása. Ez lényegében ugyanaz, mint ami az előző években is gyakorlat volt.

Ugyanezen ülés 2. napirendi pontja a vezetőség megválasztása volt. Az elnök javaslata szerint az elnök és alelnök mellett a vezetőség tagjai: Antalfy György, Petri Gábor, Horváth Imre és Szániel Imre legyen. Fölmerült továbbá, hogy a vezetőségnek legyen tagja még egy személy a bölcsészettudományok területéről is.

Pályamunkák 1971-ben

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök az alábbiakban tájékoztatta Thész Jánost, az MTA Tudományos Testületi Titkársága vezetőjét a SZAB pályamunkákra vonatkozó bírálatokról és jutalmazási javaslatokról (1971. december 3.)

Munkabizottságok jutalmazási javaslatait tájékoztatásképpen bemutatjuk.

I. A SZAB Orvostudományi és biológiai munkabizottsága.

Elnök: Dr. Tóth Károly egyetemi tanár, a SZOTE rektora.

Témafelelős: Dr. Kedvessy György tszv. egyetemi tanár.

Pályázó: Hunyadvári Éva gyógyszerészhallgató: Néhány emulgens befolyása kenőcsgélek szerkezet-reológiai tulajdonságára.

SZAB javaslat: 1.500.- Ft

Témafelelős: dr. Zalányi Sámuel tszv. docens

Pályázó: dr. Szepesváry Elemér községi orvos: Általános egészségügyi szűrővizsgálat Gerla községben.

SZAB javaslat: 2.000.- Ft

2. Munkabizottság: Matematikai, fizikai és kémiai munkabizottság. Elnök: dr. Tandori Károly egyetemi tanár, az MTA I. tagja

Témafelelős: dr. Nagy Lajos tszv. egyetemi tanár

Pályázó: Andrásy Adél, a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat munkatársa: Az anyagkészlet optimumok meghatározása véletlen ütemezésű és véletlen nagyságú részszállítmányok esetére.

SZAB javaslat: 1500.- Ft

Témafelelős: dr. Ketskeméty István tszv. egyetemi tanár.

Pályázó: Győri Antal szakközépiskolai tanár: Vizsgálatok igen kis koncentrációjú festékkoldatok lumineszcencia elemzőinek fluorimetriás meghatározása.

SZAB javaslat: 1500.- Ft

3. Munkabizottság: SZAB Társadalomtudományi munkabizottsága.

Elnök: dr. Antalfy György tszv. egyetemi tanár.

Témafelelős: dr. Wittman Tibor tszv. egyetemi tanár.

Pályázó: dr. Nagy László ált. iskolai tanár: Fejezetek Haiti XVIII. szd.-i gazdasági- és társadalomfejlődésének történetéből.

SZAB javaslat: 1200.- Ft

Témafelelős: dr. Hajdu Péter egyetemi tanár, az MTA I. tagja

Pályázó: Simoncsics Péter, a Széchenyi Könyvtár munkatársa: A nyenyec sámánköltészet nyelve.

SZAB javaslat: 2000.- Ft

Témafelelős: dr. Mérei Gyula egyetemi tanár

Pályázó: dr. Szántó Ferenc MSZMP Tatai Bizottsága munkatársa: A tatai szénmedence bányamunkásságának gazdasági, politikai helyzete és küzdelmei a második világháború éveiben.

SZAB javaslat: 2000.- Ft

Bérrendezés 1972

1972. január 21.: Szőkefalvi-Nagy Béla elnök levelet intézett Tétényi Pál főtitkárhelyetteshez a SZAB dolgozói béremelése tárgyában. Ebben megállapítja, hogy a SZAB állományában 8 főfoglalkozású, 2 időszakos főfoglalkozású személy van alkalmazásban. A megosztás a következő:

igazgatási és gazdasági munkák ellátására	2 fő
porta szolgálatra ugyancsak	2 fő
gépkocsi vezető	1 fő
takarítók	3 fő
fűtés-karbantartásra	2 fő

A jelenlegi a dolgozók fizetése:

Barbacsy Attila gazdasági ea.	2.500.- Ft
Barabás Béláné igazgatási ea.	2.100.-
Baráti Pál gkv	1.700.-
Tanács Lászlóné portás	1.425.-
Szalma Mihály portás	1.525.-
Tanács Vincéné hivatalsegéd	1.150.-
Márton Istvánné hivatalsegéd	1.140.-
Wágner Jenőné hivatalsegéd	1.120.-
Kocsis Imre fűtő	500.-
Berta Lajos fűtő	500.-

Az 1972. évben rendelkezésre álló beralap az engedélyezett túlóradíjakkal együtt 210.000.- Ft.

Bérfejlesztésre rendelkezésre áll 6.000.- Ft

Annak ellenére, hogy a SZAB az elmúlt évben bérfejlesztésre 7 %-ot kapott, még mindig nagy a bérfeszültség az Akadémia többi intézményében dolgozókhöz viszonyítva.

Az engedélyezett beralapon felül Szőkefalvi-Nagy elnök indokoltnak tartaná az engedélyezett 6.000.-Ft-on felül még további

13.200.- Ft pótlólagos beállítását.

1972. november 30-án az 1973. évi költségvetéshez készített szöveges indoklásban a témával kapcsolatban az alábbiak derülnek ki.

1973. évre előirányzott beralap 1972-ben 210.200.- Ft volt.

Az MTA Természettudományi I. Főosztálya 2122-SZAK/4/1972.sz. levele béremlésre 2.400,- Ft-ot; az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztály 26.579/1972 sz. levele szerint 12.000.- Ft; az 1973. évre esedékes bérszint fejlesztésre 5.600.- Ft-ot engedélyezett. Ez együttesen 20.000 Ft-ot tesz ki.

Úgy tűnt, Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök jól indokolt, bátor előterjesztését az illetékesek teljesítették.

Beszámoló az 1971. évről

1972. február 14. keltezéssel Szőkefalvi-Nagy Béla elnök megküldte Erdey-Grúz Tibor MTA elnöknek a SZAB 1971. évi munkájáról szóló beszámolót.

Ebben a jelentésben a SZAB elnök bejelenti, hogy

1. elkészült 1971-ben a SZAB Szervezeti és Működési Szabályzata;
2. a SZAB ugyan az MTA Elnökség bizottsága, de nem funkcionális szerv, hanem területi jelleggel működő szerv, amely komplex koordináló és szervezési feladatokat lát el;
3. az intézőbizottság helyébe lépett a SZAB, mint legfelsőbb irányító testület;
4. ugyanakkor létrejött az operatív feladatok ellátása érdekében az elnök és alelnök mellett négy tagú vezetőség;
5. 1970. októberétől kezdve a vezetőség kiegészült két tudományos titkárral (tudományszervezők);
6. 1970. márciusa óta a korábbi szakbizottságok helyett 7 munkabizottság működik az alábbi elnevezésekkel:
 1. Matematikai, fizikai és kémiai munkabizottság.
 2. Mezőgazdasági munkabizottság
 3. Olajipari és petrokémiai munkabizottság.
 4. Orvostudományi és biológiai munkabizottság.
 5. Finomvegyipari és gyógyszeripari munkabizottság.
 6. Kibernetikai és számítástechnikai munkabizottság.
 7. Társadalomtudományi munkabizottság.

7. A SZAB kiemelten támogat két ún. komplex témát, ezek:
 - (A) Hidrobiológiai és hidrogeológiai komplex kutatások, melyek 1970. év végével egy három éves kutatási egység végéhez értek. A hidrogeológiai kutatások 1971-ben tovább folytatódnak, melynek célja az alföldi mélységi vízfeltárások eredményesebbé tétele.
 - (B) Társadalomtudományi komplex kutatások; ezekben a JATE Állam- és Jogtudományi Karának 3 tanszéke, valamint a JATE Tudományos Szocializmus és a Politikai Gazdaságtan tanszékei vettek részt.
8. A két komplex bizottságon kívül a SZAB munkabizottságai egyéb regionális jellegű témákkal is foglalkoztak: földgáz és egyéb gázok hasznosítása, fehérjekutatás (fehérje program); konferencia Geokémiai módszerek alkalmazása a szénhidrogén kutatásban címmel; geológus továbbképző tanfolyam szervezése, stb.
9. Fölmérte a SZAB a területén működő tudományos dolgozók társadalmi illetve tudománypolitikai tevékenységét. A fölmérés azzal a céllal készült, hogy az állami irányító szervekhez megküldve tájékozódhassanak a rendelkezésre álló tudományos kapacitásokról.
10. A SZAB székház helyet ad tanácskozásoknak, konferenciáknak, szemináriumoknak.
11. Működik a SZAB Klub is 1967. óta.

Gépkocsiszín kialakítása

A SZAB gépkocsijának működtetése lényegében a JATE gépkocsi parkjába sorolva, a JATE gépkocsi előadójának közreműködésével történt. Így a SZAB gépkocsiját is a JATE központi garázsában tárolták. Tekintettel arra, hogy a szomszédos, ún. Orcsik ház lebontásával a kerítés ügyét, valamint a SZAB székház udvarát is rendezni kellett, Márta Ferenc, SZAB alelnök kérte az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztályát, hogy erre a célra megfelelő összeget biztosítson. A Főosztály a SZAB udvarterének rendezésére, valamint gépkocsiszín kialakításának céljából 203.461/1971. sz. alatt 305.500.- Ft-ot biztosított. Határidő 1971. dec. 31.

A munkát a DÉLÉP 1971. szeptember 7-én elkezdte, s rögtön határidő módosítást kért. 8 hónap alatt a munka el is készült! Elképesztő tempó!

Márta Ferenc SZAB alelnök 1972. május 8-án értesítette az MTA Terv- és Pénzügyi főosztály vezetőjét, dr. Boross Zoltánt, hogy a SZAB gépkocsiszín

elkészült, valamint befejezték az udvartér rendezését, ezért kéri a DÉLÉP részére

428.144.- Ft

átutalását.

Hát ennyibe került mindez, amire eredetileg 305.500 Ft-ot szántak, mely összeget közben 400.000 Ft-ra módosították, és végül 428.144 Ft-ba került. Így prosperált a DÉLÉP. Egészen természetes, hogy a DÉLÉP minden tervet túlteljesített a 8 hónap ellenére, s bőven hullott a prémium.

A Tanú című film bemutatása

Ha a kort igazán érzékelnünk akarjuk a DÉLÉP mellett, ezt sem hagyhatjuk említés nélkül.

Szökefalvi-Nagy Béla elnök levélben fordult dr. Molnár Ferenc elvtárs-hoz, az MSZMP Központi Bizottsága Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztály osztályvezető-helyetteséhez kérve Bacsó Péter: Tanú c. bemutatásának engedélyezését. A levelet támogatólag aláírta az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága osztályvezetője, dr. Koncz János is.

A bemutatást zárt körben, kizárólag a SZAB Klub tagjai részére tervezik.

A levél irattári példányára kézzel ráírta Barabás Bélánáné: Vetítés előtt Forgó elvtársat felkérni!

Pelikán elvtárs története szerint akkor még nem volt HELYZET.

Tanulmánytervek előkészítése

A SZAB Vezetőségének 1972. október 12-én tartott ülésén Szökefalvi-Nagy elnök bejelentette, hogy 1973. évre lehetőség nyílna néhány nagyobb volumenű tudományos tanulmány elkészítésére. Két tanulmány elkészítését támogatni kívánja a SZAB, egyet a társadalomtudományok, egyet pedig a természettudományok területéről.

Koncz János, az MSZMP Csongrád megyei Bizottságának osztályvezetője javaslatot tett a SZAB-nak az Ifjúságkutató Munkacsoport személyi összetételére és a végzendő munka tematikájára.

A munkacsoportjának vezetőjének javasolja Nagy Antal főiskolai adjunktust (Marxizmus-Leninizmus Tanszék), tagjainak Szentirmai László tud. főmunkatársat (JATE Egyetemi Könyvtár) és Bessenyi Sándor tanársegédet (SZOTE Marxizmus-Leninizmus Tanszék).

A csoport dolgozza ki a következő témát: A szegedi egyetemisták és főiskolások életmódjának legfontosabb általános és sajátos elemei.

A csoport kutatómunkájának befejezéséhez másfél-két esztendőre van szükség.

A SZAB egyidejűleg megbízta Bodroghözy György, Andó Mihály és Marián Miklós összetételű munkacsoportot, hogy készítse el a Sasér-Mártélyi Tájvédelmi Körzet társadalmi hasznosításának biológiai és természeti földrajzi alapjai című tanulmányt. Határidő 1974. június 30.

A tanulmányok elkészítéséért mindkét csoport részére 15.000–15.000.- Ft díjat fizet.

1973. év: a SZAB szervezeti átalakítása

1973. VI. 5-én kelt elnöki levélben Erdey-Grúz Tibor levélben közölte Szőkefalvi-Nagy Bélával, hogy SZAB elnöki megbízása lejárt, és az MTA Elnöksége május 29-i ülésén Szőkefalvi-Nagy Bélát újabb három évre a SZAB elnökévé megválasztotta. A megerősített elnök elérkezettnek látta az időt a szervezeti átalakításra. Ezzel egyidejűleg az MTA Elnöksége az alábbiakat bízta meg a SZAB vezetésével.

A Szegedi Akadémiai Bizottság szervezeti felépítése;
az MTA Elnökség 30/1973. sz. határozata alapján

Elnök: Szőkefalvi-Nagy Béla r. tag

Alelnök: Márta Ferenc I. tag

Tagok: Antalfy György tud. dokt.

Ábrahám Ambrus r. tag

Dénes Géza r. tag

Farkas Gábor I. tag

Fodor Géza I. tag

Garay András r. tag
Grasselly Gyula tud. dokt.
Hajdu Péter l. tag
Horváth Imre tud. dokt.
Ivánovics György r. tag
Kalmár László r. tag
Ketskeméty István tud. dokt.
Kovács István l. tag
Leindler László l. tag
Mérei Gyula l. tag
Petri Gábor tud. dokt.
Szániel Imre tud. kand.
Tandori Károly l. tag

A Szegedi Akadémiai Bizottság vezetősége;

Elnök: Szőkefalvi-Nagy Béla

Alelnök: Márta Ferenc

Tagok: Antalffy György

Hajdu Péter

Horváth Imre

Petri Gábor

Szániel Imre

A SZAB tudományos titkárai:

Gécseg Ferenc

Kemenes Béla

A SZAB 1973. évre megbízta a jogász Kemenes Bélát (1928–) és a matematikus Kovács Istvánt (1933–) a tudományos titkári teendők ellátásával. Erre a célra a SZAB az 1973-as évre 36.000.- Ft tiszteletdíj kifizetését irányozta elő. Kovács István megbízása azonban időközben külföldi munkavállalás miatt megszűnt, 1973. július 2-án létrejött munkaszerződésben Kovács István helyett Gécseg Ferenc (1939–) tanszékvezető docens neve szerepel Kemenes Béla neve mellett.

Szabizottság-munkabizottság átalakulás, a visszaalakulás története

Mint korábban részleteztük, a Budó Ágoston elnök halálát követően ideiglenesen megbízott Horváth Imre elnök által irányított átmeneti időszakban megszűntek a szabizottságok és helyettük munkabizottságok alakultak.

Meglehetősen fáradalmas és időrabló kutatás eredményeként sikerült tisztázni, hogy a SZAB életében ez a sajátos szervezeti átalakulás miként történt.

1961-ben, a SZAB megalakulásakor a SZAB követte az MTA működésének hagyományos formáját. Az Akadémia osztályokra tagozódott, az osztályokon belül szabizottságok, a szabizottságon belül munkabizottságok alakultak.

A SZAB – mint elnökségi bizottság – az osztályokkal azonos jogállású, a rendelkezésre álló anyagi ellátmánnyal célhiteleként rendelkezik.

Ennek megfelelően a SZAB munkáját az alábbi öt szabizottságban (szb) kezdte:

1. Társadalomtudományi szabizottság (szb); elnöke Buza László .
2. Matematika – fizika – kémiai szb., elnöke Szabó Zoltán Gábor.
3. Agrár- és földtudományi szb., elnöke Obermayer Ernő .
4. Biológiai, elméleti orvostudományi és gyógyszer tudományi szb., elnöke Ábrahám Ambrus .
5. Gyakorlati (klinikai) orvostudományi szb., elnöke Julesz Miklós .

A SZAB vezetés akkori indoklása szerint, miszerint a szabizottságokban a költségvetés felosztásán kívül egyéb munka nem folyik, 1970-ben kutatási területek eredményesebb gondozása érdekében március óta – a korábbi szabizottságok helyett – 7 munkabizottság működik az alábbi elnevezésekkel:

1. Matematikai, fizikai és kémiai munkabizottság.
2. Mezőgazdasági munkabizottság
3. Olajipari és petrokémiai munkabizottság.
4. Orvostudományi és biológiai munkabizottság.
5. Finomvegyipari és gyógyszeripari munkabizottság.
6. Kibernetikai és számítástechnikai munkabizottság.
7. Társadalomtudományi munkabizottság.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök megítélése szerint ez a munkabizottsági szerveződés 1973-ra „meghaladottá vált”, és indoklás szerint a SZAB vezetés – ugyancsak az eredményesebb munkavégzés érdekében – 1973. július 13-án visszatért az MTA életében szokásos elnevezésekre. Szőkefalvi-Nagy elnök ezen az ülésen javaslatot tett az egyes szakbizottságok elnevezésére és azok elnökeire. Ezek szerint:

1. Társadalomtudományi I. szakbizottság. Elnök: Hajdu Péter I. tag, egy. tanár.
2. Társadalomtudományi II. Szakbizottság. Elnök: Antalffy György tud. dokt., egyetemi tanár.
3. Matematika-fizikai szakbizottság. Elnök: Tandori Károly I. tag, egy. tanár.
4. Kémiai szakbizottság. Elnök: Fejes Pál tud. dokt., egy. tanár.
5. Orvostudományi szakbizottság. Elnök: Tóth Károly tud. dokt., egy. tanár.
6. Biológiai szakbizottság. Elnök: Garay András I. tag, c. egyetemi tanár.
7. Mezőgazdasági szakbizottság. Elnök: Szániel Imre tud. kand., kutatóintézeti igazgató.
8. Földtudományi szakbizottság. Elnök: Grasselly Gyula tud. dokt., egy. tanár.

Felvetődött egy környezetvédelmi és urbanisztikai szakbizottság alakításának gondolata is. Szőkefalvi-Nagy Béla elnök felkérte Horváth Imre és Grasselly Gyula professzorokat, hogy ez ügyben vegyék föl a kapcsolatot Péczeli György meteorológus professzorral.

1973. július 26-án Szőkefalvi-Nagy Béla elnök arról értesítette Tóth Károly orvostudományi szakbizottság elnököt, hogy a SZAB az eddigi Orvostudományi és biológiai munkabizottság helyett külön Orvostudományi és külön Biológiai szakbizottság létrehozását határozta el.

Összefoglalóan tehát jelentősebb változások a munkabizottságokból a szakbizottságokká alakulás során:

1. Az eddigi egy társadalomtudományi munkabizottság helyébe két társadalomtudományi szakbizottságot alakítottak.
2. Megalakult a Környezetvédelmi és urbanisztikai szakbizottság.
3. A korábbi Matematikai, fizikai és kémiai munkabizottság helyett önálló Matematikai és fizikai, valamint ugyancsak önálló Kémiai Szakbizottság alakult.
4. Önálló szakbizottsággá szerveződött a Biológiai szakbizottság.

Szabizottsági hálózat újbóli kialakítása

Márta Ferenc alelnök aláírásával 1973. október 25. keltezéssel valamennyi szakbizottságnak kiküldte a szakbizottsági tagok illetve tanácskozó tagok névsorát.

Ezek szerint:

1. Társadalomtudományi I. szakbizottság:

Elnök: Hajdu Péter

Tagok: Ágoston György

Deme László

Halász Előd

Katona Péter

Krajkó András

Kristó Gyula

Mérei Gyula

Orosz Sándor

Róna-Tas András

Szádeczky-Kardoss Samu

Szőke György

Trogmayer Ottó

Tanácskozó tag: Ilia Mihály

2. Társadalomtudományi II. szakbizottság:

Elnök: Antalffy György

Tagok: Fonyó Antal

Horuczi László

Kemenes Béla

Kovács István

Martonyi János

Nagy Lajos

Papp Ignác

Pólay Elemér

Rác János

Szentpéteri István

Tanácskozó tagok:

Koncz János
Vágvölgyi András

3. Matematikai és fizikai szakbizottság:

Elnök: Tandori Károly
Leindler László
Ketskeméty István
Szalay László
Csákány Béla
Gécseg Ferenc
Gilde Ferenc
Hevesi János
Székely Sándor
Szendrei János

4. Kémiai Szakbizottság:

Elnök: Fejes Pál
Tagok: Csányi László
Kovács Kálmán
Huhn Péter
Solymosi Frigyes
Bartók Mihály
Szántó Ferenc
Bérces Tibor
Seres László
Vinkler Elemér
Guba Ferenc
Selmeczi György

Tanácskozó tagok:

Juratovics Aladár
Horváth Károly

5. Orvostudományi szakbizottság:

Elnök: Tóth Károly

Tagok: Berencsi György
Boda Domokos
Huszák István
Ivánovics György
Kedvessy György
Obál Ferenc
Ormos Jenő
Petri Gábor
Sas Mihály
Simon Miklós
Varró Vince

6. Biológiai szakbizottság:

Elnök: Garay András
Tagok: Ábrahám Ambrus
Dénes Géza
Farkas Gábor
Móczár László
Kiszely György
Kiss István
Megyeri János
Barabás Zoltán
Simoncsics Pál

Tanácskozó tag:

Marián Miklós

7. Mezőgazdasági szakbizottság

Elnök: Szániei Imre
Tagok: Antal József
Barabás Zoltán
Belea Adonisz
Szalva Péter
Horváth Károly
Gaál Mihály
Vágás István

Molnár Béla

Maróti Imre

Lelley János

Tanácskozó tagok:

Erdei Péter

Somogyi György

Forgó László

8. Földtudományi szakbizottság:

Elnök: Grasselly Gyula

Tagok: Balogh Kálmán

Jakucs László

Mezősi József

Dank Viktor

Tanácskozó tagok:

Vándorfi Róbert

Somfai Attila

Zentai Tibor

9. Környezetvédelmi és urbanisztikai szakbizottság:

Elnök: Horváth Imre

Tagok: Péczely György

Jakucs László

Berencsi György

Zalányi Sámuel

Andó Mihály

Erdei Péter

Szánier Imre

Krajkó Gyula

Szépfasusi József

Tanácskozó tagok:

Marián Miklós

Bodrogközi György

Simády Béla

Takács Máté

Vetró János
 Surányi Róbert

A SZAB 1973-as költségvetése

A SZAB Vezetősége 1973. február 28-n tartott ülésén megtárgyalta a költségvetés felosztását. Ezzel a március 2-ára tervezett SZAB ülést készítették elő.

A SZAB az 1973-as költségvetési évben 174.000.- Ft-al rendelkezik.
 Ebből bérjellegű kiadás (01) 52.000.- Ft
 Egyéb kiadás (02–05) 122.000.- Ft

A komplex témák költség felosztása 1973. évre

Témák	Bérjellegű kiadás	Egyéb	Összesen Ft
Hidrobiológiai és hidro-geológiai komplex téma			
1. altéma:			
(Balogh Kálmán prof.)	21.000.-	13.000.-	34.000.-
2. altéma			
(Megyeri János prof.)	12.000.-	16.000.-	28.000.-
Társadalomtudományi komplex téma:			
(Antalfy György prof.)			
Papp Ignác	6.000.-	6.000.-	12.000.-
Rácz János	-	10.000.-	10.000.-
Veress József	-	4.000.-	4.000.-
Bérczi Imre	-	6.000.-	6.000.-
Összesen:	39.000.-	55.000.-	94.000.- Ft

A Vezetőség ugyanezen az ülésen áttekintette a munkabizottságok teljesítményét és értékelte azokat. Fölmerült, hogy szükség lenne egy önálló finomvegyszeripari és gyógyszeripari munkabizottságra.

Az MTA Tudományos Testületi Titkársága javasolja, hogy a SZAB tevékenységi körét *ki kellene terjeszteni Bács-Kiskun és Békés megyékre.*

Pályamunkák értékelése 1973. évben

1973. évben 7 pályázat érkezett, melyeket a szakbizottságok elbíráltak, és jutalmazásukra javaslatot készítettek. A jutalmazottak:

1. dr. Endrédy Lajos gimn. igazgató: Adatok a mezőföldi természetes lőszvegetáció szervesanyag-termelésének megismeréséhez. Jutalom: 3.000.- Ft
2. dr. Györffy László MSZMP Városi Bizottság munkatársa: Fejlesztési források képzése és felhasználása a közhasználatú közúti közlekedésben a gazdaságirányítás reformja utáni időszakban. Jutalom 1.000.- Ft.
3. Dani Ferencné és Eiserle Istvánné vegyészek: Szintetikus alapszövetekre szintetikus eljárással ponyvakikészítés, különös tekintettel a ponyva alapszövet és rétegelt film lángmentes tulajdonságainak fokozására. Jutalom 1.600.- Ft.
4. dr. Péter Antalné vegyész: Az RII jelzésű mikroorganizmusok aminosavainak kvalitatív analitikai vizsgálata. Jutalom:1.900.- Ft.
5. dr. Makó Imre, dr. Szigeti Sándor, dr. Tószegi Levente állatorvosok: A gümőkór mentesítés helyzete Csongrád megyében. Jutalom: 3.000.- Ft.
6. Jankovics József Lapkiadó munkatárs: A XVII-XVIII. századi irodalmi levelezés. Jutalom:3.000.- Ft.
7. Rozgonyi Éva gimnáziumi tanár: Berzsényi és Hörderlin. Jutalom: 1.500.- Ft.

A SZAB vezetése a beérkezett pályamunkák közül igen magas színvonalúnak értékelte dr. Endrédy Lajos és Jankovics József dolgozatát.

A Szegedi Biológiai Központ

A MTA Elnöksége 1962-ben határozatot hozott a biológiai tudományok fejlesztéséről. 1949-től a fizikai tudományok, főként a KFKI kapta a támogatá-

sok zömét, ebben az évben a hangsúly a biológiai és orvostudományi kutatások fejlesztésére helyeződött.

Ennek értelmében az Elnökség egy Szegedi Biológiai Telep építését határozta el. A beruházást 1968. márciusában hagyták jóvá, a kész épületet 1973. utolsó negyedében (október) adták át. Neve MTA Szegedi Biológiai Központ (SZBK).

A Biológiai Telep elnevezés az MTA Másfél Évszázada 1825–1975 c. kötetének 418. oldalán két ízben is szerepelt. A 79. ábra a 417. oldal mellett már Biológiai Kutató Központként szerepel a Biológiai Telep helyett! Az elképzelés valóban telepnek indult, mert a későbbi SZBK közelében helyezték el a TTK biológiai intézeteinek egy részét is. A telepből csak két objektum valósult meg.

1973 októberében, 25 év után először látogatott haza Szent-Györgyi Albert, akit a SZOTE h. c. doktorrá választott, és ez alkalommal avatták föl az SZBK-t is.

A negyedévi Tájékoztató megjelenése

A SZAB vezetése 1974-ben úgy döntött, hogy negyedévenként Tájékoztatót ad ki a Bizottság tevékenységéről.

Negyedévi Tájékoztató 1.száma 1974. májusában jelent meg, meglehetősen szerény külsővel.

Ez a füzet jelenti be az 1. lapon, hogy ettől kezdve a SZAB a működéséről negyedévenként rendszeres, írásbeli Tájékoztatót ad ki.

Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus, SZAB elnök az Előszóban kifejti, hogy a Tájékoztató általában a következő témákkal foglalkozik:

1. A SZAB kapcsolatai az MTA illetékes szerveivel. A SZAB általános szervezeti kérdései.
2. A SZAB plenumának, valamint vezetőségének a tárgyidőszakban tartott ülései, határozatai, állásfoglalásai.
3. Beszámoló a SZAB szakbizottságainak és munkabizottságainak tevékenységéről.
4. Beszámoló a SZAB által rendezett, vagy közreműködésével megtartott rendezvényekről.

Foglakozni kíván a Tájékoztató továbbá a SZAB keretében szervezett olyan rendezvények érdemi ismertetésével is, amelyek általánosabb érdeklődésre tarthatnak számot.

Az első időszakban megjelenő Tájékoztatók visszapillantást adnak olyan kérdésekre is, amelyek ismertetése a SZAB jelenlegi tevékenységének megítélése szempontjából szükségesnek látszanak (pl. a SZAB összetétele, szervezeti szabályzata, korábbi évek tevékenységéről szóló beszámolók, stb.)

A Tájékoztató összeállítását a SZAB tudományos titkárai végzik.

Reméljük, hogy a Tájékoztató eléri kitűzött célját, és segítséget nyújt.

Szőkefalvi-Nagy Béla s. k.

Az 1974. évi Negyedévi Tájékoztató 1. sz. 1974. május: (12. lap 2. bek.) bejelenti, hogy 1973. második felében a MUNKABIZOTTSÁGI rendszert visszaszervezték SZAKBIZOTTSÁGOKKÁ, amint ezt fentebb bemutattuk.

A SZAB 1974. évi költségvetése

Az 1974. évi költségkeret	176.000.- Ft
ebből bérjellegű kiadás (01 rovat)	54.000.- Ft
„egyéb” kiadás (01-05 rovat)	122.000.- Ft

Az „egyéb” jellegű kiadás terhére kell biztosítani az 1974. évben 36.000.- Ft-ot a tudományos titkárok tiszteletdíjára és 20.000.- Ft-ot a pályamunkák díjazására.

A komplex témák költség felosztása 1974. évre

Témák	Bérjellegű kiadás	Egyéb	Összesen Ft
Hidrobiológiai és hidro-geológiai komplex téma			
1. altéma:			
(Balogh Kálmán prof.)	21.000	13.000	34.000.-
2. altéma			
(Megyeri János prof.)	10.000	10.000	20.000.-

Társadalomtudományi komplex téma:

(Antalffy György prof.)

Papp Ignác	5.000	5.000	10.000.-
Rácz János	-	10.000	10.000.
Veress József	-	5.000	5.000.-
Bérczi Imre	-	5.000	5.000.-
Összesen:	36.000	48.000	84.000.-

A SZAB munkákhoz szükséges adminisztrációs és egyéb feladatokra 01 rovaton 6.000.- Ft, és egyéb 02-05 rovaton 500.- Ft összegű kiadást kell figyelembe venni.

A szakbizottságok elnökeinek igénybejelentése az alábbi:

	01 rovaton	02-05 rovaton
Hajdu Péter	-	5.000.- Ft
Fejes Pál	-	3.400.-
Antalffy György	-	3.000.-
Grasselly Gyula	-	8.500.-
Tandori Károly		500.-
Szániel Imre		1.000.-
Garay András	5.000.-	3.500.-
Gallé László	-	3.000.-
Horváth Imre	11.000.-	16.000.-
Tóth Károly	2.000	3.000.-
Összesen:	18.000	46.900.- Ft

Ezzel szemben a SZAB elnöksége a 01 rovaton 12.000 Ft, a 02-05 rovaton rendelkezésre álló 17.500 Ft összeget az alábbiak szerint osztotta fel:

	01 rovaton	02-05 rovaton
Hajdu Péter	-	3.000.- Ft
Fejes Pál	-	500.-
Antalffy György	-	3.000.-
Grasselly Gyula	-	500.-
Tandori Károly	-	500.-

Szániel Imre	1.000.-	2.000.-
Garay András	5.000.-	2.000.-
Gallé László	-	3.000.-
Horváth Imre		4.000.-
Tóth Károly	2.000.-	3.000.-
Összesen:	12.000.-	17.500.- Ft

Együttműködési szerződés a SZAB és az SZBK között

1974. július 12-én a SZAB és a MTA SZBK vezetőinek (főltehetően első!) megbeszélése a két intézmény közötti együttműködésre. A megbeszélés az SZBK-ban történt.

Jelen vannak a SZAB részéről:

Szőkefalvi-Nagy Béla

Antalfy György

Csákány Béla

Hevesi János

Horváth Imre

Leindler László

Petri Gábor

Szániel Imre

Szontágh Ferenc

SZBK részéről:

Straub F. Brunó

Alföldi Lajos

Dénes Géza

Faludi Béláné

Lázár Gabriella

Wollemann Mária

A megbeszélésen megvitatták a SZAB és az SZBK közötti együttműködés lehetőségeit, formáit, valamint a két intézményt érintő egyéb kérdéseket és a következőkben állapodtak meg:

1. A SZBK Tud. Tanácsa tagjainak kijelöléséhez kéri a SZAB személyi javaslatát, hogy a szegedi szakemberek bevonásával az SZBK-ban folyó kutatások megismerésének elmélyítését és a kooperációt általában elősegítse.

2. A SZBK és a SZAB egymás rendezvényeiről általános tájékoztatást ad negyedévenként, az aktuális rendezvényekről pedig folyamatosan.

3. A SZAB figyelemmel kíséri azt, hogy az MTA szakbizottságaiban megfelelő módon képviselve vannak-e a szegediek és szükség esetén az MTA Tud. Osztályai felé javaslatot tesz.

4. Az SZBK följánlja a SZAB részére az előadóterem és a különleges esetekben a vendégszobák használatát.

5. Mindkét fél vezetői megállapították, hogy az együttműködés eddigi formái csak kiindulási alapnak tekinthetők, s azok kiterjesztése részben a tudományos tematika jobb megismerése és az azokban való együttműködés, részben egymás rendezvényeinek fokozott támogatása és új formák kialakítása – pl. fiatalok klubja a SZAB égisze alatt – terén lehetséges és szükséges.

a SZBK részéről:

Straub F. Brunó

a SZAB részéről:

Szőkefalvi-Nagy Béla

Költségvetési revízió, 1974. aug. 9–23.

Az évenként ismétlődő MTA központi revíziók érdekes megállapításokat tartalmaznak. Pl. korábbi revízió szóvá tette, hogy a SZAK (Szegedi Akadémiai Központ) az 1971-es SZMSZ szerint megszűnt, mint megnevezés, ennek ellenére tovább használják, s ezt a megfogalmazást tekintetbe véve fogalmazzák.

Az 1974. aug. 23-án kelt jegyzőkönyv megállapítja az Általános megállapítások c. fejezetben az 1–2. oldalon, hogy „Az MTA Szegedi Központja, mint a 'Kutató Intézetek' közé tartozó külön költségvetési alapokmánnyal rendelkező önálló szerv működött a vizsgált időszakban.”

Itt talán annyiban kell korrigálni, hogy a SZAB mint Elnökségi bizottság működik, és költségvetési szempontból ugyanazokat a jogokat gyakorolja, mint az egyes MTA Osztályok.

Továbbá: „A Központ épületének használata többirányú. Nemcsak a Szegedi Akadémiai Bizottság otthonául szolgál, hanem a József Attila Tudományegyetemen lévő két MTA kutatócsoport elhelyezését is biztosítja. Ennek megfelelően a reprezentatív jelleg állandó fenntartását a fokozottabb igénybevétel mellett is biztosítani kell, ami a vizsgálat megállapítása szerint nem megfelelő.“ A revízió a két matematikus csoportot egynek vette, ezért szerepel a szövegben két JATE csoport, mert az a valóságban három!

Ez a revízió viszont nem utal arra, hogy ugyanitt van elhelyezve a Szociológia Kutató Csoport.

Itt már bizony a revízió hangsúlyozza, hogy a SZAB a JATE kutatóintézeteknek a székház épületében való elhelyezése miatt a SZAB a reprezentatív feladatának nem tud eleget tenni!

A 2. oldal a 4. bekezdésében utal arra is, hogy 62.200.- Ft pótelőirányzatból elektroozmotikus szigetelést kellett végezni.

4. oldal 4./ Társadalmi tulajdon védelme c. fejezetben a 4.bek. szerint: „A Központ épületének állagvédelme nem megfelelő, ...ugyanakkor az épület állaga folyamatosan romlik.“

5. lapoldal 4.bek. 1 sora: "Az épület állagának védelme érdekében szükséges mielőbb átfogó, széleskörűen összehangolt felújítási tervet készíteni."

A revízió megállapításai alapján Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök és Barbacsy Attila gazdasági előadó aláírásával fölterjesztés ment Boross Zoltánhoz és Páris Györgyhöz, mely szerint fel kell újítani a székház épület külső festését, az ablakok mázolását, a lépcsőház és az ajtók festését.

A munkát az épület első felújítását végző DÉLÉP nem vállalta, hanem csak a Szegedi Építő KTSZ (Szeged, Brüsszeli krt. 8.) tudja a kért időre, az 1975. évre elkészíteni.

Az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztály 1974. december 10-én kell leiratában engedélyezte 347.000 Ft felújításra szóló kötelezettség vállalást.

Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet létesítésének gondolata

Az MSZMP megyei és városi bizottsága a Tudománypolitikai Irányelvekben foglaltaknak megfelelően felkérte a SZAB-ot, hogy készítsen tanulmányt egy Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet létrehozásának tárgyában.

Az előkészítő anyagot Antalffy György egyetemi tanár, a SZAB Társadalomtudományi II. sz. Szakbizottság elnöke és Kemenes Béla tszv. egyetemi docens, a SZAB tudományos titkára készítette.

Az Intézet három megyére kiterjedő hatáskörrel Szegeden lenne elhelyezve, és igazgatójául Antalffy Györgyöt jelölte. A tanulmány 1974. nov. 15. keltezéssel elkészült, majd a SZAB mindezt 1974. november 29-én megvitatta, és Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1975. január 6-i keltezéssel megküldte Komócsin Mihály megyei, valamint Török József városi PB titkároknak.

A SZAB állásfoglalása az országos kutató hálózat fejlesztésével kapcsolatos anyagról

A SZAB 1974. nov. 19. ülésén megtárgyalta a címben foglalt anyagot.

Az MTA Központi Hivatalának főosztályai elkészítették a kutatóhálózat középtávú (1980-ig szóló) és távlati (1990-ig) szóló fejlesztési koncepcióját.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök ismertette a fejlesztési koncepciót, hogy a vitában érdemi megállapítások születhessenek.

A vita eredményét az elnök összefoglalva terjesztette a főhatóság elé. Mindez „Feljegyzés” formájában található az 1974. november 29-én tartott ülés anyagában az iratrendezők 1974. évi anyagában,

Pályamunkák díjazása, 1974

Ugyanezen iratanyag 2. oldalán olvasható, mint ugyanazon ülés tárgysorozatának 2. pontjaként, hogy 1974-ben beérkezett pályamunkák száma 31; ebből a Környezetvédelmi és Urbanisztikai szakbizottság által kiírt pályatételre 20 középiskolai pályázat érkezett. A díjazásra fordítható összeg 20.000 Ft. A

mellékletekből kiderül, hogy valójában 23.000 Ft-ot osztottak szét. A középiskolásoknak 7 db 500 Ft, 5 db 300 forintos, 8 db 200 Ft-os díjat adtak ki.

Németh S. Katalin könyvtári munkatárs, Budapest	2200.- Ft
Dr. Tanács Lajos középisk. tanár	1000.- Ft
Bogány Mihály okl. fizikus	1500.- Ft
Rau Éva–Kiss Gabriella egyetemi hallgatók	1000.- Ft
Pohl Margit főisk. hallgató	700.- Ft
Dr. Dudás Béla–dr. Kovács Zoltán Szeged Városi Tanács Egészségügyi Osztály	2000.- Ft
Dr. Koszó Ferencné okl. vegyész	1000.- Ft
Dr. Aczél Attila okl. vegyész	1000.- Ft
Dr. Magyar Levente főisk. adjunktus	1500.- Ft
Borosné Szegedi Judit–Varsányiné Tóth Judit Nagyalföldi Kőolaj Kut. és Feltáró Üzem	2000.- Ft
Mucsi Mihály geológus, Nagyalföldi Kőolaj Kut. és Feltáró Üzem	1500.- Ft

Középiskolás kategória

Radnóti Gimn. tanulói	
Palotai Gabriella–Veszeloovszky Zsuzsa	500.- Ft
Palotai Gabriella–Veszeloovszky Zsuzsa	300.- Ft
Andó Ágota	500.- Ft
Gaál Enikő	500.- Ft
Bárcezi Tamás–Mathiász Tivadar	500.- Ft
Czakó Mihály	500.- Ft
Székely László	500.- Ft
Mészáros Zsuzsa	300.- Ft
Szegszárdi Emese	300.- Ft
Busa Mária	200.- Ft
Balogh Éva–Hévízi Gyöngyi	200.- Ft
Tápai Mária	200.- Ft
Szabó Mária	200.- Ft
Tóth Edit	200.- Ft
Bánsági Éva–Sebők Ilona	200.- Ft

Kiss Ferenc Erdészeti és Növénytermesztő Szakközépiskola:	
Szabó Imre	300.- Ft
Szabó Imre	200.- Ft
Szabó Imre	200.- Ft
Varga László	500.- Ft
Jutalomra kifizetett összeg mindösszesen	23.000.- Ft

1974. évben jelenik meg a középiskolásoknak kiírt pályázatok nyomán megszületett munkák sora.

Budó Ágoston munkásságának köszönhetően a szegedi kísérlet bevált, mert annak példájára 1969-ben létrejött a Pécsi Akadémiai Bizottság (PAB), majd 1972-ben a Veszprémi (VAB) területi bizottság.

1974-es irattár: Szegeden 1974. november 27-én Nguyen The Quang vietnami aspiráns kandidátusi védése (Dugonics tér 13). Aspiráns vezető: Hevesi Imre tud. kand. Stenciles sokszorosítás. Iktatószám nélkül.

SZAB 1974.,. nov. 29-i üléséről készült följegyzésen jelen voltak között Csákány Béla (1932-) és Kemenes Béla mint tudományos titkárok szerepelnek.

1974-ben felmérés tervezet készült arról, hogy kik, milyen tudományos minősítéssel rendelkeznek, ki milyen funkciót, tisztséget (tisztségeket) visel a tudományos életben (pl. bizottsági, szerkesztőbizottsági, egyesületi, stb.) tagság. Az eredményre vonatkozó felmérés eredményét nem találtuk az irattárban.

Hajdu Péter lemondott a SZAB I. Társadalomtudományi Szakbizottság elnökségéről. Ok: 1974. július 1. hatállyal áthelyezték Bp.-re a MTA Nyelvtudományi Intézethez. Utódjának javasolja Szádeczky-Kardoss Samut. A levél kelte 1974. október 7.

Hajdu Péter 1974. febr. 19-én kelt levelében javasolt bizonyos jutalmakat és költségeket. Ebből a fölterjesztésből kiderül, hogy 1974-ben a SZAB I. sz.

Társadalomtudományi Szakbizottságnak a következő munkabizottságai vannak:

- Nyelv- és irodalomtudományi mb
- Történettudományi és Filozófiai mb
- Neveléstudományi mb
- Muzeológiai mb

A fölterjesztésben szerepel:
Szegedi Őstörténeti Munkaközösség

Az 1975. év eseményei

A megyei pártbizottság fölkérésére 1975-től a SZAB bekapcsolódott a több évre szóló, regionális komplex társadalomtudományi kutatási témák előkészítésébe. Főtéma vezetője Antalfy György, titkár Papp Ignác .

1975-ben megtervezett két nagy volumenű, déalföldi, regionális kutatási téma 1976-ban indult. Ezzel lépett túl a SZAB Csongrád megye határain a Dél-Alföld, Bács-Kiskun és Békés irányába.

SZAB személyi állománya 1975-ben

Az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztálya telexben kérte a Szegedi Akadémiai Központ alkalmazottjai béradatainak közlését, melyet 1975. január 15-én ugyancsak telexben megküldtek. Ezek szerint főfoglalkozású dolgozók illetménye:

Barbacs Attila gazdasági előadó	havi	3100.- Ft
Barabás Béláné igazgatási főelőadó		3150.-
Marton Istvánné hiv. segéd		1700.-
Tanács Vincéné hiv. segéd		1700.-
Wagner Jenőné hiv. segéd		1650.-
Szalma Mihály 12 órás portás		2250.-
Tanács Lászlóné 12 órás portás		2000.-
Baráti Pál gépkocsivezető		2200.-

Időszaki főfoglalkozású dolgozó:

Bázsa István nyugdíjas fűtő 1260 óra/12 Ft
évi bére 15120.- Ft

Részfoglalkozású dolgozók:

Padala Pálné JATE gazd. vezető havi 600.- Ft
Berta Lajos nyugdíjas fűtő 1260 óra/12 Ft 15120.- Ft

1975. január 10-én kötött munkaszerződés szerint a tudományos titkárok:
Kemenes Béla és Huhn András (1947–1985).

Költségvetés 1975

Az 1975. évi komplex kutatásokat az MTA Elnöksége 104.520.- Ft-al támogatja.

A komplex témák költség felosztása 1975. évre

Témák	Bérjellegű kiadás	Egyéb	Összesen Ft
<hr/>			
Hidrobiológiai és hidrogeológiai komplex téma			
1. altéma:			
(Balogh Kálmán prof.)	23.520.- Ft	13.000.- Ft	36.520
2. altéma			
(Megyeri János prof.)	8.000.- Ft	7.000.- Ft	15.000
Társadalomtudományi komplex téma:			
(Antalfy György prof.)	8000 Ft	45.000 Ft	53.000 Ft
Összesen	39.520	65.000	104.520

A Dél-Alföldkutató Tudományos Intézettel kapcsolatban Köpeczi Béla főtitkár 1975. április 8-án a korábbi fölterjesztéssel kapcsolatban még további információkat kért.

Földes Péter főosztályvezetőtől 1975. május 6-án érkezett, Szőkefalvi-Nagy Bélához intézett levélből kiderült, hogy az MTA főtitkára, Köpeczi Béla a 26.221/1975 sz. alatt kiadott leiratában takarékosági mozgalmat kezdemé-

nyezett. A SZAB elnöksége is kidolgozott egy takarékosági tervet, melyet a jelzett levélben Földes Péter főosztályvezető jóváhagyott.

Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet, 1975

1975. június 4. keltezéssel előterjesztés készült a tárgyban az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztály, valamint a Szegedi Akadémiai Bizottság aláírással. Az előterjesztést a SZAB 1975. június 11-én megtárgyalta.

1975. július 4. keltezéssel, szigorúan bizalmas jelzéssel 25 példányban Tájékoztató anyag készült. Ezt már a Propaganda és Művelődési Osztály egyedül adta ki.

Az 1. sz. mellékletben közreadta a Dél–Alföld kutatás témáit, amely az 1973-as kataszter alapján készült. Ezen kívül a konkrét kutatási feladatot az egyes tanszékekre és intézményekre bontva mutatják be.

Ebben az anyagban csak az a talányos, hogy miért szigorúan bizalmas, magyarul titkos ez az anyag?

Ugyanezen a helyen található már az MSZMP Csongrád megyei VB állásfoglalása a Dél–Alföldkutató helyzetéről. A VB állást foglalt és támogatja a Dél–Alföldre vonatkozó kutatás megszervezését és azok koordinálását. Egyben kéri az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályát, az MTA főtitkárát, az Oktatási Minisztert, hogy előterjesztésüket vizsgálják meg, és egyetértésük esetén támogassák az MSZMP Csongrád megyei VB előterjesztését.

A SZAB 1975. december 3-án tartott vezetőségi ülésén Szőkefalvi-Nagy Béla elnök (lásd jkv. 3. oldal) tájékoztatta a vezetőséget Köpeczi Béla főtitkár levele (1975. április 8.) alapján, mely szerint a Dél–Alföldkutató Tudományos Intézet létrehozása pillanatnyilag nem oldható meg, csak később realizálható. Egyben közölte, hogy az Akadémia célhittel jelleggel anyagi támogatást tud adni a társadalomtudományi kutatásokra. Egyelőre három téma van olyan megalapozott tervezési állapotban, hogy azok kutatása a SZAB javaslatára az 1976. évben megkezdődhet. Ezek a témák a következők:

1. A falusi települések átalakulása a Dél–Alföldön és a folyamat gazdasági, társadalmi és természeti földrajzi összefüggéseinek feltárása.
2. A nemzetiségi kérdés a Dél–Alföldön.

3. A délföldi népszokások és hiedelmek felmérése és tudományos vizsgálata.

Az 1. sz. téma tervezése a legmegalapozottabb és legkidolgozottabb, ezért ennek kutatása 1976. januártól megkezdődhet. Vezetője Krajkó Gyula egyetemi tanár.

Ezzel kapcsolatban az MTA elnöke 1976. évtől kezdődően a SZAB költségvetés terhére 2 állandó főfoglalkozású státuszt engedélyezett (Hiv. szám: MTA Tud. Testületi Titkársága 566/7/75/2; Ügyiratszám: SZAB-43/1975; 1975. dec. 31.). Az egyik állásra Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 932 kulcsszámú főelőadó I. besorolásban Sipos Gézániét (az MSZMP Szeged Városi Bizottság titkárnak felesége) 3500.- Ft alapfizetéssel alkalmazta.

1975. október 1. dátummal a tudományos titkárok szerződésén Huhn András helyett Molnár Béla (1934–) egy. docens (JATE Földtani és Őslénytani Tanszék) neve szerepel Kemenes Béla mellett.

Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök felkérte Dénes Géza akadémikust a SZAB Biológiai Szakbizottság elnöki teendőinek ellátására (Garay helyett!). Egyben közölte, hogy a SZAB Biológiai Szakbizottsága kibővült Faludiné Dániel Ágnes, a biológiai tudományok doktora és Fehér Ottó egyetemi tanár személyével.

Dr. Megyeri János főiskolai tanár levélben értesítette Szőkefalvi-Nagy Béla elnököt, hogy az Oktatási Miniszter Megyeri János munkaviszonyát 1975. december 31-el megszünteti, ezért a SZAB-ban viselt támasztó megbízásáról kénytelen lemondani.

1975 december 28-án Szőkefalvi-Nagy Béla elnök megküldte dr. Tóth Károlynak, a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatójának a SZAB és a Nemzeti Park között kötendő együttműködési megállapodás tervezetét.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1975. december 3-i ülésén bejelentette, hogy az MTA a Szociológiai Csoport részére új álláshelyeket adott, elhelyezésükről a SZAB-nak kell gondoskodni. Ezért kéri Ketskemény Istvánt, a vezetése alatt álló Lumineszcencia és Félvezető Kutató Csoport vezetőjét, hogy a Kutató Csoport SZAB 203-as számú szobáját 1976. január 15-ig a szociológusoknak átadni szíveskedjék.

Pályamunkák elbírálása, 1975

A felnőtt pályázók munkájának jutalmazása:

Dr. Dudás Béla–dr. Kovács Zoltán Szeged megyei-városi Tanács VB Eü. Osztály	1800.- Ft
Dr. Viski Sándor–dr. Kovács Zoltán Csongrád megyei Tanács, Eü. Osztály	1800.- Ft
Dr. Csizmazia György középisk. tanár	1500.- Ft
Szabó László okl. matematikus	2000.- Ft
Császár Lajos egy. hallgató	1000.- Ft
Varga János egy. hallgató	800.- Ft
Dr. Somlai Csaba okl. vegyész	800.- Ft
Dr. Gera Lajos okl. vegyész	2000.- Ft
Cseh Éva és dr. Aczél Attila okl. vegyész	800.- Ft
Lele József nyugdíjas tanár	1000.- Ft
<u>Bellus Ibolya tanár</u>	<u>1800.- Ft</u>
Összesen:	15.300.- Ft

Középiskolások jutalmazása:

Horváth Mihály Gimnázium, Szentes: Homoki Nagy Zsuzsa	500.- Ft
Ságvári Endre Gimnázium, Szeged Kemény Eszter–Madarász Éva	800.- Ft
Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged: Balázsfi József	200.- Ft
Dobcsányi Eszter	200.- Ft
Balogh Éva–Hévízi Gyöngyi	300.- Ft
Wagner Emese	200.- Ft
Simon Marianna	200.- Ft
Tápai Mária–Pintér Ágnes	300.- Ft
Nagyszöllősi Béla	500.- Ft
Erdei Gizella	500.- Ft
Gárgyán Ildikó	500.- Ft
<u>Veszeloovszky Zsuzsanna</u>	<u>500.- Ft</u>
Összesen::	4700.- Ft

Meghívó

A Magyar Tudományos Akadémia főtitkára 1975. október 17-én meglátogatja az MTA szegedi kutató csoportjait. Látogatása során a SZAB dísztermében 10 órakor tartandó összejövetel keretében Márta Ferenc főtitkár elvtárs méltatja Kalmár László akadémikus végzett munkáját, és átadja Kalmár akadémikusnak a Matematikai Logikai és Automataelméleti Tanszéki Kutató Csoport vezetői megbízása alóli felmentését és Gécseg Ferencnek, a matematikai tudományok kandidátusának a Kutató Csoport vezetésére vonatkozó megbízást.

Az összejövetelre ezennel tisztelettel meghívom.

Dr. Ketskemény István
a fizikai tudományok doktora
az MTA Természettudományi I. Főosztály
Szegedi Kutatóhelyei kijelölt vezetője

1976. év eseményei

Ebben az évben tovább növekedett a vidéki bizottságok száma:

Szeged	1961-ben alakult,
Pécs	1969-ben alakult,
Veszprém	1972-ben alakult,
Debrecen	1976-ban alakult.

Az MTA elnöke 1976. évtől kezdődően a SZAB költségvetés terhére kettő állandó főfoglalkozású statust engedélyezett. Ebből egyet a SZAB elnöke Sipos Gézané alkalmazásával betöltött, a másik állás terhére két részfoglalkozású, szerződéses munkatársat alkalmazott a SZAB, mégpedig Mészáros Rezső és Vastagh Pál egyetemi tanársegédek.

Az 1976. évi költségvetés az alábbiak szerint alakult:

A SZAB 1976. évi költségvetése	342.500.- Ft, ebből
személyi kiadásra (01 rovat)	140.500.- Ft
egyéb kiadásokra (02-05 rovat)	202.000.- Ft

A SZAB a két komplex téma kidolgozására 115.000.- Ft-ot fordít az alábbi felosztásban: bérjellegű kiadások 46.100.- Ft, egyéb kiadás 59.400.- Ft, a 02/5 rovaton 10.000.- Ft. Felelősök: Molnár Béla docens (Hidrogeológiai és hidrobiológiai komplex téma, 1. altéma), Megyeri János főiskolai tanár (2. sz. altéma); társadalomtudományi komplex téma: (témavezető: Antalffy György, altéma vezető Nagy László és Csejtei Dezső).

További költségek:

1. SZAB tud. titkárai tiszteletdíja	36.000 Ft
2. Részfoglalkozásuk díja	7.200 Ft
3. Pályázatok díjazása	20.000 Ft
4. SZAB szakbizottságainak és kisebb téma támogatásra	63.800 Ft

A 4. pont az alábbi bontásban:

	Bérjellegű kiadás	Egyéb kiadás	02/5	Összesen
1. altéma (témavezető: Társadalomtud. I. téma (témavez.: Sz.-Kardoss Samu egyet. tanár Környezetvédelmi és urbaniszt. szakbiz. (vezető: Horváth Imre egyetemi tanár	7.200	22.000		29.200 Ft
Kémiai szakbiz. (vezető: Fejes Pál egyet. tanár	-	10.000		10.000 Ft
Orvostud. szakbiz. (vezető Tóth Károly egyet. tanár	-	13.600		13.600 Ft
Gallé László kutatásaira	-	2.500		2.500 Ft
Összesen:	7.200	54.600	2.000	63.800 Ft

Az 1-4 pontok alatt jelölt összegek együttesen	127.000 Ft
<u>Komplex témákra</u>	<u>115.500 Ft</u>
Mindösszesen:	242.500 Ft

A SZAB célhitelekérelme külön felterjesztésre:

1. Kiskunsági Nemzeti Park természettudományos
feldolgozására 150.000.- Ft,
2. A Dél-Alföld társadalomtudományi kutatására 350.000.- Ft.

1976. január 13-án: Tóth Károly, a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatója szerződést írt alá a SZAB-al.

Miről ír a Tájékoztató az 1976. évben?

A SZAB 1976. évi Tájékoztató 1976. augusztusi számában közli a Szegeden működő új akadémiai rendes (Farkas Gábor, Kovács István, Tandori Károly) és levelező tagok (Grasselly Gyula és Petri Gábor) életrajzát (1-6 oldal).

A 7-16 oldalon aláírás nélkül tanulmány jelent meg a SZAB tevékenysége az MSZMP tudománypolitikai irányelveinek tükrében címmel.

Mivel a Tájékoztató anyagának elkészítése a tudományos titkárok, ez idő szerint Kemenes Béla és Molnár Béla feladata, nagy valószínűséggel Kemenes Béla készítette.

Úgy tűnik, hogy némi identitás zavar van még mindig a SZAB szerepét és helyzetét illetően, de ugyanez tapasztalható a SZAB szerepét illetően a nagyközönség, sőt magas rangú vezetők részéről is.

Bevezetőben a SZAB feladatait írja le a közlemény, majd hangsúlyozza, hogy a SZAB nem tudományos kutató intézet (jóllehet költségvetésileg ilyenként van kezelve), ebből következik, hogy tevékenységét nem lehet a felsőoktatási intézmények vagy kutatóintézetek tevékenységével összevetni.

A SZAB célkitűzései alapján törekedik kutatási témák (elsősorban ún. komplex témák) szerény támogatására, inspirálta nagyobb tanulmányok (Mártély-Sasér-Tájvédelmi körzet társadalmi hasznosításának biológiai és természeti földrajzi alapjai, valamint A szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók életmódjának legfontosabb általános és sajátos elemei) elkészítését.

A SZAB kezdeményezésére 1976. évben két kiemelt és célhittel támogatott társadalomtudományi téma (1. A falusi települések átalakulása a Dél-Alföldön, és a folyamat gazdasági, társadalmi és természeti földrajzi összefüggéseinek feltárása, 2. A nemzetiségi kérdés a Dél-Alföldön) vizsgálata indult. A SZAB további speciálisan dél-alföldi téma indult a szakbizottságok keretén belül (a csongrádi vízlépcső; búza, paprika, paradicsompaprika és a paradicsom termelés kérdései; az öngyilkosság kérdése a Dél-Alföldön, etc.).

A SZAB feladat még tudományos konferenciák szervezése, kapcsolatok kiépítése intézményekkel, szervezetekkel, azok tájékoztatása, elkérésre állásfoglalások készítése, regionális tudományos tevékenységek összehangolása, pályázatok meghirdetés és azok szerény támogatása.

Nem teljesen tisztázott a SZAB és az egyes oktatási intézmények kapcsolata, a regionális jelleg tartalma, az információ áramlás hiánya. Az utóbbit némileg enyhíti a negyedévi SZAB Tájékoztatók kiadása, melyek alapján a SZAB megmutatja önmagát a régió tudományos közvéleménye előtt.

Az MTA Szegedi Központjának épületében dolgozók névsora (1976. március 26. állapot)

A SZAB Székház igénybe vételét jellemzi az ott dolgozók létszáma. A névsort összeállította Barbacsy Attila .

I. Az MTA Szegedi Akadémiai Központ dolgozói

1. Barabás Béláné	7. Sipos Gézáné
2. Baráti Pál	8. Szalma Mihály
3. Barbacsy Attila	9. Tanács Lászlóné
4. Bázsa István	10. Tanács Vincéné
5. Berta Lajos	11. Wágner Jenőné
6. Márton Istvánné	

II. A Kísérleti Fizikai Intézet dolgozói.

1. Andó Józsefné	3. Bor Pálné
2. Benkő Attila	4. Debreceni Anikó

5. Dóra Ferenc	12.Dr. Német Béla
6. Gogolák Zoltán	13.Dr. Pintér Ferenc
7. Dr. Hevesi Imre	14.Dr. Süli Árpád
8. Iványi Zoltánné	15.Dr. Szanka Károly
9. Dr. Koós Margit	16.Dr. Szörényi Tamás
10.Dr. Mihajlovits Lehel	17.Dr. Török Miklós
11.Dr. Nánay László	18.Dr. Varjú Károlyné

III. Szociológiai Kutató Csoport

1. Gábor Kálmán	3. Dr. Vágvölgyi András
2. Dr. Hantos Zoltánné	

IV. Matematikai Kutatócsoport dolgozói

1. Prof. T. Ando	21.Kassai Károly
2. Ábrándi Tamás	22.Kérchi László
3. Bereczki Ilona	23.Kindl Istvánné
4. Boldvai István	24.Kolozsvári Júlia
5. Dévényi Károly	25.Komlósi Sándor
6. Dr. Durszt Endre	26.Dr. Klukovits Lajos
7. Dombi József	27.Dr. Legendi Tamás
8. Ésik Zoltán	28.Lovas Katalin
9. Ferenci Ferenc	29.Dr. Makay Árpád
10.Dr. Fodor Géza	30.Dr. Móricz Ferenc
11.Dr. Folbert Györgyné	31.Muszka Dánielné
12.Dr. Gécseg Ferenc	32.Nagy Eleménné Schaáb
Margit
13.Gosztonyi László	33.Ördög Ágnes
14.Gyimothy Tibor	34.Dr. Pávó Imre
15.Hajdu István	35.Dr. Pollák György
16.Dr. Hantos Zoltán	36.Rácz Éva
17.Horváth Gyula	37.Simon Endre
18.Dr. Huhn András	38.Dr. Székely Sándor
19.Dr. Kalmár László	39.Dr. Szücs József
20.Dr. Kalmár Lászlóné	

40. Tóth Péter
41. Dr. Ürmösné Dombovári
Zsuzsa

42. Varga Antal
43. Virágh János

Az épületben dolgozik összesen 97 fő.

Célhitel engedélyezés a SZAB és a Kiskunsági Nemzeti Park közötti együttműködésre: Láng István MTA főtitkárhelyettes 1976-ra 150.000.- Ft kutatási célhitelt hagyott jóvá a Kiskunsági Nemzeti Park szikes tavainak komplex feldolgozására az alábbi bontásban:

1. Határozott időre alkalmazott munkások technikusok munkabére	78.000 Ft
2. Kiszállási díjak	15.000 Ft
3. Dologi kiadások	57.000 Ft
Összesen:	150.000 Ft

Fölterjesztés Márta Ferenc MTA főtitkárnak két társadalomtudományi téma céltámogatása ügyében

Mivel Köpeczi Béla főtitkár 1975. április 29-én kelt levele szerint a szegedi székhelyű Dél-Alföldkutató Intézet fölállítása szükségyszerű, de megvalósítása pillanatnyilag nem realizálható, Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök két társadalomtudományi téma céltámogatását kéri (1976. december 17.). A témák a következők:

1. A falusi települések átalakulása a Dél-Alföldön és a folyamat gazdasági, társadalmi és természeti földrajzi összefüggéseinek feltárása.
2. A nemzetiségi kérdés a Dél-Alföldön.

Az MTA az 1. szám alatt jelzett témára az 1976. évre szólóan 130.000.-Ft, a 2. sz. alatt jelzett témára 1976. évre 200.000.- Ft-ot, továbbá az 1975. november 21-i leirat szerint a munkák szervezési és adminisztratív megindításához további 100.000.- Ft-ot biztosított. Egyben közölte, hogy a támogatást az 1977-80. közötti időszakra biztosítja.

A fentiekre való figyelemmel a SZAB két újabb témát terjeszt föl:

1. Délalföldi népszokások és hiedelmek felmérése és tudományos vizsgálata, melynek költségvonzata 1977-től kezdődően 5 évre 600.000.- Ft;

2. Szeged története, melynek ugyancsak 5 évre tervezett költségvonzata 521.000.- Ft.

A fölterjesztéshez a SZAB elnöke részletes munkatervet és költségvetést csatolt.

1977. év eseményei

Az MTA terv- és Pénzügyi Főosztálya levélben (1977. január 6.) értesítette Barabás Bélánét, a Szegedi Akadémiai Központ gazdasági vezetőjét (eddig a Barbacsy volt a gazdasági vezető), hogy mivel e munkakör ellátásához közép-fokú politikai végzettség szükséges, a címzett pedig ilyenrel nem rendelkezik, ezért tanulmányai megkezdéséhez – marxizmus-leninizmus esti egyetemen – a szükséges lépéseket megtenni szíveskedjék.

Az MTA 1970. évi átszervezését követően a SZAK önálló költségvetési hellyé alakult, a JATE a SZAK költségvetését továbbiakban nem szerepelteti, ezért mindazokat a ténykedéseket, amelyeket eddig kezelte, a SZAB-nak átadja. Erről az átadásról 1977. január 10-én jegyzőkönyv készült. Aláírók: Dr. Budai K. János pü. oszt. vezető, Kollár Istvánné főelőadó és Barabás Béláné főelőadó.

1977. január 17-én Szőkefalvi-Nagy Béla elnök határozott hangú levélben fordult Márta Ferenc főtitkárhoz, hivatkozással arra, hogy 1977. január 1-től új gazdálkodási rend lépett életbe, és a JATE által kezelt SZAB-ra vonatkozó gazdasági ügyek intézését a SZAB saját kezelésébe vette, kéri egy 2103 kulcs-számú gazdasági ügyintézői státus létesítését a SZAK eddigi létszáma mellé.

1977. február 17. Tudományos együttműködési megállapodás jött létre a SZAB és Szeged megyei-városi Tanács között.

Az 1977. évi 1. számú Tájékoztató az alábbiakkal foglalkozott:

1. Beszámoló a SZAB és a SZAB Vezetőségének márciusi üléséről.
2. Beszámoló az Urbanisztikai Munkabizottság ankétjáról.
3. Beszámoló a társadalomtudományi komplex témákról.
4. Pályázati felhívás.

A SZAB és a SZAB Vezetősége elsőként foglalkozott a pályázati rendszer korszerűsítésével. Mivel egyre növekszik a pályázatok száma, továbbá azok

témaválasztása erősen heterogén, ezért a Vezetőség javasolja ún. központi pályatételek meghirdetését, melyekre a szakbizottságok tegyenek javaslatot. Ezek a témák esetleg több éven át ívelő munkát jelentenek. Az elfogadott pályatételeket a három megye (Bács, Békés, Csongrád) napilapjaiban tegyék közzé. Ez később gyakorlattá vált.

A korszerűsítés keretében tudományos minősítéssel rendelkezők nem pályázhatnak.

Középiskolai tanárok részére külön pályatételeket kell kiírni, és ugyancsak külön csoportban szereplnének a középiskolás diákok számára kiírt pályatételek.

A SZAB ülés foglalkozott, amint az év elején szokásos, a költségvetés felosztásával.

A SZAB 1977. évi költségvetése 372.300.- Ft.

Ez az összeg magába foglalja az addig szokásos komplex témákra, pályázatokra, kisebb összegű támogatásokra szánt összegzen felül a társadalomtudományi kutatásokra szervezett Dél-Alföld kutatások céljellegű támogatási összegét is. Ezért ugrott meg hirtelen a SZAB címre az MTA elnöksége által kiutalt támogatási összeg.

A komplex témák beszámolóí

A SZAB vezetés határozata értelmében a komplex témák beszámolóí közül a társadalomtudományi komplex téma felügyeletét a Jog- és Gazdaságtudományi Szakbizottság, a Hidrogeológiai komplex témáét a Földtudományi Szakbizottság lássa el.

A SZAB javasolja tovább, hogy a komplex témákban érdekelt személyek évenként készítsenek beszámolót a munkájukról, melyet referensi értékelés alapján a SZAB vitasson meg.

Az elnöki bejelentés során Szőkefalvi-Nagy Béla elnök tájékoztatta a SZAB plénumát a pályázati rendszer módosításáról, továbbá a SZAB és a Kiskunsági Nemzeti Park együttműködésében készített komplex kutatások eredményéről.

1977. február 2-án Szőkefalvi-Nagy Béla elnök levélben fordult Leindler László (1935–) JATE tudományos rektorhelyetteséhez, hogy engedélyezze Mészáros Rezső (1942–) egyetemi adjunktus és Vastagh Pál (1946–) egyetemi tanársegéd részvételét a SZAB Dél-Alföld kutatási program keretében. Nevezettek programszervező titkárokként kívánják alkalmazni. Megjegyezzük, ez a pozíció különbözik a SZAB tudományos titkárainak munkakörétől, mivel az utóbbi beosztást ugyanebben az időpontban Molnár Béla és Kemenes Béla docensek töltik be.

A SZAB Urbanizációs Munkabizottsága 1976. december 10-én ankétot szervezett, melyet a Tájékoztató részletesen ismertett.

Ugyancsak részletes ismertetést közölt a két társadalomkutatási komplex téma 1976-ban elért eredményeiről.

A SZAB Tájékoztató 1977/2. számának kéziratát Szőkefalvi-Nagy elnök 1977. december 3-án küldte nyomdába. Ez a szám részletesen beszámolt a SZAB Szakbizottságainak 1977 I. félévének tevékenységéről. Ugyancsak ez a szám adott hírt a SZAB Földtudományi Szakbizottságának 1977. május 27-én tartott ankétjáról, és kivonatossan közölte Szederkényi Tibor docens, kandidátus bevezető előadását.

A SZAB 1977/3-4 Tájékoztatója tartalmából:

1. A SZAB 1977. november 25-én tartott ülése foglalkozott a pályázatok elbírálásával. Előadó: Kemenes Béla ;
2. beszámoló a társadalomtudományi ankétról. Előadó: Kemenes Béla ;
3. Gelei József professzor tudományos munkásságának méltatása. Előadó: Dénes Géza akadémikus.

A Kemenes Béla tudományos titkár bevezetőként a társadalomtudományi témában 1961–1975 közötti kutatásokról adott összefoglalót. 1976-ban kezdődött meg egy új társadalomtudományi komplex téma, melynek összefoglaló elnevezése: „A falú és a tanya társadalmának jellegzetességei Csongrád megyében.” Ennek a fő célkitűzései az 5. oldalon olvashatók, a témacsoportnak 1977-ben elért eredményeiről ankétot adtak számot. A Tájékoztató 7-16 oldalán rövid összefoglalót közölt az ankétot elhangzott előadásokról. Ezek az alábbiak voltak:

Belényi Gyula (JATE Tud. Szoc. Tanszék): A szegedi tanyavidék helyzete és továbbfejlődésének perspektívái 1949-ben.

Várnay Ernő (JATE Politikai Gazdaságtan Tanszék): A tanyai gazdálkodás a mezőgazdaság szocialista átalakulásának folyamatában.

Feleky Gábor (JATE Filozófia Tanszék): Csongrád megye külterületein élők művelődési viszonyai.

Gábor Kálmán (JATE Filozófia Tanszék): Előfeltevések a Dél–Alföld régió falvainak tipizálásához.

A 17-19 lapokon Horváth Dezső összefoglaló tudósítást adott a Délmagyarország c. lapban. A Tájékoztató ezt is közölte.

A Tájékoztató 1977/3–4. 20–24. lap: A SZAB Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottsága 1977. április 27-én ankétot szervezett Szeged város közlekedés fejlesztésének tervéről. Előadók voltak: Tölgyesi Béla, Szeged megyei város Építési és Közlekedési Osztály vezetője; Balló Zoltán közlekedési főmérnök, Gazdag László közlekedési csoportvezető, Dankó János előadó. A vitát Zalányi Sámuel egyetemi tanár vezette.

Gelei József professzor tudományos munkásságának méltatása jelent meg a Tájékoztató 1977/3–4. 24–26. lapján. Ez abból az alkalomból készült, hogy a Biológiai Szakbizottság kezdeményezésére Szemere György és Dénes Géza részéről javaslat indult Gelei József emlékezetét a Pantheonban megörökítendő szobor elhelyezéséről. Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1978. január 19-én levélben fordult a javaslattal Papp Gyula, Szeged megyei-városi Tanács VB elnökéhez, aki 1978. május 30-án válaszolt. A városnak az a véleménye alakult ki, hogy alkalmasabb lenne, ha Gelei József emlékezetét a SZOTE Orvosi Biológiai Intézetben emléktábla örökítené meg. Ez meg is történt.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök írásos Tájékoztatót küldött a megyei pártbizottság osztályvezetőjének, Végh Gyulának „A társadalomtudományi kutató munka megyei fejlesztésének helyzete és feladatai” című anyaghoz. (1977. december 19.)

1978. év eseményei

Gerencsér Emilné részére (MTA Tudományos Testületi Bizottsága) Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök az 1978-as évről (1979. március 30-i keltezéssel) az Akadémia 1979-es közgyűlésének anyagához tájékoztatást adott. Ebben az alábbi fontosabb mozzanatokat emelte ki.

1. Folytatódott a SZAB által kezdeményezett Dél–Alföld céltámogatott kutatási program végrehajtása az (A) Falusi települések átalakulása a Dél–Alföldön, és (B) A nemzetiségi kérdés a Dél–Alföldön. Ez utóbbi téma 1977-ben lezárult és várhatóan 1978-ban új téma indul „Dél–alföldi népszokások és hiedelmek” címmel, ugyancsak akadémiai céltámogatással.
2. A Szeged Városi Tanács és a SZAB között 1977-ben kötött megállapodás értelmében a városklimatológiai és városbiológiai kutatás 1978-ban tovább folytatódott.
3. A SZAB szak- és munkabizottságai éves terveiknek megfelelően folytatják az olyan fontos regionális kutatási témákat, mint a Duna-Tisza-csatorna és a csongrádi vízlépcső várható kihatásai; a búza, a paradicsompaprika és a paradicsom termelésének kérdései; természetvédelmi-környezetvédelmi jogszabálytervezet megvitatása; az öngyilkosság problematikája a Dél–Alföldön, stb.
4. Két ankét került megrendezésre: (A) az ifjúság kutatás és (B) társadalomkutatás időszerű kérdései tárgykörben.
5. Két felmérés készült: (A) Csongrád megye területén működő, tudományos fokozattal rendelkező dolgozók tudománypolitikai tevékenységének felmérése, (B) a megyében folyó társadalomtudományi kutatás felmérése.
6. A SZAB lehetőségeinek megfelelően törekedett az egyes kutatóhelyek tevékenységének összehangolására, a kölcsönös tájékoztatásra.
7. A szakbizottságok írásban is beszámoltak a munkájukról Kiemelendően tartjuk a Matematikai és Fizikai Szakbizottság közreműködésével megrendezett Lumineszcencia Nyári Iskolát több mint 100 fő részvételével; a Kémiai Szakbizottság közreműködött a Zeolit Szimpózium megszervezésében. A Földtudományi Szakbizottság a Magyarhoni Földtani Társasággal együttműködve megrendezte a metamorf kőzetek nomenklatúrájával foglalkozó ankétot; a Mezőgazdasági Szakbizottság öt ankétot szervezett az 1978-as év folyamán; az Orvostudományi Szakbizottság 158 tudományos előadást szervezett 1978 folyamán, stb.

A pályadíj ügy

1978. január 23-i keltezéssel Szentágothai János MTA elnök levelet küldött a SZAB elnökének. Ebben a következőket közölte.

Az MTA Vezetői Értekezlete 1977. december 6-án megtárgyalta az akadémiai pályadíjkeret jövőbeni felhasználásának tervezetét. A tárgyalás eredményeként az alábbi elhatározás született:

1. Az Akadémia pályatételeket ír ki olyan témákra, amelyek nem kapcsolódnak az OTTKT-hoz. A beküldés határideje 12 hónap. Jutalmazásra osztályonként 10.000.- Ft, 10 osztályra számítva összesen 100.000.- Ft használható fel.
2. A vidéki akadémiai bizottságok által kiírt pályázatokra összesen 8.000.- Ft használható fel, melyet a Tudományos Testületi Bizottság oszt fel az egyes bizottságok között.
3. Az Akadémia vidéki bizottságaihoz rendszeresen érkeznek kérelmek a külső szervek részéről, hogy a számukra érdekes témákban pályadíjakat tűznének ki, melynek elbírálásában a bizottságok segítséget nyújtanának, és a pályázathoz szükséges (felajánlott) összeget a külső szerv biztosítja. Erre a célra a Pénzügyminisztérium összesen évi 400.000.- Ft-t engedélyez, amelyet a külső szervek addig használhatnak fel, amennyit a külső szervek ebből ténylegesen kiosztanak.

1978. február 7-én kelt újabb elnöki levélben Szentágothai János elnök a következőket hozta Szökefalvi-Nagy Béla elnök tudomására.

1. Az Akadémia a rendelkezésre álló pályadíj terhére, a vidéki akadémiai bizottságok által meghirdetett pályázatok díjazására évi 20.000.- Ft használható fel.
2. A pályadíj keret nem szerepel a bizottság költségvetésében, erről külön történik intézkedés.
3. A bizottságok által meghirdetett témák jegyzékét február 28-ig az MTA elnökének kell felküldeni.
4. A pályadíj összege maximum 5.000.- Ft lehet.
5. A saját bevételből, a bizottság által meghirdetett témák rangsorolt jegyzékét február 28-ig, jóváhagyás céljából az Akadémia elnökének kell megküldeni.

6. Az Akadémia elnöke a meghirdethető pályázati témákat az Akadémia főtitkárával, valamint a vidéki bizottságok elnökeivel folytatott közös konzultáció során jelöli ki, illetve hagyja jóvá. A jóváhagyott témák jegyzékét az Akadémia elnöke március 15-ig küldi meg a bizottságok elnökeinek.
7. A tárgyévben fel nem használt pályadíj keret a következő évi felhasználásnál nem vehető figyelembe.

Mivel ugyancsak sürgetnek a határidők, mihamarabb össze kellett hívni a pályázatok és pályadíjak ügyében SZAB-ot.

A SZAB 1978. február 17-én ülést tartott. Napirend:

1. A SZAB 1979-es költségvetésének felosztása.
2. Pályázatok kiírása.
3. Bejelentések.

ad 1. Körlevél a szakbizottságok anyagi igényeinek bekérésére.

ad 2. Az elnök kéri a szakbizottságok elnökeitől az idej pályatételeket. Az elnök emlékeztetett, hogy a SZAB 1977. március 3-án hozott határozatával megváltoztatta az addigi pályázati rendszert, és a továbbiakban ún. központi pályatételeket ír ki. A pályatételek a Tájékoztató 1978/1-2. számban, mint a SZAB ülés jkv. 1/a és 1/b mellékleteként jelentek meg.

ad 3. Mérei Gyula akadémikus javasolta, hogy Anderle Ádám egy. docens által vezetett „Latin-Amerika története” munkabizottságot részesítse a SZAB anyagi támogatásban.

A SZAB vezetősége a későbbiekben 30.000.- Ft céltámogatást ítelt meg a „Latin-Amerika története” munkacsoport részére.

A SZAB ülés végeztével a Vezetőség ugyanezen a napon ülést tartott.

A tudományos titkárok ismertették a szak- és munkabizottságok jelentéseit az 1977. évről.

Kemenes Béla tudományos titkár a társadalomtudományok, Molnár Béla tudományos titkár pedig egybehangzóan számolt be arról, hogy az 1977. évben szak- és munkabizottságok munkájában örvendetes fellendülés tapasztalható.

A tudományos titkárok ugyancsak beszámoltak arról, hogy a szak- és a munkabizottságok 1978. évre benyújtott tervei a tevékenységek további fellendülést jeleznek.

Ezen a vezetőségi ülésen Szőkefalvi-Nagy Béla elnök tájékoztatta a vezetőséget, hogy az MTA Elnökségével folytatott tárgyalások során felhatalmazást kapott, hogy a pályadíjak jutalmazására külső szervektől anyagi támogatást kérjen. Így az alábbi külső szervektől várható anyagi támogatás a pályázatok jutalmazására:

OKGT (olajosok) Szeged

Megyei Jogú Városi Tanács, Szeged

Délalföldi Pincegazdaság, Szeged

JATE

SZOTE

Paprikafeldolgozó Vállalat

Az előzetes tárgyalások során remélhető összeg: 100.000.- Ft.

Itt jelent meg tehát először, hogy a SZAB nemcsak MTA elnökének központi keretéből, hanem külső szervek által felajánlott összeggel kiegészítve jutalmazhassa a pályázókat.

Meglehetősen komplikáltra sikerült pályadíj ügy pénzügyileg tovább bonyolódott. Az MTA Elnökségének határozata, melyről az elnöki levélben van szó (1978. február 7.), azaz nem szerepel a SZAB költségvetésében, hanem erről külön történik intézkedés. 1978. április 6.-án kelt levélben az MTA Terv- és Pénzügyi Főigazgatósága közli (Tomba Attila főosztályvezető-helyettes), hogy a SZAB költségvetés pályadíj keretét a 320-03 Egyéb kutatóhelyek költséghelyen megemeltém az alábbiak szerint:

Kiadás	20.000.- Ft
Kiadásból 02/8 tétel	20.000.- Ft
Bevétel	20.000.- Ft
Bevételből 51/4 tétel	20.000.- Ft

Ez az előirányzat módosítás irányítószeri hatáskörben történt. A saját bevétel terhére kiírásra kerülő pályázatok díjainak elszámolása ugyancsak a nevezett költséghelyen és kiadási tételen történik – az Elnökség által közölt pályadíj-keret betartása mellett – de saját hatáskörű előirányzat módosítással.

Ennyi talán elég is lehetne, de akinek van kedve, tovább merenghet azon, hogy miként lehet egy „csecsemőkori sorvadásban szenvedő” bolhát daliás méretű elefánttá transzformálni.

A malom azonban tovább örölt.

1978. február 27-én Szőkefalvi-Nagy Béla elnök jelenti Szentágothai János MTA elnöknek, hogy az MTA 20.000.- Ft-os pályadíj keret terhére az alábbi pályázatokat kívánja meghirdetni.

Itt következik 6 szakbizottság 17 téma javaslata.

A SZAB saját bevétele terhére 3 szakbizottság 5 témáját jelenti be.

Ugyanakkor a bevételek megoszlása:

OKGT-től	30.000.- Ft
Paprikafeldolgozó Vállalat	20.000.- Ft
<u>Szeged Városi Tanács</u>	<u>20.000.- Ft</u>
Összesen:	70.000.- Ft

A 70.000.- Ft-os összeg várhatóan a közeljövőben 90.000.- Ft-ra emelkedik.

Már a 70.000.- Ft is igen csinos összeg lenne az MTA által felajánlott 20.000.- Ft-hoz képest.

A valóság azonban másként alakult. A fenti számok csak az ígéretek szintjén jelentek meg, a valóságban az év végére mindössze 65.400.- Ft jutott a pályadíjak jutalmazására (lásd Tájékoztató 1978/3-4. szám, I./1-4. lap):

MTA költségvetésileg biztosított kerete	20.400.- Ft
OKGT (olajosok)	20.000.- Ft
SZOTE	10.000.- Ft
Szeged Városi Tanács	10.000.- Ft
<u>JATE</u>	<u>5.000.- Ft</u>
Összesen:	65.400.- Ft

Végül is mit örölt a malom?

A külső szervek még így is 45.000.- Ft-ot adtak össze az MTA költségvetésileg biztosított 20.000.- Ft-jával szemben.

Ami pedig a felosztást illeti: a szakbizottságok bíráltak és javasoltak. Ahogy az már lenni szokott, az elnökség korigált, s a teljes összeg felhasználásra került. A legmagasabb kiadott pályadíj az MTA Elnökség rendelkezése szerint 5.000.- Ft lett.

I. díjat nyertek:

Dr. Zentai Tibor geológus (Szeged),	5.000 Ft
Dr. Mojzes László–dr. Kupecz Ilona orvosok (Szeged),	5.000 Ft
Dr. Varga Károly–dr. Kiricsi Imre –Argai Gyula vegyészek (Szeged).	5.000 Ft

II. díjat nyertek:

Dr. Bohner József–dr. Morva László orvosok (Baja),	3.000 Ft
Beliczai István erdőmérnök–dr. Marián Miklós ornitológus (Szeged).	3.000 Ft

Kiemelt jutalomban részesültek:

Dr. Völgyi László geológus (Szolnok)	5.000 Ft
Dr. Farkasinszky Teréz és munkatársai, orvosok (Szeged),	3.000 Ft
Dr. Torma József tanár (Szeged),	2.800 Ft
Gyémánt Ivánné tanár (Szeged),	2.500 Ft
Dr. Totik Vilmos matematikus (Szeged)	2.500 Ft
Dr. Szabó Gábor fizikus (Szeged)	2.500 Ft

Jutalomban részesültek:

Tóth Ferencné főiskolai docens (Szeged)	1.000 Ft
Sági Ferenc vegyész–S. Lomniczi Hajnalka laboráns (Szeged)	1.500 Ft
Dr. Nehéz Rudolf vegyész (Szeged)	1.000 Ft
Dr. Nagy Ferenc –dr. Bodnár László jogászok (Szeged)	2.000 Ft
Dr. Rózsa József állatorvos (Szeged)	2.000 Ft
Kürtösi Katalin gyakornok (Szeged)	1.500 Ft
Dr. Pál Attila orvos (Szeged)	1.500 Ft
Sindely Pál tanár (Szeged)	1.000 Ft
Nagy Elemér–Nagy Eleménné matematikusok (Szeged)	1.000 Ft
Vashegyi Ágnes egyetemi hallgató (Szeged)	1.000 Ft
Lajos Katalin főiskolai hallgató (Szeged)	1.000 Ft

Jutalomban részesült 29 középiskolai tanuló 11.600.- Ft összegben.

Költségvetés 1978. évre

Az MTA Elnöksége az 1978-as évre a Szegedi Akadémiai Központ költségvetési alapokmányában a 320 03 költséghelyen 380.700.- Ft összeget biztosított.

A SZAB elnöksége az 1978. február 17-i ülésén az összeg felhasználásáról az alábbiakban döntött.

1. Dél–Alföld kutatások (céljelleggel).

Témafelelősök: Csatári Bálint és

Krajkó Gyula egyetemi tanárok 82.000.- Ft

2. Hidrogeológiai komplex kutatások.

Témafelelős: Molnár Béla egyetemi docens 38.000.- Ft

3. Társadalomtudományi komplex téma.

Témafelelős: Kovács István akadémikus 58.100.- Ft

4. Latin Amerika története.

Munkabizottság vezetője: Anderle Ádám
egyetemi docens 8.000.- Ft

5. Kémiai szakbizottság.

Elnök: Fejes Pál egyetemi tanár 10.000.- Ft

6. Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottság.

Elnök: Horváth Imre egyetemi tanár 31.000.- Ft

7. Orvostudományi Szakbizottság

Elnök: Tóth Károly egyetemi tanár 1.200.- Ft

8. Földtudományi Szakbizottság.

Elnök: Grasselly Gyula egyetemi tanár 1.000.- Ft

Kisebb kutatási támogatások 1978-ban

1. Dr. Gallé László múzeumi munkatárs 2.000.- Ft

2. Nyelv és Irodalomtudományi Szakbizottság

Elnök: Szádeczky-Kardoss Samu egyetemi tanár.

Horváth Gábor tanársegéd 2.000.- Ft

Papp Istvánné Horváth Judit 2.000.- Ft

Dr. Pálffy Miklós egyetemi adjunktus	1.900.- Ft
Pál József gyakornok	2.900.- Ft
Dr. Martonyi Éva egyetemi adjunktus	2.000.- Ft
Dr. Róna-Tas András egyetemi tanár	2.000.- Ft
Dér Terézia gyakornok	2.000.- Ft
3. Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottság	
Elnök: Horváth Imre egyetemi tanár	5.000.- Ft
Sindely Pál–Veres László	
4. Orvostudományi Szakbizottság.	
Elnök: Tóth Károly egyetemi tanár	3.000.- Ft
Simon Attila szociológus	2.000.- Ft
Dr. Karsay Koppány orvos (Szolnok)	
Dr. Papp Eleonóra–dr. Fazekas Csilla–dr. Durszt Ferenc orvosok	10.000.- Ft
	2.000.- Ft
Dr. Veress László MÁV orvos	2.000.- Ft
Dr. Dömötör Endre és mtsai (Kecskemét)	2.000.- Ft
Dr. Kovács Gyula orvos (Kecskemét)	2.000.- Ft
Dr. Lesznyák József orvos (Kecskemét)	2.000.- Ft
Dr. Tóth György orvos (Kecskemét)	
Dr. Török László–dr. Mák László orvosok, (Kecskemét)	2.000.- Ft
5. Filozófiai és Történeti Szakbizottság	
Elnök: Mérei Gyula akadémikus	3.500.- Ft
Devich Andor	1.500.- Ft
Tráser László	1.000.- Ft
Simon Ferenc	
6. Kémiai Szakbizottság	
Elnök: Fejes Pál egyetemi tanár	5.000.- Ft
Dr. Aczél Attila vegyész	5.000.- Ft
Dr. Kovács Kálmán vegyész	

Az MTA Tudományos Testületi Titkársága a SZAB javaslatára még 1976-ban szerződést kötött egy munkabizottsággal a „Fiatalkorúak bűnözővé válása folyamatának komplex vizsgálata” tárgyában.

A munkabizottság vezetője Fonyó Antal egyetemi tanár.

A téma befejezésének határideje: 1978.

A munkabizottság jelentése a Tájékoztató 1978/1–2. szám 5–7. lapján olvasható.

A szikestó kutatás

Molnár Béla tudományos titkár beszámolt a Szikestó kutatás a Dél–Alföldön címmel. Lásd. Tájékoztató 1978/1. szám 8–12 lapján jelent meg.

Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök levélben fordult a témákban érdekelteknek azzal, hogy a szikestó kutatással kapcsolatban olyan nagymennyiségű eredmény született, melynek anyagát érdemes lenne monografikusan feldolgozni. A monográfia tervét Megyeri János főiskolai tanár, témafelelős elkészítette, melynek megtárgyalására 1978. július 3-ra az érdekelteket meghívta.

Meghívottak:

Dr. Molnár Béla egyetemi docens

Dr. Andó Mihály egyetemi docens

Dr. Ferencz Magdolna egy adjunktus

Szépfalusi József ATIVIZIG osztályvezető

Tölgyesi István természetvédelmi felügyelő (Kecskemét)

Dr. Kiss István ny. főiskolai tanár

Dr. Tóth Sándor múzeumigazgató (Zirc)

Dr. Richnovszky Andor kandidátus (Baja)

Ilosvay György muzeológus (Zirc)

Bankovics Attila természetvédelmi felügyelő (Kecskemét)

Szita Tamás természetvédelmi felügyelő (Miskolc)

Dr. Tóth Károly KNP igazgató

Dr. Megyeri János ny. főiskolai tanár

Az MTA Központi Hivatala Társadalomtudományi Főosztályról Rottler Ferenc főosztályvezető 1978. július 19-i levelében értesítette Szőkefalvi-Nagy

Béla elnököt, hogy a szegedi életmód (értelmiség) kutatáshoz az 1978. évre szükséges 40.000.- Ft támogatást a főosztály biztosítja.

Jegyzőkönyv a SZAB 1978. október 7-én tartott üléséről

A napirend I. pontja: A SZAB szakbizottsági rendszerének kibővítése. Az elnök javasolja, hogy az eddigi két társadalomtudományi szakbizottság helyett három szakbizottság létesüljön.

Az újonnan alakult szakbizottságok:

1. Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság
2. Jog- és gazdaságtudományi szakbizottság
3. Filozófiai és történettudományi szakbizottság.

A javaslat elfogadása után a SZAB szakbizottsági rendszere az alábbi:

- I. Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság
Elnök: Szádeczky-Kardoss Samu
- II. Filozófiai és történettudományi szakbizottság
Elnök: Mérei Gyula
- III. Jog- és gazdaságtudományi szakbizottság
Elnök: Kovács István
- IV. Matematikai és fizikai szakbizottság
Elnök: Ketskeméty István
- V. Kémiai szakbizottság
Elnök: Fejes Pál
- VI. Földtudományi szakbizottság
Elnök: Grasselly Gyula
- VII. Biológiai szakbizottság
Elnök: Dénes Géza
- VIII. Orvostudományi szakbizottság
Elnök: Tóth Károly
- IX. Mezőgazdasági szakbizottság
Elnök: Szánier Imre
- X. Környezetvédelmi és urbanisztikai szakbizottság
Elnök: Horváth Imre

2. napirendi pont: a SZAB vezetőség megválasztása. Titkos szavazással az alábbi öt főt választotta meg:

Antalffy György

Grasselly Gyula

Horváth Imre

Petri Gábor

Szániei Imre

A klubtanács megválasztása:

3. napirendi pontként Szőkefalvi-Nagy Béla elnök javasolta, hogy Kulka Frigyes titkári minőségében erősítsék meg. A klubtanács tagjainak javasolta az alábbiakat: Alföldi Lajos, Barabás Béláné, Barabás Zoltán, Jakucs László, Sík Tibor, Solymosi Frigyes, Szentpéteri István .

A javaslatot egyhangúlag elfogadták

A székház (Somogyi u. 7) állaga 1978-ban

1878. december 20-án a Szeged Városi Beruházási Vállalat elvégezte a Szeged, Somogyi utca 7. sz. alatti épület állag fölvételét – az utólagos viták elkerülésére – abból az alkalomból, hogy a közeljövőben megkezdődnek a Somogyi-könyvtár és Levéltár cölöpalapozási munkálatai.

Az irattári iratgyűjtők 1978. évi kötetében 1978. dec.20. keltezéssel található a részletes állagleírás az épület állapotáról.

Mivel kezdődött az 1979. év?

A SZAB 1979. febr. 2-i ülése az év elején szokásos napirenddel indult:

1. Tájékoztató a szakbizottságok 1978. évben végzett munkásságáról.
2. Az 1979. évi költségvetés-felosztás tervezete.
3. A szakbizottságok 1979. évi munkaterve.
4. Az 1979. évre meghirdetendő pályázatok.
5. Tájékoztató a „Szeged története” monográfia szervezéséről.
6. Bejelentések.

A rutinszerűen megtartott ülés a komplex témák helyzetéről ankét szervezését határozta el.

A SZAB 1979. április 27-én ankétot szervezett a társadalomtudományi komplex témák keretében eddig végzett kutatásokról. Az ankét keretében megtárgyalt témák:

1. A falusi települések átalakulása a Dél–Alföldön, és a folyamat gazdasági, társadalmi és természetföldrajzi összefüggéseinek feltárása. Témavezető: Krajkó Gyula tszv. egyetemi tanár.
2. A Dél-alföldi népszokások és hiedelmek fölmérése és tudományos vizsgálata. Témavezető: Ferenczi Imre tszv. docens.

Előzmények:

ad 1. A SZAB támogatásával a JATE Krajkó Gyula által vezetett tanszék 1976. június 15-én öt évre szóló szerződést kötött az MTA Társadalomtudományi Főosztályával a címben megjelölt téma kutatására. A kutatást az MTA évi 130.000.- Ft, összesen 650.000.- Ft támogatásban részesíti. Ez bizony tekintélyes összeg!

Az ankétról írásos beszámoló készült. Olvasható a SZAB Tájékoztató 1979/1–2. sz. 21–32 lapon.

ad 2. A SZAB 1977-ben megbízta Ferenczi Imre kandidátust, a JATE Néprajzi Tanszék vezetőjét, hogy alakítson Néprajzi Munkabizottságot. Ugyanekkor a SZAB elnöke program-javaslatot kért a munkabizottság vezetőjétől, Ferenczi Imrétől „Dél–Alföldi népszokások és hiedelmek” című téma kutatására. Szőkefalvi-Nagy Béla elnök a tervezetet 1977. december 19. keltezéssel megküldte véleményezésre Ortutay Gyula akadémikusnak, az MTA Néprajzkutató Csoport igazgatójának. Miután a kedvező bírálat alapján az MTA Társadalomtudományi Főosztálya a tervezetet elfogadta, 1978-ra 80.000.- Ft pénzügyi támogatást biztosított. A döntésről Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1978. június 1-jén értesítette Ferenczi Imrét, a munkacsoport vezetőjét.

Ferenczi Imre a régió legismertebb 10 néprajzosát 1978. június 29-én tartandó értekezletre hívta a SZAB székházba. Az értekezlet résztvevői:

Bálint Sándor ny. egyetemi tanár (Szeged)

Bencsik János múzeumigazgató (Gyula)

Börcsök Vince muzeológus (Szeged)

Beck Zoltán múzeumigazgató (Orosháza)

Felföldi László muzeológus (Makó)

Ferenczi Imre tszv. docens (Szeged)

Für József tanár (Szeged)

Grin Igor múzeumi osztályvezető (Békéscsaba)

Juhász Antal múzeumigazgató-helyettes (Szeged)

Tóth Ferenc múzeumigazgató (Makó)

A téma kutatási programja a SZAB Tájékoztató 1979/1–2 sz. 33–44 lapján olvasható.

A SZAB tevékenységi körének leírása az 1979. évben

A SZAB irattárban két érdekes levélre bukkantunk, amit Szőkefalvi-Nagy Béla elnök írt Bányainé dr. Birkás Mária Szeged megyei-városi Tanács VB elnökhelyettesének.

Az elnökhelyettes – vélhetően – statisztikai és egyéb adatokat kért Szőkefalvi-Nagy Béla elnöktől, aki ennek kapcsán szükségét érezte, hogy ismételten, továbbá egyértelműen tisztázza a SZAB szerepét és helyzetét a város vezetői előtt.

Első levél, melyben az elnökhelyettes az 1978-ban rendezett tudományos konferenciákról érdeklődött, a SZAB elnöke 1979. szeptember 6-án kelt levelében megküldte az adatokat.

Ugyanebben a levelében kérhette a „tudományos dolgozók”-ra vonatkozó adatokat is, melyre az alábbiakat közölte az elnök: ezt az adatot nem küldheti, mert a SZAB nem kutatóhely, tagjai az egyetemek, kutatóintézetek keretében végzik kutató munkájukat. A SZAB munkájában mint testületi tagok (és nem főállásban) vesznek részt. (Ennek következtében saját intézményeik jelentéseiben szerepelnek.)

A másik levél ugyancsak Bányainé dr. Birkás Mária elnökhelyettesnek szól dátum nélkül (másolat!) az 1979. szeptember 6-án kelt levélhez kapcsolva. Ennek a lényege a következő.

„1979. július 9-én kelt felkérésének megfelelően a SZAB részéről Tájékoztatómat az alábbiakban küldöm meg.

1. A SZAB tevékenysége általános megítélésével kapcsolatosan már előljáróban hangsúlyozni kell azt a nem mindig eléggé tudatos tényt, hogy a SZAB nem tudományos kutatóintézet s ebből adódóan tevékenységét nem lehet felsőoktatási intézménynek, illetve kutatóintézetek tevékenységével egybevetni. Ennek folytán az átiratban foglalt bizonyos kérdé-

sek megválaszolása konkrét formában nem mindig volt lehetséges. A SZAB munkájáról szóló általános tájékoztatás viszont – remélhetőleg – ad hasznosítható anyagot az elkészítendő jelentéshez. „

Itt következik a SZAB 1971-ben elfogadott SZMSZ szerint a vonatkozó pontok ismertetése.

2., „A SZAB szervezetenként mint az Akadémia Elnökségi Bizottsága 21–23 tagból áll. A közvetlen irányítást az elnökből, alelnökből, továbbá 5 tagból álló vezetőség végzi. A Tudományszervezési feladatok ellátása érdekében a SZAB mellett két tudományos titkár működik. A feladatok közvetlen realizálása Szakbizottságok keretében történik. Jelenleg 10 szakbizottság funkcionál, amelyeknek profilját az elnevezésük megadja.”

Ezen a helyen sorolja fel az Elnök a 151 bizottsági taggal működő 10 szakbizottságot.

Az egyes szakbizottságokon belül munkabizottságok is működnek (néhány példán bemutatva).

Jelenleg folyamatban van a műszaki szakbizottság létrehozása.

3. A SZAB kutatási témák gondozásában való szervező, koordinatív és finanszírozó tevékenységét a SZAB a következő formákban adja meg:

a/ Közvetlenül az Akadémia által finanszírozott, hosszabb időre (rendszerint 5 évre) szóló, dél-alföldi regionális kutatási témák koordinálása.

b/ Ugyancsak közvetlenül az Akadémia által finanszírozott, de a SZAB által kezdeményezett és szervezett olyan kutatási témák gondozása, amelyek kidolgozása – külön szerződések alapján – alkalmi munkacsoportok által történik (általában két éves „lefutási” idővel).

c/ Közvetlenül a SZAB által finanszírozott ún. helyi komplex témák gondozása.

d/ Pályázatok formájában finanszírozott kutatási munkákra való ösztönzés és szervezés.

e/ A SZAB által egyéb módon patronált témák.

ad a/ Lényegében 1976-ban indult meg a SZAB kezdeményezésére és szervezésében két nagy volumenű dél-alföldi regionális kutatási téma vizsgálata. Ezek:

(A) A falusi települések átalakulása a Dél-Alföldön és a folyamat gazdasági, társadalmi és természetföldrajzi összefüggéseinek feltárása (vezetője Dr. Krajtkó Gyula professzor).

(B) A nemzetiségi kérdések a Dél–Alföldön (vezetője Dr. Csatári Dániel professzor).

(C) 1976-tól a SZAB előterjesztése alapján harmadik akadémiai cél-támogatásban részesülő Dél–Alföld regionális téma: „A dél-al-földi népszokások és hiedelmek felmérése és tudományos vizsgálata” (vezetője: Ferenczi Imre docens).

A fentebb elmondottakhoz Szőkefalvi-Nagy Béla elnök további magyarázatokat fűzött.

ad b/ E kutatások alapján nagyobb lélegzetű tanulmányok készültek, amelyeket – mint az MTA részéről kötött szerződések alapján készültként – az Akadémia teljesítésként elfogadott. (A Mártély – Sasér Tájvédelmi Körzet társadalmi hasznosíthatóságának biológiai és természeti földrajzi alapjai; A szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók életmódjának legfontosabb általános és sajátos elemei. E csoportba sorolandó, befejezés előtt álló kutatási témák: "A családi- és házassági viszonyok fejlődés tendenciái Dél–Magyarországon"; „A fiatalok bünyözővé válása folyamatának komplex vizsgálata”. Folyamatban van továbbá a „Szegedi értelmiség strukturális jellemzői, társadalmi helyzete és tevékenysége” c. témának ugyancsak a SZAB által patronált kutatása.

ad c/ A SZAB által közvetlenül finanszírozott kutatási témák voltak a

– Hidrogeológiai és hidrobiológiai komplex téma, amelynek kutatása mintegy 10 évig folyt, s amelynek alapján számos nagy jelentőségű tanulmány, stb. készült el.

– Társadalomtudományi komplex téma, amelynek kutatása 1975-ben zárult. Ez utóbbit váltotta fel 1976-tól kezdődően a „Falu és a tanya társadalmának jellegzetességei Csongrád megyében” c. komplex téma, amelynek munkálataiban jelenleg nyolc tanszék vesz részt; a kutatási eredményekről a SZAB két ankétot rendezett, melyen 9 referátum hangzott el, és amelyekről az országos és a helyi sajtó is beszámolt.

ad d/ A SZAB szinte megalakulásától kezdődően feladatának érezte különböző témák kutatására vonatkozó ösztönzést és az eredményes munkálatok pályadíjak formájában történő jutalmazását. Erre igen változatos formában került és kerül sor. Jelenleg meghirdettünk ún. központi pályázatokat, amelyeknek témája előre adott, s amelyeknek kidolgozása többéves kutatást tételez fel; továbbra is jutalmazzuk a

szakbizottságok által szervezett és elbírált pályamunkákat; ezek körében elsődlegesen olyan személyek kutatási munkára való biztatása a cél, akik munkahelyükön kutatási anyagi támogatásban nem részesülnek. Külön örvendetes tényként kell továbbá megemlítenünk azt, hogy a környezetvédelmi profilú pályázatoknak ma már nem kis számban kidolgozói középiskolai diákok is.

ad e/ A nem anyagi eszközökkel, de egyéb módon patronált témák közül a teljesség igénye nélkül csupán címszerűen említve néhányat: A SZAB megfelelő szakbizottságai, illetőleg munkabizottságai foglalkoztak többek között a csongrádi vízlépcső és a Duna-Tisza csatorna hatásának előkészítésével, a mezőgazdasági termelési szerkezet átalakulására tett kihatásaival; több alkalommal tárgyalták a búza, a paradicsompaprika és a paradicsom termesztésének kérdéseit; megtárgyalták a természetvédelmi-környezetvédelmi jogszabály tervezetét; ankétot szerveztek olyan jelentős kérdésekről, mint pl. az öngyilkosság problémája a délterületeken, stb.

Végezetül ebben a részben teszünk említést arról a tevékenységről, amelyet a SZAB, illetőleg annak elnöke és tagjai a „Szeged monográfia” készítésében végeznek. Ez részben szerkesztés, illetőleg egyes részek megírásában való közreműködést, másrészt a SZAB meghatározott keretű anyagi támogatás jelenti.

4. A SZAB tudománypolitikai irányú szervezési és koordinatív tevékenysége az alábbi pontokban foglalható össze:

a/ a koordináló tevékenységek körébe sorolandó, hogy a SZAB számos esetben teremt fórumot olyan kérdések, témák megvitatására, amelyek általános, vagy interdiszciplináris jellegüknél fogva nem valamely adott kutatási egységhez kapcsolódnak.

b/ Különösen az utóbbi időszakban nagy súlyt fektetett a SZAB közvetlen tudománypolitikai témák megvitatásának szervezésére. Így pl. sor került a tudományos minősítési rendszerrel összefüggő problémák megvitatására, valamint a tudománypolitika időszerű kérdéseinek megvitatására.

c/ A SZAB sokrétű munkájához tartozott és tartozik s hazai és nemzetközi konferenciák rendezésében való közreműködés. A dologi feltételek részbeni biztosításán túlmenően ez a Szakbizottságok kezdeményező és szervező közreműködésében is érvényesül.

d/ Az utóbbi időszakban jelentősen fokozódott a SZAB segítő közreműködése a területen dolgozó fiatal kutatók tudományos fokozata megszerzésének elősegítésében.

e/ Végezetül a SZAB szervező-informatív tevékenységével kapcsolatosan teszünk említést az 1974 óta rendszeresen megjelentetett Negyedévi Tájékoztatóról.

5. A SZAB-nak más intézményekkel, szervekkel tartott kapcsolatairól szólva első helyen kell említeni az MSZMP Csongrád megyei Bizottságával való kapcsolatát, mely a megyei Párt VB-nek a Párt tudománypolitikai irányelveit tárgyaló ülése óta vált különösen intenzívvé. Ezen az ülésen fogalmazódtak meg elveiben és konkrét formában is azok a feladatok, amelyek a tudománypolitikai irányelvek következetes érvényesítése kapcsán a SZAB-ra hárultak. Konkrétan: a SZAB felmérte a város és a megye területén működő, tudományos fokozattal rendelkező dolgozók tudománypolitikai tevékenységét, majd összeállított egy 1977-ben megújított egy átfogó jegyzéket a városban, illetve a megyében kutató tudományos témákról. Ennek kapcsán a SZAB felmérte a Csongrád megyében folyó tudományos társadalomkutatás helyzetét. A Megyei Pártbizottság és a SZAB közös rendezésében sor került két ankétra, amelyek az ifjúságkutatás, illetőleg a pedagógiai kutatások időszerű kérdéseivel foglalkoztak. A SZAB felkérésére és rendezésében a Városi Tanács vezetői több előadást tartottak a város egészét érintő kérdésekről, mint pl. Szeged távlati fejlesztési programja, Szeged városrendezési kérdései, Szeged parkjainak múltja és jelene, a Szeged körüli zöldövezet társadalmi hasznosításának problémái, Szeged új hidjai, a tervezett könyvtári komplexum kérdései, stb.

A külső kapcsolatokat illetően feltétlenül említést érdemel a SZAB és a Kiskunsági Nemzeti park között 1976-ban létrejött tudományos együttműködési megállapodás, mely tartalmi jelentőségén túlmenően a SZAB délterületi regionális lehetőségeit is tükrözi.

6. A SZAB jövőbeni feladataival kapcsolatos elgondolások.

a/ A SZAB koordinációs tevékenységének egyik lehetségesen fejlődő ága az információs tevékenység. Tulajdonképpen a SZAB válhat olyan tudományos szervezeti központtá, amely a tudományos kutatások helyzetéről, problémáiról az egyes érdekelt területi egységek számára kölcsönösen tájékoztatást ad. Erre voltak törekvések és vannak bizonyos eredmények, de ezt megalapozottabbá és intézmé-

nyesítettebbé kell tenni. Így elképzelhető, hogy a SZAB Negyedévi Tájékoztatója – megfelelő anyagi támogatással – a területi egységek közös szerkesztésű kiadványa lenne, amely kizárólag tudományszervezési és tudománypolitikai kérdésekben adna általánosabb tájékoztatást.

b/ A SZAB-nak is – a maga eszközeivel – szorgalmaznia kell, hogy a helyi kutatási eredmények gyakorlati alkalmazásba vétele szervezeten megtörténjék; az ehhez szükséges feltételek megteremtésében a maga lehetőségeivel kell támogatnia az állami, gazdasági, társadalmi vezetőket. (Ezt a célt szolgálja pl. a helyi tudományos kutatások témajegyzékének elkészítése, illetőleg időnkénti felfrissítése.)

c/ A tudományos kutatómunka koordinálásának hatékonysága érdekében a tudományszervező apparátus bázisát szélesíteni kell olyan társadalmi munkások bevonásával, akik e munkát még szélesebb talajra tudják helyezni.

d/ A területfejlesztést közvetlen megalapozó kutatásokat koordináló bizottság felkérése alapján a SZAB egyik legsúlyozottabb feladatává kell válnia a jövőben a régió területfejlesztési jellegű kutatásának koordinálása illetőleg támogatása.

7. Az előbbieken adott Tájékoztató alapvetően a SZAB feladatairól és célkitűzéseiről szól. Remélhetőleg hasznos adalékot és bizonyítékot szolgáltat arra, hogy az akadémiai bizottság az annak keretében aktivizálódott régió, illetőleg a város érdekében igen hatékony munkát végeznek. Világosan kell látni azonban, hogy – személyi funkciókban – számos esetben nem speciális akadémiai bizottsági, hanem éppen felsőoktatási, vagy kutatóintézeti munkakörökből, megbízatásukból folyó tevékenységekről van szó. Ennek szétválasztása, vagy elkülönítése mesterkélt volna. A Tájékoztató igyekszik tükrözni, hogy az Akadémiai Bizottság által átfogott keretekben a tudományos képzettségű és igényű értelmiség a város szellemi közéletében, intellektuális profiljában jelentős szerepet tölt be. Az Akadémiai Bizottság idevágó funkciójának hatékonyságát bizonyos feltételek javítása (pl. a székház területi bővítése, várospolitikai pályázatok fokozottabb anyagi finanszírozása, stb.) tovább erősítheti.

Eddig tart a levél.

Ennél világosabb és áttekinthetőbb összefoglalást aligha lehet adni a SZAB feladatairól, szerepéről, jövőt illető terveiről.

Itt azonban szükségszerűen föl kell vetni néhány, a korábbiakban már ismertetett tényt. Úgy mint (A) Aki megfordul a régi Hungária szállóból átalakított épületben, ott bizony kutató csoportokat is láthatott. Az épületben a Szegedi Akadémiai Központ működik, a SZAB és a SZAB Klubja az épületnek csak kisebb részét foglalja el. Az épület nagyobb részében MTA kutató csoportok működnek. (B) A székház épületét használók előtt minden belső viszony magától értetődő, de a kívülálló számára ez nem evidencia. (C) Annak idején a MTA Matematikai Kutató Intézet szegedi csoportja számára a Városi Tanács VB-től helyiségeket kért a csoport vezetése és Kalmár László akadémikus. Amikor a Városi Tanács a régi Hungária épületet átadta a MTA-nak, a Városi Tanács VB – a maga részéről – a matematikai kutatócsoport helyiség igényét az épület átadásával teljesítettnek tekintette.

A Műszaki Szakbizottság létrehozása

A SZAB 1979. április 14-én értekezletet hívott össze a SZAB keretében szervezendő Műszaki Szakbizottság létrehozására.

Juratovics Aladár a SZAB 1979. november 23-án tartott ülésén beszámolt a szakbizottság létrehozására irányuló munkáról. Miután a SZAB a beszámolót elfogadta, sor került a Műszaki Szakbizottság megalakítására az alábbi személyi összetételben:

Elnök: Juratovics Aladár okl. olajmérnök, a NKfV Szegedi Üzem igazgatója,

Titkár: Zoltánfi Zoltán okl. gépészmérnök, a Szegedi Kábelgyár műszaki osztályvezetője,

Tagok: Bartók Mihály egyetemi tanár, a kémiai tudományok doktora,

Székely Sándor, az MSZMP Városi Bizottság titkára, kandidátus,

Borvendég Béla, a Szegedi Tervező Vállalat műszaki igazgatóhelyettese,

Kozma László docens, a fiz. tud. doktora,

Gábor Miklósné főigazgató, Élelmiszeripari Főiskola, kandidátus,

Balogh Dezső, a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat fejlesztési főmérnöke,

Mészáros Lajos, a METRIPOND műszaki igazgatója.
Siklósi Tibor, az Állami Energetikai és Energiabiztonság-technikai Felügyelet körzeti vezetője,
Hunya Péter, a JATE Kibernetikai Laboratóriumának vezetője.

A Műszaki Szakbizottság munkaterve, célkitűzései a SZAB Tájékoztató 1979/3-4. sz. 2-5 lapon.

A SZAB 1979. november 23-i ülésének első napirendjeként Kemenes Béla tudományos titkár ismertette az MTA Tudományos Testületi Bizottságának leiratát, mely szerint időszerű lenne a SZAB-nak is új szervezeti és működési szabályzatot készíteni.

Az új szervezeti szabályzatot később, a Tájékoztató 1980/2-4 száma közölte.

Tájékoztató 1979/1-2. sz. 47. oldal: A SZAB Dénes Géza akadémikus lemondásával megüresedett biológiai szakbizottsági elnöki tisztre Fehér Ottó egyetemi tanárt, az orvostudományok doktorát kérte föl.

A SZAB 1979. december 17-én Békéscsabán együttműködési megállapodást kötött a Békés megyei Tanács VB Tudományos Koordinációs Szakbizottságával. A megállapodás teljes szövege olvasható a SZAB Jelentés 1979/3-4. szám 6-8 lapján.

A Békés megyei Népújtság 1979. január 23-án első oldalon hírt adott a Békés megyei Tanács VB. Tudományos-Koordinációs Szakbizottságának megalakulásáról.

Pályamunkák jutalmazása az 1979. évben

Szökefalvi-Nagy Béla elnök 1979. december 6-án ünnepélyes keretek között adta át a pályadíjakat.

Jutalmazottak:

I. díj:

Prettenhoffer Imre „Futóhomok talajok javítása helyben kitermelhető anyagokkal”

5.000 Ft

Schád László, Mocsai Zoltán, Schádné
Zámolyi Judit, Greminger Zsuzsanna
„Alkoholisták munkaterápiás
elvonókezelésének tapasztalatai" 5.000 Ft

II. díj:

Imre József „Futóhomok talajok
megjavítása különös tekintettel
az agyagkolloid dúsítással történő
javítási eljárásra" 3.000 Ft

Kiemelt pályadíjat nyertek:

Rózsa József (Szeged)	2.500 Ft
Ferdinandy Kond (Békéscsaba)	4.000 Ft
Apró György (Szeged)	4.000 Ft
Surányi Ágnes (Pécs)	2.500 Ft
Paróczy Katalin (Szeged)	2.000 Ft
Vassné Cserjés Katalin (Hmvhely)	2.000 Ft
Pereszteginé Balogh Gabriella (Bp.)	2.500 Ft
Szilágyi István (Veszprém)	2.500 Ft
Fischer Ferenc (Szeged)	3.500 Ft
Kiss Bertalan (Szolnok)	4.500 Ft
Szalay Árpád (Szolnok)	3.000 Ft
Szalay Árpád és Szentgyörgyi Károly (Szolnok)	3.000 Ft
Szalay Árpád–Konecz István (Szolnok) és T. Kovács Gábor (Szeged)	2.500 Ft
Matos Lőrinc (Jánoshalma)	3.000 Ft
Nagy László (Szeged)	3.000 Ft
Csizmazia György–Dózsa József (Szeged)	3.000 Ft
Nagy Ferenc (Szeged)	2.000 Ft

Pályadíjban részesültek:

Pallaginé Bánkfalvi Emese (Szeged)	1.000 Ft
Cséfalvi Ignácné (Szeged)	1.000 Ft
Csejteji Dezső (Szeged)	1.000 Ft

Rákai István (Szeged)

1.500 Ft

Középiskolásoknak kiírt pályázaton díjat nyertek:

Sipos Miklós, Kamarás Zsuzsa (Ságvári Endre Gimnázium, Szeged)

Furák Andrea (Radnóti Miklós Gimnázium, Szeged)

K. Sigmond Sándor, Joó Mária, Apró Judit, Gál Edit, Szűcs Erika, Szabó Zsuzsa, Gera Júlianna (Tisza-parti Gimnázium, Szeged)

Kacsó Anikó, Barna Anna, Berkes Anna (Batsányi János Gimnázium, Szentes)

Rövid hírek 1979-ből

A Magyar Közlöny 1979. 19. száma közzétette a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1979. évi. 6. számú törvényerejű rendeletét a Magyar Tudományos Akadémiáról.

Meghalt Horváth Imre 1979. szeptember 16-án 53 éves korában. Halálával nemcsak a növényteni tanszék, de számos egyéb pozíciója, többek között a SZAB Városfejlesztési és Urbanizációs szakbizottsága, valamint a Hidrogeológiai Komplex tervben résztvevő Tiszakutató Munkacsoport vezetői posztja is megüresedett. Láng István MTA főtitkárhelyettes levélben javasolta Tandori Károly JATE TTK dékánnak, hogy átmenetileg, 1979. december 31-ig a Tiszakutató Munkacsoport vezetésére Horváth Imréné egyetemi docentst kérje fel.

Kulka Frigyes eltávozott Szegedről, távozásával Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1979. szeptember 24-én Ribári Ottó SZOTE egyetemi tanárt kérte fel a klubtitkári teendők ellátására.

Az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Erdei Ferenc születésének 70. évfordulója alkalmából emlékülést szervez. A tervezetet megküldte a SZAB-nak is.

Mérei Gyula egyetemi tanár, a SZAB Filozófiai és Történettudományi Szakbizottságának elnöke feljegyzést küldött Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnöknek, melyben Magyar-Kubai Történész Vegyesbizottság megalakítását javasolja. A javaslatot Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök 1979. február 13-án továbbította Mátrai László, az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya osztályelnökének. Levelének másolatát tájékoztatásra megküldte Szentágothai János MTA elnöknek és Márta Ferenc MTA főtitkárnak is.

Zambó János a Miskolci Akadémiai Bizottság (MAB) elnöke szívélyes meghívást küldött Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnöknek a MAB 1979. november 30-án tartandó alakuló ülésére.

Szőkefalvi-Nagy Béla elnök 1979. december 3-án értesítette Fehér Ottó egyetemi tanárt, a Biológiai Szakbizottság elnökét, hogy hozzájárult ahhoz, hogy a szakbizottság keretében Neurobiológiai Munkabizottság létesüljön.

A METESZ Csongrád megyei Szervezete, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Csongrád megyei Csoportja és Szeged Megyei Jogú Városi Tanács 1979. december 22-én, Budó Ágoston halálának 10. évfordulóján, emléktáblát avatott Szeged, Berzsényi utca 10. szám alatti lakóház falán.

Baráti Pál gépkocsivezetőt saját kérésre munkaviszonyát a SZAB elnöke 1979. december 29. hatállyal megszüntette, mivel 1980. január 1-jével nyugdíj jogosultságot szerzett.

Baráti Pál 1979. december 29-én a gondjaira bízott AG 75-58 frsz. Volga GAZ 24 típusú személygépkocsit jegyzőkönyvileg átadta Solymosi László gépkocsivezetőnek.

Kazánházi rekonstrukció és vendégszoba bővítés

Szakértői vélemények alapján 1979-ben szükségessé vált a kazánház teljes rekonstrukciója. Az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztálynak 1979. június 7-én kel levelében. A SZAB a felújítási munkálatok megkezdéséhez az 1979. évre 80.000.- Ft igényt jelentettek be.

Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök 1979. november 14-én levélben fordult Márta Ferenc MTA főtitkárhoz azzal, hogy szükség lenne a szegedi székház második emelten lévő két vendégszoba számát növelni, valamint egy nagyobb tanácstermet kialakítani. A további vendégszobákra azért lenne szükség, mert nemzetközi tanácskozások alkalmával meghívandók elszállásolása nehézségekbe ütközik. Az átalakításhoz szükséges tervek és költségvetés elkészült, melyet az elnök leveléhez mellékel is.

A válasz 1979. december 13. keltezéssel érkezett meg, mely szerint az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztályának Pénzügyi Osztálya (Tompai Attila főosztályvezető-h. aláírással) engedélyezi a SZAB Székház II. emeletén kialakításra kerülő tanácsterem és 4 vendégszoba kialakítását, és az 1980. évre 800.000.- Ft erejéig kötelezettségvállalási keretet hagy jóvá.

Az 1980. év történései

1981. március 26-án végzett ellenőrzés jegyzőkönyve az 1981-es iratrendezésben található. Az ellenőrzött időszak 1979. január 1-től 1980. december 31.

A SZAB, mint testületi szerv, 1980-ban négy alkalommal ülésezett. Az üléseken visszatérő rendszerességgel szerepeltek olyan napirendi pontok, mint a költségvetés felosztása, a munkatervek elkészítése és azok teljesítéséről szóló jelentések megtárgyalása és értékelése, pályatételek kiírása és elbírálása.

Áthúzódó témákat különös figyelemmel kísért a SZAB. 1976-ban céljellegű támogatással indult öt évre szóló A falusi települések átalakulása a Dél-Alföldön és a folyamat gazdasági, társadalmi és természetföldrajzi összefüggéseinek feltárása.

Ugyancsak 1976-ban indult a Nemzetiségi kérdés a Dél-Alföldön című téma. Ez a téma 1978-ban befejeződött, és helyébe 1979-ben indult a néprajzi téma: A dél-alföldi népszokások és hiedelmek felmérése és tudományos vizsgálata.

A SZAB közreműködik Szeged története című monográfia elkészítésében.

1980-ra befejeződött a Szegedi értelmiség strukturális jellemzői, társadalmi helyzete és tevékenysége c. témakör kutatása.

Ismételten sor került – néhány év óta gyakorlattá vált – központi pályázatok meghirdetése.

Elkészült a SZAB új Szervezeti és Működési Szabályzata (Tájékoztató 1980/2–4. szám 6–14. lap). A SZAB új szabályzata részint a korábban hatályos tételket vette át, de a központi irányelveknek megfelelően jelentős mértékben módosult, korszerűsödött, illetőleg kiegészült.

Az új SZMSZ-t az Akadémia Elnöksége 1980. szeptember 1-jén jóváhagyta. A jóváhagyott SZMSZ-t Gerencsér Emilné, az MTA Tudományos Testületi Bizottsága küldte meg a SZAB-nak egy eredeti és egy másolati példányban. Ezt a SZAB irattárában egy másolati példányban, 1980. szeptember 1. dátummal őrizzük az iratrendezők 1980. évi kötetében.

1980. október 7-i keltezéssel Szentágothai MTA elnök megküldte a SZAB teljes személyi összetételére vonatkozó javaslatot és az erről 35/1980. szám alatt hozott határozatot, valamint az érdekelteknek szóló felkérést. Ez a felkérés az 1985. évi közgyűlési ciklusig érvényes.

A központi döntéseknek megfelelően újjáalakult a Szegedi Akadémiai Bizottság. A SZAB névsora (Tájékoztató 1980/2–4 szám 1–2. lap).

A SZAB 1980. október 31-én megválasztotta a Vezetőséget, melynek tagjai Szőkefalvi-Nagy Béla elnök és Szániel Imre titkár mellett

Antalffy György, a jogtudományok doktora

Becsei József, a földrajztudományok kandidátusa

Filius István, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Grasselly Gyula, MTA levelező tag

Petri Gábor, MTA levelező tag

Jelentős változás, hogy a 7-tagú Vezetőségben egy-egy taggal képviselve van Bács-Kiskun (Filius István) és Békés (Becsei József) megye, valamint sor került a titkári funkció (Szániel Imre) szervezésére.

A SZAB 1980. október 31-i ülésén döntött a szakbizottságok elnökeinek kérdésében. Tájékoztató 1980/2–4. szám 3. lap.

A SZAB 1980. november 28-án tartott ülésén megválasztotta a szakbizottságok tagjait. A Tájékoztató 1980/2-4. szám közli az I–XI. szakbizottság névsorát: 15–21. lap.

Szervezeti szempontból a legnagyobb változás, hogy lényegesen kibővült a SZAB regionális irányító szerepe. A SZAB Csongrád megyén túlmenően a jövőben az egész dél-alföldi régióra vonatkozólag ellátja a tudományirányító, szervező és koordináló szerepét. Megtörtént Bács-Kiskun és Békés megyével a kapcsolat felvétel, melynek következtében elkészültek az együttműködési megállapodások, kölcsönös személyes látogatások szerveződtek és az egyes szakbizottságokban helyet kaptak a régió képviselői.

Említésre méltó, hogy 1979. végén megalakult a Műszaki Szakbizottság, ezen belül 7 munkabizottság létesült. A Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottság átfogalmazta és korszerűsítette feladatrendszerét, mely a szakbizottság új elnevezésében is megjelent: Környezettudományi és Területfejlesztési Szakbizottság.

1980. január 14.: Az idő szerint két tudományszervező (tudományos titkár), a jogász Kemenes Béla és a matematikus Szalay István működik. Szalay István Molnár Béla helyébe lépett.

1980. május 12-én kelt levél a JATE Bér- és Munkaügyi Csoportnak: Szőkefalvi-Nagy Béla elnök közli, hogy Molnár Béla tanszékvezető docens, a SZAB-nál betöltött tudományszervezői megbízatása 1979. december 31-én megszűnt.

1980. január 14. A Dél-Alföld kutatásban résztvevő két szervező titkár Mészáros Rezső és Vastagh Pál egyetemi adjunktusok lettek, akik tiszteletdíjat kapnak.

1980. február 12. A költségvetési felosztásból kiderült, hogy Horváth Imre elhalálozásával megüresedett Környezetvédelmi és Urbanisztikai Szakbizottság elnök posztjára a SZAB Jakucs László egyetemi tanárt választotta.

1980. május 14. Az átiratból az derült ki, hogy a székház átalakításának (kazánház felújítás, új tanácsterem és további 4 vendégszoba kialakítása) műszaki kivitelezési terveit a DÉLTERV készítette el, melynek a kivitelezésére a DÉLÉP-et kérte föl a SZAB elnöke. Mivel a DÉLÉP kapacitás hiányra hivatkozott, a SZAB megkereste a kivitelezés kérésével a Szegedi Építőipari Szövetkezetet (Szeged, Brüsszeli krt. 8.).

1980. május 29. Az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt vezérigazgatója 1980. évre is biztosítja a 20.000 Ft-ot a pályamunkák díjazására.

Petri Gábor, a SZOTE rektora a pályatételek díjazására 1980. évre 10.000 Ft-ot utalt át a SZAB részére.

1980. szeptember 1-jén elhunyt Ivánovics György egyetemi tanár, az MTA r. tagja.

Pályamunkák jutalmazása az 1980. évben

A SZAB 1980. november 28-i ülésén az alábbi pályázók díjazásáról döntött:

Pintérné Vigh Erika	2.500 Ft
Dr. Andrassy Adél	2.500 Ft
Dr. Szűcs Katalin	2.200 Ft
Szatmári Sándor	2.200 Ft
Fényes József	3.000 Ft
Gajdos István–Pap Sándor–dr. Szentgyörgyi Károlyné	4.800 Ft
Dr. Szentgyörgyi Károly	4.000 Ft
Dr. Hudák János	3.000 Ft
Dr. Mojzes László–dr. Szilárd András–dr. Antal Albert	2.000 Ft
Dr. Remák Géza	2.000 Ft
Dr. Szűcs Attila	5.000 Ft
Dr. Temesvári Beáta	5.000 Ft
Dr. Hajnal Ferenc–dr. Láng Jenő –	3.000 Ft

dr. Selley Ferenc	5.000 Ft
Dr. Nagy László	4.000 Ft
Dr. Matos Lőrinc	2.000 Ft
Avasi Zoltán–Oláh Mihály –Szűcs Imréné dr. Péter Judit	2.000 Ft
Dévényi Károlyné–dr. Nagy László –dr. Selley Ferenc	5.000 Ft
Balogh László–Fülöp József	3.000 Ft
Bajai Lajos–dr. Herendi István	1.000 Ft
Csáka Zita	1.200 Ft
Dr. Balogh Tibor	1.000 Ft
Dr. Simon Ferenc	800 Ft
Csősz Lászlóné	1.000 Ft
Asztalos Béla–Orbán László	600 Ft
Németh Ágnes	400 Ft
JATE Ságvári Gimn. tanulói	1.400 Ft
Batsányi János Gimnázium, Csongrád	800 Ft
Mohácsy Mátyás Kertészeti Szakközépiskola, Gyula	200 Ft
Összesen:	70.600 Ft

A SZAB két évtizede, az 1981. év

1981-ben a SZAB fennállásának 20. évfordulóját ünnepelte. A két évtized alatt SZAB tevékenységi köre nagymértékben kiszélesedett azzal, hogy 1979. december 17-én Békés megyei Tanács VB.-vel, 1981. decemberében pedig Csongrád megyei Tanács VB.-vel jött létre együttműködési megállapodás. A fejlődés számszerű arányait mutatja, hogy míg a SZAB megalakulás idején 5 szakbizottsággal kezdte működését, jelenleg pedig már 11 szakbizottság tevékenykedik:

I. Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság.

Elnök: Szádeczky-Kardoss Samu

II. Filozófiai és történettudományi szakbizottság

Elnök: Mérei Gyula

III. Jog- és gazdaságtudományi szakbizottság

Elnök: Kovács István

- IV. Matematikai és fizikai szakbizottság
Elnök: Ketskeméty István
- V. Kémiai szakbizottság
Elnök: Fejes Pál
- VI. Földtudományi szakbizottság
Elnök: Grasselly Gyula
- VII. Biológiai szakbizottság
Elnök: Dénes Géza, később Fehér Ottó
- VIII. Orvostudományi szakbizottság
Elnök: Tóth Károly
- IX. Mezőgazdasági szakbizottság
Elnök: Szániel Imre
- X. Környezettudományi és Területfejlesztési szakbizottság
Elnök: Jakucs László
- XI. Műszaki szakbizottság
Elnök: Juratovics Aladár

Ezen felül az egyes szakbizottságokon belül 20 munkabizottság, továbbá albizottság, ad hoc jellegű munkacsoport alakult, illetve működik.

Az MTA Elnöksége az új SZMSZ-en keresztül is szorgalmazta, hogy a SZAB szélesítse a régióon belüli kapcsolatok kiépítését és azok ápolását. Nemcsak a SZAB vezető testületének, hanem szakbizottságainak munkájába is bevonták Bács-Kiskun, valamint Békés megye képviselőit.

A SZAB megalakulása után aránylag rövid időn belül, még a SZAB „falak nélküli intézmény” korában kialakultak a szervezeti élet formái.

A SZAB évente 3-4 alkalommal ülésezett, a napi ügyek intézését az intézőbizottság, elsősorban az elnök és a titkárság alakította. A SZAB üléseken meg tárgyalásra kerültek a szakbizottságok éves tervei, majd a vezetés megtárgyalta és értékelte a tervek végrehajtását; megbeszélés tárgya volt a szakbizottságok javaslata az ösztöndíjasokra, majd ennek a megszűntével a pályázatokra és azok díjazására, továbbá a komplex témák mellett a kisebb összegű kutatási támogatásokra.

Amikor az ösztöndíj rendszert a SZAB pályázati rendszerré alakította, a pályázati rendszer azzal bővült, hogy az MTA Elnöksége központi pályázati témákat tűzött ki, s erre központilag adott támogatást, majd lehetővé tette, hogy a SZAB a külső szervekhez fordulhasson a pályázati alaphoz való támogatásért. Így az összeg évről éve látványosan növekedhetett.

A székház elkészültével már nagyobb lehetőség nyílt szakülések, ankétok, kisebb konferenciák szervezésére, majd megnyílt a klub is, mely a közélet fontos fóruma lett.

A gépkocsi és a vendégszoba szolgáltatás bővülésével kiszélesedett a vidéki kutatóknak a tudományos közéletbe való bekapcsolódása.

A régió tudományos közvéleményének alakítását, a kapcsolatok minden irányú szélesítését szolgálja 1974-től a SZAB Negyedévi Tájékoztatójának megjelenése.

Szerződések kötöttek a Kiskunsági Nemzeti Park tudományos feldolgozására.

Szociológiai felmérések készültek.

Ankétok szerveződtek, mint pl. a Bűnözővé válás c. ankét.

1976-tól kezdődően az MTA három társadalomkutatási témát fogadott be SZAB kezdeményezésre:

1. Krajkó Gyula professzor által vezetett téma;
2. A nemzetiségi kérdés a Dél-Alföldön.
3. A 2. téma befejeztével indult a néprajzi téma.

Ünnepi ülés a SZAB megalakulásának 20. évfordulója alkalmából

1981. november 13-án a SZAB ünnepi ülést tartott. Ennek keretében elhangzott Szőkefalvi-Nagy Béla elnök beszámolója (Tájékoztató 1981/3–4. szám, 4–10. lap) a SZAB 20 éves tevékenységéről. Ezt követően Koncz János, a Csongrád megyei Pártbizottság titkára adott tájékoztatást a megye életének tudományos vonatkozásairól. Az ünnepi ülésen felszólalt Szentágothai János, az MTA elnöke, aki az Elnökség nevében üdvözölte a SZAB-ot, és méltatta az elmúlt 20 év munkáját. Az ünnepi ülés után a résztvevők látogatást tettek Szániel Imre igazgató kalauzolásával a szegedi Gabonatermesztési Kutató Intézetben.

Ezt követően a vendégek Kecskemétre utaztak, ahol Romány Pál, a Bács-Kiskun megyei Pártbizottság első titkára adott tájékoztatást a megye tudományos életéről, majd a vendégek megtekintették a Kertészeti Egyetem kecskeméti Főiskolai Karát és a Kodály Intézetet.

A látogató körút Szarvason fejeződött be, ahol a résztvevőket Becsei József, a Békés megyei Tanács elnökhelyettese köszöntötte, majd látogatást tettek a Haltenyésztési Kutató Intézetben. Az egész napos program vacsorával zárult.

A SZAB 1981. január 31-i ülésén az év elején már megszokott témakörök megtárgyalása volt a napirend (Tájékoztató 1981/1–2. szám 1–6. lap):

1. A szakbizottságok beszámolója az 1980. évi munkáról;

2. A szakbizottságok 1981. évi munkaterveinek ismertetése.

Az 1–2. napirendi pontokat Szániel Imre SZAB titkára ismertette.

3. Az 1981. évi költségvetés megtárgyalása Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök előterjesztésében. Az igények beterjesztésére már január 4-én körlevélben kérte meg a szakbizottságok elnökeit. A SZAB az igények ismeretében döntött.

4. Ugyancsak Szőkefalvi-Nagy Béla elnök ismertette az 1981. évi pályázatokat (Tájékoztató 1981. 1–2. szám, 11. lap). Ebben az évben négy átfogó témát jelölt meg a SZAB, melynek beadási határideje 1982. szeptember 30. Míg az addigi években az MTA Elnöksége 5.000 Ft-ban állapította meg a pályadíj maximális összegét, addig az 1982-es pályázatokat már 3.000–10.000 Ft összeghatárok között lehet díjazni. Ebben az is szerepet játszhatott, hogy az egyes szervek (olajipar, SZOTE, JATE) felemelték a SZAB részére, erre a célra felajánlott összeget.

Utolsó napirendi pontként kötetlen beszélgetés alakult ki a SZAB és a régió kapcsolatairól, amely eddig biztatóan alakult. Békés megye képviselőjében meghívás hangzott el, mely szerint a SZAB legközelebbi ülését tartsa Békéscsabán.

A SZAB és a megyék, így Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye, valamint Szeged Megyei Jogú Város kapcsolatának helyzetét a SZAB részletesen ismertette a Tájékoztató 1981. 1–2. szám, 6–8. lapon.

1981. június 29-én elhunyt dr. Somorjai Ferenc agrármérnök, az agrártudományok kandidátusa, a Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet ny. igazgatója.

Deák Ildikó SZAB gazdasági vezető 1981. július 22-én levélben fordult az MTA Terv- és Pénzügyi Főosztályhoz, melyben közli, hogy az 1981. évi felújítási munkálatok I. szakasza befejeződött, amennyiben kivitelezők kialakították a SZAB székházban a 4 új vendégszobát és 2 tanácstermet. Ezzel kap-

csolatban kéri a Főosztályt, hogy az új helyiségek berendezésére folyósítson egyszeri, 300.000.- Ft összegű póthitelt.

Petri Gábor SZOTE rektor 1981. október 12.: a SZOTE az 1981. évi pályázatok jutalmazási alapjához 20.000.- Ft összeggel járul hozzá.

A JATE a jutalmazási alaphoz ugyancsak 20.000.- Ft-al járul hozzá.

Szeged, 1981. október 19-én jelenti a Honvéd Kiegészítő Parancsnokságnak, hogy a SZAB tulajdonában lévő AG 75-78 frsz Volga-Gaz 24 típusú személygépkocsit leadta.

A leadott kocsi pótlására a SZAB új Volga típusú szgk-t vásárolt, melynek rendszáma AI 65-60, és tárolási helye Szeged, Somogyi utca 7.

A SZAB Filozófiai és Történettudományi Szakbizottsága 1981. november 3-án tartott megbeszélésén elhatározta Jelenkortörténeti Munkabizottság létrehozását. A szervezés elindítására négytagú koordinációs csoportot hoz létre, melyek tagjai: dr. Kanyó Ferenc (vezető), dr. Belényi Gyula, Ocsák Miklós, Rigóné dr. Péter Irén.

Szőkefalvi-Nagy Béla SZAB elnök 1981. december 10-én kelt levelében jelentette Szentágothai János MTA elnöknek, hogy 1981. év első felében (1981. január elejétől május elejéig) a Művelődésügyi Minisztérium hozzájárulásával az Indiana Egyetem (U.S.A., Indiana, Bloomington) vendégprofesszora lesz. Kéri ezért kimentését az Elnökség időszakra eső kimentését, továbbá a SZAB elnöki teendőinek ellátására Tandori Károly egyetemi tanárt, a MTA. r. tagját javasolja.

Pályamunkák jutalmazása, 1981

A SZAB 1981. december 7-i ülésén elbírálta a beérkezett pályamunkákat, és az ere a célra biztosított összeg felosztásáról az alábbiak szerint döntött:

Dr. Szigeti Csaba	3.500 Ft
Balázs L. Gábor–Kucziba Ágnes	3.000 Ft
Dr. Füzi László	3.000 Ft
Dr. Osztrovics Szabolcs	3.000 Ft
Dr. Dóró Gézané dr. Erdélyi Ilona	2.500 Ft
Hoffmann Gizella	2.500 Ft
Kocsis Mihály	2.500 Ft
Szigetiné Benkő Zsuzsanna	3.800 Ft

Dr. Tráser László	600 Ft
Soós József	3.300 Ft
Dr. Révész Béla	2.800 Ft
Dr. Wagner Márton	2.800 Ft
Szalay Árpád	4.000 Ft
Szalay Árpád	3.000 Ft
Dr. Szentgyörgyi Károly	2.000 Ft
Szalay Árpád	4.500 Ft
Dr. Mojzes László–dr. Antalné Szabadi Flóra	3.600 Ft
Dr. Pető Zoltán	
Dr. Hudák János–dr. Nagy Attila–dr. Szabó Imre – dr. Baradnay Gyula–dr. Varga László	3.600 Ft
Dr. Szűcs Attila–dr. Knyihár Erzsébet	3.600 Ft
Dr. Hanzély Béla	2.600 Ft
Dr. Gyimesi András–dr. Hanyec Vince	2.600 Ft
F. Kiss Zsuzsanna–Várkonyi Tibor	3.000 Ft
Réthy Zsigmond	2.000 Ft
dr. Sterbetz István	1.600 Ft
Dr. Dobler Lászlóné Kovács Katalin	4.500 Ft
Dr. Proksza János	3.600 Ft
Laczay Tamás	2.600 Ft
Turnhauser László	2.600 Ft
Dr. Mosolygó László	2.600 Ft
Dr. Soltész Miklós	2.600 Ft
Beke Béla–Szebellédy Lajosné	2.000 Ft
Sajtos Gizella–Jakucska András	1.900 Ft
JATE Ságvári Endre Gyak. Gimn. tanulói	700 Ft
Tisza-parti Gimnázium és Vizügyi Szakközépisk. Szeged	
Kiss Ferenc Erdészeti és Mezőgazd.	500 Ft
Szakközépiskola, Szeged	400 Ft
Egészségügyi Szakiskola, Kecskemét	300 Ft
Faipari Szakközépiskola, Csongrád	300 Ft
Dózsa György Gimn., Kiskunmajsa	3.450 Ft
Hunyadi János Gimn., Bácsalmás	400 Ft
Péter András Gimnázium, Szeghalom	100.450 Ft
Összesen	

A harmadik évtized kezdete, 1982

A Szegedi Akadémiai Bizottság klubtanácsának felkérésére 1982. január 4-én Puja Frigyes külügyminiszter előadást tartott a SZAB Klubban a Nemzetközi helyzet aktuális kérdései és a Magyar Népköztársaság külpolitikája címmel.

A SZAB 1982. január 4-én ülést tartott a szokásos évkezdő témákban (Tájékoztató 1982. évről).

Napirend:

1. Szakbizottsági beszámolók az 1981-ben végzett munkáról
2. Szakbizottságok munkatervei az 1982. évre (Tájékoztató 1982. év, 3–15. lap).
3. Az 1982. évi költségvetés felosztása.
4. Pályázatok kiírása 1982. évre.

1982. június 3. Ankét a „Nagyüzemi munkások Szegeden” c. tanulmánykötetről. Szerzők: Szentirmai László, Papp Ignác, Pethő Zoltán. A beszámolót Papp Ignác tartotta. Kb. 60 fő jelent meg.

Pályamunkák jutalmazása 1982. évben (Tájékoztató 1982. év, 31–32. oldal.

Az MTA 1982. évi közgyűlése a SZAB régiójának területén dolgozó kutatók közül

Grasselly Gyulát

Leindler Lászlót

Petri Gábort az MTA rendes tagjává,

Alföldi Lajost

Balázs Sándort

Keszthelyi Lajost

Solymosi Frigyeszt az MTA levelező tagjává választotta.

A SZAB 1982. november 29-én tartott ülése.

Tárgysorozat:

1. Tájékoztató Szeged monográfia munkálatainak jelenlegi alakulásáról.
Előadó: Kristó Gyula (Tájékoztató 1982. év, 15–17. lap).

2. Pályamunkák elbírálása és jutalmazása (Tájékoztató 1982. év, 31–32.lap).

3. Tájékoztató az 1982. évi munkatervek teljesítéséről (Tájékoztató, 1982. év, 17–24. lap).

1982. október 21-én megbeszélést tartottak Debrecenben a vidéki akadémiái bizottságok képviselői. A tanácskozást vezette Polinszky Károly, az MTA alelnöke. A SZAB képviselőjében részt vett Szőkefalvi-Nagy Béla elnök, Kemenes Béla tudományos titkár és Deák Ildikó gazdasági vezető.

SZAB szervezésben került sor 1982. november 26-án dr. Szép György ny. főosztályvezető, minisztériumi főtanácsos előadására, melynek címe: "Amelyről oly sokat beszélünk: a kisvállalkozások gazdaságpolitikai és jogi kérdései."

A SZAB is részt vett az előadás szervezésében. 1982. november 26-án dr. Juhász Ádám, az Ipari Minisztérium államtitkára, aki előadást tartott Hódmezővásárhelyen „A megújulás szerepe a Dél–Alföld nagyüzemeiben” címmel. Az előadást 6 korreferátum követte (Tájékoztató 1982. év, 2. lap).

1982. június 28-án tartotta kihelyezett ülését az MTA Agrártudományok Osztálya Szegeden, a Gabonatermesztési Kutató Intézetben.

A tanácskozás második napirendi pontjaként került sor a SZAB és az MTA Agrártudományi Osztály kapcsolatának megvitatására Szőkefalvi-Nagy Béla elnök előterjesztésében.

1982. május 11-én Tóth Károly, az Orvostudományi Szakbizottság elnöke, Fehér Ottó, a Biológiai Szakbizottság elnöke támogatja, hogy Guba Ferenc elnökletével Sportbiológiai Munkabizottság jöjjön létre.

1983. év

1983. dec. 5-i ülésen elbírálta a beérkezett pályamunkákat, és erre a célra 90.200.- Ft-ot osztott szét. Ügyintéző: dr. Mártáné Deák Ildikó.

1983. november 10-i levélben a Szegedi Postaigazgatóság közli, hogy a telefonközpont elavult, a használt típus gyártása 1970-ben megszűnt, alkatrész pótlás nem lehetséges. Az új központ típusa RX30, teljesítménye 6 bejövő vonal, 30 mellékállomás; ára 180.000.- Ft.

A Szegedi Építőipari Szövetkezet felújította a SZAB Székház homlokzatát, melynek műszaki átvétele 1983. június 30-án lesz. Levélben kérte dr. Mártáné

Deák Ildikó az Országos Műemléki Felügyelőséget, hogy a képviselőjüket küldjék el.

1983. febr. 24-én SZAB-K/34/1983.sz alatt dr. Mártáné Deák Ildikó megküldte Zalán Károlynénak (MTA Pénzügyi Főosztálya), az 1982. évi költségvetési beszámolójelentést szöveges indoklással.

Ebből 7. oldal 5.1. pont: az 1982. december 31-i záró létszám

9 fő állandó

3 fő időszaki

7 fő részfoglalkozású dolgozó.

8. lapon 8.1. megállapítást nyert, hogy a Központi Kutatási Alapból finanszírozott „Dél-alföldi népszokások és hiedelmek” c. 129/79–III. számú kutatási szerződés 1982. év végén lejárt.

Az 1981. évben maradványként jelentkező 151.950 forint 70 fillérből 1982. évben rendeltetésszerűen fölhasználtak 64.720 forint 20 fillért. A maradvány 87.230 forint és 50 fillért 1982. dec. 29-én visszautalták az MTA évvégi maradvány-elszámolás számlára.

A SZAB Székház homlokzat felújításra a munkaterületet a Szegedi Építőipari Szövetkezetnek 1983. február 1-jén átadták. A kivitelezés kezdete 1983. febr. 1., befejezés 1983. június 30.

1983. december 5-én tartott SZAB ülés jegyzőkönyve szerint ezen az ülésen a pályamunkák elbírálása mellett szerepel a SZAB 1983-as új szervezeti és működési szabályzata az ülés jegyzőkönyvéhez csatolva 3. sz. mellékletként az új SZMSZ tervezete 15 oldal terjedelemben (6–21 lap).

A Szervezeti és Működési Szabályzatokon keresztül követhető a SZAB tevékenységi körének alakulása.

Az MTA Szegedi Bizottságának Szervezeti és Működési Szabályzata

/A teljes soros rész a Szervezeti Szabályzat, a mély bekezdéssel irt rész a Működési Szabályzat anyaga./

1. Név–székhely–működési terület

1.1. A Szegedi Akadémiai Bizottság a Magyar Tudományos Akadémia (továbbiakban MTA) Elnökségének 136/1961. és 144/1961. sz. határozata alapján jött létre, s a MTA Alapszabályának, valamint az MTA Elnöksége 9/1979./AK. 5./sz. határozatának megfelelően működik.

1.2. Működési Területe: Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megye. Egyes területeken együttműködik a többi akadémiai bizottsággal.

1.3. Székhelye: Szeged.

1.4. Neve: Szegedi Akadémiai Bizottság (továbbiakban SZAB).

2. A SZAB célja és főbb feladatai

A SZAB célja a működési területén folyó tudományos tevékenységének állami és társadalmi erőkkal való ösztönzése, támogatása, koordinálása és szervezése. Felkérés alapján részt vesz a régió társadalmi, gazdasági fejlődésével összefüggő döntések megalapozásában, véleményezésében.

2.1. Figyelemmel kíséri, kezdeményezi és összefoglalja a tudományos tevékenységet. Olyan komplex kutatásokat szorgalmaz, amelyek a terület szellemi és gazdasági lehetőségeire épülve összhangban vannak az országos célkitűzésekkel. Szem előtt tartja a kutatás és a realizálás egységes folyamatát, segíti az alap- és alkalmazott, valamint fejlesztő kutatások egymásra épülését.

2.2. Tájékoztatja a régió társadalmi és tanácsi szerveit a folyamatban lévő és tervezett kutatási témákról, irányokról.

Kezdeményezi a társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb intézmények, valamint a megfelelő kutatóhelyek közötti kapcsolat megteremtését.

2.3. Törekszik a kutatóhelyek területileg hasznosítható eredményeinek megismerésére; felhívja az illetékesek figyelmét a régióban elért hasznosítható tudományos eredményekre.

2.4. Az információcsere folyamatos biztosítása érdekében kapcsolat kiépítésre törekszik a régió tanácsi és más állami szerveivel, tudományos intézményekkel, valamint az Akadémia tudományos osztályai-val. Az együttműködés főbb kérdései: a régiót érintő hosszútávú tudományos és fejlesztési koncepciók, tervek kialakítása, komplex kutatási témák művelése, külkapcsolatokkal, különösen nemzetközi rendezvényekkel kapcsolatos állásfoglalások kialakítása, pályázatok elbírálása.

a/ A SZAB-nak a régiók tanácsi és más állami szervekkel való kapcsolatára a Békés megyei Tanács VB Tudományos Koordinációs Szakbizottságával 1979-ben; a Csongrád megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága elnökével pedig 1981-ben kötött megállapodásai az irányadók.

b/ A JATE vonatkozásában annak Szervezeti és Működési Szabályzata 12. pontja a meghatározó, mely szerint a JATE a Szegedi Akadémiai Bizottsággal rendszeres kapcsolatot tart fenn.

2.5. A SZAB konkrét kutatási feladatokat általában nem vállal. Kivételes esetben (különösen komplex, interdiszciplináris kérdések esetében) - az Akadémia főtitkárának engedélyével – kutatási téma közvetlen gondozását is ellátja.

2.6. A SZAB – rendelkezésére bocsátott anyagi eszközök felhasználásával – támogatásban részesíthet fiatalabb, nem tudományos intézményben dolgozó kutatókat, más forrásból nem támogatott kisebb volumenű kutatásokat; főként regionális témákban pályázatokat hirdet meg; speciális, más úton ki nem kielégíthető igények esetén publikációkat, Tájékoztató és beszámoló füzeteket jelentet meg, illetve kezdeményezheti és támogathatja ilyenek megjelentetését.

a/ A SZAB a költségvetésben megállapított keretek között meghatározott anyagi támogatásban részesít kutatási témákat.

b/ A támogatás igénylésének módjáról és feltételeiről a SZAB a költségvetési év elején köriratban hívja fel a régió területén működő egyetemi tanszékek, továbbá kutatóhelyek, illetve olyan egységek figyelmét, amelyek a támogatás igénylése szempontjából érdekeltek lehetnek.

c/ A kutatási szándékról a témafelelősöknek – a SZAB által megállapított határidőig – írásbeli tájékoztatást kell adniuk. A tájékoztatásnak tartalmaznia kell a téma leírását, a kutatás állását (az addigi esetleges részeredményeket) az országos, illetve helyi kutatási tervekben elfoglalt helyét és különösképpen azt, hogy a SZAB támogatást milyen célra kívánja igénybe venni, illetve melyek a ráfordítás szándékolt formái, illetve arányai (személyi és dologi ráfordítások). Jelezni kell továbbá azt, hogy a téma más forrásból részesül-e, illetve milyen arányban támogatásban.

d/ A tudományos témák támogatásáról, illetve a támogatás összegszerűségéről a SZAB dönt, és a döntéséről értesíti az érdekelteket.

e/ A támogatással kapcsolatos döntés meghozatalánál a következő szempontok az irányadók:

ea/ Azon tudományos témákat kell támogatásban részesíteni, amelyek az országos kutatási tervekkel összhangban – helyi igények kielégítése szempontjából is – kiemelkedő fontosságúak.

eb/ Előnyben részesülnek az ún. komplex kutatási témák, amelyek több tudományág, illetve tudományszak kutatóit fogják össze közös kutatási feladatra.

ec/ Kedvező elbírálásban kell részesíteni azokat a kutatásokat, amelyek a korábbi években már részesültek SZAB támogatásban, eredményesen folytak, de még nem zárultak le.

ed/ Egyéb, arra érdemes témák támogatása.

f/ A támogatás szempontjából elsősorban azokat a témákat kell figyelembe venni, amelyek más forrásokból megfelelő anyagi ellátásban nem részesülnek.

g/ A SZAB évenkénti rendszerességgel ún. központi pályatételeket hirdet meg, amelyek elsősorban a regionális szempontból súlyozott témaköröket ölelik fel, s általában hosszabb időtartamú kutatást igényelnek.

E pályázaton bárki részt vehet, terjedelem korlátozás nincsen.

A pályamunkákat a SZAB által felkért bírálóbizottság értékeli. Az értékeléstől függően a pályadíj összege 3.000 Ft-tól 6.000 Ft-ig terjedhet, kivételesen értékes pályamunkák esetében – az MTA elnökének külön engedélyével – 10.000 Ft-ig. A pályázatot a régió napilapjában közzé kell tenni, s a meghirdetéshez hasonlóan közölni kell az eredményeket.

2.7. Munkakapcsolatokat létesít a terület kutatói között; lehetőséget teremt egymás munkájának megismerésére és társadalmi kapcsolatok kialakítására.

2.8. A régió területén akadémiai napokat, tudományos ülészekokat, előadásokat szervez és támogat. Rendezvényeinél – különösen a közművelődés, a magas szintű tudományos ismeretterjesztés segítése céljából – szervezett együttműködést alakít ki a METESZ, a

MOTESZ, az MTA felügyelete alá tartozó társaságok, ill. a TIT területi, helyi szerveivel.

2.9. Segíti a tudományos dolgozók szakmai előmenetelét; közreműködik a Tudományos Minősítő Bizottsággal egyes disszertációs viták előkészítésében és helyi megrendezésében.

2.10. Az Akadémia vonatkozó állásfoglalásainak szem előtt tartásával segíti a nemzetközi kapcsolatok ápolását.

2.11. Irányítja a bizottság különböző szerveit és meghatározza a bizottsági székház és egyéb szolgáltatások igénybe vételének módját.

2.12. Mint az Akadémia elnökségi bizottsága, a végzett munkáról az elnökségnek rendszeresen beszámol.

3. A SZAB jogállása és szervezeti felépítése

3.1. A SZAB az MTA Elnökségének területi bizottsága.

3.2. A SZAB tagjait – beleértve a Bizottság elnökét, alelnökét (alelnökeket), titkárát – az MTA Elnöksége bízza meg öt évi időtartamra. A SZAB munkájába – az MTA elnökének jóváhagyásával – állandó meghívottként, a Bizottság által javasolt szakemberek is bevonhatók.

3.3. A SZAB működése felett a felügyeletet az MTA Elnöksége gyakorolja.

3.4. A SZAB munkájáról az MTA Elnökségének évenként legalább egy alkalommal beszámolni köteles.

3.5. A SZAB az MTA Elnökségével és tudományos osztályaival kapcsolatos feladatainak az MTA Alapszabályában és ügyrendjében meghatározott módon tesz eleget.

3.6. A SZAB feladata ellátásában a jogszabályokban, az MTA Alapszabályában és a SZAB Szervezeti, valamint Működési Szabályzatában meghatározott kereteket tartja szem előtt.

4. A SZAB szervezeti felépítése

4.1. Testületi szervek:

– a SZAB

– a Vezetőség

4.2. Munkaszervezetek:

– szakbizottságok, munkabizottságok, alkalmi bizottságok,

– Szerkesztő Bizottság,

– SZAB-Klub és tanácsa.

A SZAB szakbizottságai:

- I. Nyelv- és Irodalomtudományi Szb.
- II. Filozófia és Történettudományi Szb.
- III. Jog- és Gazdaságtudományi Szb.
- IV. Matematikai és Fizikai Szb.
- V. Kémiai Szb.
- VI. Földtudományi Szb.
- VII. Biológiai Szb.
- VIII. Orvostudományi Szb.
- IX. Mezőgazdasági Szb.
- X. Környezettudományi és Területfejlesztési Szb.
- XI. Műszaki Szb.

4.3. Hivatali szervezet: a SZAB Központja (továbbiakban Központ), amely a szervezőmunka, az ügyvitel és a gazdálkodás feladatait látja el. A Központ önálló jogi személy.

5. A SZAB

5.1. A SZAB döntési, véleményezési és javaslattevési joggal felruházott testületi szerv. A SZAB ülését az elnök hívja össze évenként legalább két alkalommal. A bizottsági ülést – amennyiben azt a tagok egynegyede kéri – 15 napon belül össze kell hívni.

5.2. A SZAB döntési körébe tartozik:

- a SZAB szervezeti és működési szabályzatának kidolgozása,
- a szakbizottságok létrehozása, megszüntetése, ill. átszervezése;
- azok elnökeinek megbízása és felmentése, az éves munkaterv jóváhagyása,
- a SZAB tevékenység fő irányainak meghatározása,
- a SZAB munkájáról szóló elnöki beszámoló jóváhagyása,
- a tudományos pályázati témák kiírása és a díjak odaitélése,
- a SZAB Klub tanácsának megválasztása.

5.3. A SZAB véleményt nyilvánít:

- a SZAB által a területi állami és társadalmi szervekkel, intézményekkel tervezett együttműködési megállapodásokról,
- minden olyan kérdésben, amelyben az akadémiai szervek, s SZAB elnöke, ill. a szakbizottságok a Bizottság véleményét kéri.

5.4. Javaslatot tesz hatáskörébe tartozó bármely tudományos, anyagi és szervezeti kérdésben.

5.5. A SZAB végrehajtó testületi szerve a Vezetőség, amely az elnökből, alelnökből (alelnökökből), titkárból és 3–5 fő választott SZAB tagból áll, akik a SZAB ülései közötti időszakban felmerülő teendőket intézik; előkészíti azokat az ügyeket, amelyekben a Bizottságnak döntenie kell. A Vezetőség kibővített ülést is tarthat, amelyre a tárgyalásra kerülő napirendi témáktól függően, külső szakemberek, illetőleg a régió képviselői is meghívhatók.

6. A SZAB elnöke, alelnöke (alelnökei) és titkára

6.1. A SZAB elnöke a testületi szervek és hivatali szervek vezetője.

6.1.1. A SZAB elnökének jogköre és feladatai:

- a testületi szervek és a hivatali szervezet irányítása és ellenőrzése;
- a hivatali szervezet tagjaira vonatkozó munkáltatói jogok és kötelezettségek gyakorlása, kivéve azokat az eseteket, ahol ez a jogkör az MTA Központi Hivatala részére van fenntartva;
- a SZAB általános képvisellete;
- kapcsolattartás az MTA Elnökségével, tudományos osztályával, Központi Hivatalával, más akadémiai intézetekkel és intézményekkel, az országos hatáskörű, valamint területi és helyi társadalmi, állami, tudományos, oktatási és egyéb szervekkel;
- a szakbizottságok, Szerkesztő Bizottság, a SZAB-Klub, valamint a munkabizottságok elnökének és tagjainak megbízása;
- a SZAB nevében kiadói jog gyakorlása.

6.1.2. A SZAB elnökének döntési jogköre:

- dönt a SZAB rendelkezésére álló anyagi eszközök célszerű felhasználásáról;
- a költségvetés keretén belül utalványozási joggal rendelkezik;
- hatáskörébe tartozó ügyekben kiadmányozási jogot gyakorol;

6.1.3. Az elnöki jogok gyakorlását az elnök esetenként – vagy tartósan – az alelnökre, illetve a titkárra átruházhatja.

6.2. A SZAB elnökét munkájában az alelnök (alelnökök) segíti. Az alelnök eljár mindazokban az ügyekben, amelyek ellátására a Bizottság szerveitől, vagy az elnöktől megbízást kap. Az elnök akadályoztatása esetén – külön felkérésre annak hatáskörében jár el, a tevékenységéért ilyenkor az elnökével azonos felelősség terheli.

6.3. A SZAB titkára az elnök irányításával végzi munkáját, különösen:

- segíti a SZAB szerveinek üléseit,
- közreműködik a SZAB szerveinek és az elnök határozatainak végrehajtásában,
- összehangolja a SZAB, a Központ és a szakbizottságok működésével kapcsolatos szervező tevékenységet, az elnök megbízása alapján ellenőrzi a hivatali szervezet tevékenységét.

6.4. A SZAB tudományszervezési és más feladatok ellátása érdekében tudományszervezőt biz meg, vagy alkalmaz, akinek feladatát, jogait és kötelezettségeit a Működési Szabályzat tartalmazza.

a/ Előkészíti a SZAB működésével kapcsolatos szabályzatokat és belső utasításokat.

b/ Előkészíti a SZAB, a Vezetőség, ill. az elnök részére azokat az ügyeket, amelyekben döntés vagy állásfoglalás szükséges.

c/ Gondoskodik a SZAB ill. a Vezetőség ülésének érdemi előkészítéséről, azokon tanácskozási joggal részt vesz, – s az elnök megbízása esetén – meghatározott napirendi pontok előadója.

d/ Külső szervek, intézmények felkérése alapján a SZAB-ra háruló előterjesztéseket előkészíti.

e/ Az MTA Elnöksége által kért jelentéseket az éves vagy időközi beszámolókat előkészíti.

f/ Gondoskodik a SZAB tevékenységét érintő jogszabályok nyilvántartásáról.

g/A elnök megbízása alapján rendszeres kapcsolatot tart a tudománypolitikai kérdésekben érdekelt állami és társadalmi szervezetekkel.

h/ Nyilvántartja a régió területén működő kutatóhelyek, ill. kutatással is foglalkozó intézmények kutatási profilját és témáit, továbbá azokról – az igénybevétel megkönnyítése céljából – a számba jöhető felhasználó szervezetet tájékoztatja.

i/ Végzi a SZAB által támogatott pályamunkákkal kapcsolatos szervezési feladatokat.

j/ Közreműködik a SZAB rendezvényeinek szervezésében.

k/ Eseti hírek, vagy összefoglaló Tájékoztatók továbbításával tájékoztatja a sajtót a SZAB tevékenységéről.

l/ Szerkeszti a SZAB Tájékoztatót.

m/ Ellátja az elnök által rábízott egyedi feladatokat.

7. A szakbizottságok és munkabizottságok

A SZAB céljainak megvalósítása, tudományszervezői feladatainak ellátása érdekében, a régióban művelt tudományterületeknek megfelelően szakbizottságokat hoz létre.

7.1. A szakbizottságok feladata:

- a tudományterületeiken folyó tevékenység összefogása és együttműködés kialakítása,
- állást foglalnak a tudományterületi, szakmai és tudománypolitikai kérdésekben,
- a szakbizottságok a SZAB elnökének kérésére véleményt nyilvánítanak, ill. javaslatot tesznek,
- munkabizottságokat hoznak létre,
- éves beszámoló jelentést készítenek,
- előkészítik a publikációra javasolt műveket.

7.2. A szakbizottságok munkáját a szakbizottság elnöke vezeti; munkájában a szakbizottság titkára segíti. A szakbizottság elnökét a SZAB választja meg 5 évre; titkárát – a szakbizottság elnökének javaslatára – a SZAB elnöke bízza meg.

7.3. A szakbizottságokat elsősorban a tudományos minősítéssel rendelkező kiváló művelői alkotják. Megbízásukat a SZAB hagyja jóvá.

7.4. A szakbizottságok tevékenységüket a SZAB által jóváhagyott éves munkaterv alapján végzik; munkájukról évenként számolnak be a SZAB-nak.

7.5. A szakbizottságon belül állandó feladatok ellátására munkabizottságok, alkalmi jellegű speciális feladatok ellátására albizottságok hozhatók létre, ill. több szakbizottság profiljába tartozó feladat ellátására munkacsoport alakítható. Mindezek feladatkörét, irányítását az érdekelt munkabizottság, vagy szakbizottságok állapítják meg, ill. látják el.

7.6. A munkabizottság elnökét a szakbizottság jelöli ki. A munkabizottságok elnökei évenként bemutatják a munkabizottság munkatervét a szakbizottságnak és beszámolnak végzett munkájukról.

7.7. Valamennyi SZAB publikáció felelős kiadója a SZAB elnöke. A kiadványok szakmai tartalmáért a szerzők mellett a Szerkesztő Bizottság is felelős.

8. A SZAB-Klub

A SZAB a tudományt művelők látókörének bővítése, széleskörű infor-

mációcsere és vitafórum biztosítása érdekében, valamint tudományos ismeretterjesztés céljából, akadémiai klubot működtet.

Az akadémiai klub ügyeit a klubtanács intézi.

A klubtanács elnöke a SZAB elnöke.

A klub titkárát a SZAB elnöke bízza meg, s kéri fel a tanács tagjait. A klub működését külön szabályzat tartalmazza.

9. A SZAB ügyvitele és gazdálkodása

A SZAB ügyviteli és gazdálkodási feladatait a Szegedi Akadémiai Bizottság Központja (továbbiakban: Központ) látja el. Ügyrendjét, munkarendjét a SZAB elnöke állapítja meg.

9.1. A Központ gazdasági vezetőjét az MTA Központi Hivatala nevezi ki.

9.2. A Központ feladatainak ellátására alkalmazott más állandó főfoglalkozású, vagy mellékfoglalkozású dolgozóra vonatkozó kinevezési és munkáltatói jogokat az MTA főtítkárának 5/1978/AK. 10./sz. utasításában foglaltak szerint a SZAB elnöke gyakorolja.

9.3. A SZAB az MTA által jóváhagyott költségvetés keretében gazdálkodik, a költségvetési szervekre vonatkozó általános jogszabályok és az MTA által kiadott külön jogi rendelkezések szerint. A költségvetési előirányzatok felhasználásának szabályszerűségét és célszerűségét a SZAB elnöke és az MTA Központi Hivatala ellenőrzi.

9.4. A SZAB gazdálkodásáért, a költségvetési előirányzatok szabályszerű felhasználásáért, a dologi eszközök rendeltetésszerű felhasználásáért a SZAB elnöke és a Központ gazdasági vezetője együttesen felelős az MTA főtítkárának mindenkor érvényben lévő utasításában (jelenleg 14/1972/AK.18/MTA–F. sz. utasítás) foglaltaknak megfelelően. A Központ gazdasági vezetőjének jogait, feladatait, felelősségét részletesen a Működési Szabályzat határozza meg.

Az említett jogszabály keretei között gondoskodik általában

– a SZAB feladatai eredményes és gazdaságos ellátásához szükséges feltételek biztosításáról a takarékosági szempontok mindenkori érvényesítésével,

– a gazdálkodásra vonatkozó jogszabályok és intézkedések előírásainak érvényesítéséről és azok betartásának ellenőrzéséről.

Ezen belül gondoskodik:

– a költségvetési javaslat előkészítéséről;

– a pénzügyi fegyelem betartásáról, a pénzügyi kötelezettségek teljesítéséről és a követelések érvényesítéséről;

- az állami vagyon megóvásának, a pénz és egyéb eszközgazdálkodás, a számviteli rend és az ezzel kapcsolatos ügyvitel, bizonylati rendszer és bizonylati fegyelem megszervezéséről;
- a számviteli és egyéb nyilvántartások naprakészvezetéséről, stb.

9.5. A SZAB elnöke (helyettesíthető jogkörben alelnöke és titkára) jogosult — a jóváhagyott költségvetés terhére — fizetési kötelezettséget vállalni a Központ gazdálkodási vezetőjének ellenjegyzésével. Jogszabály, teljesített szerződés, szolgáltatás, vagy végzett munka alapján az utalványozási jogkört a SZAB elnöke (alelnöke, titkára) gyakorolja. Meghatározott ügyekben vagy értékhatárig az utalványozási jogkört a SZAB elnöke írásban a Központ gazdasági vezetőjére is átruházhatja.

9.6. A Központ működésének és gazdálkodásának részletes szabályait a SZAB Működési Szabályzata rögzíti.

a/ A SZAB folyószámlás költségvetési szerv, amely az MTA-tól kapott támogatásból gazdálkodik. Az éves költségvetés, MTA által megadott összegeinek a rovatok, tételek közötti elosztását, a tapasztalati adatok alapján, valamint a keret-gazdálkodás alá vont rovatok, tételek megállapított keretszámainak figyelembe vételével a gazdasági vezető által megadott szempontok szerint a gazdasági előadó végzi el. A gazdasági vezető által ellenőrzött és ellenjegyzett éves költségvetést a SZAB elnöke fogadja el, és az MTA elnöke hagyja jóvá.

b/ A SZAB anyagellátása kézibeszerzés útján történik. Az anyag és kisebb fogyóeszköz igényeket az erre a célra rendszeresített füzetbe kell bejegyezni és azt a gazdasági vezető ellenjegyzése után szerezheti be az, akinek arra munkájának ellátásához szüksége van. (Takarító eszközök esetében a gondnok.) A hosszabb szükségletre beszerzett anyagot irodaszerek esetén az irodavezető, takarító szerek és egyéb anyagok esetén a gondnok raktározza, akik felelősek annak takarékos és rendeltetésszerű felhasználásáért. Az így raktározott anyagokról olyan egyszerű nyilvántartást kell vezetni, amelyről a raktározott mennyiség bármikor megállapítható.

c/ A SZAB számviteli rendjét a mindenkor érvényes pénzügyminiszteri, akadémiai rendeletek, utasítások, ill. pénzügyminisztériumi, számviteli közlemények alapján összeállított Számlarend tartal-

mazza. A számlalapok világos, pontos áttekinthető naprakész vezetése az irodavezető feladata.

d/ A SZAB számvitelét a mindenkor érvényes számviteli szabályok és a számlatükör előírásai szerint kell felfektetni és vezetni.

Eddig az SZMSZ.

Itt közöljük a SZAB állandó alkalmazottjainak névsorát 1984. dec. 31-i állapotnak megfelelően:

Barbacsy Attila	osztályvezető
Lengyel Andrásné	gazdasági vezető
Tatár Attiláné	főelőadó
Virág Ágnes	főelőadó
Lippay János	előadó
Solymosi László	gépkocsivezető
Wágner Jenőné	portás
Szabics Imre	portás
Pigniczky Katalin	hivatalsegéd
Szilágyi Lajosné	hivatalsegéd
Ifj. Wágner Jenőné	hivatalsegéd
Széll Jenő	fűtő-karbantartó

A nem várt kiadás, 1984/85 és a változások előszele

A posta egyszerűen közölte, hogy a ház telefonközpontja elavult, alkatrész-pótlása megszűnt, ezért ha a SZAB telefonálni akar, le kell cserélni, az újért pedig fizessen. Ők mondták meg azt is, hogy elavult az eddigi telefon központ rendszer. Az nem lehetett ellenvetés, hogy ők még mindig jónak tartják a régit. Nem volt apelláta.

A Posta 1984. december 12-én értesítette a SZAB-ot, hogy az RX-30 típusú új telefonközpont beállítása és felszerelése megtörtént, melynek költsége az eredetileg tervezett 180.000.- Ft-al szemben 191.319.- Ft-ot tett ki. A posta ezért kéri a különbözet átutalását. Mit volt mit tenni. Az MTA fizetett.

1984. II. félévi Tájékoztató 2. oldalon bejelentette, hogy dr. Mártáné Deák Ildikó áthelyezéssel Budapestre távozott. Helyét a gazdasági vezető munkakörben 1984. szeptember 1-től Lengyel Andrásné; az ügyintézői munkakörben pedig Virág Ágnes vette át. Ebben az örökségben az a talányos, hogy miért nem osztották már eredetileg két személyre azt a feladat rendszert, melyet a távozó harmadik örökségként rájuk hagyott?

A kezdeti öt szakbizottság 1985-ig 12-re növekedett.

Szakbizottságok (elnök, alelnök, titkár)

- I. Nyelv- és Irodalomtudományi (Szádeczky-Kardoss Samu tud. dokt.; Grezsa Ferenc tud. kand.; Olajos Terézia tud. kand.)
- II. Filozófiai és Történettudományi (Kristó Gyula tud. dokt., 1977- Mérei Gyula r. tag; Bereczky Elemér tud. kand.; Bárány Ferenc tud. kand.)
- III. Jog- és Gazdaságtudományi (Kovács István r. tag; Nagy Lajos tud. dokt.; Szentpéteri István tud. dokt.)
- IV. Matematikai és Fizikai (Ketskeméty István tud. dokt.; Szendrei János tud. kand.)
- V. Kémiai (Solymosi Frigyes lev. tag, Fejes Pál tud. dokt. 1977-; Göndös György tud. kand.)
- VI. Földtudományi (Szederkényi Tibor tud. dokt. 1977-, Grasselly Gyula lev. tag; Vágás István tud. dokt.; Zentay Tibor tud. kand.)
- VII. Biológiai (Barabás Zoltán lev. tag 1977-, Dénes Géza lev. tag; Molnár János tud. dokt. 1978-tól)
- VIII. Orvostudományi (Telegdy Gyula tud. dokt. 1977-, Tóth Károly tud. dokt.; Papp Gyula tud. dokt.)
- IX. Mezőgazdasági (Filius István tud. dokt. 1977-, Szániel Imre tud. kand.; Dózsa József tud. kand.; Nagy László tud. kand.)
- X. Környezettudományi és Településfejlesztési (Jakucs László tud. dokt. 1977-, Horváth Imre tud. dokt.; Dési Illés tud. dokt.; Simon Imre tud. kand.)
- XI. Műszaki (Kapitány Sándor tud. kand.; Gábor Miklósné tud. kand.; Zoltánfi Zoltán műsz. o. vez.)
- XII. Neveléstudományi és Pszichológiai (Ágoston György, tud. dokt.; Balogh Tibor tud. kand.)

Miután Szókefalvi-Nagy Béla akadémikus 1970 óta tartó SZAB elnöki megbízása lejárt, az MTA Elnöksége 1985 júliusi ülésén Grasselly Gyula akadémikust bízta meg a SZAB elnöki teendőinek ellátásával. Ezzel egy időben az Elnökség szeptember 24-i 39/1985. sz. állásfoglalásával újjászervezte az Akadémia Szegedi Bizottságot is.

1985. évre érezhető változások jelei mutatkoztak a elsősorban a Szovjetunióban, a külpolitikában, továbbgyűrűzve az európai népidemokráciákban belpolitikában és az MTA életében.

Vegyük szemügyre ugyanebben a sorrendben az eseményeket.

A Szovjetunióban Sztálin 1953-as halálát követően Nyikita Hruscsov felépésével megindult a desztalinizáció korszaka (1953–1964), melyet a Leonyid Brezsnyev névéhez fűződő „brezsnyevi pangás” (1964–1982) követte, amely végül Mihail Gorbacsov hatalomra kerülésével elvezetett a Szovjetunió felbomlásáig. Ez alatt az idő alatt a Szovjetunió katonailag szuperhatalommá fejlődött ugyan, s az egész világ előtt a Föld legnagyobb atomerővel rendelkező szupererő benyomását keltette. Egyidejűleg belpolitikailag olyan rendszert táplált, amelynek minden lépését a bürokrácia, a mögötte álló gulágok és a teljes elzártág irányította. Ennek ellenére egyesek – különös módon (lásd az ún. Békemozgalom nyugati hívei) – a SZU-t a haladás és egészség mintaképének tartották.

Az egyes ötéves tervek a SZU-ban a gazdasági sikerek látszatát keltették, de a tényleges teljesítmény hiányzott. A brezsnyevi pangás a SZU életében kiterjedt az egész „béketáborra”. Brezsnyevet – 1982-es halálával – a szovjet vezetés élén Jurij Andropov (1982–83), a volt budapesti szovjet nagykövet, a KGB egykori főnöke követte, őt pedig hamarosan egy emfizémában elhunyt, élemedett első titkár (Konstantin Csernyenko, 1982–1983) váltotta a változatlan szovjet rendszerben. Őt már egy olyan személyiség – Mihail Gorbacsov – követte, aki Andropov pártfogoltjaként emelkedett a legfelső szovjet vezetés soraiba, aki viszont megkísérelt a szovjet rendszer alapjain változtatni, mely a jól ismert következményekhez vezetett. A dominó eldőlt, lett is következménye.

Mindezeket a változásokat a magyar belpolitikában érezhető lépések követték.

Az 1956-os fegyveres harcok megszűntével a politikai recept szerint megtorlás, majd konszolidáció következett. A forradalom szovjet leverésével Magyarország teljesen elszigetelődött, és kezdetét vette „Kádár-korszak”. Az el-

szigeteltség csak évek után oldódott, amikor a konszolidáció első lépésként 1962. dec. 20.-án az ENSZ levette a napirendjéről az ún. magyar kérdést, cserébe a magyar kormány 1963. márc. 22-én általános amnesztiát hirdetett az 1957–58-ban elítéltek számára.

Enyhült a bezártság és elszigeteltség. Magyar tudósok utazhattak állami ösztöndíjjal Nyugatra.

1966. május 25–27: Az MSZMP meghirdette az új gazdasági mechanizmust, amely 1968-ban lépett érvénybe. Megkezdődött Nyers Rezső vezetésével az új gazdasági irányzat gyakorlata, mely a gazdaságban kézzel fogható eredményeket hozott. Ennek lényege, hogy 1. megszűnt a tervezésben a központi merev tervelőírások rendszere, és rugalmas tervezési rendszerre tértek át; 2. bevezették a vegyes árrendszert, és alkalmazták a piaci keresletnek megfelelő árakat is; 3. a vállalatok a munkabérekben szabadon differenciálhattak.

Ez a rendszer a szabad piac hatékonyságát nem érthette el, de a magyar gazdaság a szomszédos országok tervutasításos rendszerét azonban látványosan felülmúlta.

A mezőgazdaságban engedélyezték az ún. háztáji gazdaságokat, ami megoldotta az élelmiszer ellátást. Megszűnt a boltok előtti sorban állás. Volt elegendő hús is!

A termelőszövetkezetek megvalósították az üzemszerű kukorica termelést (lásd Bábolna), amely biztos alapja volt a hústermelésnek. 1980-ra az egy főre eső hústermelésben a magyar gazdaság elérte Dánia és Hollandia teljesítményét.

Közérzet javító intézkedéseket is hoztak, mint pl. 1965–66-ban fölemelték a legalacsonyabb nyugdíjakat, bevezették a gyermekgondozási segélyt.

1967: a magyar állampolgárok 3 évenként 70 dolláros turista ellátmánnyal, a kék útlevelemel utazhattak nyugatra. Ez önmagában is a tudományos életben érdekelték számára a magán kezdeményezések útján kiépíthető nemzetközi kapcsolatok lehetővé tételét nyitotta meg. Kék útlevelemel a költségeket vállaló meghívottak számára is megnyílt a kiutazás lehetősége.

1971. febr. 5. A SZU-ban meghalt Rákosi Mátyás, ezzel végleg megszűnt Rákosi-rendszer visszatértenek lehetősége.

Valami azonban újra megrezdült a felszín alatt. 1973. március 15-én diák megmozdulások voltak Szegeden és Budapesten. Több személyt előállítottak.

1974. március 19–20.-án az MSZMP KB ülésén Nyers Rezsőt és Aczél Györgyöt felmentik titkári tisztségük alól; Ajtai Miklós és Fehér Lajos minisz-

terelnök-helyetteseket nyugdíjazták. Bealkonyult az új gazdasági mechanizmusnak.

1974. szeptember 1-jén 40 %-al fölemelték a benzin, 25 %-al a tüzelőanyagok árát.

Az enyhülés jegyében 1977. június 9-én a II. János Pál pápa fogadta Kádár Jánost, és 1978. január 6.-án az U. S. A. kormánya visszaadta a Szentkoronát, valamint a koronázási jelvényeket Magyarországnak.

1979. július 22. Ismét fölemelték az élelmiszerek, az energiahordozók és a szolgáltatások árát. A kenyér 50 % -al, fűtőolaj 30 % -al drágult.

Az 1970-es évek végére azonban lelassult a gazdasági fejlődés, melynek két fő oka volt. Egyrészt az 1973-as olajárrobbanás, másrészt a politikai vezetésben hozott rossz döntések, magyarul az irigység. A magyar politikai vezetésben gazdasági reform két ellenzője, Biszku Béla és Komócsin Zoltán Moszkvában panaszt tett Brezsnyevnél. Elsősorban ideológiai okokra hivatkoztak, mely szerint Magyarországon eluralkodott a „szerzészvágy”, a „kispolgáriság”, háttérbe szorult a kollektívizmus, s a reform ellenségei közé álltak a tehetségtelen vezetők is.

Reform ellenes intézkedések sora kezdődött. A nyereséges vállalatoktól elvonták a jövedelmet, a veszteséges vállalatok viszont az elvonásokból támogatást kaptak.

Nemcsak az 1973-as olajár robbanás vezetett katasztrofális következményhez és a reform kezdeményezőinek elmozdításához. Tetejébe még a SZU a kedvezményes olajárát fölemelte világpiaci szintre. Ez utóbbi miatt a magyaroknak ugyanannyi olajért nyolcszor több autóbustzt kellett a SZU-nak szállítani, mint korábban. Ennyibe került a moszkvai árulkodás.

Megkezdődött az eladósodás, a nyugati kölcsönök fölvétele.

Hibás lépésnek bizonyult még az ún. eocén program is, és Magyarország megegyezett a Bős-Nagymaros erőmű létrehozásában.

Szomorú vigasz volt, hogy 1980-ra sikerült ugyan a gazdasági reform ellenfeleit (Biszku, Komócsin, Apró) a politikai vezetésből eltávolítani, de ennek ára radikális árreform és infláció volt! A cél a hazai és világpiaci árak szinkronba hozatala. Amíg 1980-ban a kenyér kilója 3, 60 Ft volt, addig 1980–90-re már 30 Ft fölé emelkedett.

1982-ben Magyarország a SZU figyelmének kijátszásával belépett a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba.

Bresznev 1982-es halála után Magyarország visszatért a reformokhoz, amelyre 1984-ben a szovjetek áldásukat adták, de már mindezek sem segítettek.

1980–1990 között a gazdasági fejlődés szinte megállt. A kölcsönöket föléltette a politika az életszínvonal fönntartására. A termelés nem modernizálódott, az állam kiadása meghaladta a bevételeket.

Az évtized végére az ország adósságállománya meghaladta a 20 milliárd dollárt.

A Magyar Tudományos Akadémia 1980 után

Az 1949-es átalakulás óta az MTA lett az egész országban folyó kutatások legfelsőbb irányító szerve, mely saját kutató intézeti hálózattal rendelkezett. Miközben a kutató intézetek hálózata látványosan növekedett, az MTA több paradigma váltást és átszervezést megélt.

Az akadémiai kutató intézetek mellett a vállalati és a minisztériumok alá tartozó kutatóintézeti hálózat szintén látványosan fejlődött, azonban a fejlődés 1980-ra mindkét téren megállt.

Amint ezt már említettük, Rusznyák István (elnök 1949–1970) és Erdey-Grúz Tibor (elnök 1970–1976) az általános politikai és a kémiai-fizikai vonalat, 1976-tól Szentágothai János (anatómus, elnök 1976 – 1985) a biológiai irányzat dominanciáját képviselte, majd 1985-től a közgazdasági egyetem tanárát, a gazdaságtörténettel foglalkozó Berend T. Ivánt választották az Akadémia elnökének.

Nem nehéz kitalálni mit vártak el az új elnöktől.

A tervutasításos gazdaság irányítási rendszer s annak szakaszosan ismétlődő reformjai körül folyó harcok kitüntetett pozícióba hozták a közgazdaság tudományt és a szociológiát.

A SZAB történetből emlékszünk a szociológia reneszánszára, és a SZAB székház épületében a szociológiai csoport elhelyezésének gondjaira. Rákosi egykori miniszterelnöke, Hegedűs András 1967-ben amellet érvelt, hogy az egypártrendszer körülményei között az ellenzék, a kritika szerepét a szociológia, mint tudomány tölthetné be.

Megjelent közben Berend T. Iván generációjában azoknak a viszonylag fiataloknak a csoportja, akik szüleik anyagi és társadalmi helyzetüknél fogva külföldet és külföldi egyetemeket látogathattak. A modern „peregrinálás” korszaka következett. Mindenki nyugati ösztöndíjak, munkavállalási lehetőségek és kapcsolatok után nézett.

A Szegedi Orvostudományi Egyetemen hallgatólagosan megjelentek olyan követelmények, mint például az, hogy egyetemi tanári kinevezést siker reményben azok kaphattak, akik megelőzően valamelyik nyugati országban legalább egyéves tanulmányutat tettek, s valahányszor útlevelet kaptak, egyre több nemzetközi kongresszuson is részt vettek.

Az „adminisztráció” – a dolgok természetéből kifolyólag – igyekezett mindehová belépni, hogy a külföld járását és a nemzetközi kapcsolatok alakulását szemmel tarthassák. Így pl. a tanulmányutat, kongresszusi részvételt több fórumon is engedélyeztetni (Országos Ösztöndíj Tanács), az anyagot „titkosítani” kellett, majd a külföldi utakról sok-sok példányos írásos jelentéseket, szóbeli beszámolókat kértek.

Még a teljesen és hermetikusan lezárt SZU-ba is behatoltak a „fellazító” eszmék. A képviselőit, akiket már nem illett a gulágra küldeni, azokat elme-egógyintézetbe zárták. Lett is belőle világra szóló botrány, még a magyar pszichiátria is, Juhász Pál professzor révén, belekeveredett.

Mindez csak a kép egyik oldala saját szemszögből, hogy visszatérjünk saját történetünk fonalához.

A rendszerváltozás

Az 1980-as évtized mind a Szovjetunióban, mind pedig az európai népidemokráciákban meghozta rendszerváltozást.

Rendszerváltozás alatt *folyamatot* értünk, melynek során a második világháború során a SZU ellenőrzése alá került államokban, és a Szovjetunió felbomlása után azok utódállamaiban 1. az egypárti diktatúrák helyébe többpárti demokráciák, 2. a társadalmi tulajdonra épülő tervgazdaságokat a magántulajdonra épülő piacgazdaság váltotta fel, 3. a függetlenségükben korlátozott államok, mint pl. Magyarország, visszanyerték cselekvési szabadságukat, szuverenitásukat.

Mivel a rendszerváltozást folyamat, éppen ezért nehéz megjelölni annak kezdetét.

A rendszerváltozás az európai népidemokráciákban változatosan történt, sokféle formát öltött, de jellemző módon – eltekintve Romániától – békés körülmények között történt.

A politikai és gazdasági változás természetesen kihatott az MTA-ra, mélyrehatóan átalakítva annak funkcióját és jellegét, amely az 1994-es akadémiai törvényben realizálódott.

Oktatásügy és tudományos kutatás: a tudósképzés és tudományos kutatás bázisai 1945 előtt az egyetemek voltak. 1949 után mindez az MTA-ra tevődött át, amely időközben megoszlott az MTA és a különböző főhatóságok alá tartozó kutatóintézetek között.

Az 1985. év, az MTA tisztújításának éve Új elnök az MTA élén: Berend T. Iván

Az 1985-ben esedékes tisztújítás során az 1930-ban született Berend. T. Iván gazdaságtörténészt választották meg az MTA elnökének, aki valóban fiatalos lendülettel látott munkához. Nevéhez fűződik az új akadémiai törvény kidolgozásának kezdete, az 1949-ben kizárt MTA tagok rehabilitálása (1989), illetve 1990-ben a külső tagok címének bevezetése. A közgazdaságtudományi egyetem, majd az ELTE történész szakának elvégzése után 1957-ben kandidátus, tudományok doktora 1962-ben, az MTA levelező tagja 1973, r. tagja 1979-ben. 1990-től az UCLA (University of California Los Angeles) egyetemi tanára.

Az MTA 1985. évi tisztújítása után azonnal megindult a vidéki akadémiai bizottságok megújítása is.

Szeged vonatkozásában az első lépésként az alábbiak történtek a nyár közepén.

Berend T. Iván az alábbi levelet küldte Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus, SZAB elnöknek.

Szőkefalvi-Nagy Béla elvtársnak
az MTA rendes tagja
S Z E G E D

Kedves Szőkefalvi Elvtárs!

Akadémiánk Elnöksége – f. évi július 2-i ülésén – határozatot hozott a területi akadémiai bizottságok elnökeinek megbízatásáról, minthogy a korábbi megbízatások az ez évi közgyűléssel lejártak.

Ebből az alkalomból őszinte köszönetemet nyilvánítom azért az odaadó és eredményes munkáért, amelyet a Szegedi Akadémiai Bizottság elnökeként az elmúlt időszakban végeztél. Kérlek, hogy értékes tapasztalataid hasznosításával szíveskedj a Szegedi Akadémiai Bizottság tevékenységét a jövőben is támogatni

B u d a p e s t, 1985. július 15.

Üdvözlettel

Berend T. Iván

Ezzel lezárult egy 15 éves korszak, amely idő alatt, 1970–1985 közötti években Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus vezette a Szegedi Akadémiai Bizottságot. Ekkor Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus már 71 éves volt!

Ezzel egyidejűleg Berend T. Iván MTA elnök az alábbi levelet intézte Grasselly Gyula egyetemi tanárhoz, az MTA r. tagjához:

Grasselly Gyula elvtársnak
az MTA rendes tagja
S z e g e d

Kedves Grasselly Elvtárs!

Akadémiánk Elnöksége – f. évi július 2-i ülésén – határozatot hozott a területi akadémiai bizottságok elnökeinek megbízatásáról, minthogy a korábbi megbízatások az ez évi közgyűléssel lejártak.

Örömmel tájékoztatlak, hogy az Elnökség Téged bízott meg a Szegedi Akadémiai Bizottság elnöki tisztének ellátásával.

A Bizottság elnökeként végzendő munkádhoz sok siket kívánok. Egyben kérem, hogy a Szegedi Akadémiai Bizottság új személyi összetételére vonatkozó – megfelelő konzultáció után kialakított – javaslatodat szíveskedj részemre augusztus 31-ig megküldeni. Az Elnökség szeptemberi ülésén kíván arról határozni.

B u d a p e s t, 1985. július 15.

Üdvözlettel

Berend T. Iván

Mindkét levél ugyanazon napon kelt. Kiderült közben, hogy Grasselly Gyula kijelölt SZAB elnök hosszabb szabadságra ment távol-keleti előadó útjára készülve, ezért Berend T. Iván 1985. július 24.-én levélben kérte meg Szőkefalvi-Nagy Béla lelépő SZAB elnököt, hogy Grasselly Gyula távolléte alatt helyettesítse őt.

Mivel Szőkefalvi-Nagy Béla júliusban éppen Szegeden tartózkodott, természetesen vállalta a megbízást, s ez alatt fogadott egy tárgyaló küldöttséget, valamint aláírta az I. félévre vonatkozó költségvetési beszámolót.

Időközben az is kiderült, hogy Grasselly Gyula elnök augusztus 19-én indul Japánba, onnan Kínába (ahonnan terv szerint szeptember 9-én tér vissza), s ennek ellenére augusztus 31-ig javaslatot kellene tennie az Elnökségnek az új SZAB személyi összetételére vonatkozólag.

Grasselly Gyula elnök augusztus 15.-re megbeszélésre kérte a lelépő SZAB tagokat és szakszabványbizottsági elnököket.

Az MTA elnök kérésére a SZAB tagokra vonatkozó felterjesztés – a régió három megyéjének pártbizottságaival egyeztetve – elkészült. Ebben az elnök mellett két alelnök, két titkár és 33 tag szerepelt.

A SZAB megalakulása, 1985

Amint Grasselly Gyula elnök visszaérkezett Szegedre, Polinszky Károly MTA alelnök arról értesítette, hogy túl magas a tervezett létszám. A redukció megfelelő indoklás mellett megtörtént, így a javaslatban az elnök mellett három alelnök, egy titkár és már csak 24 tag neve szerepelt.

Az MTA Elnökség 39/1985. sz. határozata értelmében a Szegedi Akadémiai Bizottság személyi összetétele az 1990. évi tisztújító közgyűléséig terjedő időszakra az alábbi.

Elnök:	Grasselly Gyula, az MTA r. tagja
Alelnök:	Balázs Sándor, az MTA l. tagja Keszthelyi Lajos, az MTA l. tagja Tandori Károly, az MTA r. tagja
Titkár:	Mészáros Rezső, a földrajztudományok kandidátusa, a JATE Gazdasági Földrajzi Tanszék egyetemi docense

- Tagok: Ábrahám Ambrus, az MTA r. tagja
 Alföldi Lajos, az MTA I. tagja
 Barabás Zoltán, az MTA I. tagja
 Becsei József, a földrajztudomány kandidátusa, Békés me-
 gyei Tanács VB elnökhelyettese
 Bereczki Elemér, a filozófiai tudomány doktora, az MSZMP
 Békés megyei Bizottsága Oktatási Központjának igazgatója
 Boda Domokos, az orvostudomány doktora, a SZOTE tan-
 székvezető egyetemi tanára
 Csákány Béla, a matematikai tudomány doktora, a JATE rek-
 tora
 Cserháti István, az orvostudomány doktora, a SZOTE rektora
 Farkas Gábor, az MTA r. tagja,
 Filius István, a mezőgazdasági tudomány doktora, a Kecsk-
 méti Kertészeti Főiskola főigazgatója
 Greza Ferenc, az irodalomtudomány kandidátusa, a JATE
 tanszékvezető egyetemi tanára
 Hodossi Sándor, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, az
 MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának titkára
 Kapitány Sándor, a műszaki tudomány kandidátusa, a Kec-
 keméti Műszaki Főiskola tanára
 Ketskeméty István, a fizikai tudomány doktora, a JATE tan-
 székvezető egyetemi tanára
 Koncz János, a neveléstudomány kandidátusa, az MSZMP
 Csongrád megyei Bizottságának titkára
 Kovács István, az MTA r. tagja
 Krajkó Gyula, a földrajztudomány doktora, a JATE tanszék-
 vezető tanára
 Kristó Gyula, a történelemtudomány doktora, a JATE tan-
 székvezető egyetemi tanára
 Leindler László, az MTA r. tagja
 Marjai Gyula, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, Szar-
 vasi Öntözési Kutatóintézet igazgatója
 Mérei Gyula, az MTA r. tagja
 Müller Ferenc, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, a
 Szarvasi Haltenyésztési Kutatóintézet igazgatója

Nagy Lajos, a közgazdaságtudomány doktora, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára

Solymosi Frigyes, az MTA I. tagja

Szabó G. László, a Csongrád megyei Tanács VB elnökhelyettese

Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tagja

Trogmayer Ottó, a történelemtudomány kandidátusa, a Csongrád Megyei Múzeumok igazgatója

A SZAB október 21.-i ülésén megválasztotta a vezetőséget. Tagjai – az elnök, alelnökök és a titkár mellett – Becsei József kandidátus, Hodossi Sándor kandidátus, Koncz János kandidátus és Sonkodi Sándor kandidátus.

A Klubtanács összetétele:

Titkár: Sonkodi Sándor kandidátus, egy docens

Tagok: Barabás Zoltán MTA I. tag, főosztályvezető
Baradnay Gyula kandidátus, c. egyetemi tanár
Ilia Mihály kandidátus, egy docens
Solymosi Frigyes MTA I. tag, egyetemi tanár
Szentpéteri István tud. doktora, egy. tanár
Venetianer Pál tud. doktora, SZBK intézet igazgató
Köteles Lajos a Békés megyei Tanács VB Tudományos Koordinációs Bizottság titkára

Az új SZAB elnök

Grasselly Gyula 1920 július 4-én született Szegeden. Tanulmányait is itt végezte, és 1943-ban a Szegedi Egyetem vegytan-természettudományi szakán szerzett diplomát.

Hosszú egyetemi életútján végigjárta az egyetem úgyszólván minden lépcsőjét a demonstrátorságtól a tanszékvezetésig. Emellett 12 évig volt az Eötvös Kollégium igazgatója, 3 évig a Természettudományi Kar dékánja, 13 éven át az Egyetemi Tanács tagja. 1953-ban az Akadémiai Kiadónál megjelent első

könyve, az *Ásvány- és ércelemzési módszerek* címmel. Kandidátus 1952-ben, a tudományok doktora 1959-ben lett.

A Magyar Tudományos Akadémia 1976-ban levelező tagjává, 1982-ben rendes tagjává választotta. 1990-től haláláig ő töltötte be az MTA Föld- és Bányászati Tudományok Osztályának elnöki tisztségét.

Grasselly professzor kiváló kapcsolatteremtő és szervezőkészséggel rendelkezett. Kutatásaiban elért jelentős eredményei alapján 1972-ben a Nemzetközi Geológiai Unió (IUGS) alelnökévé választották, mely tisztséget 1980-ig viselte. Magyar földtani szakember ilyen magas nemzetközi pozíciót az elmúlt 80 évben rajta kívül más nem töltött be.

Nem véletlenül esett Grasselly Gyula akadémikusra az MTA Elnökség választása.

Grasselly Gyula tárgyalásai során a SZAB névsor összeállítása során olyan nevek kerültek szóba, akik a régióban betöltött pozíciójuk révén élvezték a megyék legfelső párt- és állami vezetőinek bizalmát, akinknek tekintélye mögött anyagi források is állnak.

Az új elnök sokirányú kapcsolat rendszert épített ki, s ebben a rendszerben nemcsak tájékozódni tudott, de alkalomadtán taktikusan használni is képes volt.

A SZAB szak- és munkabizottságai 1986-ban (1986. január 31-i állapotnak megfelelően újjászervezve)

Grasselly elnök haladéktalanul nekilátott a szak- és munkabizottságok újjászervezésének, sőt új szakbizottságok létrehozását is tervezte.

A SZAB 1986. júniusi Tájékoztató közli a 38–55. lapokon a SZAB szakbizottságait és tagjainak névsorát (a teljes névsor közlésétől ezen a helyen eltekintünk).

I. Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság

Elnök: Szádeczky-Kardoss Samu, a tud. dokt.

Alelnök: Grezsa Ferenc, a tud. kand.

Titkár: Olajos Terézia, a tud. kand.

Munkabizottságok: Irodalomtudományi

Nyelvtudományi

Néprajzi

Szegedi Östörténeti Munkaközösség

II. Filozófiai és történettudományi szakbizottság

Elnök: Kristó Gyula tud. dokt.

Alelnök: Bereczki Elemér, a tud. kand.

Titkár: Bárány Ferenc, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

III. Jog- és gazdaságtudományi szakbizottság

Elnök: Kovács István, az MTA r. tagja

Alelnök: Nagy Lajos, a tud. dokt.

Szentpéteri István, a tud. dokt.

Titkár: Nagy Ferenc, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

IV. Matematikai és fizikai szakbizottság

Elnök: Ketskemény István, a tud. dokt.

Alelnök: Szendrei János, a tud. dokt.

Titkár: Bor Zsolt, a tud. dokt.

Munkabizottságok: nincs

V. Kémiai szakbizottság

Elnök: Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja

Titkár: Göndös György, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

VI. Földtudományi szakbizottság

Elnök: Szederkényi Tibor, a tud. dokt.

Alelnök: Vágás István, a tud. dokt.

Titkár: Zentay Tibor, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

VII. Biológiai szakbizottság

Elnök: Barabás Zoltán, az MTA I. tagja

Titkár: Molnár József, a tud. kand.

Munkabizottságok: Neurobiológiai
Biotechnológiai

Genetikai
Mezőgazdasági biológiai
Biomatematikai

VIII. Orvostudományi szakbizottság

Elnök: Telegdy Gyula, a tud. dokt.

Titkár: Papp Gyula, a tud. dokt.

Munkabizottságok: Sportbiológiai
Klinikai-kémiai

IX. Mezőgazdasági szakbizottság

Elnök: Filius István, a tud. dokt.

Alelnök: Dózsa József, a tud. kand.

Titkár: Nagy László, a tud. kand.

Munkabizottságok: Agrárökonómiai
Állattenyésztési és állategészségügyi
Erdészeti
Kertészeti
Növénytermesztési és növénynevelési
Vízgazdálkodási

X. Környezettudományi és területfejlesztési szakbizottság

Elnök: Jakucs László, a tud. dokt.

Alelnök: Dési Illés, a tud. dokt.

Titkár: Simon Imre, a tud. kand.

Munkabizottságok: Területfejlesztési
Városklimatológiai
Ökológiai és természetvédelmi
Vízminőségvédelmi
Közlekedésfejlesztési
Élelmiszergazdasági
Településfejlesztési és urbanisztikai

XI. Műszaki szakbizottság

Elnök: Kapitány Sándor, a tud. kand.

Alelnök: Gábor Miklósné, a tud. kand.
Titkár: Zoltánfi Zoltán műszaki osztályvezető
Munkabizottságok: Számítástechnikai Koordinációs Bizottság
Építéstudományi
Textilipari
Élelmiszeripari
Gépipari
Vegyipari
Energiagazdálkodási

XII. Neveléstudományi és pszichológiai szakbizottság

Elnök: Ágoston György, a tud. dokt.
Alelnök: Balogh Tibor, a tud. kand.
Titkár: Varga István adjunktus
Munkabizottságok: nincs

A megújult Tájékoztató

Grasselly Gyula elnök úgy gondolta, hogy az 1974-ben megindított Tájékoztató nemcsak belső emlékeztetőként szolgál, hanem széles körben és részleteiben is tájékoztatni kívánja a közvéleményt úgy, amint ez egy számottevő intézmény esetében szokás. Elnökségének első írásos dokumentuma még bővebb terjedelmű Tájékoztató formájában 1986. júniusában jelent meg, s az eseményekről 1985. október és 1986. júniusában történekről informált 89 lap terjedelemben.

A Tájékoztató 1988-ban megváltoztatta a nevét, és ezután Beszámoló néven jelentkezett.

A Beszámoló első alkalommal 1988-ban jelent meg 400 példányban, 158 lapon, melynek fejléce: Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Akadémiai Bizottság, címe pedig Beszámoló az 1987. évi munkáról.

Az 1989-es Beszámoló 300 példányban 146. lapon készült a JATE sokszorosítójában.

Mind a Tájékoztató, mind a Beszámoló tartalmaz állandó rovatokat (fejezeteket), mint névsorok (SZAB, vezetőség, szak- és munkabizottságok tisztségviselői), beszámolók a SZAB ülésekről, szak- és munkabizottsági munkater-

vek és a velük kapcsolatos beszámolók, pályázatok és jutalmak. Tulajdonképpen a szerkezet alapján az MTA éves beszámolóinak szerkezetét követi.

Esetenkénti ismertetések olvashatók a Beszámolóban az aktuális év munkájáról, fontosabb eseményekről (szerződések, látogatások, tudományos kapcsolatok, stb.).

Ezeket a Tájékoztatókat és Beszámolókat részben a SZAB levéltárában és nyilvános könyvtárak közül a Szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár állományában helyeztük el, ott olvashatók.

Ez a hagyomány a későbbi SZAB elnök, Telegdy Gyula akadémikus idejében tovább folytatódott, rendszeresített formában, alakban. Ezeket a köteteket ugyancsak a szegedi Somogyi Károly Könyvtárban találhatjuk.

Miután a későbbiekben a Beszámoló évenként, rendszeresen kiadásra került, ennek a SZAB történetével foglalkozó munkának a tartalmi része, tárgyalásának módja is megváltozott.

A SZAB székház ügyének fölvetése

Amikor az újjászervezett SZAB első alkalommal 1985. október 21-én összeült, az új elnök beköszöntő beszédében szóvá tette, hogy a SZAB a jelenlegi székháznak mindössze 36%-a fölött rendelkezik, ugyanakkor az időközben megalakult vidéki akadémiai bizottságok funkciójuknak megfelelő elhelyezést kaptak.

Mindehhez hozzájárult az úttörőknek kijáró sors, azaz az Akadémia elsőként megalakult vidéki bizottsága, a szegedi, méltatlan „társbérletre” lett kárhoytatva. Az eredendő társbérlet eleve onnan származott, hogy induláskor nem alakult ki abban az időben határozott elképzelés a vidéki bizottságok feladatait illetően. Menetközben azonban tisztázódtak a szerepek, és ezen túlmenően, 1986-ra az SZAB keretében működő tudományos minősítéssel rendelkező személyek létszáma olyan kedvező mértékben növekedett, hogy egy-egy rendezvény befogadására a díszterem elégtelennek bizonyult. Így adódott az a helyzet, hogy 1986-ban a SZAB 25 – éves fennállását ünneplő ülés megtartását, a résztvevők várható nagy létszámát tekintve a Szegedi Biológiai Központ újszegedi épületében kell majd megrendezni.

Berend T. Iván látogatása a SZAB-ban

A SZAB 1985. október 21.-i alakuló ülésére Grasselly elnök meghívta Berend T. Ivánt, az MTA elnökét és Polinszky Károlyt, az Elnökség azon tagját, aki a vidéki bizottságok munkáját koordinálja.

Az alakuló ülésen Berend T. Iván elnök nem tudott megjelenni, de november 19-én – ígéretének megfelelően – az SZBK meglátogatása után fölkereste a SZAB-ot.

Az Akadémia elnökét fogadó Grasselly Gyula köszöntő beszédének első mondata úgy kezdődött, hogy „A Szegedi Akadémiai Bizottság alapításra ugyan első a területi akadémiai bizottságok között (1961), de körülményeit, székházának adottságait nézve ez már nem állítható.”

Rendkívül finom, de mindent kifejező mondat.

Ezzel az MTA elnökének címezve – egyelőre csak szavakban – megindult a SZAB teljes átformálásának története.

Grasselly elnök hangsúlyozta, hogy a SZAB regionális kapcsolatait a VII. ötéves terv konkrét feladatainak megoldásába való bekapcsolódással szorosabbra kell fűzni, a SZAB-nak be kell kapcsolódnia a regionális fejlesztési koncepció megvalósításába. Nagyszabású tervként vetette föl a regionális nagyműszer park létrehozásának gondolatát, szorgalmazta a SZAB hatósugarába tartozó tudósok, kutatók, egyetemi oktatók társadalmi kapcsolatainak fejlesztését, a klubélet élénkítését. Fontosnak tartotta közvélemény informálását is.

Az új SZAB elnök mindezt nemcsak szavakban, de – mint később láttuk – fáradhatatlanul, tettekben igyekezett igazolni.

Az 1986. júliusi Tájékoztató 28–30. lapján beszámol a KISZ Csongrád megyei Bizottsága és a SZAB között 1985. december 10-én kötött együttműködési szerződésről.

Az elnöki látogatás folytatása

A Békés Megyei Tanács anyagi támogatásával (1985. december 10-re) Szászfalvi Ilona építész részletes tanulmánytervet készített az átalakításokra, mellékelve a várható költségek tervezetét. Eszerint a székház célnak megfelelő átalakítása mintegy két és fél millió forint lenne.

A körülmények megfontolása vezetett Grasselly Gyula SZAB elnök ún. karácsonyi levélének megírásához, ugyanis mindez eddig csak szóban hangzott el! Ehhez írásos dokumentumok kellenek! Az első dokumentum Berend T. Iván MTA elnöknek címezve készült el. A levél a karácsonyi ünnepek nyugalmas óráiban készült, a szóban forgó levél kelte ugyanis 1985. december 25.

A hét-oldalas levélben Grasselly Gyula részletesen elemezte a SZAB jelenlegi, és a jövőben még tovább szélesedő feladatkörét, kiemelve a székház befogadó képességének elégtelenségét.

Amint a levél utóiratából kiderült, Grasselly Gyula elnök maga gépelte a levelet.

Ehhez kérte az Elnök támogatását.

Berend T. Iván elnöknek szóló levél másolatát megküldte Láng Istvánnak, az MTA főtitkárának is.

Néhány nappal később, az ünnepek elmúltával Csákány Bélának, a JATE rektorának is levelet küldött. Ebben vázolta, hogy a SZAB székházban elhelyezett JATE kutatócsoportok által elfoglalt területből néhány helyiséget kénytelen igénybe venni, hogy a SZAB működése biztosítva legyen. Kérte a rektor közreműködését, hogy a SZAB vezetése és a kutató csoportok vezetői között folytatott tárgyalás a SZAB számára kedvezően rendeződjön. Szükséges továbbá a fenntartási költségek méltányos megosztását rendezni a SZAB és a JATE között.

A rektornak küldött levélhez mellékelte az MTA elnökének küldött Grasselly-levél másolatát is.

Most már mindenki mindenről tudott.

A társbérlet megszüntetésére irányuló offenzíva visszavonhatatlanul megkezdődött.

Láng István, MTA főtitkár válasza 1986. január 30-i keltezéssel (F-75/86., 26.167/1986. jelzéssel) érkezett meg. Ebben egyetértett Grasselly elnökkel, hogy a SZAB-nak a többi akadémiai bizottsághoz hasonló nagyságú és színvonalú elhelyezése indokolt. Ehhez azonban szükséges, hogy az egyetemi tanszékekhez tartozó „társbérló” kutató csoportok elhagyják a SZAB székház épületét.

A főtitkár egyebekben lehetőséget látott már arra, hogy 1987-ben elkezdjék a teljes felújítást képező átalakítások egy részét a kidolgozott tanulmányterv alapján. A teljes felújításhoz – a tanszéki kutató csoportok távozásától függően – 1989–91-es években tud az Akadémia pénzügyi fedezetet biztosítani.

A főtitkári levél utolsó mondata különösen biztató, amennyiben „A feladat fontosságára való tekintettel az esetleges akadályok elhárítása érdekében továbbra is számíthatnak személyes támogatásomra.” Ez volt a döntő! Az Akadémia pénzgazdálkodása a főtitkár kezében volt.

A SZAB helyzetének megoldásához döntő mértékben hozzájárult, hogy az egyetem Ságvári Endre gyakorló gimnáziuma új épületrésszel gyarapodott, és az addig a régi piarista gimnáziumban elhelyezett Ságvári-gimnázium részleg onnan kiköltözhetett. Az így fölszabadult épületrészt a Természettudományi Kar kapta meg.

Most már lett volna hová költöztetni a SZAB székházban lévő kutató részlegeket.

A SZAB új elnöke, a JATE-n még tanszékvezetői funkcióban lévő Grasselly Gyula saját rektorával szemben 1986. február 25-én kelt levelében akciót kezdeményezett: a SZAB épületében lévő kutató csoportok költözzenek át a SZAB székházból a régi piarista épületben megürült területre. Ebben a levélben Grasselly Gyula elnök azt is kifejezte, hogy a SZAB épületben lévő csoportok kiköltöztetésének gondolatával mind Ketskemény István, mind pedig Gécseg Ferenc professzor, a csoportok vezetői egyetértenek, továbbá az MTA Pénzügyi Főosztálya is kilátásba helyezte anyagi támogatását az áttelepítés költségeihez.

Az offenzíva végrehajtási terve és a megvalósítás lehetősége határozottan körvonalazódott.

Az átalakítás tervezését Tarnai István építész vezette. Hogy tulajdonképpen milyen munkáról van szó, Grasselly elnök Tarnai István társaságában meglátogatta a többi vidéki bizottság székházát. Azokhoz tartozó funkcióhoz rendelte a szegedi székház felújítását.

A DÉLÉP kapacitás hiányra hivatkozva nem vállalta a felújítást, de végül is a kecskeméti székhelyű BÁCSÉPSZER vállalta a munkát. (Szocialista összeköttetés!)

A helyzet ekkor tehát úgy alakult, hogy a SZAB elnökének kérését gyakorlatilag mindenki támogatja, és a székház rekonstrukcióhoz már hozzá lehetne kezdeni tanulmányterv alapján, s a pénzügyi fedezetet 1989–91-es évekre is kilátásba helyezte a főtitkár. Az egyetlen probléma a JATE-hoz tartozó akadémiai kutató csoportok kiköltöztetése a SZAB székházból. A személyes megbeszélések alapján kiderült, hogy a JATE rektora, Csákány Béla hajlana a megoldásra, de a TTK akkori dékánja, Bartók Mihály keményen védte a kari érdekeket, sőt fölmerültek újabb elképzelések is.

Komoly utóvéd harcok kezdődtek.

Így tehát a főtitkári levél (1986. január 30.) utolsó mondatának értelmében Grasselly Gyula SZAB elnök kérte a főtitkárt, hogy levélben járjon közbe Csákány Béla rektornál a SZAB számára kedvező döntés kialakításában.

A főtitkári levél 1987. februárjában elment Csákány Béla rektorhoz, melynek következtében március 31-én az Akadémia és a főtitkár képviselőiben összeült Tóth Ferenc MTA beruházási osztályvezető, Csákány Béla rektor, Bartók Mihály TTK dékán és Grasselly Gyula SZAB elnök. Elvi megállapodás született a JATE csoportoknak a SZAB székházból való kiköltöztetéséről. Erről írásos emlékeztető készült.

Ha már menni kell, a költözéshez sok pénz kell. A sok pénzt pedig lehetőleg ne a JATE adja.

1988. február 12-én a SZAB Székházban tartott megbeszélésen a JATE nevében Csákány Béla rektor irreális (14 Mft) igényt nyújtott be. Megjegyzendő, hogy a kiköltözési költségek csökkentése fejében a SZAB följánlotta a székház földszintjén 200 m²-t a Központi Kémiai Könyvtár elhelyezésére. Vita alakult még ki a várható áremelkedések kompenzálásáról is. Ez azonban már csak utócsatározások képét keltette.

1988. decemberében Grasselly Gyula SZAB elnök kérte a főtitkárt, hogy újra küldje Szegedre Tóth Ferenc beruházási osztályvezetőt, hogy most már megszülethessen a végleges megállapodás a SZAB és a JATE között.

Egyéb SZAB-al kapcsolatos események

1985. október 21-én együttműködési szerződést kötött a SZAB elnöke Grasselly Gyula és a Bács-Kiskun megyei Tanács VB Tudományos–Koordinációs Szakbizottságának (TKSZ) elnöke. A Tudományos–Koordinációs Bizottság elnöke az idő szerint Balázs Sándor, az MTA lev. tagja.

1985. december 2.: Meghívó a SZAB 1985. december 10-én tartandó kibővített elnökségi ülésére.

Az új elnök nagyvonalú terveket fogalmazott meg, mint regionális nagyműszer park, regionális információ-szolgáltató rendszer. Ezekről, mint pl. a műszerpark esetében, regionális OTKA pályázat formájában folytak tárgyalások bizottsági szinten, de később ezek egyike sem valósult meg.

Erről, az 1985. december 10-én tartott kibővített elnökségi ülésről jegyzőkönyv maradt fenn.

1985. december 10. keltezéssel Együttműködési megállapodás jött létre az MTA SZAB és a KISZ Csongrád megyei Bizottsága között. A megállapodás két példánya eredeti aláírásokkal megtalálható a SZAB levéltárban, az iratgyűjtők 1985. évi kötetében.

Ebben a megállapodásban arról van szó, hogy a KISZ KB és az MTA között együttműködés jött létre a „Kutató Diákok Köre” (továbbiakban KDK) létrehozásának tárgyában.

1985. december 13. keltezéssel Csillik Bertalan tszv. egyetemi tanár, a biológiai tudományok doktora levélben kért fel többeket a Neurobiológiai Munkabizottság munkájában való részvételre. Ez a bizottság a későbbiek meg is alakult, és sikeresen működött.

Miközben a kiköltözéssel kapcsolatos csatározások folytak, Grasselly elnök a kiköltözésig várható időszakra is átgondolt követelésekkel állt elő. Ezek a következők:

1. Bizonyos helyiségek átadását kéri Gécseg és Ketskemény professzoroktól a SZAB céljaira. Mindkettővel tárgyalt már ebben az ügyben.

2. Kemény dió, de megoldandó az üzemeltetési költségek méltányos megosztása (a kiköltözésig is) a JATE Akadémiai Munkacsoportjai és a SZAB között. A székház üzemeltetési költségeit ugyanis eddig teljes egészében a SZAB viselte, ezért addig is a fűtési és telefonköltségek megosztását kérte. A tárgyalások eredményre vezettek, mert az érdekeltek megállapodtak, hogy a jövőben a JATE a villanyszámla 70 %-át viseli, a többit (telefon, fűtés, víz- és csatornadíj, karbantartások) a SZAB fizeti.

3. Javasolja a SZAB elnöke, hogy *évente* kössenek együttműködési megállapodást a székházban elhelyezett, JATE intézetekhez asszociált akadémiai kutatócsoportok üzemeltetésével kapcsolatos költségek megosztásáról. Grasselly elnök tehát hosszú, elhúzódó egyezkedésre számított.

Belső intézkedésként Grasselly elnök nagyon határozottan hozzalátott a SZAB alkalmazottak munkaköri leírásainak elkészítéséhez.

Tájékoztató jelent meg a SZAB 1985. október és 1986. június közötti időben végzett munkáról.

Ebben a Tájékoztatóban, 82. oldalon jelent meg jegyzőkönyv a SZAB vezetőségének 1986. június 10-i üléséről, ahol többek között határoztak a SZAB alapítása 25. évfordulójának megünnepléséről.

Ha figyelembe vesszük, hogy már jön a nyári szünet, a kitűzött jubileumi ünnepség, amely november 19-én d. e. 11 órakor lesz, bizony kapkodni kell egy kicsit!

25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság 1986. november 26.

Az eseményről Grasselly Gyula akadémikus SZAB elnök kiadásában, valamint dr. Mészáros Rezső SZAB tud. titkár szerkesztésében 60 lapnyi terjedelemben (ISBN 963 01 7493 6), meglehetősen igénytelen megjelenésű füzet készült. Az Előszót dr. Berend T. Iván, az MTA elnöke írta. Ebben az Elnök leszögezte, hogy nemcsak gazdaságunk és társadalmunk Budapest központú, de a legátfogóbb és legrepresentatívabb jelentését a vidéki térségek szellemi életében a területi bizottságok jelentik. E területi bizottságok feladata abban áll, hogy kapcsolatot jelentenek az Akadémia és vidéken élő tagjai és a kutatók között, valamint szerepet vállalnak a helyi tudományos élet irányításában és a felmerülő tudományos problémák megoldásában. Az egyetemi városok közül elsőnek Szegeden került sor akadémiai bizottság megalakítására. Szegednek jutott az – időnkint hálátlan – üttörő szerep. A többi vidéki akadémiai bizottság már hasznosíthatta a szegedi tapasztalatokat. A SZAB hatóköre kezdetben csak Csongrád megyére vonatkozott, később Bács-Kiskun és Békés megyére is kiterjesztette, így regionális szerepet betöltve a három megye tudósait vonta bele a tudományos életbe. Ezzel a SZAB tevékenysége egyre összetettebbé, sokrétűbbé vált. A pályázati rendszeren keresztül sikerült a fiatalságot aktivizálni, a klub foglalkozásokon pedig eleven társadalmi kapcsolatokat kialakítani.

Kegyelettel emlékezett az alapítókról, elsősorban Budó Ágoston akadémikusról. Különös érdemeket szerzett Szőkefalvi-Nagy Béla elnöksége 15 esztendeje alatt, aki odaadó munkájával fejlesztette a SZAB-ot a mai szintre.

Berend T. Iván elnök előszava után Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tagja foglalta össze A Szegedi Akadémiai Bizottság múltja, törekvései és eredményei c. dolgozatában (5–11 lap) a SZAB 25 évének történetét, amely rövid, tömör és szabatos forrása az eseményeknek.

A füzet a további tanulmányokat közli:

Romány Pál (a mg. tud. kandidátusa, az MSZMP Közp. Biz. tagja, a Bács-Kiskun megyei pártbizottság első titkára): Tendenciák és tanulságok a magyar agrárfejlődésben (12–16 lap);

Krajkó Gyula (a földrajz tud. doktora, tszv. egyetemi tanár): A falusi települések átalakulásának fő tendenciái a Dél-Alföldön (17–21 lap);

Tóth Károly (a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatója): Egy törékeny nemzeti park védelme a tudomány segítségével (22–27 lap);

Barabás Zoltán (az MTA I. tagja, tud. főosztályvezető): Biológiai perpeetuum mobile: a növénybetegségekkel folytatott küzdelem (28–32 lap);

Szabó Ferenc (a Békés megyei múzeumok igazgatója): Az iparfejlődés és az ipari munkásság történetének főbb kérdései a Dél-Alföldön a századforduló körüli évtizedekben (33–42 lap);

Kovács István (az MTA r. tagja, tszv. egyetemi tanár): A közigazgatás fejlesztésének tudományos megalapozása (43–51 lap);

Telegdy Gyula (az orvostudományok doktora, tszv. egyetemi tanár): A Szegedi Akadémiai Bizottság mint a magyar szénhidrogén bányászat munkaegészségügyi és ergonómiai bázisa (52–55 lap).

Grasselly Gyula (az MTA r. tagja): Utószó helyett (56–58 lap).

A SZAB alapításának 25. évfordulója alkalmából emléklakett készült. A plakettet első alkalommal poszthumusz Budó Ágoston alapító elnöknek, valamint Szőkefalvi-Nagy Béla elnöknek és Ketskemény Istvánnak, a SZAB első titkárának nyújtották át.

A megemlékezést díszebéd zárta.

1986. április 29-én a SZAB és a Bács-Kiskun megyei Tanács VB Tudományos Koordinációs Szakbizottsága az 1986–1990 évekre szóló együttműködési megállapodást kötött. (Részletek az 1986. júniusi Tájékoztató 73–75 lapjain.)

A Csongrád megyei Tanács elnöke (Papdi József) és a SZAB az 1986–90 évekre ugyancsak együttműködési megállapodást kötött. (Részletek az 1986. júniusi Tájékoztató 76–80 lapjain.)

1987. év

1987-től az első Beszámoló az alábbi tartalomjegyzékkel indult:

- I. A Szegedi Akadémiai Bizottság névsora
A szakbizottságok névsora
A Klubtanács névsora
- II. A Szegedi Akadémiai Bizottság általános tevékenysége
Az MTA Elnökségével, a Tudományos Testületi Titkársággal
és a TPB-vel való kapcsolat
A régió megyéivel való tudományos kapcsolatok
Akadémiai Könyvesbolt létesítése, kiadványaink
Nemzetközi kapcsolatok
- III. A Szegedi Akadémiai Bizottság szakbizottságainak
1987. évi munkájáról
- IV. A Szegedi Akadémiai Bizottság szakbizottságainak
1988. évi munkatervei
- V. Az 1987. évi pályadíjak
A díjnyertes pályamunkák összefoglalói
- VI. A Klubtanács 1987. évi munkájáról
A Klub Szervezeti és Működési Szabályzata

A későbbi Beszámolók lényegében ezt a felépítési elvet követik.

A Szegedi Akadémiai Bizottság névsora 1987-ben

- Elnök: Grasselly Gyula, az MTA r. tagja
- Alelnökök: Balázs Sándor, az MTA I. tagja
Keszthelyi Lajos, az MTA I. tagja
Tandori Károly, az MTA r. tagja
- Titkár: Mészáros Rezső, a földrajztudományok kandidátusa, a JATE
Gazdasági Földrajzi Tanszék egyetemi docense
- Tagok: Alföldi Lajos, az MTA I. tagja
Barabás Zoltán, az MTA I. tagja
Bartók Mihály, az MTA I. tagja

- Becsei József, a földrajztudomány kandidátusa, Békés megyei Tanács VB elnökhelyettese
- Bereczki Elemér, a filozófiai tudomány doktora, az MSZMP Békés megyei Bizottsága Oktatási Központjának igazgatója
- Boda Domokos, az orvostudomány doktora, a SZOTE tanszékvezető egyetemi tanára
- Csákány Béla, a matematikai tudomány doktora, a JATE rektora
- Ferenczy Lajos, az MTA I. tagja
- Gécseg Ferenc, az MTA I. tagja
- Grezsa Ferenc, az irodalomtudomány kandidátusa, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára
- Hodossi Sándor, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, az MSZMP Bács-Kiskun megyei Bizottságának titkára
- Kristó Gyula, a történettud. doktora, tszv. egyetemi tanár
- Kulcsár Béla, a műszaki tud. kandidátusa, a Kecskeméti Gépipari és Automatizálási Főiskola főigazgatója
- Ketskemény István, a fizikai tudomány doktora, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára
- Koncz János, a neveléstudomány kandidátusa, az MSZMP Csongrád megyei Bizottságának titkára
- Kovács István, az MTA r. tagja a JATE tanszékvezető tanára
- Krajkó Gyula, a földrajztudomány doktora, a JATE tanszékvezető tanára
- Leindler László, az MTA r. tagja
- Marjai Gyula, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, a Szarvasi Öntözési Kutatóintézet igazgatója
- Mérei Gyula, MTA r. tagja, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára
- Müller Ferenc, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa, a Szarvasi Haltenyésztési Kutatóintézet igazgatója
- Nagy Lajos, a közgazdaságtudomány doktora, a JATE tanszékvezető egyetemi tanára
- Solymosi Frigyes, az MTA I. tagja
- Szabó G. László, a Csongrád megyei Tanács VB elnökhelyettese

Szilárd János , az orvostudomány kandidátusa, a SZOTE rek-
tora

Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tagja

Trogmayer Ottó, a történelemtudomány kandidátusa, a
Csongrád Megyei Múzeumok igazgatója

Venetianer Pál, az MTA I. tagja

Zilay János, a mezőgazdasági tud. kandidátusa, a Szőlészeti
és Borászati Kutatóintézet igazgató

A SZAB vezetőség tagjai – az elnök, alelnökök és a titkár mellett – Becsei
József kandidátus, Hodossi Sándor kandidátus, Koncz János kandidátus és
Sonkodi Sándor kandidátus.

A Klubtanács összetétele:

Titkár: Sonkodi Sándor kandidátus, egy docens

Tagok: Barabás Zoltán, MTA I. tag, főosztályvezető

Baradnay Gyula kandidátus, c. egyetemi tanár

Ilia Mihály kandidátus, egy. docens

Solymosi Frigyes MTA I. tag, egyetemi tanár

Szentpéteri István tud. doktora, egy. tanár

Venetianer Pál tud. doktora, SZBK intézet igazgató

Köteles Lajos, a Békés megyei Tanács VB Tudományos Ko-
ordinációs Bizottság titkára

A SZAB szak- és munkabizottságai 1988-ban

I. Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság

Elnök: Szádeczky-Kardoss Samu, a tud. dokt.

Titkár: Olajos Terézia, a tud. kand.

Munkabizottságok: Irodalomtudományi

Nyelvtudományi

Néprajzi

Szegedi Östörténeti Munkaközösség

II. Filozófiai és történettudományi szakbizottság

Elnök: Kristó Gyula, a tud. dokt.

Alelnök: Bereczki Elemér, a tud. kand.

Titkár: Bárány Ferenc, a tud. kand.

Munkabizottságok: *Latin-Amerika története*
Régészeti és antropológiai
Jelenkortörténeti
Filozófiatörténeti
Technikatörténeti

III. Jog- és gazdaságtudományi szakbizottság

Elnök: Kovács István, az MTA r. tagja

Alelnök: Nagy Lajos, a tud. dokt.
Szentpéteri István, a tud. dokt.

Titkár: Nagy Ferenc, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

IV. Matematikai és fizikai szakbizottság

Elnök: Ketskeméty István, a tud. dokt.

Alelnök: Szendrei János, a tud. dokt.

Titkár: Bor Zsolt, a tud. dokt.

Munkabizottságok: *Fizikai*
Matematikai

V. Kémiai szakbizottság

Elnök: Solymosi Frigyes, az MTA I. tagja

Titkár: Göndös György, a tud. kand.

Munkabizottságok: nincs

VI. Földtudományi szakbizottság

Elnök: Szederkényi Tibor, a tud. dokt.

Alelnök: Vágás István, a tud. dokt.

Titkár: Zentay Tibor, a tud. kand.

Munkabizottságok: *Arzénes vizek genetikája*

VII. Biológiai szakbizottság

Elnök: Barabás Zoltán MTA I. tagja

Titkár: Molnár József, a tud. kand.

Munkabizottságok: Neurobiológiai

Biotechnológiai

Genetikai

Mezőgazdasági biológiai

Biomatematikai

Immunológiai

VIII. Orvostudományi szakbizottság

Elnök: Telegdy Gyula, a tud. dokt.

Titkár: Papp Gyula, a tud. dokt.

Munkabizottságok: Sportbiológiai

Klinikai-kémiai

Alapellátásban dolgozók munkabizottsága

Környezet-egészségügyi

Szénhidrogén-bányaegészségügyi

Kardiológiai

Onkológiai

IX. Mezőgazdasági szakbizottság

Elnök: Filius István, a tud. dokt.

Alelnök: Dózsa József, a tud. kand.

Titkár: Nagy László, a tud. kand.

Munkabizottságok: Agrárökonómiai

Állattenyésztési és állategészségügyi

Erdészeti

Kertészeti

Növénytermesztési és növénynevelési

Vízgazdálkodási

X. Környezettudományi és területfejlesztési szakbizottság

Elnök: Jakucs László, a tud. dokt.

Alelnök: Dési Illés, a tud. dokt.

Titkár: Simon Imre, a tud. kand.
Munkabizottságok: Területfejlesztési
Vízminőségvédelmi
Élelmiszergazdasági
Ökológiai és természetvédelmi
Urbanizációs és közlekedésfejlesztési

XI. Műszaki szakbizottság

Elnök: Kulcsár Béla, a tud. kand.
Alelnök: Gábor Miklósné, a tud. kand.
Titkár: Zoltánfi Zoltán műszaki osztályvezető
Munkabizottságok: Számítástechnikai Koordinációs Bizottság
Építéstudományi
Textilipari
Élelmiszeripari
Vegyipari
Energiagazdálkodási
Gépészeti és elektronikai

XII. Neveléstudományi és pszichológiai szakbizottság

Elnök: Ágoston György, a tud. dokt.
Alelnök: Balogh Tibor, a tud. kand.
Titkár: Varga István adjunktus
Munkabizottságok: *Ifjúságmozgalom-történeti*
Ifjúságvédelmi-ifjúsági higiénés
Egészségnevelési
Közösségi és mozgalmi nevelés
Kutatásmethodikai
Neveléstörténeti
Pályapedagógiai és lélektani
Társadalmi beilleszkedési zavarok²
Tömegkommunikáció és ifjúság

A Beszámoló a SZAB 1988. évi összefoglaló jelentéséből kitűnik, hogy Grasselly Gyula elnök alaposan mozgásba hozta a SZAB egész gépezetét.

A SZAB 35 tagja közül 8 fő az MTA r. tagja, ugyancsak 8 fő az MTA levelező tagja, 6 a tudományok doktora, 12 a tudományok kandidátusa, és 1 fő fokozat nélküli.

A SZAB keretében az addigi helyzet szerint 1988-ban 12 munkabizottság és 53 munkabizottság működött

Események az 1988. évben

A SZAB 1988-ban három plenáris ülést tartott, közülük egyiket Békéscsabán, május 25-én. Ezen a kihelyezett ülésen részt vett az MTA főtitkára is. Az ülésen a Békés megyei Tanács Tudományos Koordinációs Bizottságnak a titkára tartott Tájékoztatót a megye tudományos életéről. Ennek az anyaga Helyzetkép Békés megye tudományos életéről címmel az 1988. évről szóló beszámoló 47–54 lapján olvasható.

Az 1988. évben két könyvet publikált a SZAB: 1. Az Alföld medence aljzatának szerkezetfejlődése (a hasonló tárgyban tartott konferencia teljes anyaga, 500 pld.), és 2. Az erdészettudomány története Dél-Magyarországon. A kiadványok megjelenését a Kőolajkutató Vállalat (Szolnok), valamint a Délalföldi Erdő- és Fafeldolgozó Vállalat, továbbá a Gemenci Állami Erdő- és Vadgazdaság támogatta.

Apáthy István születésének 125. évfordulójára emlékezve a SZAB Neurobiológiai Munkabizottsága ülést tartott, melyen négy előadás hangzott el. 73–74 lap.

A Matematikai Munkabizottság május 27-én ünnepi ülést tartott. Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus 75. születésnapja alkalmából. A SZAB dísztermében tartott rendezvényen számos neves hazai szakember és közéleti személyiség jelent meg. 66. lap.

1988. dec. 19 –én Hatvaniné Huhn Edit kandidátusi védése volt a díszteremben. 66. lap.

A jog- és gazdaságtudományi szakbizottság 1989-re Kriminológiai munkabizottság, valamint Politikatudományi munkabizottság létrehozását tervezi. 65. lap.

A Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság rendezésében 1988. szeptember 30–október 1. között országos konferencia "Magyar–oroszu–ukrán–csuvas irodalmi kapcsolatok tárgykörben megemlékezve Turgenyev születésének 170. évfordulójáról. 55. lap

A Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság 1988. október 13–14-én a kijevi Oroszország megkeresztelkedésének millenniuma alkalmából nemzetközi konferenciát rendezett „Az orosz kultúra és írásbeliség” tárgykörben. 57. lap

1988. november 18-án Újvidéken aláírták a SZAB és a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia, valamint a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia között 5 évre szóló együttműködési szerződést. A szerződés tárgya: A pannóniai medence déli része és a csatlakozó jugoszláv területek magmás és metamorf képződmények kutatása. A téma megjelöléséből világosan látszik, hogy a nemzetközi együttműködést Grasselly Gyula elnök indítványozta. A jövőbe azonban senki sem tudott belátni, mert öt év múlva már javában dúlt a délszláv háború. 70. lap

1988. május Intermozg-bizottság ülése és a Motiváció című nemzetközi szimpózium a SZAB-ban: 8 országból 32 előadás hangzott el. 77. lap.

A SZAB orvosi szakbizottsága és SZOTE Gyermekklinikája 1988. május 14–15-én Olasz–Magyar Neonatológiai Szimpóziumot szervezett. 77. lap.

Az orvostudományi szakbizottság 1988. június 19.-én Berencsi György, a SZOTE közegészségtan professzora születésének 75. évfordulója alkalmából emlékülést szervezett.

1988. április 20-án 13. szakbizottságként megalakult a SZAB Gyógyszerészeti Szakbizottsága. 100. lap.

Pályadíjak 1988-ban

Az írásos éves beszámolók a továbbiakban részletesen beszámolnak a nyertesekről és a pályamunkákról.

A szakbizottságok részéről 27 pályamunkát nyújtottak be. Ezek közül

I. díjat nyert

4 db

II. díjat nyert	7 db
II. díjat nyert (megosztva)	2 db
III. díjat nyert	6 db
III. díjat nyert (megosztva)	5 db
Dicséretben részesült	3 db

Pályadíjakra 1988. évben a SZAB 208. 000 Ft-ot fizetett ki.

A középiskolásoknak kiírt tételekre 56 db pályamunka érkezett. Ebből

I. díjban részesült	12 db
II. díjban részesült	10 db
III. díjban részesült	13 db
Dicséretben részesült	13 db
Nem volt értékelhető	3 db

A középiskolás kategóriában a 35 díjazott számára 20.800 Ft. került kifizetésre.

Szám szerint a legtöbb pályamunka a Neveléstudományi és pszichológiai szakbizottság részéről érkezett (8 db), de ebből csak 6 volt díjazott. Ugyanakkor az orvostudomány területéről 6 pályamunka érkezett, és mind a 6 díjat nyert.

Korábban ekkora összeget a régióban sohasem fordítottak a pályamunkák díjazására.

Úgy tűnik, a források – a nemes célra való tekintettel – megnyíltak.

A SZAB Beszámolója 1989. évben

Az 1989. évi munkát bemutató Beszámolót Ketskemény István ny. tszv. egyetemi tanár, a fizikai tudományok doktora szerkesztette. A Beszámoló 500 példányban készült a SZOTE sokszorosítójában 192 lapon. Kiadó a SZOTE rektora. Már az impresszum is jelzi a megjelentetés anyagi hátterét. Rendkívül alapos és részletes munka.

A Beszámoló első fejezetében röviden definiálta a szerkesztő a SZAB aktuális feladatát, amennyiben a SZAB tevékenységének lényege, hogy a gyorsan

változó körülmények között a területi bizottságtól is gyors, átgondolt reagálást kívánnak meg, ha a bizottság tevékenységét a valós társadalmi igények fokozottabb kielégítésének szolgálatába kívánjuk állítani.

A területi bizottságnak az összekötő kapocs szerepét kell betöltenie a megyék intézményei, azok munkatársai, illetve a szórvány kutatók között.

Ami a körülmények gyors változását illeti, az 1989. év mozgalmas év volt.

Mivel foglalkozott a SZAB 1989. év munkájáról szóló Beszámoló?

A februári plenáris SZAB ülés programja menetrendszerűen az éves munkaterv, a költségvetés felosztása, a klub éves terve, a pályázatok kiírása, és a vezetőség munkaterve volt.

A júniusi ülés tárgyát az új akadémiai törvény és szervezeti szabály tervezet képezte, mely novemberi ülés tárgysorozatában is súlyponti kérdésként szerepelt az épület rekonstrukció mellett.

A novemberi ülésen a szakbizottságok vezetői beszámoltak az éves munkájukról, továbbá foglalkoztak az 1990-es tisztújítás kérdésével. Ekkor vált ismertté, hogy Grasselly Gyula akadémikus, SZAB elnök a következő ciklust – betegsége miatt – nem tudja vállalni.

1989. március 8-án az MTA III. osztálya, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat országos vezetősége, valamint a SZAB Fizikai Munkabizottsága együttesen BUDÓ ÁGOSTON EMLÉKÜLÉST szervezett a SZAB dísztermében, melyen tíz előadás hangzott el.

1989. szeptember 14–15.-én harmadízben került megrendezésre az Immunológiai Munkabizottság, Lázár György egyetemi tanár, az orvostudományok doktora és Lázárné Husztik Erzsébet kandidátus szervezésében, a HUNGARO–RES címmel rendezett tudományos ülésszak, amelynek írásos anyaga a SZAB kiadásában megjelent.

A SZAB Immunológiai Munkabizottsága és a SZOTE Bőrgyógyászati Klinikája rendezésében 1989. október 25–28-án Szegeden Tartotta XIX. Vándorgyűlését a Magyar Immunológiai Társaság.

A Jog- és Gazdaságtudományi Szakbizottság Kriminológiai munkabizottsága 1989. február 15-én tartotta alakuló ülését. Elnökének dr. Kereszty Béla

megyei főügyészt, titkárának dr. Merényi Kálmán egyetemi docenst választották meg. A munkabizottság április 19-én vitaülést tartott, melynek előadója dr. Mile Imre főügyészégi ügyész volt.

Pályamunkák 1989-ben

Az 1989. évben a szak- és munkabizottságok részéről összesen 33 pályamunka érkezett. Ebből 26 részesült díjazásban. Részleteiben

I. díjat nyert	9 db
II. díjat nyert	13 db
III. díjat nyert	2 db
III. díjat nyert (megosztva)	2 db
Dicséretben részesült	7 db
Pályadíjakra 1988. évben a SZAB 295.400 Ft-ot fizetett ki.	

A középiskolásoknak kiírt tételekre 68 db pályamunka érkezett. Ebből

I. díjban részesült	6 db
II. díjban részesült	13 db
III. díjban részesült	17 db
Dicséretben részesült	32 db

A középiskolás kategóriában a 36 díjazott számára 19.400 Ft. került kifizetésre.

Az 1989. évi BESZÁMOLÓ 4–12. lapokon a SZAB 1985–1990. év között végzett munkájáról. Ezt érdemes összefoglalóan áttekinteni.

1985-ben a SZAB újjászerveződött, a tagok egyharmada kicserélődött, és újonnan belépők személyükben is reprezentálták a SZAB regionális jellegét, amennyiben Csongrád megyén kívül Bács-Kiskun és Békés megye főiskolái és tudományos kutatói, társadalmi szerveinek képviselői bekapcsolódtak a SZAB tevékenységébe.

Kihelyezett SZAB ülés volt egy alkalommal Békés, két alkalommal pedig Bács-Kiskun megyében.

Az MTA elnöke három, az MTA főtitkára pedig két alkalommal vett részt a SZAB plenáris ülésén.

1986-ban megünnepelték a SZAB fennállásának 25. évfordulóját.

Az 1985-ben újjáalakult SZAB első ülésén (1985. október 21.) programtervet fogadott el, melynek legfontosabb pontjai a következők:

1. A szakbizottsági tevékenység fejlesztése. A SZAB ugyanis nem kutató hely, a különböző tudományágak témáinak gondozása, koordinálása a szak- és munkabizottságokban történik. Míg 1985-ben 11 szakbizottság és 35 munkabizottság működött, addig 1990-ben 13 szakbizottság működött 49 munkabizottsággal.
2. A pályázati rendszer fejlesztése. 1987-ben a SZAB módosította a pályázati feltételeket, amennyiben tudományos minősítéssel rendelkező személyek nem vehetnek részt a pályázatokon. Így is a beszámolási időszakban 230 pályamunka érkezett a felnőtt kategóriában, és 500 a középiskolákból.
3. A megyékkel való kapcsolat fejlesztése. A SZAB regionális feladatainak ellátása nagyban függ a megyék vezetőivel való kapcsolat minőségétől. A beszámolási időszak alatt a megyék vezetőivel sikerült stabil kapcsolatokat kiépíteni. Ennek következtében a megyei tanácsok (A) anyagiilag is, mintegy 2 millió forinttal támogatták a SZAB tevékenységét, továbbá (B) a megyék igényelték a SZAB közreműködését terveik szakmai véleményezésében. Ezen túlmenően igényelték (C) szakértő csoportok létrehozását a megyék által javasolt és finanszírozott témák kutatásában.
4. Nemzetközi kapcsolatok. Ilyen jellegű kapcsolatok elsősorban személyes jellegű összeköttetések voltak. Új elem a területi bizottságnak az MTA nemzetközi kapcsolat rendszerébe illeszkedő kapcsolata a Vajdasági, valamint a Szerb Tudományos és Művészeti kutatási együttműködése geológiai téren. A konkrét munkába a JATE és az újvidéki, valamint a belgrádi egyetem kutatói kapcsolódtak be.
5. A SZAB-nak korábban nem volt publikációs tevékenysége. Szponzorok segítségével révén az alábbi négy kiadvány jelent meg:
 - 25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság (1986)
 - Az Alföld medencealjzatának szerkezetfejlődése (1987)
 - Az erdészettudomány története Dél-Magyarországon
 - A szélérozó elleni védekezés lehetőségeinek, módszereinek feltárása Csongrád megye homokterületein

6. Az elégtelen helyiség-körülmények ellenére a klub élet folyamatos. Mintegy 200 taggal működik a klub, melynek rendezvényein társadalmi, gazdasági, politikai és művészeti életünk kiemelkedő személyiségei szerepeltek előadóként.

A rendszerváltozás az MTA-n

A rendszerváltozás azt a folyamatot jelöli, melynek során a második világháború után szovjet ellenőrzés alá került államokban és a felbomlott Szovjetunió utódállamaiban (A) az egypárti diktatúrákat többpárti demokráciák, (B) az állami és társadalmi tulajdonra épülő tervgazdaságokat döntően magántulajdonra épülő piacgazdaságok váltották fel, (C) ezért a folyamat kezdetét nehéz megjelölni.

A népidemokráciákban a szovjet alárendeltségből a függetlenséghez vezető út jellegzetessége, hogy (1) sokszínű volt, és (2) és alapvetően békés úton történt.

Mégis teljesen önkényesen megjelölve egy időpontot, az átlag magyar állampolgár számára Monorral kezdődően (1985. június 14–16) láthatóvá vált az ellenzéki politizálás szerveződése. 1987. szept. 27.: Lakitelek (MDF), további új pártok szerveződése (Fidesz, Szabad Kezdeményezések Hálózata, SZDSZ) visszafordíthatatlan. A hatalom pedig tanácstalan. Igaz, hogy a rendszer karhatalommal egy-két nap alatt mindent felszámolhatna, de mit szólna ahhoz a külföld, a szabadon utazható turisták pedig miket híresztelnének Magyarországról. Még Kádár János is úgy vélte, hogy a fennálló rendnek nem árt hat néhány hangoskodó szájalása.

Úgy tűnik, hogy Kádár János mégis tévedett, mert 1988. május 20–22-én, az MSZMP országos értekezletén leváltották az első titkári posztról, az események pedig gyors egymásutánban peregtek a rendszerváltozás felé.

1989. január 28-án Pozsgay Imre rádiónyilatkozatában 1956-ot népfelkelésnek nyilvánította, 1989. június 16-án megtörtént Nagy Imre és társainak újratemetése.

1989. július 6-án meghalt Kádár János.

1990. március 25-én a 1949 óta az első szabad választás első, április 8-án pedig második fordulója rendben lefutott.

1991. június 19-én az utolsó szovjet csapatok is elhagyták Magyarországot.

Ezzel a rendszerváltozás újabb szakaszába lépett Magyarország.

A mindenkori politikai változások természetesen elérték az MTA-t is, lépni kellett. Még Berend T. Iván elnöksége alatt vita kezdődött az új akadémiai törvényről, de az már biztos volt, hogy az 1990-es választások nem kijelöléssel, hanem szabad választással történnek.

Az 1990-es MTA tisztújításon Kosáry Domokos történészt választották elnöknek. A választások másnapján a miniszterelnök, Antall József miniszter elnök látogatást tett az Akadémián. Hogy Kosáry Domokost elnöksége alatt milyen elvek vezették, későbbi megnyilatkozásaiból mutatjuk be.

Miközben az európai és a magyar történelem alaposan felgyorsult, az MTA sem maradhatott ki a változásokból. Az MTA akkori elnöke, Berend T. Iván még Grasselly Gyula SZAB elnöksége idején (1985–1990) véleményezésre megküldte az Akadémia megújuló első státuszának tervezetét. Mozgásba lendült az egész Tudományos Akadémia.

Berend T. Iván elnöki idejét még kitöltötte, de 1990-ben Kosáry Domokost (1913–) választották az MTA elnökének. Mindenki óriási várakozással nézett az események elébe.

Az MTA új elnöke a rendszerváltozás után

Kosáry Domokos 1913-ban született Selmecen. Anyai nagyapja volt a selmeci Bányászati Akadémia utolsó rektora, édesapja az akadémia nyelvtanára volt, aki – mivel nem tette le hűségesküt az új csehszlovák rendszerre – családjával együtt Magyarországra menekült. Édesanyja Kosáryné Réz Lola, neves író-nő. Kosáry Domokos, mint egyetemi hallgató és Eötvös kollégista, Szegfű Gyula tanítványa volt, ennél fogva ismert volt politikai állásfoglalása is.

1941-ben Teleki Pál megbízásából Amerikába ment, ahol csaknem egy évet töltött. Azzal jött haza, hogy a németek el fogják veszíteni a háborút, és olyan világégés következik, ami után teljesen valószínűtlen, hogy a fennálló magyar politikai rendszer megmaradjon. 1941-ben ő ezt így, ezekkel a szavakkal elmondta Bárdossynak, Bethlen Istvánnak és számos más politikusnak. Talán Szekfű Gyula volt az egyetlen – mint realista és pesszimista ember –, aki elhitte.

Alig harmincévesen a Történettudományi Intézet igazgatóhelyettese lett. Felfelé ívelő pályája azonban a második világháború után megtört. 1945–49 között egyetemi tanár, majd a fordulat éve után állásától megfosztották, félre-

állították. Az 1956-os forradalomban politikai szerepet vállalt, ezért 1957-ben börtönbüntetést kapott, ahonnan az 1960-as amnesztiával szabadult. A Kádár-konzolidáció idején nehéz volt a beilleszkedése, de ennek ellenére sorra jelentek meg munkái. 1955-ben a történettudományok kandidátusa, 1977-ben doktora, az MTA I. tagja (1982), r. tagja (1985).

Mint elnök legfontosabb tennivalójának tekintette, hogy az Akadémia mielőbb szabaduljon meg a politika gyámkodása alól, továbbá alakuljon át úgy a kor szellemének megfelelően, hogy közben ne legyen boszorkányüldözés! Az átalakítást úgy, olyan módszerekkel, olyan ütemben hajtsuk végre, hogy közben az Akadémia és a tudományos kutatási szervezet képes legyen fennakadás nélkül, folyamatosan működni úgy, hogy a meglévő, megmaradt, megőrzendő értékek e sokat veszített, szegény országban veszélybe ne kerüljenek.

Glatz Ferenc követte 1996-ban Kosáry Domokost az MTA elnöki székében.

Telegdy Gyula első SZAB elnöksége, az 1990. évi választás

A rendszerváltás már javában folyt, amikor az MTA 1990-es tisztújításában is alapvető változás történt anélkül, hogy megszületett volna az új akadémiai törvény.

Röviden tekintsük át a SZAB tisztújításainak történetét, hogy hangsúlyozottan lássuk, miként játszódtott le 1990-ig mindez.

Az MTA Elnökség 1961 elején az alábbi határozatot hozta: „Az országban folyó tudományos munka, valamint a **jobb központi irányítás és ellenőrzés elősegítése** (kiemelés tőlem, M.E.) érdekében kívánatos, hogy egyes vidéki egyetemi városokban (elsősorban Szeged, Debrecen és Pécs, későbbi időpontban esetleg Sopron, Miskolc) akadémiai bizottságok létesüljenek”.

Az Elnökség tehát határozott. Saját kebelében eldöntötte, hogy ennek az újonnan létesítendő bizottságnak az elnöke Budó Ágoston akadémikus, az MTA Elnökség tagja lesz.

Az MTA Elnöksége a továbbiakban természetesen kijelölte nemcsak a létrehozandó Bizottság elnökét, hanem tagjait és intézőbizottságát is azzal, hogy a titkárt Szegeden jelölhetik ki. Szoros a gyeplő, a jobb központi irányítás és ellenőrzés elősegítése csak központi kijelöléssel ment.

Ez volt a gyakorlat SZAB életében 1990-ig: a szoros központi irányítás.

Budó Ágostont haláláig, majd öt követően 15 éven át (1970–1985) Szőkefalvi-Nagy Bélát kijelölték SZAB elnöknek, akit három évenként megerősítettek. Berend T. Iván elnökké választásakor (1985) az új elnök megköszönte Szőkefalvi-Nagy Béla munkásságát, mivel SZAB elnökként lejárt az ötödik megerősítési ciklusa, s az Elnökség ugyancsak *kijelölte* Grasselly Gyula akadémikust a SZAB elnökének.

Nagyon valószínű, hogy Berend T. Iván új elnök sem a korábbi, sem a kijelölt SZAB elnökkel nem tárgyalt, hiszen némi zavar és esemény torlódás is keletkezett az esedékes SZAB elnök váltás körül. Ugyanakkor kérte Berend T. Iván elnök Grasselly Gyula új SZAB elnököt, hogy terjesszen föl egy névsort, melyből az MTA Elnökség a SZAB tagjait kinevezheti.

Tehát még 1985-ben sem volt SZAB elnök választás, sőt a SZAB tagjainak létszáma és kijelölése is MTA elnöki hatáskör, legfeljebb megegyezés tárgya volt.

Grasselly Gyula javaslatot, fölterjesztést tehetett az Elnökségnek. A javaslatot Grasselly Gyula elnök eredeti fölterjesztésében – a régió pártbizottságai-val egyeztetve – elkészítette. Ebben az elnök mellett két alelnök két titkár és 33 tag szerepelt. Polinszky Károly MTA alelnök, aki a területi bizottságok felügyeletét ellátta, válasz levelében arról értesítette a kijelölt SZAB elnököt, hogy túl magas a tervezett létszám. A redukció megfelelő indoklás mellett megtörtént, így a javaslatban az elnök mellett három alelnök, egy titkár és 24 tag neve szerepelt. Az Elnökség ezt már jóváhagyta.

Az MTA Elnökség 39/1985. sz. határozata értelmében levélben közölte a Szegedi Akadémiai Bizottság személyi összetételét, melyet az 1990. évi tisztújító közgyűléséig terjedő időszakra kijelölt. A kijelölt SZAB azután formailag megválasztotta a saját vezetőségét, mely a SZAB ülések közötti időszakban az ügyvitelt biztosította. Lényegében tehát itt is kinevezésről volt szó!

A SZAB 1971-es Szervezeti és Működési Szabályzata a Szervezeti felépítés c. fejezet 3–5. pontja szerint kimondta:

„3. A SZAB összetételét az MTA elnöksége állapítja meg, továbbá megbízza a SZAB tagjait.

4. A SZAB-ot legalább évente két alkalommal, továbbá az elnök vagy a tagok 1/4-ének indítványára össze kell hívni. 5. A SZAB élén elnök áll, akit a SZAB tagjai közül a MTA elnöksége 3 évi időtartamra bíz meg”.

Eljött 1990. novemberre.

Az 1990-es tisztújításról a még funkcióban lévő, de lelépő SZAB a választásokat illetően az alábbiak szerint döntött. Forrás Ketskemény István: MTA SZAB Beszámoló az 1990. évi munkáról.

A SZAB tagjai lesznek az MTA rendes és levelező tagjai, a szakbizottságok választás útján delegált egy-egy tudományosan minősített kutató-oktatója, továbbá Bács-Kiskun és Békés megye tudományos minősítéssel rendelkező 3–3 kutatója legyen.

Az így közmegegyezéssel létrehozott SZAB névsora az alábbi:

Alföldi Lajos, az MTA r. tagja	Anderle Ádám, a tud. doktora
Balázs Sándor, az MTA r. tagja	Balogh Tibor, a tud. doktora
Barabás Zoltán, az MTA I. tagja	Bartók Mihály, az MTA I. tagja
Becsei József, a tud. kandidátusa	Bernáth Gábor, a tud. doktora
Berta Árpád, a tud. kandidátusa	Bor Zsolt, az MTA I. tagja
Burger Kálmán, az MTA I. tagja	Csatári Bálint, a tud. kandidátusa
Dömötör Endre, a tud. kandidátusa	Dudits Dénes az MTA I. tagja
Farkas Tibor, az MTA I. tagja	Ferenczy Lajos, az MTA I. tagja
Gécseg Ferenc, az MTA I. tagja	Grasselly Gyula, az MTA r. tagja
Hodossi Sándor, a tud. doktora	Keresztúrszky János, a tud. kand.
Keszthelyi Lajos az MTA r. tagja	Kondorosi Ádám az MTA I. tagja
Kulcsár Béla, a tud. kandidátusa	Leindler László, az MTA r. tagja
Mérei Gyula, az MTA r. tagja	Mészáros Rezső, a tud. doktora
Minker Emil, a tud. kandidátusa	Molnár József, a tud. doktora
Papp Gyula, a tud. doktora	Róna-Tas András, az MTA I. tagja
Sass Pál, a tud. doktora	Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja
Szederkényi Tibor, a tud. doktora	Szentpéteri István, a tud. doktora
Szőkefalvi-Nagy.Béla, az MTA r. tagja	Tandori Károly, az MTA r. tagja
Telegdy Gyula, az MTA I. tagja	Totik Vilmos, a tud. doktora
Venetianer Pál, az MTA I. tagja	

Az első választás lebonyolítására a SZAB grémiuma az alábbi bizottságokat választotta:

1. Jelölőbizottság elnöke Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus;

2. Szavazatszedő Bizottság: elnöke Leindler László akadémikus.

Tagok: Szederkényi Tibor és Balogh Tibor doktorok.

Elnök jelölt: Telegdy Gyula akadémikus

Alelnök jelöltek: Balázs Sándor, Barabás Zoltán, Grasselly Gyula, Tandori Károly, az MTA tagjai.

A szavazás eredménye:

A SZAB elnöke: Telegdy Gyula	(26-1 igen, 1 nem,	2 tartózkodott
Alelnökök: Balázs Sándor	(26 igen, 0 nem,	3 tartózkodott
Barabás Zoltán	(26 igen, 2 nem,	1 tartózkodott
Grasselly Gyula	(26-1 igen, 3 nem,	0 tartózkodott
Tandori Károly	(27-1 igen, 0 nem,	2 tartózkodott.

Tudományos titkár: Mészáros Rezső

Tehát, a közmegegyezéssel összeállt SZAB ezzel megválasztotta tisztségviselőit, kiknek megbízása 1993. év végén jár le.

Az új SZAB elnök

A SZAB szótöbbséggel megválasztott elnöke a SZAB orvostudományi szakbizottságának addigi elnöke, az 1990. május 21-én az MTA levelező tagjává választott Telegdy Gyula lett, aki 1935-ben Nagyszébenben született. A háborús menekülés során került szüleivel és három testvérével Pécsre. Az orvosegyetemet ugyanott 1959-ben végezte el. Kandidátus 1966-ban, az orvostudományok doktora 1974-ben. Tanulmányútjai: Koppenhága (1964, 3 hó), Miami (1964–65, 1 év), Stockholm, Karolinska Inst. (1968–71, 2 év), Dallas, visiting professor (1985–86, 3 hó). Addigi egyetemi tisztsége: SZOTE tszv. egyetemi tanár 1971. SZOTE orvoskari dékán 1984–1990., általános és oktatási rektorhelyettes (1991–1999).

Telegdy Gyula akadémikus lényegében mint az Akadémia Orvosi Tudományok Osztályának elnöke, az MTA Elnökségének tagja, a SZAB elnöke, valamint egyetemi tanár az egyetemi közéletben (mikor milyen funkcióban

volt!) ugyanazt az álláspontot képviselte, mint Kosáry Domokos az elnöki székben. A politikát a lehető legtávolabb kell tartani a SZAB berkektől. Ebben is nagyon következetes volt. Aki nem ezt az elvet képviselte, illetékes választói a következő SZAB választáson kifejezésre is juttatták.

Talán Telegdy Gyula akadémikus néha keményebben fogalmazta meg az egyes személyekkel kapcsolatos álláspontját. Mindig világosan beszélt. Nem kereste az ütközéseket, de ha kellett, egyértelműen vállalta.

Miután a választó ülésen elnöklő Keszthelyi Lajos akadémikus bejelentette a szavazás eredményét, megadta a szót Telegdy Gyula akadémikusnak, az újonnan megválasztott SZAB elnöknek.

Telegdy Gyula megköszönve a bizalmat, vázolta vezetési koncepcióját. Ennek értelmében igyekszik maradéktalanul betölteni a SZAB regionális szerepkörét; azon lesz, hogy növekedjék az értelmiségnek helyt adó funkciója, törekedni fog a szakbizottsági munka folyamatosságára, valamint igyekszik minél előbb sikeresen befejezni a Székház rekonstrukcióját.

Ez utóbbi mondathoz illik némi magyarázatot fűzni. Grasselly Gyula akadémikus 1990-ben súlyosan megbetegedett, ő már nem tudta befejezni a székház rekonstrukciós munkáit, mert – sajnálatos módon – 1991. nov. 13-án elhalálozott.

A SZAB 1990-ben választott új elnöke a tőle megszokott rendszerességgel látott munkához.

Némileg, időben előre futva, 1993-ban ismét választáshoz érkeztünk. Telegdy Gyula akadémikust három évre újraválasztották.

1994-ben megszületett az új akadémiai törvény. A törvény értelmében bárki megszákítás nélkül csak kétszer egymás után viselhetett elnökséget. A törvény hatálya 1994-ben lépett életbe, így történt, hogy Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnököt még kétszer, 1993-ban, sőt 1996-ban újraválasztották. Így jutottunk el az 1999. évhez.

Mint tudjuk, hogy az 1999. novemberében megválasztott Burger Kálmán akadémikus – sajnálatos módon – súlyos betegségében néhány hónapi elnökség után elhunyt, és 2000. tavaszán újra választás következett.

A 2000–2003 időszakra a választás a Solymosi Frigyes akadémikusra esett.

2003-ban, miután Telegdy akadémikusnak az MTA Orvosi Tudományok Osztályának elnöksége lejárt, szegedi választói megkönyékezték, hogy újra vállalja el a SZAB elnökséget. A kétszeri megválasztás lehetősége újra kezdő-

dött. 2003-ban meg is választották, sőt 2006-ban is bizalmat kapott, és (bár mennyire szabadkozott, nyugdíjasként) választói újabb három év elnökségre „ítélték”.

De térjünk vissza 1992-re.

A székház avató

1992. április 28-án az 1990-ben megválasztott Akadémia Elnöksége Szegeden tartotta havonta esedékes ülését. A helyszín megválasztásnak nemcsak az volt az oka és célja, hogy a területi akadémiai bizottságokkal szorosabbra fűzze a kapcsolatot, hanem az Elnökség részt vehessen a felújított, és most már a SZAB céljainak valóban megfelelő székház felavatásán. Az ünnepségen a szegedi tudományos- és közélet kiválóságai is megjelentek.

Kosáry Domokos, az MTA elnöke, beszédében hangsúlyozta a régiók tudományos munkásságának jelentőségét a hazai tudományos életben, s kifejezte abbéli örömét, hogy megújult és megszépült székház átadásával jelentősen javultak a szegedi és Szeged környéki tudományos élet föltételei.

Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnök beszédében ismertette az épület egykori történetét, az egykori székház céljait szolgáló első, 1963-ban kezdődő épület felújítást, valamint az azt követő időszakot, majd rátért az 1989-ben megkezdett felújításra és belső átalakításra. (Beszámoló 1992. évről, 8–11 lap)

Köszönetet mondott az Akadémiának, hogy az egyre nehezebb gazdasági föltételek között biztosította a rekonstrukcióra az anyagi háttérrel. Ugyancsak köszönetet mondott a SZAB székház tervezőinek és kivitelezőinek, valamint alkalmazottainak, akik az építés-adta nehézségek ellenére is biztosították a SZAB munka folyamatosságát.

Kik voltak azok a SZAB alkalmazottak, akik ebben a nehéz időben a munka folyamatosságát biztosították? Íme a névsor: Horváthné Turák Mária és Kériné Virág Ágnes főelőadók, dr. Vályi László gazdasági vezető, Sipos Gézané pü. osztályvezető, Solymosi László gépkocsivezető, Szabics Imre és Wágner Jenőné portások, Varga Sándorné és Nyinkó Gáborné hivatalsegéddek, valamint Széll Jenő fűtő-karbantartó.

A rekonstrukció során az épületben kettő nagyobb, egy 116 és egy 80 fő befogadására alkalmas előadót alakítottak ki. Örömmel nyugtázzhatjuk az épület utóélete során, hogy a 116 fő befogadására alkalmas előadó nem egy alkalommal zsúfolásig megtelt. A földszinten van a klub, a porta, a ruhatár, két kisebb

tanácskozó terem és fogadásra is alkalmas, ülő garnitúrával felszerelt és művészi képekkel díszített helyiség. A lépcsőházat szobor, mennyezetét pedig látványos falfestmény díszíti.

Az első emeleten vannak a hivatali helyiségek (elnöki fogadó és tanácskozó, adminisztráció, büfé, technikai személyzet, stb.), a második emeleten pedig 12, összesen 22 főt befogadó vendégszoba található. A szépen rendezett udvar nyáron kerthelyiségként működik.

Az alagsorban egy csodaszép ping-pong helyiség került kialakításra, melyet igen gyakran vesznek igénybe még a korosabb, mozgásra vágyó klubtagok is.

A rekonstrukció terveit a DÉLTERV részéről Tarnai István tervező és vezető építész, valamint munkatársai: Bencsik Pál statikus szakfőmérnök, Kiss Ágoston építész-tervező és Barna György műszaki koordinátor készítette.

Az építő munkát a BÁCSÉPSZER Vállalat végezte, a helyszíni munkát Kocsis Ferenc építésvezető irányította.

Telegdy akadémikus avató beszédét az alábbiakban zárta. „Úgy gondoljuk, és úgy érezzük, hogy ennek az épületnek az elkészültével az Akadémia elismerte azt a tudományos munkát, amely a régióban folyik, és ez a munka a jövőben a lehetőségek bővülésével még eredményesebb, még produktívabb lesz”.

Az is lett!

A SZAB 1990-es évei bizonyították.

A rekonstrukció teljes összege 1992-ben 120 millió forint volt, amely az építkezés költségein felül magába foglalta a berendezések árát, és a JATE-nak a kiköltözés költségeihez való hozzájárulást, a 13,5 millió forintot is.

A felújítás után a SZAB székház Szeged egyik legszebb épülete, a Dóm tér egyik ékessége lett.

A Szegedi Akadémiai Bizottság székházának története 1867-től 1993-ig *Bevezetés*

Ezt a fejezetet dr. Szabó Tibor történész A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története 1961–1993 (Szeged, 1996) c. SZAB pályamunkájából szószertint idézve mutatom be.

„Minden intézmény, közösség tagjainak belső összetartó erejét, hangulatát nagyban befolyásolja a genius loci, a helyiség története, az ahhoz fűződő emlékek. Furcsának tűnhet ezért, hogy egy mai tudós társaság székházának történetét összekapcsolom a régi szegedi polgári társas élet, értelmiségi kezdeményezések és egy régi kávéház és szálloda múltjával.

Meggyőződésem, hogy összefoglalóm végére az Olvasóhoz közelebb hozom az épületet, annak átépített mai szobáiban Szeged történetének jelentős lapjai, ismerősök, barátok, példaképek árnyai jelennek meg. Igyekszem szakszerű és érzelmi lenni egyszerre. A szakszerűséget az épület mai funkciója és szelleme diktálja, a szellemidézés pedig az érzelmi kapcsolat erősítését.

Az első kávéházat Szegeden egy belgrádi menekült görög nyitotta 1739-ben. Celenka Szávát követte 1742-ben Philippi János, őt 1744-ben Benkóczy Mátyás kávéháza. Celenka és Benkóczy billiárdszobát is berendezett. A kávéházak gyors terjedésére jellemző, hogy a kávések egymás után jelentették föl a „kontár” kávéfőzőket, vásári kávéárusokat. A század végén Vedres István városi főmérnök is üzemeltetett kávéházat a Felsővároson. Maga a „kávéház” szó először 1764-ben fordult elő tanácsi jegyzőkönyvben, innen idézi Bálint Sándor Szegedi Szótára is.

A kávéház – szemben az egyre szaporodó kocsmákkal, házi borkimérésekkel – valódi társasági találkozóhely volt. A kávé mellett csak teát és rozsolist /likőrt/ lehetett fogyasztani. Korán volt záróra, csak 1773 óta lehettek éjfélig nyitva. A polgári társélet már a 19. század elején megszerveződött a városban. A Kaszinót is országosan az elsők között, 1829-ben alapították „az olvasás mellett a kellemesen hasznos és tanulságos szórakozás és társalkodás elősegítésére”. Az Oskola utcai Arany Oroszlán kávéházban bérelt helyiségben a reformkorban már nemcsak a Szeged-belvárosi Kaszinó működött, mint a város szellemi, politikai és társadalmi életének központja, hanem Felső- és Alsóvároson is volt kaszinó-egylet. /19/

Az Arany Oroszlán kávéház helyét – melyben 1841-től 1849-ig működött a Belvárosi Kaszinó – az Oskola és Tömörkény utca sarkán a kőből faragott hajóorr őrzi. A kávéház még az önkényuralom korában is Szeged társadalmi központja volt. Cserzi Mihály szerint "ide járt feketézni, kapucínerezni és vasárnaponként ebéd után Erdélyi Náci muzsikáját hallgatni mindenki – urak és parasztok egyaránt. Nagy tajtékipás, jobb-módú külvárosi polgárok, belvárosi kereskedők és iparosok, beamterek, még a toronyalattiak is. /20/ „Bérlője Stróbl Ignác /Sieben-hirten, 1796. – Szeged, 1868. ápr. 12./, majd fia, Stróbl

József/Hódmezővásárhely, 1838. nov. 21. Szeged, 1887. jún. 7./, baráti nevén Pepi bácsi .

Az 1878. augusztus 1-jén a Szegedi Napló munkatársaként Szegedre került Mikszáth Kálmán, bár a Hungária Szállóban lakott, szabadidejét megosztotta a Hungária és vetélytársa, az Arany Oroszlán között, melyről tárcát is irt a Szegedi Napló 1879. május 18. -i számában, Kávéház az „Arany Oroszlány”-hoz címmel:

„Általában az Oroszlányban reggel más közönség van, mint délután, s este ismét más. Reggel a kávéház mellékszobájában az úgynevezett”zöld kabinet”-ben székel a politika, délután az udvar alcovenben üti föl sátrát a status-bölcsesség... A hosszú asztalnál űzetik a „telivér szegedi politika”, míg ellenben a kerek asztalnál, mely a „diplomátia asztalának” is neveztetik, a legmagasabb szempontból beszélgetnek a tehetetlen Európának az ügyes-bajos dolgai.

A diplomátia asztalnál két nagy párt van: a „fekete-párt” és a „kapuciner-párt” . A kapuciner-pártiak kevesebbet beszélnek, de többet – mernek –, a fekete-pártiak többet beszélnek, de semmit sem mernek. Soha nem volt az „Oroszlány” unalmasabb, mint most, mivel most minden asztalnál egyforma politika foly: az elégedetlenség a kormánnyal szemben, s az aprehensio Tisza ellen”.

Az Arany Oroszlán fő riválisa és közeli szomszédja a Somogyi utca 7. és Oskola utca 20. sarkán épített kávéház és szálloda volt.

Egy épület metamorfózisai

A múlt század közepi Tanoda (népies nevén Oskola), 1960-tól Oskola utca és a Kereszt (ma Somogyi) utca sarkán álló késői klasszicista stílusú műemlék épület bejáratánál emléktábla hirdeti: MŰEMLÉK

Klasszicista stílus „Régi Hungária Szálló” Tervezte Hild József építész. Épült 1850 táján

A kőbe vésett feliratból csak annyi igaz, hogy: MŰEMLÉK. A „Régi Hungária Szálló” címében a „rég” nem szerepelt, nem is szerepelhetett. A „rég” Hungária az 1977-ben nyitott „új” Hungáriával szemben a volt Kass Szálloda volt, mely 1934. május 12-én vette fel a „Hungária” nevet. A műemléki táblán ezért a „legrégebb”, vagy „első” szerepelhetne, kis betűvel. Péter László A szerette város című kötetében is Három Hungária Hotel cím alatt „a legré-

gibb”, „a régi” és „az új” Hungária szerepel. Eredeti címe pedig „Hotel” Hungária” Szálloda” volt. /22/

Stílusa késői klasszicista.

Kőbe vésve még furcsább az „Épült 1850 táján” időmeghatározás. A Csongrád Megyei Levél tárban az 1860. évi 9753. számú Tan. irat szerint ugyanis Császár János (Szeged, 1924.– Szeged, 1874. július 2.) hídbérlő és fatereskedő ekkor kötött szerződést a városi tanáccsal a „telek” megvásárlásáról. Cserzy Mihály idézett munkájában tévesen magát az építkezést teszi 1860-ra. Császár János csak 1866-ban vette meg az örökösöktől a Palanka Gasse-n (Palánk u./a/ 274. helyrajzi számú Georgevits-féle házat és a 276. helyrajzi számú Vaczellinné-féle sarokházat). A közbülső ház örökösével akkor még nem tudott megegyezni.

Császár 1866. májusában „Arleth Ferenc építész” (Ausztria, 1833.–Szeged, 1906. április 25.) aláírásával két, egyemeletes lakóház építésére adott be tervrajzot, kérve mindkét utcára az építési vonal kijelölését. A terv három telekre készült azzal a megoldással, hogy az Oskola utcán a középső (leégett) ház előtt csak a homlokfal épüljön meg, későbbi megvásárlás reményében. Az egyemeletes, a Csongrád Megyei Levéltárban található Arleth-féle tervrajz szerint, szerkezetében és stílusában teljesen megegyezik a későbbi kétemeletes kivitelezésű épülettel. Így nem bizonyíthatók azon feltételezések amelyek a tervezést Hild Józsefnek (Pest, 1789. dec. 8.–Pest, 1867. márc. 6.) tulajdonítják, 77 évesen, betegesen, egy évvel halála előtt.

A Magyar Képzőművészek Lexikona szerint: „Az eklektika első, klasszicizáló szakaszának képviselője, Arleth Ferenc, aki Ausztriából származott Szegedre és otthonról hozhatta magával ezt a beállítottságot. Szegeden a piaristák vezette rajziskola tanára volt, emellett tevékeny építőmesterként is működött. Ő építette fel pl. az Iskola és Kereszt utca sarkán a Régi Hungária Szálló (1868), továbbá a Skalniczky Antal pesti építész által a mai Dugonics térre tervezett Főreáltanoda (1873) épületét.” Tehát a lexikon a Hungária tervezője esetében nem foglal állást. /23/

Hozzátehetjük, hogy számos építészeti kivitelezési megbízása során Arleth építette át iskolává a Szeged-felsővárosi romos Szent György templomot, felépítette a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár első épületét, a városi Árvaházat és a Főreáltanodát. 1879-ben ingyenes rajz- és tervezőirodát nyitott. A vezetésével készített ipari szakrajzok szép gyűjteménye maradt fenn a Somogyi-könyvtárban. Mint a városi felsőbb leányiskola rajztanára halt meg 1906-ban. /24/

A Szeged története 311. 102-103. oldalán ezt olvashatjuk: „A kétemeletes épület érett klasszicista *stilusa* is arra enged következtetni, hogy tervének *készítése* is erre az időre nyúlik vissza. Építőmestere Arleth Ferenc volt, akinek ismert műveivel a régi Hungária Szálló semmiféle stílusbeli rokonságot nem mutat. Sem a korábbi időszakban, sem építésének idejében hozzá hasonló másik építészeti alkotás Szegeden nem található... Szembetűnő viszont a rokonság, mely a régi Hungária Szálló Dóm téri főnézete és a pesti, egykori Európa Szálló Zrínyi utcai oldalhomlokzata között megfigyelhető. A szegedi Hungária Szálló egyébként is jól beleillik Hild József, az Európa Szálló alkotójának idősebb kori műveinek sorába”.

A továbbiakban már nem feltételez, hanem kinyilvánít: „A Hungária Szálló Hild József által tervezett épülete adott az utca képének újszerű hangulatot...” /25/

Nem kívánok állást foglalni, csupán két fényképet közlök: az 1866-ban beadott Arleth-féle rajzot és az elkészült kétemeletes épület egykorú fényképét emléktáblán Hild József neve elé. Mindenesetre az a "feltehetően" odakívánkozik, valamint az építész Arleth Ferenc neve is. /1.2.sz.mell./

Az épület földszintjén vakarkádsor szerepel, melynek Oskola utcai kinyitása és árkádosítása az 1966/67. évi felújítási munka eredménye. 1866 május közepén az építési engedély kiadásakor a tanács azt ajánlotta az építetőnek, hogy a saroktelken kezdje meg az építést. Minthogy *Császár* Jánosnak – a sajtó segítségével is – hamar sikerült megegyeznie az örökössel, Víg Józseffel, Császár még május hónapban beadta a kérelmet a három telekre az „egytagbani” építkezésre. A Szegedi Híradó szeptemberben már azt adta hírül, hogy „az erősen épülő Császár-ház” kétemeletes lesz. Arleth Ferenc építész 1867-ben kezdett a kétemeletes szálloda és kávéház felépítéséhez, mely 52 szobából és földszinti tágas kávéházi helyiségből áll.

Az eddigiekből nyilvánvaló, hogy bizonytalanság csupán a tervező személyével kapcsolatban merül fel. Eszerint az

Emléktábla hiteles szövege csak a következő kettőnek egyike lehet:

MŰEMLÉK
Késői klasszicista stílus
Hotel „Hungária” Szálloda
Építette Arleth Ferenc 1867-ben

vagy:

MŰEMLÉK
Késői klasszicista stílus
Hotel „Hungária” Szálloda
Feltehetően Hild József
tervei alapján
Építette Arleth Ferenc
1867-ben

Az 1868. május 6-án megnyílt szálloda és kávéház Szeged első nagyvárosi vendéglátó épülete volt, egyben az Alföld első és legszebb vendéglője. Első bérlője 1868 februárjától Wagner György (Szeged, 1806–Szeged, 1872. november 28.) volt, ezért eleinte Wagner Szállónak hívták. Az Oskola utcai fronton nyílt meg a kávéház, a Kereszt utcai földszinten az étterem, az emeleten 36 szállodai szoba. A kávéházban háromszáz vendégnek jutott hely, és Erdélyi Náci (Szeged, 1845.–Bp. 1893. július 5.) zenekara muzsikált.

Az új szálloda, kávéház és étterem egyszerre társasági központtá vált. Perczel Mórnak 1868. január 7-i és Klapka Györgynek március 3-i szegedi látogatásának hatására Osztrovszky József (Szeged, 1818 január 12.–Bp. 1899. április 24.), mint a szegedi értelmiség és a Deák -párt akkori vezetője, egy politikai egyesület alakítását határozta el, melynek célja „Szeged és vidéke egynézetű s törekvésű értelmes polgáraiból erkölcsi erőt és tekintélyt alkotni, társalgás és eszmecsere által a közügyek iránt, a törvények korlátai közt érdeket kelteni, és szabadelvű eszmék ápolása s terjesztése mellett e város és vidéke szellemi s anyagi fejlődésére jótékonyan hatni”.

A Szabadelvű Kör néven április 12-én alakult egyesület a reformkorszak vezéreszméinek ápolását tűzte ki feladatul. A nyilvános alakuló ülés a Hungária kávéházban, röviddel annak megnyitása után, június 1-jén volt. Később megalakult az egyesület tudományos osztálya is, mely gyakran tartott felolvasásokat, irodalmi ünnepélyeket. /26/

1878 nyarán Juranovics Ferenc (1840. május 8.–Szeged, 1929. február 14.) és Sonnleithner Ferenc (?–Szeged, 1896.?) lett a bérlő, és ettől kezdve vette fel a Hotel „Hungária” Szálloda elnevezést. Az 1879. évi nagy árvíz idején az Oskola utcai szárazon maradt kis sziget, és maga a Hungária sok embernek adott menedéket. Az egyetlen épen maradt szegedi szálloda „ostrom” alatt állott, a mellékhelyiségekbe és a folyosókra is kerültek ágyak, a kávéház tekeasztalai is fekhelyül szolgáltak.

Még szinte lehetetlen volt a közlekedés a víz árasztotta városban, a törvényhatósági bizottság március 18-án mégis összeült. Dáni Ferenc (Szeged, 1816. november 25.–Szeged, 1883. február 19.) főispán a Hungária ebédlőtermébe hívta össze a városi törvényhatóságot az árvíz- okozta teendők megtárgyalására. Megalakították az élelmezési és pénzkiosztó bizottságot, megerősítették a közbiztonságot, az elmenekült tisztviselőket visszahívták, kárbecslő bizottságot hoztak létre, az árvízkárosultaknak barakkok felállítását határozták el, gondoskodva élelmezésükről és ruházatukról. A további árvizek elkerülésére 15 pontot tartalmazó tervezetét mutatta be Reizner János főjegyző. Mikszáth a „Szeged könyvében /27/ tévesen az Arany Oroszlánt jelöli meg visszaemlékezésében ezen ülés helyéül. Az Arany Oroszlán ekkor a víz miatt nem is üzemelt. Reizner, aki tevékenyen vett részt az ülésen, a Hungáriát jelöli meg /28/ Az 1878. augusztus 1-jén Szegedre került, és 1880 végéig a Hungária Szállodában lakó Mikszáth Kálmán is itt élte át Szeged pusztulását. Szegedre érkezéséről „Az első nap” címmel számol be a Szegedi Napló 1878. augusztus 3-i számában: „Ha valaki olyan helyen van, ahol még nem volt azelőtt, olvassa meg az első éjszakán a gerendákat s amiről álmodni fog, véges-végig beteljesedik rajta...

Miről álmodhatnék egyébről az első napon, mint hogy Szeged, az én új otthonom azon az úton van, mely a vagyonosodáshoz és jóléthez vezet. S a jólét csak az egyszersmind európai civilizáció magaslatán álló művelt városokat veszi ölébe...

Hiszem, hogy az én első álmom igaz."

A Hungáriában levő szállásáról ezt írja: „Mint új ember, nem ismertem utcámat. Csendesesen lakom az első emeleten. Az átellenes házak komoran bámulnak rám.”(Szeged könyve I. 129.)

Az optimista hangulatú első éjszakai álmot néhány hónap múlva az árvíz borzalmas éje váltotta fel. Minthogy a víz váratlan betörésekor Mikszáth a Széchenyi téren járt, nem volt ideje szállodai szobájába visszatérni. „A legborzalmasabb éj” címmel megírja: „Én a Széchenyi-téren fekvő Zsótér-házban, Eisenstadter szállására menekültem. Ez erős házban ekkor már több mint kétezer menekülő volt.”(Szeged könyve 42.)

A Szegedi Napló munkatársaként a kis szárazon maradt Oskola-utcai szigeten töltötte a következő hetek nagy részét, és közvetlen élményeiről számolt be cikkeiben és gyűjteményes kötetében.

Mikszáth távozása folytán került a Szegedi Naplóhoz 1881 januárjában Pósa Lajos, és 1889-ig lakott Szegeden. Csaknem egy évtizeden át a Hungáriá-

ban tartotta irodalmi asztalát, a „Pósa-asztalt”, és indította meg Jó Barát címmel képes ifjúsági hetilapját, az *Én Újságom* elődjét. Számos verse keletkezett itt a kávéházi asztal márványlapján, itt alakult ki barátsága Dankó Pistával (Szeged. /29/ 1858. jún. 14.-Bp. 1903. márc. 29.). Sz. Szigethy Vilmos városi főlevéltáros szerint Pósa Lajos és Dankó Pista személyesen először a Hungária kávéházban találkozott. Hamarosan Pósa népdalait kezdte megzenésíteni Dankó./30/

Tömörkény István Dankó Pistáról írt visszaemlékezéseiből is idéz Csongor Győző: „Pósa Lajos népdalait kezdte megzenésíteni Dankó... néha ott születtek meg a kávéház asztala mellett, vagy a csendesebb vendéglőben, mások pedig a régi Hungária-kávéház törzsasztalánál...”

Gárdonyi Géza visszaemlékezéseiben is szerepel a Hungária kávéház és Dankó. /31/

„Egy őszi délután benyitok a Hungária-kávéházba. ott látom Dankót egy szögletben. Ceruzával írt a márványasztalra hangjegyeket.

— Éppen az utolsó taktust csinálom meg – szólott, és végig pengette a nótát sebtében a hegedűn.

Aztán odament a cigányokhoz. ott cincogtak a hegedűiken, a fejüket összedugva. Összetanulták az új nótát.

A kávéházi terem egyik üveggel elválasztott részében volt a szegedi írók és íróbarátok törzsasztala. Húsz–harminc úri ember szokott ott egybegyűlni ebéd után. Oda jött be Dankó.

— Új nótám van – szólott, és halk hegedűszóval eljátszotta a társaságnak a Csitt-csitt nótát.

A zajos, népes kávéház elcsendesült. Mindenkit szíven fogott az új nóta varázsa.

Másnap már az utcán énekelték. Egy hét múlva zongorázni hallottam.

Hanem még is egy év kellett hozzá, míg Budapestre is-elérkezett.”

Legnagyobb hatással a Hungária kávéházban székelő szegedi „irodalmi központ” volt Dankóra. Ragaszkodását a Hungária „Pósa-asztalához” kifejezi 1899 február 15-én San Remoból az irodalmi asztalhoz írt, honvágyat kifejező verses levele:

Szállok az urakhoz, kedves Pósa asztal!

Régen tudom már, hogy tele van malaszt(t)al.

Nem is kérek tőled szalonnát, kenyeret,

Küldd inkább azonnal vasúti jegyemet...

(Kéziratban Dankó Pista hagyatékából. Közli Csongor Győző i.m.)

Gárdonyit (akkor még Zieglert) barátai körében mint a kaszinó egyik „szelér”-jét „Savanyú Jóska”-ként emlegették a Hungáriában székelő „irodalmi asztal” tagjai. A szegedi éveknek Gárdonyi életében volt egy olyan epizódja, amely nem jellemző az egyébként csöndes, visszahúzódó emberre. Itt párbajozott 1890. július 19-én volt lapjának, a Szegedi Híradónak egyik neves munkatársával, Újlaki Antallal (1867–1921). A párbaj súlyos kimenetelű volt. Újlaki hónapokig feküdt, Gárdonyi pedig egy hónapot ült is érte a Vasas Szent Péter utcai államfogházban.

Az 1883. október 13-i királylátogatás alkalmával nagy ünnepek voltak Szegeden, az új városháza épületének, a színházépületnek és a Somogyi-könyvtárnak avatásával. Az Akadémia tagjai közül is többen hivatalosan vettek részt az ünnepeken. Nem egy közülük – egyéb ép szálloda nem lévén a városban – a Hungáriában szállt meg. A küldöttek: Jókai Mór, Fraknoi Vilmos történész, Húnfalvy Pál nyelvész, Beöthy Zsolt irodalomtörténész, Lenhossék József anatómus, Falk Miksa mérnök, Pulszky Ferenc, a nemzeti Múzeum igazgatója, Szilágyi Sándor történész, Szász Károly író, báró Podmaniczky Frigyes politikus, gróf Zichy Jenő Ázsia-kutató.

1886-ban Juranovics megalapítja a Tisza Szállót és ekkor lett Ferencsevics György (Szabadka. 1838.– Sándorfalva 1905. aug. 30.) a Hungária társtulajdonosa. A háztulajdonos az 1880-as években Ábrahám János és neje, valamint Luxeder György és neje volt.

A szálloda 1890-ben megszűnt. 1891. május 5-én itt kezdte meg működését az újonnan létesített királyi ítélőtábla. 1892-ben a város vezetősége sürgősen megoldandó feladatnak tekintette az ítélőtábla méltó épületben való elhelyezését. Erre a célra a főreáliskolát, a mai központi egyetemi épületet (Dugonics tér) szemelte ki. Miután a főreáliskola részére a Horváth Mihály és Deák Ferenc utca sarkán levő telken felépítették az új iskolaépületet, az ítélőtábla 1894-ben átköltözött a Dugonics téri épületbe. A Hungária Szálloda épületébe különféle iskolák, így 1899-1900-ban az állami főgimnázium (volt Klauzál, ma Radnóti) kapott benne átmeneti otthont. utóbb lakóház lett belőle.

Szeged korszakában megfordult benne, Ligeti Jenő szerkesztő lakásában Radnóti Miklós is, diáktársának, Ligeti Magdának vendégeként. Az épület látogatója volt Szent-Györgyi Albert professzor is, aki Rusznyák Istvánt, a szegedi időszakában (1931-1944) a volt Hungária épületben (Somogyi u. 7.) lakó barátját és kutatótársát látogatta. 1944 tavaszán – a zsidótörvények alapján – Rusznyák professzort ki akarták telepíteni lakásából" de az orvostudományi kar felmentő kérésére, a május 31-én kelt polgármesteri rendelet szerint

„Purjesz, Rusznyák és Riesz egyetemi tanárok jelenlegi lakásukban – további intézkedésig – bennmaradhatnak”. Június 28-án a rendőrség vezetője bejelentette, hogy Purjesz és Rusznyák professzort a Gestapo már gyűjtőtáborba szállította. A deportáló vonatról való szerencsés leszedésük után Rusznyák professzor már nem tért vissza szegedi lakásába, hanem Budapesten várta be a háború végét. A szegedi tudósok közül a ház lakója volt még a negyvenes években, Budapestre távozásáig, Baló József professzor is. /32/

1966-ban Károly István és Tarnai István tervei alapján megújították, árkádositották az akkor már csaknem százéves épületet (részletezve a „Hozzászólás”-ban).

A Hotel Hungária Szállodától a Szegedi Akadémiai Bizottság székházáig című cikk szerzője kérte, hogy mondjak véleményt a Hild-kérdésről és ismeressem az épület 1966-os és 1991-es felújítási munkálatait. A Szegedi Akadémiai Bizottság Szeged, Somogyi u. 7.sz. alatti épületének tervezője a homlokzati felirat szerint Hild József volt. Bálint Sándor 1959-ben megjelent Szeged városa című könyvének azt közli, hogy „Nagy Zoltán kutatásai szerint a pesti Hild József a mestere” az épületnek.

Erről maga Bálint Sándor sem volt meggyőződve, hiszen nem valószínűsíthető, hogy az építtető, Császár János szegedi fakereskedő a magyar klasszicista építészet kiemelkedő mesterét bízta volna meg a tervezéssel annak halála előtti esztendőben. Hild József (1789–1867) nevéhez fűződik egyébként az egri- és esztergomi székesegyház, a budapesti Lloyd palota, az Európa szálló, valamint a Valero selyemgyár, amelyekkel beírta nevét az építészettörténetbe. Ezen épületek nagyságrendben és minőségben többszörösen meghaladták a fakereskedő feltételezhető igényeit. Sem a tárgyalt épület alaprajzi rendszere, sem belső tereinek és lépcsőházának kialakítása nem mutat fel olyan értéket, amely a fenti fel-tételezést alátámasztaná. Hogy mégis Hild Józseffel hozták kapcsolatba az épületet annak két oka is lehet: az épület külső homlokzatai emlékeztetnek a II. világháborúban elpusztult Európa szállóra. A kis kiülésű középrizalitok, az emeleteket a rizalitokon átfogó korintoszi pilaszterek és az első emeleti szemöldökös keretezésű ablakok nagy hasonlóságot mutatnak.

— A szocreál újbóli felfedezte a klasszicista építészetet és annak kiemelkedő alkotóit és a Hild mesternek tulajdonított alkotás nagyobb megbecsülést ígért az épületnek, de a városnak is.

A SZAB székház homlokzata rokon vonásokat mutat két másik szegedi épülettel is (Kárász-ház és a Zsótér-ház). Tehát a késő klasszicista építészet jellegzetes arányait és formai jegyeit rutinszerűen alkalmazták elődeink. A

fentiek alapján azt kell valószínűsíteni, hogy az épületet a beadványi terv készítője, Arleth Ferenc tervezte 1866-ban.

Az épület 1966-os és 1991-es felújításai

Az Oskola u. 20., illetve Somogyi u. 7. sz. alatti épület az 1966-os felújítást megelőzően életveszélyes állapotú födémek miatt már lakhatatlan volt. Az eltelt 10 esztendő alatt érdemi beavatkozás nem történt az épületen, pallóborítású függőfolyosói, csapos gerenda födémek teljesen elhasználódtak, lakóit kiköltöztették. Az épület nobiles megjelenése, központi fekvése felkeltette az Akadémia illetékeseinek érdeklődését, és elhatározták annak megfelelő átalakításokkal történő igénybevételét. Károlyi István építész készítette az újrahasznosítási terveket, amelyben az Akadémiai Bizottságon kívül két intézetnek is helyet adtak. Ekkor készült az Oskola utcai homlokzat árkádosítása a járműforgalmat akadályozó útszűkület megszüntetése érdekében, elbontották az épület Tisza felőli belső szárnyát, tudniillik eredetileg a háromszintes épület körfolyosós, zártudvaros elrendezésű volt. Az elsőként létrehozott vidéki Akadémiai Központot követték a többi régiók sorra alakították ki szép épületeiket Pécsen, Veszprémben, Miskolcon, Debrecenben. 25 év elteltével kitűnt, hogy az egyre szélesedő tevékenység kinötte a '66-ban létrehozott kereteket, ezért az idegen intézeti funkciókat ki telepítve olyan átalakítás pénzügyi feltételeit teremtették meg, amely az egész épület igénybevételével, a többi székháznál szerzett jó tapasztalatok birtokában egy nagyvonalú, az épület valós értékeit jobban kifejtő beruházást tett lehetővé. A '90-es átépítés építészeti terveit Tarnai István készítette, aki közreműködött az MTA Biológiai Központ tervezésében is.

A műemléki hatósággal egyetemben elhatározott szándék volt az épület külső-belső homlokzatainak mennél hitelesebb klasszicista stílusú átformálása, az eltűnt tagozatok, keretezések szakszerű pótlása, illetve kiegészítése, továbbá a nyolcosztású, külső kifelé belső befelé nyíló ablakainak visszaállítása. A nagyobb közönségforgalmi terek (lépcsőház, előadók, elnöki szobák, zsi-bongók) klasszicista hangvételű kialakításához a budapesti Károlyi-palota enteriőrjei szolgáltak alapul, ugyanis ez egyike azon kevés épületnek, amely érintetlenül őrzi eredeti belső térkialakításait. Lizénák, vonalstukkók, zárópárkányok tagolják a jelesebb tereket és a színezés is törekszik a klasszicizmus gyakorlatát követni. A '90-es átalakítás két nagyelőadójával, öt tanácskozóteremével és 11 első osztályú szállodai szobájával szolgálja a Dél-Alföld tudomá-

nyos életét. Földszintjén a tudományok művelői számára, az angol klubok mintájára akadémiai klub működik. Nyáron az igényesen kialakított belső udvar is bővíti a rendezvények helyszínét.

FORRÁSMUNKÁK

1. Szőkefalvi-Nagy Béla : 25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság. Szeged, 1986.
2. Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1970. Szeged, 1971.
3. A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei és Almanachjai alapján .
4. A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825-1975. Bp. 1975. 464. u.ott 470.
6. Dél-Magyarország 1948. márc. 21.
7. Kossuth-díjasok és Állami Díjasok almanachja 1948-1985. Bp.1988.
8. Szabad Nép 1945. dec. 12.
9. Szelei László: A Magyar Tudományos Tanács megalakulása. Magyar Tudomány 1969.
10. A MTA másfél évszázada i.m. 379.
11. Akadémiai Értesítő 1960.
12. Szőkefalvi-Nagy Béla i.m.; SZAB Negyedévi Tájékoztatói; éves Beszámolói és levéltári anyaga alapján Szőkefalvi-Nagy Béla i.m.
13. Szeged története 1-4.k.Szeged, 1983-1994.
14. Magyar Tudomány 1993. január
15. T. Knotik Mária: Ünnepeles házavató a SZAB-nál. Délmagyarország 1992. ápr. 29.
16. Szeged c. folyóirat 1993. január
17. T. Knotik Mária i.m.
18. Czimer Károly: A Szeged-Belvárosi Kaszinó százéves története /1829-1929/. Szeged, 1929.
19. Cserzy Mihály /Homok/: Az öreg Szeged. Szeged, 1922. Szabó Tibor : Egy épület metamorfózisai...Szeged c. folyóirat 1994. február
20. Péter László : A szerette város. Bp. 1986.
21. Szendrei J.– Szentiványi Gy.: Magyar Képzőművészek Lexikona I.Bp. 1915.
22. Habermann Gusztáv: személyi adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez. Szeged, 1992.
23. Szeged története 3/2. Szeged, 1992.
24. Kulinyi Zsigmond: Szeged új kora. Szeged, 1901.
25. Mikszáth Kálmán: Szeged könyve 1-11. Bp. 1914.
26. Reizner János: Szeged története 1-IV. Szeged, 1890-1900. Péter László : Szeged irodalmi emlékhelyei. Somogyi,Könyvtári Műhely 1974.
27. Csongor Győző: Dankó Pista. Szeged, 1958.
28. Gárdonyi Géza : Dankó Pista. Magyar Szalon XVIII. 300. Szabó Tibor : Professzorok viharban ... Szeged folyóirat 1994. október
29. Tarnai István építész hozzászólása Szabó Tibor : Egy épület metamorfózisai... idézett cikkéhez

Itt befejeződik a székház történet.

Ami pedig a történéseket illeti: 1991–1999 időszakot, Telegdy Gyula első SZAB elnökségét összevonva tárgyaljuk.

Telegdy Gyula SZAB elnök első beszámolója a SZOTE nyomdájában készült, és kikalakú könyvecske formájában jelent meg: Beszámoló az 1991. évi munkáról 101 lapnyi terjedelemben.

A Beszámoló négy fejezete: 1. A SZAB 1991. évi munkájának főbb területei, 2. a SZAB szakbizottságainak 1991. évi munkájáról, 3. az 1991. évi pályadíjak, 4. a SZAB számára biztosított támogatás 1991-ben.

Úgy tűnik, hogy a SZAB-elnöki beszámoló formailag és szerkezetileg kialakult. A további évek beszámolóí könyv alakban jelentek meg az alábbi fejezetekre tagolódva:

1. fejezet: Elnöki beszámoló

Az elnöki beszámoló standard témái:

- (A) A SZAB Elnökség munkája
- (B) A szak- és munkabizottságok számának alakulása
- (C) Évfordulók, megemlékezések
- (D) PhD védések
- (E) Pályamunkák számának alakulása
- (F) Klub tevékenység
- (G) A SZAB anyagi helyzete
- (H) Felújítások
- (I) Aktuális események

2. fejezet: A SZAB szak- és munkabizottságainak beszámolója

3. fejezet: A tárgyév pályamunkáinak összefoglalója

4. fejezet: A SZAB számára biztosított támogatás

5. fejezet: A SZAB esemény naptára.

Mi történt még 1991–93-ban?

Emlékezzünk csak, hogy ebben az évben úgy folyt a székház rekonstrukciós munkájának dandárja, melyet a szűkebb SZAB vezetés hetenként összeülve figyelemmel kísért, miközben a SZAB élt és dolgozott. Működött 13 szakbi-

zottság 36 munkabizottsággal, amelyek tevékenységébe mintegy 600 fő kapcsolódott be, miközben a székházban 59 tudományos rendezvényre került sor hozzávetőlegesen 4000 résztvevővel. A régió területén, az akkori felmérések szerint, a tudományos minősítéssel rendelkezők száma 850 fő körül volt.

Az év végén tartandó beszámolóra a szűkebb SZAB tagjaink kívül újjá-
ként meghívást kaptak a szak- és munkabizottságok elnökei is, és a szakbizott-
sági elnökök rövid, összefoglaló szóbeli tájékoztatást adtak munkájukról.

1991. decemberére elkészült a székház átépítése. A műszaki átadás és hi-
bák javítása még néhány hónapot igényelt.

Közben Kosáry Domokos MTA elnök látogatást tett a SZAB-nál, aki ez al-
kalommal eszmecsere-t folytatott az egyetemek, főiskolák és az önkormányzat-
ok vezetőivel.

A SZAB 1991-ben 2,5 millió Ft tőkével „A tudomány támogatásáért a
Dél–Alföldön” alapítványt hozott létre, melynek kezelésével a Duna Bankot
bízták meg.

Ebben az évben két tanulmány véleményezését kérték a SZAB-tól. A
Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat a Duna-Tisza közti hátság vízgazdálko-
dásával foglalkozó, Csongrád megye pedig a Déli autópályával foglalkozó ta-
nulmányok véleményezését kérte. A SZAB ugyancsak véleményezte 70 álla-
mi ösztöndíjra meghirdetett pályázatot.

Megalakult a SZAB szerkesztőbizottsága Barabás Zoltán akadémikus, al-
elnök vezetésével.

Újjászerveződött a SZAB Klub, melynek tagságának létszáma elérte a 300
főt. Az újévi fogadás Szeged kiemelkedő társadalmi eseménye lett.

Pályázatok díjazása az 1991. évben

1991-ben benyújtottak 36 pályamunkát (ebből kettő középiskolás). Kifi-
zettek 317 ezer Ft jutalmat az alábbi osztásban:

I. helyezést nyert	8 db
II. helyezést nyert	12 db
III. helyezést nyert	9 db
Dicséretben részesült pályamunka	5 db

A SZAB munkáját anyagilag támogatták:

Aranymérleg Patika (Kiskunhalas)	50.000 Ft
SZOTE	50.000 Ft
Florin Kiszövetkezet (Szeged)	20.000 Ft
OTP Fiók (Újkígyós)	5.000 Ft
összeggel.	

1992. év

A SZAB 1992. évi Beszámolója ugyancsak 101 lapnyi terjedelemben és ugyancsak a SZOTE nyomdájában készült.

A SZAB elnöki beszámolóján már a múlt évi kezdeményezésnek megfelelően részt vettek rövid szóbeli beszámolóval a szakbizottsági elnökök, valamint a munkabizottságok elnökei.

Telegdy elnök szándéka szerint az akkori és a további elnöki beszámolók is legyenek inkább munkaértekezletek, melyek az egyes bizottságok által végzett munka megismerésén kívül az együttműködések lehetőségeit is elősegítik, biztosítják.

A SZAB elnöki beszámoló jelezte, hogy a már elkészült, és a képviselőház elé kerülő formában benyújtásra került Akadémiai Törvény szerint az Akadémia átalakul önkormányzati elven működő *köztestületté*. A MTA a tudomány képviselete és támogatása mellett az akadémiai intézetek és a felsőoktatási intézmények tudományos tevékenységének összehangolásával, az akadémiai intézetek igazgatásával *közfeladatokat* lát el.

Jelen munkában alább közreadjuk az akadémiai törvényt, belőle kiemelve a területi bizottságokra vonatkozó részt.

1992-re az előző évek rekonstrukciós munkája miatti redukált tevékenysége alaposan megnőtt. Ebben az évben már 216 rendezvényre került a sor, melyeknek mintegy 11–12 ezer résztvevője volt.

A SZAB vezetése két kihelyezett ülést is tartott. Egyet Szarvason, a másikat Békéscsabán, ahol az átalakult önkormányzatokkal való újszerű kapcsolatok kialakítására nyílt lehetőség. A SZAB ugyancsak kapcsolatot keresett Szeged város önkormányzatával is.

A következő évi, 1993-as MTA választások előkészítésére bizottság alakult, melyben a SZAB-ot Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnök képviselte. Az MTA Elnöksége a SZAB-tól is véleményes javaslatokat kért egyrészt az MTA tisztségviselői, másrészt az akadémiai tagjelöltjeinek személyére vonatkozólag. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az MTA Elnöksége már Grasselly Gyula SZAB elnöksége alatt kérte a SZAB-tól az akadémiai tagjelöltek személyére vonatkozó véleményeket.

A felújított székházunk átadási ünnepségén az MTA Elnöksége egyben kihelyezett ülést is tartott, melyen részt vett az Akadémia valamennyi osztályának vezetése.

A SZAB anyagi helyzete 1992-ben az alábbiak szerint alakult.

Az Akadémia a SZAB fenntartási költségeinek 80 %-át fedezte a központi költségvetéséből, a maradék 20 %-ot a SZAB-nak saját bevételeiből kellett fedezni. Ennek forrása terem használati díjakból, a vendégszobák bérletéből és adományokból jött össze. Az Alapítvány kamataiból fedezték a pályadíjakat.

1993. év

1993. év (a SZAB működésének 32. éve) történéseit röviden az alábbiakban adjuk meg. Ezt követően kivonatossan ismertetjük Telegdy Gyula SZAB elnök beszámolóját elnökségének három évről. Beszámoló az 1993. évi munkáról, 8–9 lap.

Tehát 1993. évben a SZAB 12 szakbizottságban (előző évben 13) 57 (előtte 56) munkabizottsággal és 402 főnyi tagsággal működött. Folyamatosan emelkedett a rendezvények száma. Az előző évi 216 rendezvénnyel szemben 322 rendezvény valósult meg, amelyet hozzávetőlegesen 15.000 fő látogatott.

A Tudomány Támogatásáért a Dél-Alföldön alapítvány elnöke Tandori Károly akadémikus, titkára Mészáros Rezső tud. doktora lett. Az alapítvány kamataiból és adományokból jutalmazták a pályázatok díjazottjait. Az 1993. évben 40 fő adta be pályázatát. Ezek közül

I. díjat nyert	10 db
II. díjat nyert	8 db
III. díjat nyert	5 db
Dicséretben részesült	8 db

pályamunka. A jutalmazott munkákra összesen 316.000 Ft került kifizetésre.

Ebben az évben az első díjas pályamunka jutalma 15.000 Ft volt, s az első díjat nyert pályázó a SZAB ezüst érmét is megkapta.

A Klub 350 főnyi tagsága 10 rendezvényre kapott meghívást. A Klub új titkára 1993. évben Csákány Béla egyetemi tanár, a matematikai tudományok doktora lett.

Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnök első beszámolója

A idő repült, és máris eltelt Telegdy Gyula elnökségének első periódusa.

Az MTA Közgyűlése 1993. októberig adott határidőt a területi bizottságok újraválasztására. A SZAB 1993. október 28-án jött össze, hogy a választásokat lebonyolítsa.

Ezen az összefüggésben Telegdy Gyula elnök az elmúlt három év értékelését azzal a Kosáry Domokos MTA elnöktől származó intencióval kezdte, mely szerint az MTA nem az öregurak klubja, hanem a tudományt művelők széles körére támaszkodik, és a magyar tudomány egészét kívánja képviselni. Ebben a szellemben működtek a szak- és munkabizottságok.

Ennek a periódusnak első állomása volt, hogy nemcsak a SZAB, de a szak- és munkabizottságok vezetését is demokratikus módon, titkos szavazással választották meg.

Ebben a periódusban 13 szakbizottság és 56 munkabizottság szerveződött, melyekben mintegy 600 fő végezte a munkáját. A régióban a SZAB fölmérése szerint 722 kandidátus, 138 tudományok doktora és 21 akadémikus működött. Mindez úgy jött létre, hogy közben a székház épület rekonstrukció alatt állt.

1993-ban az elkészült székházban októberig 199 rendezvény valósult meg mintegy 11.500 résztvevővel.

A megújult épületben minden előadóban biztosítottuk a hangosítást, az írás-, a video- és a diavetítést, valamint a vendégek kulturált elhelyezését.

A SZAB Elnökség két kihelyezett ülést tartott Kecskeméten és Békéscsabán, hogy az új megyei vezetések és a SZAB közötti kapcsolatokat megerősítsék.

Grasselly Gyula akadémikus, SZAB elnök idejében reménykeltő együttműködés indult meg déli szomszédunkkal, de a háború tönkretette a kapcsolatokat.

Fontos lépés volt, hogy rendezvényeinket nyitottá tettük. A nagyközönségnek is tudnia kell mi történik a tudomány berkeiben, ezért megállapodás született, hogy rendezvényeinkről előre is hírt ad a sajtó és a helyi rádió.

A SZAB székház lehetőséget adott a szaküléseken kívül olyan megbeszélésekre, mint az Európa Mozgalom Magyar Tanácsa, vagy a régió parlamenti képviselőinek tanácskozása.

Gyakorlatilag a székházban zajlanak most már a PhD védések is.

A megújult környezetben megerősödött a klub élet. 1993-ban a klubnak 378 regisztrált tagja volt.

A régió tudományos munkájával kapcsolatosan a SZAB komoly anyagi támogatást, mintegy 300.000 Ft-ot adott a következő kiadványok megjelentetéséhez:

1. A Békés megyei arzénos vizek genetikája
- 2 III. Hungaro-RES konferencia kiadványa
3. Plan Cell Biology and Development
4. Kovács István Emlékkönyv
5. Az urbanizáció térbeli folyamata Szegeden
6. Kemenes Emlékkönyv

A SZAB közreműködött az Országos Ösztöndíj Bizottsághoz benyújtott pályázatok, valamint a Magyar Tudományos Akadémia tagsági pályázatainak véleményezésében. Szegedről két tagjelölt egyetemi tanárt választott levelező tagjai sorába az MTA, az MTA Elnökségében Szegedet három fő képviseli. Az MTA új levelező tagjai lettek: Papp Gyula, a SZOTE és dr. Totik Vilmos a JATE részéről.

A SZAB az általa kiírt pályázatokat a Tudomány Támogatásáért a Dél-alföldön c. alapítvány kamataiból és adományokból

(A) 1990-ben 26 pályamunka	252.000 Ft
(B) 1991-ben 29 pályamunka	317.000 Ft
(C) 1992-ben 25 pályamunka	297.000 Ft

összegeben díjazta. Az 1993. évben 23 pályamunka futott be a beszámoló napjáig.

Az 1993-96-os periódusra megválasztott SZAB

A titkos szavazás eredményeként elnöknek ismét Telegdy Gyula akadémikust választották.

Alelnökök lettek: Tandori Károly, Burger Kálmán és Farkas Tibor akadémikusok.

Titkárként újra Balogh Tiborra, a filozófiai (pszichológiai) tudományok doktorára esett a választás.

Az 1993–96. évekre megválasztott SZAB az alábbi összetételben kezdte meg munkáját:

Elnök:	Telegdy Gyula, az MTA I. tagja
Alelnökök:	Burger Kálmán, az MTA I. tagja Farkas Tibor, az MTA I. tagja Tandori Károly, az MTA r. tagja
Titkár:	Balogh Tibor, a tud. doktora

Tagok:

Alföldi Lajos, az MTA r. tagja	Kondorosi Ádám, az MTA I. tagja
Balázs Sándor, az MTA r. tagja	Leindler László, az MTA r. tagja
Bartók Mihály, az MTA I. tagja	Mezősi Gábor, a tud. doktora
Bernáth Gábor, a tud. doktora	Mécs Imre, a tud. kandidátusa
Blazovich László, a tud. kandidátusa	Mérei Gyula, az MTA r. tagja
Bor Zsolt, az MTA I. tagja	Minker Emil, a tud. kandidátusa
Burger Kálmán, az MTA I. tagja	Molnár József, a tud. doktora
Csatári Bálint, a tud. kandidátusa	Móricz Ferenc, a tud. doktora
Dudits Dénes, az MTA I. tagja	Nagy László, a tud. doktora
Farkas Tibor, az MTA I. tagja	Papp Gyula, a tud. doktora
Ferenczy Lajos, az MTA I. tagja	Róna-Tas András, az MTA I. tagja
Gábor Miklósné, a tud. kandidátusa	Sass Pál, a tud. doktora
Gécseg Ferenc, az MTA I. tagja	Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja
H. Tóth Imre, a tud. doktora	Szentpéteri István, a tud. doktora
Keszthelyi Lajos, az MTA r. tagja	Szilágyi Menyhért, Békés megyei Önkormányzat

Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tag-
ja Totik Vilmos, a tud. doktora
Venetianer Pál, az MTA I. tagja

„A tudomány Támogatásáért a Dél–Alföldön” alapítvány kuratóriuma:

Elnök: Tandori Károly, a MTA r. tagja
Titkár: Mészáros Rezső, a tud. doktora
Tagok: Telegdy Gyula, a MTA I. tagja
Burger Kálmán, az MTA r. tagja
Farkas Tibor, az MTA I. tagja
Balogh Tibor, a tud. doktora
Halász Istvánné, gazdasági vezető

Szegedi Akadémiai Bizottság Klubtanácsa:

Titkár: Csákány Béla, a tud. doktora
Tagok: Bodosi Mihály, a tud. doktora
Csejtei Dezső, a tud. kandidátusa
Erős István, a tud. doktora
Fejes Pál, a tud. doktora
Kékes-Szabó Mihály, a tud. kandidátusa
Kispéter József, a tud. kandidátusa
Mesterházy Ákos, a tud. doktora
Péter László, a tud. doktora
Sonkodi Sándor, a tud. doktora
Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja
Szentpéteri István, a tud. doktora
Trogmayer Ottó, a tud. kandidátusa
Vágás István, a tud. doktora
Venetianer Pál, az MTA I. tagja

Még Grasselly Gyula SZAB elnöksége alatt megindultak az MTA státuszát meghatározó akadémiai törvény előkészületei, mely 1994-ben vált valóssá. Itt nem adjuk közre az akadémiai törvényt, csupán jelezzük, hogy az egységes szerkezetbe foglalt törvény és az Akadémia Alapszabálya rendelkezik a területi bizottságokra vonatkozóan.

A Magyar Tudományos Akadémia területi bizottságai

Melléklet az 1994. évi XL. törvény 5. § (1) bekezdéshez.

Asz. 28.§

(1) A területi bizottságok az Akadémia összefüggő, nagyobb földrajzi területek szerint szervezett egységei. Új területi bizottság létrehozásáról, meglévő területi bizottság megszüntetéséről a közgyűlés szótöbbséggel hozott határozattal dönt.

Ü.38. Az Akadémia területi bizottságai:

- Az MTA Debreceni Területi Bizottsága (DAB; működési területe: Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)
- Az MTA Miskolci Területi Bizottsága (MAB; működési területe: Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megye)
- Az MTA Pécsi Területi Bizottsága (PAB; működési területe: Baranya, Somogy, Tolna, Zala megye)
- Az MTA Szegedi Területi Bizottsága (SZAB; működési területe: Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megye)
- Az MTA Veszprémi Területi Bizottsága (VEAB; működési területe: Fejér, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas, Veszprém megye)

Ü.39. Az Akadémia támogatja azokat a megyei önkormányzati kezdeményezéseket, amelyek anyagi áldozatvállalásukkal külön tudományos testület működését tartják szükségesnek, mindenekelőtt a megye területén felmerülő, tudományos munkát igénylő kérdések megoldására. E megyei testületek az adott területi bizottság önálló, társult egységei.

Megyei szervezetek:

- Az MTA Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Testülete (központja: Szolnok)
- Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete (központja: Nyíregyháza)

Ü.40. Az Akadémia nevét hordozó megyei tudományos testület megalakulását – az érintett területi bizottság vezetésének és a megyei önkormányzat képviselőinek egyeztetett álláspontja alapján – az Akadémia elnöke hagyja jóvá.

(2) A területi bizottságok

- figyelemmel kísérik és segítik az adott területen folyó tudományos tevékenységet,
- számon tartják a terület tudományos kutatóhelyeit, egyetemi és más tudományos műhelyeit, továbbá az azokon kívül működő kutatókat,
- támogatják a tudományos kutatókat, a kutatók külföldi kiküldetését, a tudományos utánpótlás nevelését, pályázatokat írnak ki, és díjjal jutalmazzák a legjobb pályamunkák szerzőit,
- tudományos munkákat jelentetnek meg tevékenységük köréből,
- szak- és munkabizottságokat hoznak létre, melyek tudományos üléseket szerveznek,
- bizottságaik révén kapcsolatot építenek ki és tartanak fenn a tudományos osztályokkal és azok tudományos bizottságaival,
- lehetőséget teremtenek arra, hogy a tudomány művelői kifejtsék szakmai véleményüket helyi és országos jelentőségű tudományos kérdésekben, részt vesznek az akadémiai döntések, vélemények kialakításában, azok érvényesítésében,
- javaslatot tesznek a Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottságnak könyvkiadásra, a tudományterületileg illetékes tudományos osztály könyvkiadási tervének keretében,
- nemzetközi kapcsolatokat építhetnek ki a régióval szomszédos, illetve más országok kutatóival.

Ü.41. A területi bizottságok munkájuk során:

- a tudományos és a tudomány iránt érdeklődő szakemberek személyes kapcsolatainak megteremtése, elmélyítése érdekében Klubot működtetnek, elsősorban a tudományos-, kulturális-, társadalmi közélet aktuális kérdéseinek kötetlen megvitatására;
- az alapszabály szerinti feladatok ellátásához szükséges anyagi feltételek javítására alapítványok létrehozását kezdeményezik és támogatják.

Asz. 29.§

A területi bizottságok tagjai az adott területen működő hazai akadémikusok és azok a doktorok, akiket az adott területen működő doktorok a bizottság szervezeti szabályzatának megfelelően taggá választanak. A bizottságok bevonják munkájukba a terület értékes elméleti és gyakorlati tevékenységet folytató, tudományos fokozattal nem rendelkező szakembereit is.

Ü.42. A területi bizottság tagjainak megválasztására hivatott gyűlést – a megyék tudományos adottságait tükröző arányokra is figyelemmel – a területi bizottság elnöke készíti elő, hívja össze és vezeti le. Az új tagok megválasztásával a régi tagsági megbízások megszűnnek. A választás eredményéről írásban tájékoztatni kell az Akadémia elnökét.

Asz. 30.§

(1) A területi bizottság hazai akadémikus tagjai közül háromévi időtartamra szótöbbségi határozattal elnököt választ. Az elnök a három év elteltével egy alkalommal újraválasztható.

Ü.43. A területi bizottság elnökének megválasztása titkos szavazással történik. Megválasztottnak azt az akadémikust kell tekinteni, akire a jelenlévő szavazásra jogosultaknak több mint fele 'igen' -nel szavazott. A választás eredményéről írásban tájékoztatni kell az Akadémia elnökét.

(2) A bizottság elnöke hívja össze a területi bizottság ülését, elnököl az ülésen, képviseli a területi bizottságot, összehangolja a szakmai bizottságok és munkabizottságok munkáját, beszámol a bizottságnak a két ülés között végzett jelentős tevékenységéről, megküldi az elnökségnek a bizottság szervezeti szabályzatát és annak módosításait, tájékoztatja az Akadémia illetékes alelnökét a területi bizottságnak a más területi bizottságok, tudományos osztályok vagy az Akadémia egésze szempontjából is jelentős tevékenységéről.

Ü.44. A területi bizottság éves munkájáról írásos összefoglalást készít az MTA májusi rendes közgyűlése számára, amelyet az illetékes alelnök terjeszt a közgyűlés elé.

Ü.45. Előzetes szempontok alapján a területi bizottság rövid elemzést készít az Akadémia által a Kormány számára az MTA-ról készítendő Tájékoztatóhoz minden naptári évben.

Ü.46. Előzetes szempontok alapján összeállított szakmai anyaggal segíti a területi bizottság az Akadémia elnöke által kétévenként az Országgyűlés elé terjesztendő jelentés elkészítését a magyar tudományos kutatás helyzetéről.

(3) A területi bizottságok szervezetének és működésének részletes szabályait a szervezeti szabályzat határozza meg. A szervezeti szabályzatot és annak módosítását a területi bizottság kétharmados szótöbbséggel fogadja el.

Az egységes szerkezetbe foglalt Akadémiai Törvény és Akadémiai Alapszabály alapján készült el a Szegedi Területi Bizottság saját Szervezeti és Működési szabályzata.

A többször választott elnök

Telegdy Gyula akadémikus népszerű ember. Különben nem választják meg annyi alkalommal.

Emberi tulajdonságait és helyzet megítélését méltányolják, vezetési stílusát (ha nem is mindenki) szűkebb és tágabb környezete elfogadja. Ebben az időszakban, 1990–99, és 2003-ban is népszerűnek, és elfogadottnak lenni (unokáink szlengjével szólva) „nem semmi”.

Saját életével kapcsolatban nehezen nyilatkozik. 1995-ben Sulyok Erzsébet Aranymosás címmel interjú kötetet állított össze szegedi akadémikusokkal. Telegdy Gyulával készített interjújának címe híven tükrözi alapvető életfelfogását: „Bármit csinálok, azt professzionális szinten csináljam”.

Mi szüksége mindahhoz, hogy mindazt, amit csinál, amibe belefog, tényleg professzionális szinten csinálja.

1935-ben, az akkori Romániában, Nagyszebenben született. Telegdy Gyula édesapja tisztviselő volt egész életében, így fizetéséből a hattagú családban

– sem ételre, sem ruházkodásra – nem sokra telt. Ebben nőtt fel, ezért az életvitelében a legnagyobb szerénység jellemzi.

A háborús menekülés vetette családját Pécsre. Egyetlen kitörési lehetőség volt számára a tanulás, a rendszeres kemény munka.

Mikor ifjúsági tenisz válogatott volt, megtanulta a „nem adom fel” magatartást is. Nem ismer lehetetlent. Mindig a kitűzött cél lebeg a szeme előtt, s azt minden áron el kell érnie. Nincs megalkuvás.

Minden helyzetben volt és van jövőképe, tudja mit akar elérni.

Egyetemi hallgató korában diákkörös volt. Minden idejét a pécsi élettani intézetben töltötte. Mindent megtanult, amit meg lehetett tanulni. Így lett számára a szorgalmas munka, a rendszeresség életszükséglet.

Reggeltől estig megállás nélkül dolgozik. Háta mögött munka-mániásnak mondják. Csak percekre tud leállni, nyaralni szinte képtelen. Néhány napi nyári szabadság után már hiányzik a rendszeres munka. A semmittevés neki nem megy. Örökmozgó.

Még Pécsen, az Élettani Intézet közösségben tanulta meg a viselkedési normákat. Kiismerte az embereket.

Talán Telegdy Gyula akadémikus néha keményebben fogalmazta meg az egyes személyekkel kapcsolatos álláspontját. Mindig világosan beszélt. Nem kereste az ütközéseket, de ha kellett, egyértelműen vállalta.

Lissák Kálmán akadémikus, tanszékvezető professzor személyében jó főnököt fogott ki.

Három év külföldi magány, a „tanulmányút” még tovább keményítette.

Amikor Szegedre került, többször is sorsdöntő választás elé állította az élet. Hívták vissza Pécsre.

Amikor viszont úgy döntött, hogy Szegeden marad, igazi szegedivé vált. A pécsiből szegedi lett. 2006-ban Szeged díszpolgárává választották.

A SZAB-ban Grasselly Gyula elnöksége alatt kialakult munkastílus is imponált neki. Azt folytatta.

Amikor Szegeden van, naponta megjelenik a SZAB-ban. Mindennek utána jár, semmi sem kerüli el a figyelmét.

Ahova meghívják, el is megy. A SZAB-ot kellő tekintéllyel képviseli. Tisztelek is érte.

Számos kitüntetés fejezi ki az iránta érzett megbecsülést, mint a Szecsenov-érem (1964), Munka Érdemrend ezüst fokozat (1987), Anochin-érem (1988), a Karolinska Intézet Díczfalusy-érme (1988), a Helsinki Egyetem érme (1990), a Szegedért Alapítvány Tudományos Kuratóriumá-

nak Díja (1995), Széchenyi-díj (1998), Batthyány-Strattmann László-díj (2002), Genersich-díj (2002), Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (2004), Szeged Város díszpolgára (2006).

Az 1935-ben született Telegdy Gyula akadémikus 2005-ben betöltötte 70. életévét. Születésnapját ünnepelendő, zsúfolásig megtelt a szemklinika tanterme.

Nem ok nélkül.

Akik ismerik, tudják, hogy Telegdy Gyula az ünneplést viseli el a legnehezebben.

A 70. életév a nyugdíjba vonulást is jelentette.

Ennek ellenére egy perccel sem dolgozott azóta kevesebbet a Kóréletteni intézetben, a kutató csoportjában, az Akadémián és a SZAB-ban. De erre még a későbbiekben visszatérünk.

Az 1994. év az MTA életében alapvető fordulatot hozott létre, megszületett az akadémiai törvény. Az Akadémia megszabadult a politika befolyásától, s a törvény kimondta, az Akadémia köztestület, amely a tudomány művelésével közfeladatot lát el.

A SZAB elnökének 1994. év munkájáról szóló beszámolója az akadémiai törvény méltatásával kezdte. A köztestületiség azt is jelenti, hogy az Akadémia legfontosabb testületében, a közgyűlésben az Akadémia tagjai mellett a tudományos minősítéssel rendelkezők 200 választott képviselője is szavazati joggal vehet részt. Az akadémiai törvény alapján készült el az Akadémia alapszabálya, melyet az a rendkívüli közgyűlés hagyott jóvá, amelyen már a nem akadémikus tagok is részt vettek.

A köztestületi tagsággal kapcsolatban is sok vita keletkezett. Csak azok vehettek rész végül is a 200 küldött megválasztásában, akik köztestületi taggá nyilatkoztak magukat, és megjelölték, hogy melyik tudományághoz tartoznak.

Az MTA 10.500 tudományos minősítéssel rendelkező személynek küldte ki a nyilatkozat formulát, hogy a köztestület tagjai kívánnak lenni, továbbá kit választanak a 200 nem akadémikus képviselőjének választani. A nyilatkozatot 6.099 fő (60 %) küldte vissza azzal, hogy a köztestület tagja kíván lenni. Köztestületi tag kívánt lenni a doktorok 70, és a kandidátusok 52 %-a.

A beszámoló SZAB elnök külön ismertette az Alapszabálynak azon részét, amely a területi bizottságokra vonatkozik azzal, hogy az Alapszabály világosan rendelkezik egyrészt a SZAB feladatairól, továbbá azokról, hogy kik lehetnek a SZAB irányító testületének tagjai.

A területi bizottság vezető testületének tagjai a régióban működő akadémikusok és azok a doktorok, akiket a területi bizottság szervezeti szabályzatának megfelelően taggá választanak.

A terület akadémikus tagja közül a területi bizottság három évi időtartamra elnököt választ. Az elnök a három év elteltével egy alkalommal újválasztható.

Az elmondottakból világosan látszik mindenkinek a feladata, s főként az, hogy az Akadémiai Törvény és az Akadémia Alapszabályának megfelelően el kell készíteni a SZAB Szervezeti és Működési Szabályzatát, melyet majd 2/3-os többséggel kell elfogadni.

Az 1994-es évben a szakbizottságok száma eggyel csökkent, mivel a Földtudományi és a Regionális és Területi Szakbizottság fuzionált, és a új neve Föld- és Környezettudományi Szakbizottság lett.

Változások a munkabizottságokkal kapcsolatban:

1. A Föld- és Környezettudományi Szakbizottság keretében két új munkabizottság, a Regionális és Területfejlesztési, továbbá a Földrajzi munkabizottság alakult; ezen felül a Vízgazdálkodási Munkabizottság nevét Környezetgazdálkodási Mb-ra változtatta.
2. Az Orvostudományi Szakbizottság keretén belül az eddigi kilenc mellett négy új munkabizottság, mégpedig a Dermatológiai, a Fogászati és Szájsebészeti, a Pszichiátriai, valamint Traumatológiai-Ortopédiai-Kézsebészeti-Plasztikai Sebészeti Munkabizottság alakult. Ezzel az orvosi munkabizottságok száma 14-re emelkedett. Megjegyezzük, hogy szervezés alatt áll kettő új munkabizottság, mégpedig az Ápolástudományi és a Sebészeti Mb.
3. A Mezőgazdasági Szakbizottság két munkabizottsága, nevezetesen a Vízgazdálkodási, valamint a Környezetgazdálkodási és Meliorációs Munkabizottságok összeolvadtak Víz- és Környezetgazdálkodási Mb. néven.
4. A Műszaki Szakbizottságon belül a hat munkabizottságból mindössze egy működött, s a megszűntekből három új munkabizottság szerveződött, név szerint a Gépészeti és Elektronikai, az Építéstudományi, valamint az Agrár-Műszaki Mb.
5. A Neveléstudomány-Pszichológiai Szakbizottság hét munkabizottsága megváltoztatta a nevét az alábbi módon: Kutatásmetodikáról – Oktáselméletire, Pedagógiai-Prevenzióról Részképesség-Zavarok Felderítésére, a Politikai Pszichológiáról – Neveléstudományi Pszichológiaira, a Pedagógiai Pszichológiáról a Személyiség- és Képességfejlesztési Munkabizottságra.

A rendezvények száma biztosan emelkedett az előző évi (1993) 256-al szemben decemberig 263-ra. Ehhez jönnek még a decemberi rendezvények, úgy hogy a becsült résztvevők száma 16.500 fölé emelkedett.

1994-ben a SZAB 4 kiadványt jelentetett meg, s ezeket 385.000 Ft támogatásban részesítette.

A tárgyévben 24 felnőtt és egy középiskolás diák pályázat érkezett, melyből 23 részesült díjazásban. Erre 350.000 Ft-ot fordít a SZAB.

A területi bizottságok elnökeinek és tudományos titkárainak találkozóját a SZAB szervezte március 30–31-én, melyen Harmathy Attila, az MTA főtítkárhelyettese, Michelberger Pál, az MTA alelnöke, Pannonhalmi Kálmán, az MTA titkárságának vezetője, Gerencsér Emilné, az MTA főtanácsosa és Ruff Győző ny. akadémiai tanácsos vettek részt.

A költségvetésünk a SZAB számára az 1994. évre 2 millió Ft bevételt írt elő, melyet sikerült teljesíteni.

A Szegedi Önkormányzat dr. Mécs Imre kandidátus által vezetett Tudományos Bizottsága 1,600.000 Ft-al támogatta a pályázati alapot.

Az elnöki beszámoló külön kiemelte a sajtóval, személy szerint Sulyok Erzsébettel kialakított jó kapcsolatot, amely megfelelően tájékoztatta a nagyközönséget a SZAB munkájáról.

A klub 1994-ben 12 rendezvényt szervezett, melyet mintegy 900 fő látogatott.

1994-ben a SZAB állandó munkatársai voltak:

Horváthné Turák Mária	főelőadó
Hunvölgyi Emilné	főelőadó
Kériné Virág Ágnes	főelőadó
Halász Istvánné	gazdasági vezető
Solymosi László	gépkocsivezető
Csík Miklós	portás
Szabó István	portás
Szabics Imre	portás
Zsíros Zsolt	portás
Bakacsi Jánosné	hivatalsegéd
Kisné Molnár Judit	hivatalsegéd
Makra Dezsőné	hivatalsegéd
Török Sándorné	hivatalsegéd

A SZAB címére az alábbi adományok érkeztek:

SZOTE–SZAB Klub	50.000 Ft
SZOTE–pályamunkák	80.000 Ft
SZAB pályamunkák és kiadványokra	
Szeged. Mj. Város	1,600.000 Ft

Elnöki beszámoló az 1995. évről

A SZAB elnöke, Telegdy Gyula akadémikus 1995. dec. 19-én a szak és munkabizottságok elnökeivel kibővített ülésen számolt be az éves munkáról.

Elsőként az új akadémiai törvény és alapszabály nyomán elkészített új SZAB Működési Szabályzatról kellett szavazással dönteni.

Miután a SZAB új Működési Szabályzata elfogadásra került, az elnök rögtön rátért a szak- és munkabizottságok munkájára. Enyhe lehangoltsággal említette, hogy némely munkabizottság érdektelenség miatt csak névleg működik. Itt néven említette a Gazdasági Munkabizottságot. Telegdy elnök találkozót szervezett a Gazdasági Kamara és az Önkormányzat, valamint a SZAB Gazdasági munkabizottsága között. A találkozón csak a Gazdasági Munkabizottság elnöke jelent meg, jöllehet a munkabizottság minden tagja kapott meghívót. A beszámoló elnök azt a következtetést vonta le, ha valaki bármely bizottságban csak névleg kíván szerepelni, azt egyszerűen ki kell hagyni a bizottságból, hiszen a részvétel önkéntes.

Ebben az évben 12 szakbizottság működött 67 munkabizottságban. A Gyógyszerészeti szakbizottság addigi elnöke Minker Emil egyetemi tanár nyugalmába vonulása miatt lemondott. Helyére Erős István tanszékvezető egyetemi tanárt választották, egyben a szakbizottságon belül három munkabizottság létesítéséről határoztak. Ezek a következők: 1./ Experimentális gyógyszerészeti munkabizottság, 2./ Biofarmáciai munkabizottság, 3./ Gyógyszerismertető munkabizottság.

1995-ben az aktivitás és a részvétel némileg csökkent.

Míg 1995-ben a rendezvények száma 216 volt (1994-ben 263), a résztvevők száma is fogyatkozott. Feltehető ok: a termék térítésmentes igénybevételének szigorúbb vizsgálata.

A SZAB a kiadványainak támogatására (8 kiadvány) 209.000 Ft-ot fordított.

A tárgyévben 24 pályamunka érkezett (ebből 3 középiskolás diák). Díjazásukra a SZAB 462.000 Ft-ot használt föl. Megjegyezzük, hogy mind a pályamunkák száma, mind pedig a jutalom összeg megegyezett az előző évvel. Az egyes kategóriák díja tovább emelkedett. Az első díj nyertese 25.000; a második 20.000; a harmadik 15.000 Ft díjazásban részesült. A három középiskolás két díjazottja 6.000–6.000 Ft pályadíjban, egy pedig dicséretben részesült.

Kiosztásra került

I. díj	10 db
II. díj	7 db
III. díj	4 db

Az alapítványunkat, melyből a pályadíjak kerülnek ki, a SZAB átvitte a Magyar Nemzeti Bankba, melyből kumulált kamatbevétele 1,000.000 Ft lett.

A SZAB anyagi viszonyaira térve a beszámolóban elhangzott, hogy az MTA a SZAB működési költségeinek csak 54 %-át fedezi, a maradék 46 %-ot a SZAB-nak magának kell saját bevételekből előteremtenie.

A SZAB címére az alábbi adományok érkeztek:

1./ SZOTE részéről a SZAB és a Klub számára	200.000 Ft
2./ Szeged Megyei Jogú Város önkormányzata	710.000 Ft
3./ OTSH-tól a Sporttud. Munkabizottságnak	20.000 Ft

Ebben az évben elkészült a két nagyterem légkondicionálása, a SZAB új telefon rendszert szerzett be, kibővült a vendégszobák TV vételi lehetősége, s a falak díszítésére elsősorban a régió művészeitől származó festményeket szereztek be. Ez nagyban hozzájárult a székház otthonosságának növeléséhez.

Telegdy akadémikus, SZAB elnök beszámolójában külön megemlítette, hogy Sulyok Erzsébet, a Délmagyarország munkatársa, az Aranymosás című, a szegedi akadémikusokat bemutató könyv szerzője, „Akadémiai újságírói díj” kitüntetésben részesült. Sulyok Erzsébet könyvének bemutatója 1965. április 3-án volt a SZAB-ban.

A Beszámoló szokásos fejezetei között új fejezetként jelent meg a SZAB esemény naptára.

A Beszámoló 81. lapján található a SZAB szak- és munkabizottságainak jegyzéke áttekintő táblázat formájában.

1995-ben 7 klub rendezvény volt, melyre 650-en voltak kíváncsiak. Egyekben az MTA revízió kifogásolta a klub pénzgazdálkodását azzal, hogy az klub nem tartozhat az SZAB költségvetéséhez. Ezért a SZAB Klub önálló egyesületté alakult külön költségvetéssel és szervezeti szabályzattal. A Klub

elnöke Telegdy Gyula, titkára Csákány Béla lett; a klubtanács tagjai: Bodosi Mihály, Csejtei Dezső, Erős István, Fejes Pál, Kékes-Szabó Mihály, Kispéter József, Mesterházy Ákos, Péter László, Solymosi Frigyes, Sonkodi Sándor, Szentpéteri István, Trogmayer Ottó, Vágás István, Venetianer Pál .

1996. év

1996-ban új vezetőség kezdte meg munkáját az alábbi felállásban:

Elnök: Telegdy Gyula az MTA r. tagja
Alelnökök: Burger Kálmán az MTA r. tagja
Farkas Tibor, az MTA I. tagja
Leindler László az MTA r. tagja

A bizottság titkára: Balogh Tibor tud. doktora

Alföldi Lajos, az MTA r. tagja	Anderle Ádám, a tud. doktora
Bartók Mihály, az MTA I. tagja	Bernáth Gábor, a tud. doktora
Bor Zsolt, az MTA I. tagja	Burgerné Gimes Anna, a tud. doktora
Dudits Dénes, az MTA I. tagja	Erős István, a tud. doktora
Ferenczy Lajos, az MTA I. tagja	Gábor Miklósné, a tud. kandidátusa
Gécseg Ferenc, az MTA I. tagja	Hodossi Sándor, a tud. doktora
H. Tóth Imre, a tud. doktora	Keszthelyi Lajos, az MTA r. tagja
Kondorosi Ádám, az MTA I. tagja	Mezősi Gábor, a tud. doktora
Mérei Gyula, az MTA r. tagja	Molnár Imre, a tud. doktora
Molnár József, a tud. doktora	Móricz Ferenc, a tud. doktora
Papp Gyula, a tud. doktora	Róna-Tas András, az MTA I. tagja
Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja	Szőkefalvi-Nagy Béla, az MTA r. tagja
Tandori Károly, az MTA r. tagja	Totik Vilmos, a tud. doktora
Venetianer Pál, az MTA I. tagja	

Az új akadémiai ciklusban újjászervezett szakbizottságok:

I. Nyelv- és Irodalomtudományi:

Elnök: H. Tóth Imre
Titkár: Olajos Terézia

II. Filozófiai és történettudományi:

Elnök: Anderle Ádám

Titkár: Koszta László

III. Jog- és Gazdaságtudományi:

Elnök: Molnár Imre

Titkár: –

IV. Matematikai és Fizikai:

Elnök: Móricz Ferenc

Titkár: Benedict Mihály

V. Kémiai szakbizottság:

Elnök: Bernáth Gábor

Titkár: Lázár László

VI. Föld- és Környezettudományi:

Elnök: Mezősi Gábor

Titkár: –

VII. Biológiai Szakbizottság:

Elnök: Molnár József

Titkár: Fischer János

VIII. Orvostudományi:

Elnök: Papp Gyula

Titkár: Resch Béla

IX. Mezőgazdasági:

Elnök: Hodossi Sándor

Titkár: Kovács András

X. Műszaki szakbizottság:

Elnök: Gábor Miklósné

Alelnök: Mucsi Imre

Titkár: Szabó András

XI. Gyógyszerészeti:

Elnök: Erős István

Titkár: Hohmann Judit

XII. Neveléstudományi és pszichológiai:

Elnök: Balogh Tibor

Titkár: Micheller Magdolna

Említésre méltó eseményként jegyezzük föl, hogy Kosáry Domokos MTA elnök javaslatára Békés megyében 1996 április 1-jén megalakult az MTA Békés megyei Testülete, mely a SZAB fiók intézményeként azóta is eredményesen funkcionál.

1997. év

A SZAB Beszámolók sorában az 1997-es kötetben a 67. lapként áttekintő táblázat formájában jelent meg kimutatás a szak- és munkabizottságokról, amely a későbbi Beszámoló kötetekben is megjelenik.

Ebben az évben ketté vált a Jog- és Gazdaságtudományi Szakbizottság, és megkezdte működését az önálló Gazdaságtudományi Szakbizottság.

I. Nyelv- és Irodalomtudományi:

Elnök: H. Tóth Imre

Titkár: Olajos Terézia

Munkabizottságok: Modern filológiai

Nyelvészeti

Irodalomtudományi

Néprajzi

Östörténeti

II. Filozófiai és történettudományi:

Elnök: Anderle Ádám

Titkár: Koszta László

Munkabizottságok: Filozófia-történeti

Embertani és régész

Egyetemes történeti

III. Jogtudományi

Elnök: Molnár Imre

Titkár: megválasztandó

Munkabizottságok: Kriminológiai

IV. Gazdaságtudományi

Elnök: Burgerné Gimes Anna

V. Matematikai és Fizikai:

Elnök: Móricz Ferenc

Titkár: Benedict Mihály

Munkabizottságok: Matematikai

Fizikai

VI. Kémiai szakbizottság:

Elnök: Bernáth Gábor

Titkár: Lázár László

Munkabizottságok: Szerves- és gyógyszerkémiai

Fizikai kémiai

Biokémiai és élelmiszerkémiai

Analitikai és környezetvédelmi

VII. Föld- és Környezettudományi:

Elnök: Mezősi Gábor

Titkár: megválasztandó

Munkabizottságok: Alföld medencealja

Természetvédelmi és ökológiai

VIII. Biológiai Szakbizottság:

Elnök: Molnár József

Titkár: Fischer János

Munkabizottságok: Immunológiai

Neurobiológiai

Mezőgazdasági biológiai és biotechnológiai

Genetikai

Biofizikai

IX. Orvostudományi:

Elnök: Papp Gyula

Titkár: Resch Béla

Munkabizottságok: Alapellátásban dolgozó orvosok

Ápolástudományi

Dermatológiai

Fogászati és szájsebészeti

Hematológiai

Hepato–gastroenterológiai

Humán genetikai

Hipertónia és nefrológiai

Kardiológiai

Klinikai kémiai

Klinikai kísérletes sebészeti

Környezet-egészségügyi

Neurológiai

Onkológiai

Pszichiátriai

Sporttudományi

Traumatológiai, ortopéd és plasztikai sebészeti

X. Mezőgazdasági:

Elnök: Hodossi Sándor

Titkár: Kovács András

Munkabizottságok: Állategészségügyi

Kertészeti

Növénytermesztési és növénynevelési

Erdészeti

Víz- és környezetgazdálkodási

XI. Műszaki szakbizottság:

Elnök: Gábor Miklósné

Alelnök: Mucsi Imre

Titkár: Szabó András

Munkabizottságok: Élelmiszer-tudományi

Gépészeti és elektronikai

Építéstudományi

Agrár-műszaki

Élelmiszer-gépészeti és művelettani

XII. Gyógyszerészeti

Elnök: Erős István

Titkár: Hohmann Judit

Munkabizottságok: Experimentális
Biofarmáciai
Gyógyszerismertető
Gyógynövény és drogismereti

XIII. Neveléstudományi és pszichológiai:

Elnök: Balogh Tibor

Titkár: Micheller Magdolna

Munkabizottságok: Neveléstörténeti
Oktatáselméleti
Politikai pszichológiai
Pályalélektani
Részképesség-zavarok
Társadalmi beilleszkedési zavarok
Gyermekintézmények mentálhigiénéje

1997-ben a Kormány az 55/97. sz. rendeletével minden év november 3-át a Tudomány Napjának nyilvánította. Ebből az alkalomból az MTA akkori elnöke, Glatz Ferenc akadémikus úgy döntött, hogy minden területi bizottságnak 3 x 100 ezer forintot bocsát rendelkezésére, hogy az összegből a három tudományterület, még pedig a társadalomtudományok, az élő és az élettelen természettudományok területén munkálkodók jutalmazására. A szakbizottság tettek javaslatot a nem akadémikus jelöltek személyére. A jutalmat a társadalomtudomány területén dr. Csetri Lajos egyetemi tanárnak, az élettelen természettudományok terén Móricz Ferenc egyetemi tanárnak, az élő természettudományok terén pedig Csillik Bertalan egyetemi tanárnak ítélte a SZAB.

Nagy elődjeink emlékének ápolására a Pantheonban Lechner dombornű került elhelyezésre, a SZAB székház épületére pedig Mikszáth Kálmán szege-di tartózkodásának emlékét megőrkítő táblát avattunk.

A Neurobiológiai munkabizottság a SZAB dísztermében 70. születésnapján köszöntötte Fehér Ottó professzort.

Az 1997. évben a SZAB alapítványból 286 ezer Ft támogatást adott 7 tudományos munka megjelenéséhez.

Ebben az évben 39 pályamunka érkezett (a szerzők közül 3 középiskolás), akik jutalmazására a SZAB 755 ezer forintot fordított.

1997-ben 13 szakbizottságban és 60 munkabizottságban folyt a munka, továbbá a 230 rendezvényen résztvevők száma mintegy 15 ezer fő volt.

A SZAB 28 alkalommal adott helyet és technikai lehetőséget a PhD védésekre.

Aktuálisan a klub regisztrált létszáma 310 fő. Hosszabb szünet után Csirik János professzor vállalta a klub vezetését. A klub élet jelentős eseménye volt a korábbi két évben eső miatt elmaradt fűvészkerti szalonnasütés és az újravételezés.

A SZAB anyagi helyzete 1997-ben: a SZAB alapítvány tőkéje 2,5 millió forint. Adományokkal (Szeged Önkormányzat 500 ezer, SZOTE 150 ezer Ft), valamint az adók 1 %-ából (186 ezer Ft), továbbá saját bevételekből fordítottak összegeket a kiadványok támogatására és a pályázatok jutalmazására.

A szokásos évi felújítások során a vendégszobák fűtés-szabályozását oldották meg, melytől 30 % költség megtakarítás remélhető.

1998. év

Telegdy Gyula akadémikus, elnök a SZAB 1998. december 3-i ülésén számolt be arról, hogy ebben az évben a területi bizottság 13 szak- és 62 munkabizottságban végezte munkáját. Az év folyamán 219 rendezvény került lebonyolításra, melyen megközelítőleg 16 ezren vettek részt. Ezen kívül a rendezvényekhez kapcsolódva számos kiállító jelent meg.

24 PhD védelem volt az esztendőben.

A pályázati kiírásban 202 téma szerepelt, melyre 27 (ebből 1 fő középiskolás) pályamunkát nyújtottak be.

I. díjat nyert	13 db
II. díjat nyert	9 db
III. díjat nyert	4 db
Dicséretben részesült pályamunka	1 db
	555.000 Ft összegben

A vidéki területi bizottságok munkájának összehangolására 1998. szeptember 3–4-én került sor, amikor a területi bizottságok delegáltjai Szegeden jöttek össze. A tanácskozás eredményeként három ajánlást fogalmaztak meg az MTA Elnökségének címezve. 1. Anyagi támogatást kértek a technikai állomány modernizálására. 2. Hozzájárulást kértek a Magyar Tudomány Napja rendezvényeihez és a 300.000 Ft jutalomkeret biztosítását.

3. Méltánytalanul magasnak tartják a havi 500 Ft klub tagsági díjat. Évi 1000 Ft-ot tartanának elfogadhatónak.

Az MTA elnöke évente több alkalommal is tanácskozott a területi bizottságok elnökeivel. A megbeszélései során fölmerült a javaslat, hogy a nyugdíjba vonultak is teljes összegű doktori tiszteletdíjat kapjanak.

A SZAB elnöke javasolta még, hogy az MTA Eötvös koszorú kitüntetésé járjon pénzjutalommal.

A regionális kapcsolatok ápolására a SZAB kihelyezett ülést tartott Kecskeméten. Az ülés résztvevői látogatást tettek a Bács-Kiskun megyei közgyűlés elnökénél, az MTA Alföldi Tudományos Intézetében, majd polgármesteri meghívásra Derekegyházában.

A Tudomány Napja ünnepség sorozat szervezését már márciusban elkezdte a SZAB. A november 2 és 6 közti napokon nemcsak Szegeden, de Kecskeméten, Baján és Békéscsabán is voltak rendezvények. 11 plenáris előadáshoz 12 szakbizottság csatlakozott szekcióülésekkel. A szegedi rendezvényeken 111 előadás hangzott el, a résztvevők száma megközelítőleg 1000 fő volt.

A Tudomány Napja alkalmával díjátadásra is sor került. A szakbizottságok és az elnökség javaslata alapján dr. Szatmári Sándor, dr. Ruzsoly József és dr. Minker Emil kapott jutalmat, valamint ezüst érmet.

Az MTA Elnöksége a 40 éven aluli kutatóknak 400.000 Ft jutalom keretét biztosította. Jutalomban részesültek: dr. Hajnal Péter, dr. Peintler Gábor, Páli Tibor, dr. Kemény Lajos, Takácsné dr. Hájos Mária.

A díjakat ünnepélyes keretek között Vizi E. Szilveszter, az MTA alelnöke adta át.

Glatz Ferenc akadémikus, az MTA elnöke márciusban Szegedre látogatott, ahol a SZAB-ban a meghívottakkal beszélgetést folytatott a tudománypolitikáról. Az MTA elnöke Szalay István polgármester meghívására találkozott a szegedi önkormányzat képviselőjével is. A rendezvény „Beszélgetés a területfejlesztési alapelvekről, regionális fejlesztési politikáról” címmel folyt.

Újjáéledtek a nemzetközi regionális kapcsolatok. 1998. május 12-én a SZAB együttműködési megállapodást kötött Temesváron a határ menti orszá-

gok felsőoktatási és tudományos testületeinek képviselőivel, úgy mint az Újvidéki Egyetemmel és a Temesvári Kutatási és Fejlesztési Bizottsággal. Az újvidéki fél részről Prof. Stojan Savic, temesvári fél részről Prof. Dorin Dehelean, a SZAB részéről Prof. Telegdy Gyula elnök írta alá.

A határ menti kapcsolatok bővítése a regionális interdiszciplinaritás jegyében folyt, amikor is 1998. szeptember 24-én Telegdy Gyula SZAB elnök, és Balogh Tibor SZAB titkár részt vett Újvidéken a Harmadik Interdiszciplináris Szimpóziumon. A résztvevők megállapodtak abban, hogy következő összejevetelt Szegeden rendezik négy témában: környezetvédelem, kábítószer elleni küzdelem, termálenergia, valamint mezőgazdaság.

A SZAB és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia közti, a háború miatt megszakadt kapcsolat 1998-ban reaktiválódott.

1998-ban a SZAB a felsorolt kiadványok támogatására 308 ezer Ft-ot fordított:

1. Kedves M.: Plant Cell Biology and Development
2. H. Tóth Imre : Szlavisztikai tanulmányok
3. Somogyi Emlékkötet
4. Implom József helyesírási verseny
5. Wojtilla Gyula: Szádeczky Emlékkötet
6. Baranyi István: A földtani tudományok rövid fejlődéstörténete.

A SZAB területén élő, közel 700 minősítéssel rendelkező köztestületi tagot az első alkalommal alábbi doktorok képviselik az MTA közgyűlésen:

Békési Imre	Berta Árpád	Csákány Béla
Csatári Bálint	Csernay László	Csirik János
Gallé László	Hetényi Magdolna	Jancsó Gábor
Kedves Miklós	Kevei Ferenc	Kiricsi Imre
Kovács László	Mészáros Rezső	Rácz Béla
Szederkényi Tibor	Szendrei Ágnes	Toldi József
Vágás István		

A SZAB Tudósklubja – mint egyesület – működését a 315 főnyi tagság tagdíjaiból és eseti adományokból finanszírozta. A klub 9 rendezvényt szervezett, melyeket mintegy 800 fő látogatott. Kiemelt rendezvény volt a hagyományos újévi fogadás és a szeptemberi szalonnasütés a fűvészkertben.

Burger Kálmán elnöksége

Miután Telegdy Gyula SZAB elnöki megbízatása 1999-ben lejárt, új elnököt kellett választani. 1999. november 15-ig az alábbi összetételű leköszönő SZAB vezetés irányította a bizottságot:

- Elnök: Telegdy Gyula a MTA r. tagja
- Alelnökök: Burger Kálmán, a MTA r. tagja
Leindler László, a MTA r. tagja
Farkas Tibor, a MTA r. tagja
- Tud. titkár: Balogh Tibor, a tud. kandidátusa.

A SZAB irattárában az 1999. és a 2000. évről 2001. január 29. keltezéssel 3 lapnyi jelentés készült, melyhez 2 lapnyi kiegészítés tartozott.

Az 1999. és 2000. évben könyv alakú beszámoló nem készült.

A beszámolóból az alábbiak állapíthatók meg.

Az 1999-es év novemberéig, tehát a Tudomány Napjának rendezvényeit még a lelépő SZAB vezetés készítette elő.

A vezetőség választó grémium 1999. november 15-én gyűlt össze, s az alábbi összetételű SZAB vezetőséget választotta meg:

- Elnök: Burger Kálmán az MTA r. tagja
- Alelnökök: Leindler László az MTA r. tagja
Ormos Pál a MTA l. tagja
Papp Gyula az MTA r. tagja
- Tud. titkár: Kiss Tamás, a kémiai tud. doktora

Ez a vezetés az újjáalakulás után 13 szak- és 17 munkabizottsággal kezdte a munkát. A három megyében 532 kandidátus, 195 tudományok doktora, 15 MTA doktora, 104 PhD, összesen 846 fő dolgozott.

1999. novemberében megválasztott Burger Kálmán akadémikus elnöksége – sajnálatos betegsége miatt – meglehetősen rövidre sikerült, mivel 2000. június 8-án elhunyt.

Emlékbeszéd Burger Kálmánról

Elmondta: Pungor Ernő akadémikus

Burger Kálmán akadémikusról, kedves barátomról kívánok megemlékezni. Együtt dolgoztunk 1962-ig és érdeklődéssel figyeltem kutatási munkájának kialakulását. Örömmel láttam a Pribil magyarországi látogatása után felpezsdülő komplexkémiai érdeklődést, amely Kálmán gondolatait is megmozgatta, és amely a későbbi éveiben egyik alapvető témájává vált. Szomorúan váltam meg Kálmántól, mint a klasszikus analitikai kémiai iskola kiváló szakemberétől. Ő annak a Than-Winkler-Schulek-iskolának kiemelkedő tagja volt, melynek a közelmúltban egy másik kiválóságától, Kőrös Endrétől is búcsút kellett vennünk. Jellemző volt rá – de ennek az iskolának minden tanítványára is – az a lelkesedés, amely kitartó munkával párosulva az iskola tagjait a nemzetközi analitikai iskola élvonalába emelte.

Burger Kálmán 1929-ben született Aszódon, gyógyszerész családban. Valószínűleg ez adott indítást neki arra, hogy a középiskola után az Eötvös Loránd Tudományegyetem gyógyszerészeti szakára iratkozzon be. Az egyetem befejezése után Schulek professzor úr tanszékére, a Szervetlen és Analitikai Kémia Tanszékre került, és itt a d-pozitív töltésű halogének témájában védte meg doktori disszertációját 1958-ban. 39 éves korában nevezték ki egyetemi tanárrá a volt Schulek-tanszéken. Érdemes megjegyezni, hogy a Schulek-tanítványok a tanszéken hosszú ideig maradtak együtt a professzor úr halála után is. Kálmán 30 évig dolgozott itt. Intenzíven kapcsolódott bele a Schulek professzor úr által vezetett munkákba, és mint kiváló munkatársa, számos felmerült problémát oldott meg például a bromatometria és az interhalogének területén. Úgy 1960 környékére kutatási területe erőteljesen bővült. Kutatómunkát végzett L.G. Sillen mellett Stockholmban, dolgozott együtt a japán Ohtakival, és az Egyesült államokbeli Spiróval. Ezek a munkái a koordinációs kémia irányára terelték érdeklődését. A koordinációs kémia területén végzett munkái több nemzetközi együttműködés mellett épültek be a világ kutatásába. Dolgozott Stuttgartban, Norwichban, Princetownban is. Külföldön és itthon végzett munkái nemzetközileg ismertté és elismertté tették nevét, munkáját.

A magyarországi komplexkémia egyik alapító tagja volt. Munkájába számos fiatal kutatót bevont, eredményeiket számos közleményben és könyvben publikálták. Világosan belátta, hogy az e területen végzett munkához elengedhetetlenül szükségesek az anyagszerkezet felmérésére alkalmas új mérési

technikák, mint például a Mössbauer-spektroszkópia, a röntgen-fotoelektron-spektroszkópia, a pozitronannihilációs spektroszkópia. Ezeket az új eljárásokat alaposan megismerte és azokat feladatai megoldásához alkalmazta és továbbalakította.

Később mind jobban kidomborodott számára az a felismerés, hogy munkáját egyre inkább a biológia területére kell irányítania.

Életének jelentős változását élte meg 1983-ban, amikor a szegedi József Attila Tudományegyetem Szeretlen és Analitikai Kémia Tanszékének, s egyben a Magyar Tudományos Akadémia Bio-koordinációs Kémiai Kutatócsoportjának vezetésére hívták meg. Ekkor kutatási területe is némileg megváltozott, kiegészült. A biológiai rendszerekben történő komplex-képződés területén számos új és fontos vizsgálatot végzett, elsősorban a fémionokhoz kötődött fontos nagymolekulák kérdésével és különböző inhibitor-molekulák vizsgálatával foglalkozott. Különösen mélyen belehatolt abba a kérdésbe, hogy hogyan jönnek létre kötések különböző fémionok és a bio-organikus molekulák között. Szegedi tanszékének vezetésében nagy súlyt helyezett az egyes részfolyamatok felderítésére. Az analitikai kémia fejlődésének iránya miatt az automatikus analitikai módszerek fejlesztését is célul tűzte ki munkája során. Irányításával a gyógyászati készítmények előállítására és fejlesztésének területén is figyelemre méltó alkalmazott kutatási eredmények születtek. Az általa vezetett tanszék sok évtizede eredményesen működik együtt a Richter Gedeon Gyógyszervegyészeti Gyár Rt-vel, mely során a vas-szénhidrát komplexeknek a vas szerkezetbe juttatására alkalmas készítmény kifejlesztésében, kalcium-heparinát injekció előállításában, vagy a legutolsó, sikeres találmány, a Curiosin néven forgalomba került, sebgyógyulást elősegítő készítmény megtervezésében, elkészítésében és vizsgálatában vállaltak meghatározó szerepet. A koordinációs kémia területén belül nagy súllyal foglalkozott az organikus vegyületek fémkomplexeivel. Kiemelten vizsgálta az organikus fémkomplexek biológiai hatását. Rámutatott például az önvegyületek tumor ellenes hatására is. Vizsgálatait mindig a legkorszerűbb módszerekkel folytatta, melyek közül a Mössbauer-spektroszkópiát talán joggal nevezhetjük Burger Kálmán "szerelmének". A fémkomplexek struktúrájával kapcsolatos következtetéseinek egy részét a Mössbauer-spektrum alapján vezette le. A vas(II) és vas(III)-komplexek kis spin és nagy spin alapján történő vizsgálatával foglalkozott akkor is, amikor már megállapítható volt súlyos betegsége. Munkájának elismeréseképpen a Magyar Tudományos Akadémia Kémiai Osztálya 1990-ben levelező, 1993-ban pedig rendes tagjává választotta. Nagy energiával vetette bele magát az osztály munkájába is.

A nemzetközi tudományos életben számos utazása során képviselte a magyar tudományt, közös munkák célkitűzéseit fogalmazva meg. Legutolsó külföldi útja Japánba vezetett. Az új tudományos eredmények jobban érdekelték, mint tulajdon egészségi állapota. Tudományos munkájáról Kiss Tamás és Vértés Attila kiváló összefoglalása nyújt teljes képet, mely az *Inorganica Chimica Acta* lapjain jelent meg, ezért talán ebbe a témába nem is mennék jobban bele.

Burger Kálmán az ország tudományos közéletének közismert tagja volt. Számos gyógyszerész- és vegyészkonferencián vett részt meghívott előadóként vagy szervezőként. Mint a Magyar Kémiai Folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, a beérkező közlemények lektorálását mindig nagy szakértelemmel, a tőle megszokott alaposággal, pontossággal végezte. Nagy szolgálatot tett ezzel a folyóirat – mint mára már az egyetlen magyar nyelven megjelenő kémiai szakfolyóirat – nívójának megőrzése érdekében.

Egy kiemelkedő tudományos szakember megítélése jórészt a fentebb említett, szakmai jellegű kérdések alapján történik. De a közös munka szempontjából sohasem elhanyagolható, hogy a szakmailag kiváló kolléga milyen emberi vonásokat hordoz. Burger Kálmán, mint ember, mint kolléga is kiválónak bizonyult. Jó volt vele dolgozni. A különböző kérdések megvitatása során véleménye tárgyyszerű volt, munkatársaira akkor sem tett sértő megjegyzést, ha következtetésével nem értett egyet, vagy ha munkájáról negatív véleménye volt. Ez az emberi tulajdonság szakmai tudásával párosulva nemzetközi téren is igen sok lelkes munkatársat, sőt barátot szerzett neki. Kálmánnal nagyon jó barátságban voltunk, sokat beszélgettünk. Egy epizód: 1956. november 3-án együtt mentünk a tanszékről haza (természetesen sétáltunk, mivel járművek nem igen jártak). Arról beszélgettünk, hogy hétfőn hogyan folytatjuk tovább az oktatást a tanszéken. Nyugodt volt a világ ekkor már, és nem is sejtettük, hogy másnap mire ébredünk majd. Közel laktunk egymáshoz Zuglóban, így sokszor találkoztunk családostul is. Gyerekeink gyakran játszottak együtt. Öröm volt látni, hogy Kálmán, és a felesége, Pannika, milyen szeretettel nevelik a két gyermeket. Családjá iránt érzett nagy szeretete fontos eleme volt mindazoknak a pozitív emberi tulajdonságoknak, melyek őt jellemezték. Különösen nehezemre esett elbúcsúzni Kálmántól, aki nemcsak nemzetközi szinten is kiváló tudósnak, jó kollégának, hanem barátként, emberként is kiválónak bizonyult.

Ezzel végződik Pungor Ernő megemlékezése Burger Kálmánról.

A SZAB irányítását 2000. június 14-től szeptember 28-ig a SZAB Elnöksége vette át. Az elhunyt elnök helyébe 2000. szept. 28-án a jelölő bizottság javaslatára Solymosi Frigyes akadémikust választották meg SZAB elnöknek.

Az új SZAB elnökség a már kialakított tervek megvalósítását jelölte meg 2000. évi programjában. Kiemelt feladatának tekintette továbbra is az önkormányzatokkal való szoros együttműködést. Áprilisban Kecskeméten tartottak kihelyezett ülést, ahol a SZAB Elnökség tagjai találkoztak a régió önkormányzati, tudományos és felsőoktatási képviselőivel.

Az Elnökség kiemelt feladatának tekintette a három megye tudományos közéletének összehangolását, a tudományos eredmények terjesztése mellett a közvetlen kapcsolat fenntartását a többi területi bizottsággal. Ezért ebben az évben Debrecenben találkoztak a területi bizottságok elnökei és tudományos titkárai. Burger SZAB elnök sajnálatos halála és az Elnökség egyéb elfoglaltsága miatt Szegedet a szervezőtitkár képviselte.

A SZAB elnöksége havonta rendszeresen ülésezett.

A székházban 2000. évben 256 rendezvényt, tudományos ülést szerveztek, amelyeken mintegy 13 ezer fő vett részt.

A székház helyet adott még kiállításoknak, az előadásokhoz kapcsolódó egyéb szakmai bemutatóknak, ezzel is segítve a tudományos továbbképzést.

A székházban 30 alkalommal történt eredményes PhD védés, melyekhez a SZAB díjmentesen biztosította a termeket.

A szakbizottságok a 2000. évben 186 pályázati címet írtak ki, melyre 34 db pályázat érkezett (ebből 1 középiskolás diák). Az előterjesztett bírálatok alapján a SZAB és a Kuratórium Elnöksége 32 pályamunkát díjazott.

I. helyezést kapott	13 db
II. helyezést	13 db
III. helyezést	5 db

Az I. díj jutalma 40.000 Ft + ezüst emlékérem, II. díjé 30.000, a III. díjé 20.000 Ft jutalom volt. Ebben az évben a II. és III. díjat nyert pályamunkák szerzői oklevelet is kaptak. A középiskolás pályázó 10.000 Ft jutalomban részesült.

A SZAB Elnöksége úgy döntött, hogy ettől az évtől kezdve szabadon választható témakörben is lehet pályamunkát beadni.

2000. évben is megrendezésre került október 19-től november 19-ig a Tudomány Napja c. rendezvény sorozat, melyen 11 szakbizottságból 120 fő vett részt előadásokkal. A szegedi rendezvényekhez szatellit rendezvények is kap-

csolódtak. Kecskeméten Danyi József a METESZ elnöke, a SZAB Gépészeti és elektronikai munkabizottság mb. elnökeként, koordinálta a rendezvényeket. Sajnos a kecskeméti rendezvényen az SZAB Elnökségéből senki nem tudott elmenni, de Ormos Pál akadémikus, a SZAB alelnöke nov. 6-án Baján, Kiss Tamás, a kémiai tudomány doktora, SZAB tudományos titkár november 7-én Kiskunhalason vett részt a rendezvényeken. A SZAB Szociológiai munkabizottsága november 10 – 11-én kétnapos konferenciát tartott Hódmezővásárhelyen „Regionalitás–Lokálitás” címmel.

A Tudomány Napja alkalmával tartott plenáris ülésen vehették át jutalmukat azok a 35 év alatti fiatal kutatók, akiket kiemelkedő tudományos eredményeik alapján kitüntetésre javasoltak a szak- és munkabizottságok. Pénzjutalom mellett ezüst emlékérmeket kapott a Nyelv- és irodalomtudományi szakbizottság részéről dr. Németh T. Enikő, a Filozófia és Történettudományi szakbizottság részéről Kőfalvi Tamás, a Kémiai szakbizottság részéről dr. Szakonyi Zsolt, s végül a Gyógyszerészeti szakbizottság részéről dr. Csóka II-dikó.

A 2000. évben Burger Kálmán akadémikus, SZAB elnök – Veszprémi Akadémiai Bizottság gyakorlatának megfelelően – pályázatot hirdetett a SZAB KIVÁLÓ KUTATÓJA címre a 45 év alatti kutatók számára. A szakzsűri javaslata alapján a SZAB Kuratóriuma 100–100.000 Ft ösztöndíjjal és ezüst plakettel jutalmazta az élettudományok területéről Tubolyné dr. Horváth Gyöngyit, a társadalomtudományok területéről pedig dr. Odorics Ferencet. A díjakat Solymosi Frigyes akadémikus, SZAB elnök adta át a Tudomány Napjának plenáris ülésén.

A SZAB Elnöksége, mint a Panteon Bizottság tagja, messzemenően támogatta a Szegedi Tudományegyetem javaslatát, miszerint emléktábla és dombormű állíttassék Rédei László, Kalmár László és Szőkefalvi-Nagy Béla matematikus professzoroknak. A dombormű átadására november 18-án került sor, melyen a SZAB koszorú elhelyezéssel képviseltette magát.

Tavasszal a Móra Ferenc–múzeum kezdeményezésére a SZAB-al közösen TV sorozat kezdődött „Akadémikusok nyakkendő nélkül” címmel. Az ez évi sorozatban négy akadémikussal, Kristó Gyulával, Telegdy Gyulával, Tandori Károllyal és Alföldi Lajossal készült interjú.

2000. november 16–17-én Temesváron szervezték a IVth International Symposium Research konferenciát, melyen a SZAB részéről 39 fős delegáció vett részt. A szegedi résztvevők angol nyelven tartották előadásait, a románok azonban románul adták elő és tolmácsolásról nem gondoskodtak.

SZAB 2000-ben 470.000 Ft-al támogatta kiadványok megjelenését.

2000. évben a SZAB Tudósklubja néven folytatta működését. A Klub 6 előadást szervezett.

A sajtó és a SZAB kapcsolata jó, mert minden alkalommal bejelentik és propagálják rendezvényeiket.

Solymosi Frigyes elnöksége

Burger Kálmán váratlan halála következtében ismét SZAB elnököt kellett választani.

Az elnökválasztó SZAB ülés 2000. szeptember 28-án 15 órakor jött össze, melyet Keszthelyi Lajos akadémikus vezetett, és amelyen Tandori Lajos akadémikust választották meg a jelölőbizottság elnökének. A választáson 16 fő jelent meg, de a levezető elnök javasolta, hogy a távollévők közül 6 fő írásban közölt szavazatát fogadják el. Így a 36 fős SZAB-ból 22 érvényes szavazatra lehet számítani, ezért a levezető elnök választó ülést határozat képesnek nyilvánította.

A jelölő bizottság ugyanis korábban minden SZAB tagnak körlevelet küldött, melyben kérték az érdekelteket, hogy válaszlevelükben jelöljék meg, kit kívánnak SZAB elnöknek. A 36 tag közül 25-en küldtek választ szeptember 6-ig. A jelölő bizottság a – beérkezett válaszok alapján – az első két helyre Leindler László akadémikus, SZAB alelnököt és Solymosi Frigyes akadémikust jelölte. Az alelnökök közül azonban senki sem vállalta az elnökeltséget, így Leindler Lászlónak a szavazólapra való fölvételétől is eltekintettek, Solymosi Frigyes viszont vállalta a jelöltséget.

A szavazás megejtése után – az elnöki felkérésére – a szavazatszedő bizottság elnöke, Hatvani László akadémikus közölte, hogy 22 érvényes szavazat érkezett, ebből Solymosi Frigyes akadémikusra 17 igen szavazat esett.

A szavazás eredményének ismertetése alapján a levezető elnök Solymosi Frigyes akadémikust a SZAB elnökének nyilvánította, akinek mandátuma 2002. év őszéig szól.

Az 1931-ben Kisteleken született. Solymosi Frigyes életútját már az első, 1961-es SZAB alakulásával kapcsolatban röviden ismertettük. Tanulmányútjai Cambridge 1962–1964, Fritz Haber Intézet (Nyugat-Berlin) 1971–72, Liverpool, Egyetem 1981–82, München, Egyetem 1987–88, Austin, Egyetem 1988–89. Egyetemi tanár 1983; tanszékvezető 1983–96; Széchenyi-díj 1993.

Kutatási területe: heterogén katalízis, felület- és szilárdtestkémia, reakciókinetika. Kutatócsoportja jelentős eredményeket ért el a nagy mennyiségben előforduló olcsó nyersanyagok (metán, szén-dioxid) értékesebb vegyületekké történő katalitikus átalakításában. Föltárták a reakciók elemi lépéseit, a köztitermékek szerepét, s kutatásai új eredményeket hoztak a különböző gázok és katalizátorok közötti kölcsönhatások vonatkozásában.

2001. év

SZAB 2001. évben 13 szak- és 73 munkabizottságban kezdte munkáját megközelítőleg 2600 fővel. A Székházban ez évben 245 tudományos ülést, 25 PhD védést szerveztek, melyeket összesen mintegy 12.000 fő látogatott. A Székház helyet adott még szakmai kiállításoknak, az előadásokhoz kapcsolódó egyéb, a továbbképzést szolgáló egyéb szakmai bemutatóknak.

2001. évi választásokat követően az MTA rendes tagja lett Szegedről Totik Vilmos, az MTA levelező tagjává választották Csörgő Sándort, Dékány Imrét, Hetényi Magdolnát, Mészáros Rezsőt, Penke Botondot és Vécsei Lászlót.

2001. évben a korábbi gyakorlatnak megfelelően a SZAB Elnöksége elsőrendű feladatának tekintette a régió három megyéje tudományos közéletének és kutatási feladatainak, valamint a területi bizottságok munkájának az összehangolását. Ez utóbbi törekvésnek megfelelően most már évente találkoznak a területi bizottságok elnökei és tudományos titkárai. A 2001. évi kétnapos találkozót a Miskolci Akadémiai Bizottság szervezte.

A SZAB Elnöksége havonta rendszeresen ülésezett, továbbá májusban egy alkalommal Szarvason kihelyezett ülést tartott. Ezen a kihelyezett ülésen a Békés Megyei Tudományos testület képviselői és a Tessedik Sámuel Főiskola főigazgatója vett részt, ahol napirendre kerültek az integrációs tapasztalatok és a jövő tervei.

A 2001. évre kiírt tételekre 62 (ebből kettő középiskolás) pályázat érkezett.

Ebben az évben a pályamunkákat a SZAB két forrásból, mégpedig részben az Alapítvány kamataiból, részben pedig egyéb forrásból fedezte.

Az alapítványi bevételből pénzjutalomban részesült 21 fő. Ebből I. helyezést kapott 12 (40.000 Ft + ezüstérem), II. helyezést 9 fő (30.000 Ft), III. díjat nem adtak ki.

A SZAB saját forrásból 19 főt részesítettek díjban, ebből kettő középiskolás diák. Az utóbbiak a bajai Szent László Művelődési Központ diákjaiként pá-

lyáztak, akik a SZAB Föld- és Környezettudományi Szakbizottsághoz nyújtották be munkájukat.

A SZAB 2001-ben 2000. évről áthúzódóan összesen 240.000 Ft támogatást adott hat kiadványhoz

„A Tudomány Támogatásáért a Dél–Alföldön” c. SZAB alapítvány 300.000 Ft összegű anyagi támogatást kapott a Szeged Biztonságpolitikai Központ Közalapítványtól.

A SZAB a Magyar Tudomány Napja megünneplését összekötötte a SZAB fennállásának 40. évfordulójával. Ez alkalomból megjelent Szegeden Glatz Ferenc, az MTA elnöke. Az ünnepi alkalomból beszédet mondtak Glatz Ferenc akadémikus, Solymosi Frigyes akadémikus, valamint a Szegedi Tudományegyetem rektora, Mészáros Rezső akadémikus.

Az ünnepi megemlékezéseken részt vett a SZAB 13 szakbizottságából 9 szakbizottság részéről 130 előadó. Csatlakozó rendezvények voltak az alábbiak. Kecskeméten november 5-én megjelent Solymosi Frigyes SZAB elnök, november 6-án Kiss Tamás tudományos titkár, aki „Regionális kapcsolatok szerepe a SZAB tudományszervező tevékenységében” címmel előadást tartott, November 6-án a SZAB Műszaki Szakbizottság szervezett Agrárműszaki tudományos konferenciát, továbbá Kiskunhalason november 7-én Megyei Tudományos Fórumot rendeztek.

Solymosi Frigyes akadémikus, a SZAB elnöke a november 7-i plenáris ülésen adta át a szakbizottságok által javasolt 35 éven aluli fiatal kutatóknak a jutalmat, akik a pénzjutalmon felül a SZAB ezüst plakettjét és oklevelét kapták. Ebben a jutalomban részesültek: dr. Garamhegyi Ágost tszv. adjunktus (Gazdaságtudományi Szakbiz.), dr. Forró Enikő egy. tanársegéd (Kémiai Szakbiz.), dr. Domoki Ferenc PhD hallgató (Biológiai Szakbiz.), dr. Bereczki Csaba egy. tanársegéd (Orvostudományi Szakbiz.), dr. Horváth András egy. adjunktus (Mezőgazd. Szakbiz.) és Kőházi-Kis Ambrus főiskolai adjunktus (Műszaki Szakbiz.).

Az „Akadémikusok nyakkendő nélkül” c. sorozatban interjú készült Solymosi Frigyes és Farkas Tibor akadémikusokkal.

2001. október 4 és 6 között szervezte meg a SZAB Szegeden a Vth International Symposium of Interdisciplinary Regional Research Konferenciát, melyen romániai, vajdasági és magyar tudósok (mintegy 50 fő) vettek részt. A tanácskozás angol nyelven folyt.

A SZAB vezetése körlevélben intézett fölhívást a Románia és Szerbia területén élő mintegy 150 főnyi MTA köztestületi taghoz, hogy kapcsolódjanak be a SZAB munkájába.

A SZAB együttműködési szerződést kötött a Koch Sándor Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal, felfrissítette kapcsolatait a Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamarával, a Magyar Logisztikai Egyesület Dél-Magyarországi Képviselőével és a Szeged Biztonságpolitikai Központtal.

A Tudósklub a tárgyévben 7 rendezvényt szervezett, de a 315 fős regisztrált taglétszámhoz viszonyítva (alkalmanként 35–80 fő) kevésnek mondható a részvétel és az érdeklődés.

A SZAB az épület felújításra az MTA-tól 6,400.000 Ft-ot kapott, melyet főként a külső homlokzat felújításra, belső vakolat javításra, padlócserére fordított, valamint egy új notebook-ot vásároltak. A feladatfinanszírozási keretből vásároltak még egy új, NEC LT 155 típusú projektort is. Így az eszköz rendszert sikerült modernizálni.

2002. év

A 2002. évben 13 szakbizottság 79 munkabizottságában mintegy 2800 fő tevékenykedett. A SZAB Elnökség a korábban elfogadott tervnek megfelelően havonta tartott ülést, a kijelölt feladatok végrehajtása a tervnek megfelelően folyt.

Kihelyezett ülés a tárgyévben nem volt.

Ebben az évben a területi bizottságok elnökeinek, a tudományos, valamint a szervező titkárainak találkozójára Pécssett került sor.

A SZAB székházban 335 rendezvényt, tudományos ülést és PhD védést szerveztek, amelyen mintegy 12.500 fő vett részt. A rendezvények közül 187-et díjmentesen vehettek igénybe.

A 221 pályatétellel 28 pályázat érkezett, ebből három fő a bajai Szent László Általános Művelődési Központ középiskolás diákja.

19 fő pénzjutalomban részesült az alábbi felosztásban: I. díjat kapott 6 fő (40.000 Ft + ezüst érem), II. díjban 5 (30.000 Ft), III. díjban 5 fő (20.000 Ft) részesült. Dicséretet érdemelt 1 munka, a három középiskolás jutalma pedig személyenként 10–10.000 Ft lett.

Ez évben a Matematikai és Fizikai Szakbizottság saját hatáskörben történő díjazással egy főt pénzjutalomban részesített.

A Tudomány Napja megünneplésére november 6-án került sor. Ebből az alkalomból közös rendezvényt tartottak a Szegedi Tudományegyetemmel, melyen beszédet mondott a SZAB részéről Solymosi Frigyes elnök, az egyetem részéről pedig Visy Csaba oktatási rektorhelyettes. Plenáris előadást tartott Dudits Dénes akadémikus, az SZBK főigazgatója a „Növényi gének és a mi világunk” címmel.

A plenáris ülésen került sor a 35 éven aluli fiatal kutatók munkájának elismeréseként a pénzjutalom, a SZAB ezüst emlékérem és oklevél átadására. Jutalomban részesültek: dr. Szántó Richárd egyetemi adjunktus (Filozófia és Történettudományi Szakbiz.), dr. Megyesi Zoltán egyetemi adjunktus (Matematikai és Fizikai Szakbiz.), dr. Jancsó Attila egyetemi tanársegéd (Kémiai Szakbiz.), valamint Földesi Imre egyetemi adjunktus (Orvostudományi Szakbiz.).

A Tudomány Napjának csatlakozó előrendezvénye volt Ormos Pál akadémikus, SZAB alelnök előadása a Kecskeméten (okt. 31.), melynek címe: A fiatal kutatók helyzete és részvétele az Eu 5. és 6. sz. K+F keretprogramban az MTA SZAB működési területén.

Szeptember 26-án a METESZ és a SZAB közös rendezvénye volt a METESZ székházban, melyen előadóként részt vett Solymosi Frigyes SZAB elnök is. Tudomány Napja kapcsolódó rendezvények voltak még Baján és Kiskunhalason.

Az „Akadémikusok nyakkendő nélkül” c. sorozatban interjú készült Leindler László, Róna-Tas András és Venetianer Pál akadémikusokkal.

A külföldi kapcsolatok bővítésére az előzőekben küldött felkérésekre Temesvárról dr. Szabadai Zoltán egyetemi docens, Újvidékről pedig prof. dr. Gaál Ferenc a koordinátor szerepét.

A határon túli kapcsolatok keretében a SZAB székházban kétnapos szimpóziumra került sor május 9–10 napokon „4th Regional Conference on Enviromental and Health” címmel. A hazai képviselők mellett mintegy 20-an jöttek Romániából és Szerbiából.

A Klubnak ebben az évben 4 rendezvénye volt.

A felújítási keretből (5,000.000 Ft) felújításra került a telefonhálózat, modernizálták a Díszterem világítását, a vendégszobák egy részét, és vásároltak egy nagyteljesítményű számítógépet az adminisztráció részére.

Mivel könyv alakú Beszámoló nem készült, amely a szak- és munkabizottságának beszámolóit az MTA-nak küldött éves beszámoló mellékleteként 8–10 sorban található a SZAB irattárában.

2002. évben megalakult az Orvostudományi Szakbizottság keretében az Egészségtudomány-történeti Munkabizottság (elnök: Minker Emil prof. emeritus, az orvostud. doktora, titkár Zallár Andor ny. könyvtárigazgató, 2005-től Papp Zoltán sebész főorvos, Szentés).

Tisztújító választás, 2002

Solymosi Frigyes akadémikus, SZAB elnöki megbízatása 2002. őszén lejárt. A tisztújító SZAB ülés Alföldi Lajos akadémikus elnökletével 2002. november 20-án ült össze.

Ezt megelőzően a SZAB felkérte Tandori Károly akadémikust a jelölő bizottság elnökségére. A jelölő bizottsági elnök a bizottsági tagságra 4 főt, név szerint Anderle Ádám, Bernáth Gábor, Rácz Béla és Resch Béla szakbizottsági elnököket kért föl.

A jelölő bizottság az elnök és az alelnökök választásra jogosult 41 SZAB tagnak szeptember 30-i keltezéssel vélemény kérés űrlapot küldött ki. A 41 főből 25 -en küldték vissza az elnöki és alelnöki jelöléseket. Elnöknek kívánja jelölni Solymosi Frigyes 8, Telegdy Gyulát 6, Hatvani Lászlót és Leindler Lászlót 3–3 fő. Mások is kaptak még minimális számú jelölést, akiket a bizottság nem kívánt megnevezni.

Alelnököknek javasolta Hatvani Lászlót 14, Ormos Pált 13, Papp Gyulát 10 szavazásra jogosult SZAB tag.

Az elnöki pozíciót illetően kettős jelölés alakult ki Solymosi Frigyes és Telegdy Gyula akadémikusok esetében.

A jelölő bizottság november 4-én úgy döntött, hogy minden nevet fölvesznek a jelölő listára, aki 3 jelölést kapott.

Solymosi Frigyes november 5-én E-mail körlevélben közölte, hogy a jelölést nem vállalja, s maga helyett Dobozy Attilát javasolja.

Újabb fejleményként Solymosi Frigyes november 18-án E-mail körlevélben tudatta, hogy – korábbi elhatározásával szemben – mégis vállalja az elnöki jelölést. Ennek következtében a jelölő bizottság a november 20-i elnök választó ülésen úgy határozott, hogy Solymosi Frigyes és Telegdy Gyula akadémikusokat javasolja a jelölőlistára való fölvételre.

Az elnöklő Alföldi Lajos akadémikus ismertette a jelölő bizottság javaslatát felszólította a jelenlévőket, hogy kíván-e még valaki újabb jelöltet fölvenni a szavazólapra. Harmadik jelölt nem lévén, az ülés határozata értelmében Solymosi Frigyes 30 igen 4 nem szavazattal tartózkodás nélkül, Telegdy Gyulát 34 igen szavazattal egyhangúlag fölvtették a jelölő listára.

Alföldi Lajos elnök javaslatot tett a szavazatszedő bizottságra Totik Vilmos akadémikus és Molnár József szakbizottsági elnök személyében. A jelenlévők a javaslatot egyhangúlag elfogadták, majd az elnök a szavazás idejére szünetet rendelt el.

A szünet után, a szavazatok összeszámlálása után Alföldi Lajos akadémikus, elnök bejelentette, hogy 33 szavazólap érkezett, ebből 31 szavazat érvényes. Telegdy Gyula elnökségére 20 igen, Solymosi Frigyes elnökségére 11 igen szavazat esett, melynek eredményeként az elnök Telegdy Gyula akadémikust a következő három évre a SZAB elnökévé nyilvánította.

A legtöbb jelölést kapott három alelnök jelölt felkerült a szavazólapra. Telegdy Gyula, Vécsei László és Kiss Tamás hozzászólása nyomán Papp Gyula akadémikust negyedik alelnökként javasolta fölvenni a jelölő listára.

Az ülés a javaslatot egyhangúlag elfogadta.

A szavazás eredményeként a tisztújító ülés

Hatvani Lászlót	30 igen, 0 nem, 0 tartózkodás
Dékány Imrét	27 igen, 2 nem, 1 tartózkodás
Ormos Pált	27 igen, 1 nem, 2 tartózkodás
Papp Gyulát	27 igen, 2 nem, 1 tartózkodás

mellett alelnökké választotta.

A tisztújító ülés Kiss Tamást, a Szervetlen és Analitikai Kémiai Intézet tansekvezető tanárát a SZAB tudományos titkárává, Galambos Gábort, a JGYTF egyetemi tanárát a Tudósklub titkárává választotta.

Telegdy Gyula harmadik és negyedik elnöksége, 2003-tól

Solymosi Frigyes akadémikus, SZAB elnöki megbízatása 2002. őszén lejárt. Ismét aktuálissá vált az elnök választás. A tisztújító SZAB ülés Alföldi Lajos akadémikus elnökletével 2002. november 20-án ült össze. Erről Solymosi Frigyes elnöksége és annak 2002. évi részében az újabb három évre

szóló megválasztás jegyzőkönyvének kivonata megtalálható. Magát az elnök-választást, annak történetét Solymosi Frigyes elnöksége c. fejezetben találjuk.

A 2003. évről ismét megjelent könyv alakban a Beszámoló.

A 2003-ban hivatalba lépő elnökség ebben az évben az alábbi:

Elnök: Telegdy Gyula, az MTA r. tagja
Alelnökök: Dékány Imre, az MTA I. tagja
Hatvani László, az MTA I. tagja
Ormos Pál, az MTA r. tagja
Papp Gyula, az MTA r. tagja
Tudományos titkár: Kiss Tamás, a tud. doktora

Tagok:

Alföldi Lajos, az MTA r. tagja	Leindler László, az MTA r. tagja
Anderle Ádám, a tud. doktora	Mesterházy Ákos, a tud. doktora
Balogh Tibor, a tud. doktora	Mészáros Rezső, az MTA I. tagja
Bartók Mihály, az MTA r. tagja	Molnár József, a tud. doktora
Bor Zsolt, az MTA r. tagja	Penke Botond, az MTA I. tagja
Csörgő Sándor, az MTA I. tagja	Rácz Béla, a tud. doktora
Dobozy Attila, az MTA r. tagja	Resch Béla, a tud. doktora
Dudits Dénes, az MTA r. tagja	Róna-Tas András, az MTA r. tagja
Erős István, a tud. doktora	Ruszoly József, a tud. doktora
Farkas Beáta, a tud. kandidátusa	Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja
Fülöp Ferenc, a tud. doktora	Szabó Gábor, a tud. doktora
Gécseg Ferenc, az MTA r. tagja	Szigeti Lajos, a tud. doktora
Hetényi Magdolna, az MTA I. tagja	Tandori Károly, az MTA r. tagja
Hodúr Cecília, főiskolai tanár, PhD	Totik Vilmos, az MTA r. tagja
Kevei Ferencné, a tud. kandidátusa	Vécsei László, az MTA I. tagja
Keszthelyi Lajos, az MTA r. tagja	Venetianer Pál, az MTA r. tagja
Kondorosi Ádám, az MTA r. tagja	Vigh László, a tud. doktora

A SZAB keretében az MTA 17 rendes és 8 levelező tagja működik.

Az MTA rendes tagjai:

Alföldi Lajos	Bartók Mihály
Bor Zsolt	Dobozy Attila
Dudits Dénes	Gécseg Ferenc
Hatvani László	Keszthelyi Lajos
Kondorosi Ádám	Leindler László
Ormos Pál	Papp Gyula
Róna-Tas András	Solymosi Frigyes
Telegdy Gyula	Totik Vilmos
Venetianer Pál	

Az MTA levelező tagjai:

Csörgő Sándor	Dékány Imre
Hetényi Magdolna	Mészáros Rezső
Penke Botond	Szabó Gábor
Vécsei László	Vígh László

A 2003. évvel induló új akadémiai ciklusban újjászervezett szak- és munkabizottságok, valamint tisztségviselők:

I. Nyelv- és Irodalomtudományi:

Elnök:	Szigeti Lajos
Titkár:	Forgács Tamás

II. Filozófiai és történettudományi:

Elnök:	Anderle Ádám
Alelnökök:	Csejtei Dezső Blazovich László
Titkár:	Szász Géza

III. Jogtudományi:

Elnök:	Ruszoly József
Titkár:	Badó Attila

IV. Gazdaságtudományi

Elnök: Farkas Beáta
Titkár: Garamhegyi Ábel

V. Matematika és Fizikai:

Elnök: Rácز Béla
Titkár: Kincses János

VI. Kémiai szakbizottság:

Elnök: Fülöp Ferenc
Titkár: Lázár László

VII. Föld- és Környezettudományi:

Elnök: Kevei Ferencné
Titkár: M. Tóth Tivadar

VIII. Biológiai Szakbizottság:

Elnök: Molnár József
Alelnök: Szabó Margit
Garab Győző
Titkár: Gausz János

IX. Orvostudományi:

Elnök: Resch Béla
Titkár: Túri Sándor

X. Mezőgazdasági:

Elnök: Mesterházy Ákos
Alelnök: Soltész Miklós
Titkár: Kocsis István

XI. Műszaki szakbizottság:

Elnök: Hodúr Cecília
Alelnök: Patai István

XII. Gyógyszerészeti:

Elnök: Erős István
Titkár: Hohmann Judit

XIII. Neveléstudományi és pszichológiai:

Elnök: Balogh Tibor
Titkár: Pető Zoltán

A 2003. évet a SZAB 13 szak- és 80 munkabizottságban kezdte, megközelítőleg 2900 fővel. A SZAB Elnöksége havonta ülésezett.

A SZAB székházban 2003. évben 386 esetben volt rendezvény, melyből 170 esetben a szak- és munkabizottságok, 157 alkalommal viszont a, külső megrendelők vették igénybe az épületet, továbbá 59 PhD védésnek adtunk helyet. A rendezvények összes látogatottsága mintegy 16.000 – 17.000 főre rúgott. Ez a nagy számú rendezvény igénybevétel néhány órás tudományos üléstől kezdve több napon át tartó nemzetközi konferenciáig terjedt.

Az Elnökség kiemelt feladatának tekintette az önkormányzatokkal tartott szoros együttműködést. Fontos, hogy a három megye tudományos közéletének összehangolása és tudományos eredményeinek terjesztése mellett a SZAB közvetlen kapcsolatot tartson fenn a társterületi bizottságokkal. Ezért minden évben sor került a területi bizottságok elnökeinek, a tudományos és a szervező titkárainak találkozására, melyet ez évben a Szegedi Akadémiai Bizottság szervezett. A tanácskozáson az évek óta ismétlődő hagyományos napi-rendeken kívül (éves tervek, a Tudomány Napja, pályázatok előkészítése és bírálata, beruházások, közvetlen szomszédjainkkal való kapcsolatok, stb.) előtérbe kerültek az EU csatlakozás által is szorgalmazott új gazdasági-társadalmi felzárkózási, alkalmazkodási feladatok, tervezetek. A területi bizottságok igyekeztek reagálni ezekre a feladatokra, mint pl. a nyitottság fokozása, a kommunikáció erősítésre, a regionális összefogásra, és törekednek a tudományos eredmények társadalmi hasznosítására.

SZAB szükségesnek tartotta a kommunikáció kiszélesítését, ezért létrehozta a SZAB honlapját, melyet folyamatosan frissítenek. A régió tudományosságával és a határon túli köztestületi tagokkal való kapcsolat tartás kulcsterülete, a közvetlen kommunikáció része az internet.

Az Egészségtudomány-történeti Munkabizottság elnöke, Minker Emil emer. prof., az orvostd. doktora megindította a munkabizottság keretében működő „oral history section”-t. Ez a szekció az ún. szabad asszociáció elvén mű-

ködvé video-kamera előtt felkért, vagy önként jelentkező, az egészségtudomány terén működő személyek fognak életükről, munkásságukról beszámolni. Az első interjúra 2003. március 5-én Kovács Gábor szívsebész professzor vállalkozott. A kazettákat a Csongrád megyei levéltárban és az Egyetemi Könyvtárban kerül elhelyezésre, és mindazok számára hozzáférhetők lesznek, akik tudományos igénnyel kívánnak foglalkozni az érdekelt személyek pályafutásával, intézményük történetével.

Megindult – minden hónap első csütörtökén du. 4 órakor rendezendő – Akadémiai Könyvbemutató Péter László professzor, az irodalomtudomány doktora vezetésével.

186 meghirdetett pályatételre 36 pályázat érkezett, ebből kettő a bajai Szent László Általános Művelődési Központ középiskolás diákjaitól. A SZAB alapítványból származó összeg kamataiból a következő díjak kerültek kiosztásra. I. díjat 18 (40.000 Ft + ezüst érem), II. díjat 7 (30.000 Ft), III. díjat 5 fő (20.000 Ft) nyert. 2 fő dicséretet kapott, 2 pályázót elutasított a zsüri. A két középiskolás pályamunka egyike 10.000 Ft, a második pályamunka két szerzője 8–8.000 Ft díjazásban részesült. A kiosztott összeg 1,056.000 Ft-ot tett ki.

A díjakat a SZAB alapítvány egyre csökkenő kamataiból és a szponzorok, úgy mint az MTA, a Szeged Mj. Város Polgármesteri Hivatal, a Szegedi Biztonságpolitikai Centrum, a Csongrád Megyei Közgyűlési Hivatal adományai biztosították.

2004. év

2004. január 1-jei állapotnak megfelelően a SZAB Elnöksége:

Elnök: Telegdy Gyula

Alelnökök: Dékány Imre

Hatvani László

Papp Gyula

Ormos Pál

Tudományos titkár: Kiss Tamás

Ebben az évben, ugyan úgy mint az előbbi 2003. évben 13 szakbizottságban 80 munkabizottság működött mintegy 2900 fő részvételével.

Az alábbiakban részletezzük a bizottsági rendszert a 2004. évi Beszámoló alapján:

I. Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottság:

Elnök: Szigeti Lajos Sándor

Titkár: Forgács Tamás

Munkabizottságok és elnökeik:

Irodalomtudományi, Ötvös Péter

Modern filológiai, Barótiné Gaál Mária

Néprajzi, Juhász Antal

Nyelvtudományi, Németh T. Enikő

Östörténeti, Zimonyi István

Areális Irodalomkutatási, Ilia Mihály

II. Filozófiai és történettudományi Szakbizottság:

Elnök: Anderle Ádám

Alelnökök: Csejtei Dezső

Blazovich László

Almási Tibor

Titkár: Szász Géza

Munkabizottságok és elnökeik:

Egyetemes Történeti, J. Nagy László

Egyháztörténeti, Koszta László

Embertani és Régészeti, Horváth Ferenc

Filozófiatörténeti, Gausz András

Magyar Történeti, Makk Ferenc

Szociológiai, Pászka Imre

Ibériisztikai, Anderle Ádám

III. Jogtudományi Szakbizottság:

Elnök: Ruszoly József

Titkár: Badó Attila

Munkabizottságok és elnökeik:

Biztonságpolitikai, Tóth László

Jogi, Ruszoly József

Kriminológiai, Varga Tibor

IV. Gazdaságtudományi Szakbizottság:

Elnök: Farkas Beáta

Titkár: Garamhegyi Ábel

Munkabizottságok és elnökeik:

Innovációs, Valastyán Pál

V. Matematika és Fizikai Szakbizottság:

Elnök: Rácز Béla

Titkár: Kincses János

Munkabizottságok és elnökeik:

Fizikai, Fehér László

Matematikai, Kérchy László

VI. Kémiai Szakbizottság:

Elnök: Fülöp Ferenc

Titkár: Lázár László

Munkabizottságok és elnökeik:

Anyagtudományi, Berkó András

Analitika és Környezetvédelmi, Galbács Zoltán

Biokémiai és Élelmiszerkémiai, Penke Botond

Szerves és Gyógyszerkémiai, Schneider Gyula

Kemometria és Molekula Modellezési, Rajkó Róbert
és Körtvélyesi Tamás

Fizikai Kémiai-Szervetlen Kémiai-Analitikai, Nagy
László

VII. Föld- és Környezettudományi Szakbizottság:

Elnök: Kevei Ferencné

Titkár: M. Tóth Tivadar

Munkabizottságok és elnökeik:

Alföld Medencealjzat, Szederkényi Tibor

Földrajzi, Abonyi Gyuláné

Geokörnyezeti-Hidrológiai, Kaszab Imre

Természetvédelmi-Ökológiai, Körmöczi László

Földtani, Sümegi Pál

VIII. Biológiai Szakbizottság:

Elnök: Molnár József

Titkár: Szabó Margit

Munkabizottságok és elnökeik:

Biofizikai, Zimányi László

Genetikai, Erdélyi Miklós

Immunológiai, Lázár György

Mezőgazdasági és Biotechnológiai, Pauk János

Neurobiológiai, Jancsó Gábor

IX. Orvostudományi Szakbizottság:

Elnök: Resch Béla

Titkár: Túri Sándor

Munkabizottságok és elnökeik:

Alapellátásban dolgozó orvosok, Morva László

Ápolástudományi, Helembai Kornélia

Dermatológiai, Dobozy Attila

Egészségfejlesztési, Benkő Zsuzsa

Egészségtudomány-történeti, Minker Emil

Fogászati és Szájsebészeti, Fazekas András

Hematológiai, Varga Gyula

Hepato-Gastroenterológiai, Wittman Tibor

Humán genetikai, László Aranka

Hypertonia, Sonkodi Sándor

Kardiológiai, Csanády Miklós

Klinikai Kémiai, Kószó Ferenc

Klinikai-Kísérleti Sebészeti, Balogh Ádám

Környezetegészségügyi, Dési Illés

Neurológiai, Vécsei László

Onkológiai, Czigner Jenő

Pszichiátriai, Szilárd János

Sporttudományi, Mészáros Tamás

Traumatológiai-Ortopéd-Kéz és Plasztikai Sebészeti,

Simonka János

Gyermekgyógyászati, Túri Sándor

Genomikai, Raskó János

X. Mezőgazdasági Szakbizottság:

Elnök: Mesterházy Ákos

Alelnök: Soltész Miklós

Titkár: Kocsis István

Munkabizottságok és elnökeik:

Agrárökonómiai, Nagyné Fehér Irén

Állattenyésztési és Állategészségügyi, Bicsérdy Gyula

Erdészeti, Gácsi Zsolt

Kertészeti, Hajdú Edit

Növénytermesztési és Növénynevelési, Kertész Zoltán

Víz- és Környezetgazdálkodási, Sipos András

XI. Műszaki Szakbizottság:

Elnök: Hodúr Cecília

Alelnök: Patay István

Titkár: Danyi József

Munkabizottságok és elnökeik:

Agrár-Műszaki, Patay István

Élelmiszer-gépezési és Művelettani, Véha Antal

Élelmiszer-tudományi, Fenyvessy József

Gépezési és Elektrotechnikai, Danyi József

Logisztikai, Prohászka Ottó

Agrár és Műszaki Informatikai, Nagy Elemérné

Építési és Városfejlesztési, Novák István

XII. Gyógyszerészeti Szakbizottság:

Elnök: Erős István

Titkár: Hohmann Judit

Munkabizottságok és elnökeik:

Experimentális, Blazsó Gábor

Biofarmáciai, Révész Pirooska

Farmakognóziai, Hohmann Judit
Gyógyszerismertető, Húber Imre

XIII. Neveléstudományi és pszichológiai:

Elnök: Balogh Tibor

Titkár: Pető Zoltán

Munkabizottságok és elnökeik:

Gyermekintézmények és Mentálhigiénés, Miskolc-
cziné Radics Katalin

Neveléstörténeti, Pukánszky Béla

Oktatáselméleti, Csapó Benő

Pályalélektani, Zakar András

Pedopszichológiai Prevenció, Csapó Ágnes

Társadalmi Beilleszkedési Zavarok, Pető Zoltán

2004-ben 56 pályamunka érkezett, ebből 6 középiskolai diák munkája.

A felnőtt kategóriában 45 pályamunka szerzőjét részesítette pénzjutalom-
ban a SZAB Elnöksége.

I. díjat nyert	20 fő jutalma	40.000 Ft
II. díjat nyert	13 fő jutalma	30.000 Ft
III. díjat nyert	12 fő jutalma	20.000 Ft
Dicséretben részesült	4 fő	
Elutasított	1 fő	

A diák kategóriában kiosztásra került 2 első (a 10.000 Ft), 1 második (a
8.000 Ft) és 2 harmadik (a 6.000 Ft) díj. Egy fő dicséretben részesült.

Az összes kifizetett jutalom összege 1,470.000 Ft.

2004. évben a SZAB részére az alábbi támogatások érkeztek:

Szeged MJ Város Önkormányzata fiatal kutatók díjazására a Tudomány Napján	450.000 Ft
Szeged MJ Város Önkormányzata pályamunkák díjazására	490.000 Ft
Szegedi Biztonságpolitikai Centrum pályamunkák díjazására	500.000 Ft

Csongrád Megyei Kereskedelmi és Gazdasági Kamara, kiadványokra	50.000 Ft
<u>Adózásból származó 1 %</u>	<u>159.430 Ft</u>
Összesen:	1,649.430 Ft

A 2004. évi Beszámoló 161–165. lapján Gaál Ferenc, az MTA külső tagja, újvidéki egyetemi tanár beszámolót közölt a Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, a vajdasági Magyarországtudató Tudományos Társaság működéséről, a vajdasági tudományos utánpótlás helyzetéről és a vajdasági magyar folyóiratokról.

2004. év eseményeként jegyezzük fel, hogy megjelent Sulyok Erzsébet Aranymosás II. kötete, mely az I. kötet megjelenése óta megválasztott akadémikusok pályafutásáról számol be.

2005: Köszöntjük a 70 éves Telegdy professzort!

A Szegedi Tudományegyetem Szent-Györgyi Albert Orvos- és Gyógyszerésztudományi Centrum Általános Orvostudományi Kar Kórélettani Intézete szervezésében 2005. október 21.-én 10 órakor ünnepségre várták a meghívott vendégeket az SZTE Szemészeti Klinika tantermébe prof. dr. Telegdy Gyula akadémikus 70. születésnapja alkalmából. Tiszteletére jöttek össze az ünneplő akadémikusok, városunk, egyetemünk vezető tisztségviselői, volt és jelenlegi munkatársak, tanítványai az egész országból és a világból, valamint társadalmi szervezetek képviselői köszöntötték az Egyetem aktív professzorát.

Az ünnepi ülést Lonovics János professzor, az SZTE Szent-Györgyi Albert Orvos- és Gyógyszerésztudományi Centrum elnöke, ált. rektorhelyettes nyitotta meg az ünnepelt Telegdy akadémikus életútjának ismertetésével.

Az ünnepeltet köszöntötték még:

Prof. dr. Szabó Gábor, a Szegedi Tudományegyetem rektora

Prof. dr. Benedek György, az Általános Orvosi Kar dékánja

Prof. dr. Romics László akadémikus, az MTA Orvosi Tudományok Osztályának elnöke

Dr. Botka László, Szeged város polgármestere

Prof. dr. Alföldi Lajos akadémikus, a Szegedért Alapítvány elnöke

Telegdy professzor tanítványai közül előadással köszöntötték az ünnepeltet:
Prof. dr. Vermes István (Hollandia)
Prof. dr. Kovács L. Gábor akadémikus (Pécs)
Dr. Fekete Mátyás (Székesfehérvár)
Dr. Sarnyai Zoltán (Cambridge, UK)
Prof. dr. Szabó Gyula (Szeged)

A meleghangú összejövetelt fogadás zárta.

Tisztújítás 2005-ben

2005. év ismét a tisztújítás éve lett. 2005 májusában az MTA megválasztotta tisztségviselőit. 2005 őszén a területi bizottságoknál is tisztújítás következett. Szegeden a legutóbbi két választáson kialakított módszer szerint a SZAB jelölőbizottságot választott az alábbi összetételben:

Elnök: Mészáros Rezső, az MTA I. tagja
Tagok: Anderle Ádám
Bernáth Gábor
Molnár József
Resch Béla, doktorok.

A jelölőbizottság 2005. október 19-én a SZAB tagjai részére – összesen 38 főnek – kérdőívet küldött tudakolván, hogy kiket jelölnének elnöknek és alelnöknek. A megadott határidőig 26 (68 %) válasz levél érkezett. A borítékokat a Bizottság a november 9-i ülésén bontotta föl.

Elnöknek jelölték Telegdy Gyulát (24 fő), Dobozy Attilát és Ormos Pált. Alelnöknek ajánlották „igen” jelöléssel az alábbiakat:

Dékány Imre	22 igen
Hatvani László	20 igen
Vígh László	6 igen
Vécsei László	5 igen
Dudits Dénes	4 igen
Bor Zsolt	4 igen
Venetianer Pál	3 igen

A jelölőbizottság az első nyolc fő figyelembe vételét ajánlotta. A Bizottság elnöke valamennyi személyt megkérdezte arról, hogy vállalják-e a jelölést? Vécsei László, Dudits Dénest és Bor Zsolt nemleges választ adott.

A tisztújító választó ülés 2005. december 1-jén ült össze.

A leköszönő tisztségviselők nevében Telegdy Gyula akadémikus tartott összefoglaló beszámolót az elmúlt időszak munkájáról, majd átadta a szót Alföldi Lajos akadémikusnak, a választást levezető elnöknek. A ülésvezető elnök megállapította, hogy a tanácskozás határozatképes, mivel jelen van 12 akadémikus és 8 szakbizottsági elnök, az MTA Szegedi Területi Bizottságának tagjai, 18 fő pedig kimentését kérte.

Alföldi Lajos üléselnök kérésére Mészáros Rezső jelölőbizottsági elnök ismertette a Bizottság javaslatát, mely szerint a SZAB elnökének Telegdy Gyula akadémikust javasolja. Más jelölt nem lévén Telegdy Gyula akadémikus neve felkerült a listára, aki a jelölést vállalta.

Az Alelnökök vonatkozásában a jelölőbizottság öt név felvételét javasolta a listára, tehát mindazokat, akik kettőnél több ajánlást kaptak azzal, hogy Papp Gyula és Ormos Pál akadémikusok, valamint Kiss Tamás tudományok titkár 2x3 éves megbízása lejárt, így nem választhatók.

Leindler László akadémikus hozzászólásában azt kérdezte, hogy hány alelnök megválasztását tervezik? Mészáros Rezső jelölő bizottsági elnök válasza: csak három főt terveznek, mert humán területről nincs akadémikus jelölt, így a doktorok közül egyik szakbizottsági elnök fog belépni negyedikként az elnökségbe. A doktorok képviselőjének a SZAB elnökségbe – az előbb előadott helyzet megoldásaként – 2004-ben Berta Árpádot, a BTK Altajisztikai Tanszék vezetőjét választották.

Több kérdés nem lévén, Alföldi Lajos üléselnök bejelentette, hogy első menetben az elnökválasztást bonyolítják le, majd az ülés Csörgő Sándor akadémikust és Hodúr Cecília Műszaki Szakbizottság elnököt megbízta a szavazat számlálással.

Az üléselnök a szavazás idejére szünetet rendelt el.

A szünet után az elnöklő Alföldi Lajos akadémikus bejelentette, hogy a 20 érvényes szavazólap alapján Telegdy Gyula akadémikus 17 igen, 2 nem szavazatot kapott, és 1 fő tartózkodott a szavazástól. Ennek alapján megállapította, hogy az elkövetkező 2006–2009 időszakra Telegdy Gyula akadémikust a SZAB elnökévé választották.

Alföldi Lajos elnök gratulált a régi-új SZAB elnök megválasztásához, aki ötödik alkalommal kapott bizalmat a SZAB elnöki tisztségnek betöltésére.

Az ülés forgatókönyvének megfelelően következett a SZAB alelnökeinek megválasztása.

Mészáros Rezső jelölőbizottsági elnök az alábbi javaslatot terjesztette elő. A SZAB alelnöki posztjára a közvélemény kutatás alapján az alábbi akadémikusokat jelöli:

Dékány Imre

Hatvani László

Vígh László

Venetianer Pál

Dobozy Attila

A javasoltakat az ülés résztvevői egyöntetűen fölvtették a szavazólapra.

A szavazás az alábbi eredménnyel zárult:

Dékány Imre	17
Hatvani László	16
Vígh László	12
Venetianer Pál	10
Dobozy Attila	5

igen szavazatot kapott.

A szavazás eredményeként Dékány Imre, Hatvani László és Vígh László akadémikusokat a SZAB alelnökeivé választották.

A megválasztott új-régi elnök, Telegdy Gyula akadémikus köszönte meg az Elnökség és a maga nevében a bizalmat, majd javaslatára Molnár Józsefet a SZAB egyhangúlag megválasztották a SZAB tudományos titkárává.

2005. december 1-től belépő Szegedi Területi Bizottság névsora az alábbi.

Elnök: Telegdy Gyula, az MTA r. tagja

Alelnökök: Dékány Imre, az MTA I. tagja

Hatvani László, az MTA r. tagja

Vígh László, az MTA I. tagja

Tudományos titkár: Molnár József, a tud. doktora

A doktorok képviselője a SZAB Elnökségben: Berta Árpád,
a BTK Altajisztikai Tanszék vezetője

Tagok:

Alföldi Lajos, az MTA r. tagja	Balogh Tibor, a tud. doktora
Bartók Mihály, az MTA r. tagja	Blazsó Gábor, a tud. kandidátusa
Bor Zsolt, az MTA r. tagja	Csörgő Sándor, az MTA I. tagja
Dobozy Attila, az MTA r. tagja	Dudits Dénes, az MTA r. tagja
Farkas Beáta, a tud. kandidátusa	Fülöp Ferenc, a tud. doktora
Gécseg Ferenc, az MTA r. tagja	Hetényi Magdolna, az MTA I. tagja
Hodúr Csilla, PhD	Kérchy László, a tud. doktora
Keszthelyi Lajos, az MTA r. tagja	Kevei Ferencné, a tud. kandidátusa
Kondorosi Ádám, az MTA r. tagja	Leindler László, az MTA r. tagja
Makk Ferenc, a tud. doktora	Mesterházy Ákos, a tud. doktora
Mészáros Rezső, az MTA I. tagja	Molnár József, a tud. doktora
Ormos Pál, az MTA r. tagja	Papp Gyula, az MTA r. tagja
Penke Botond, az MTA I. tagja	Róna-Tas András, az MTA r. tagja
Ruszoly József, a tud. doktora	Solymosi Frigyes, az MTA r. tagja
Szabó Gábor, az MTA I. tagja	Szabó Margit, a tud. kandidátusa
Szőnyi György Endre, a tud. doktora	Totik Vilmos, az MTA r. tagja
Túri Sándor, a tud. doktora	Vécsei László, az MTA I. tagja
Venetianer Pál, az MTA r. tagja	Csernay László, a tud. doktora, a Tu dósklub titkára

A Határon Túli Kapcsolatok koordinátora: Gaál Ferenc, az MTA kültagja,
Újvidék; Szabadai Zoltán, PhD, Temesvár.

A SZAB tagjainak, elnökének és alelnökeinek, valamint a tudományos tit-
kár megválasztása után következett a szak- és a munkabizottságok tisztségvi-
selőinek megválasztása.

A szak- és munkabizottságok 2005–2008. évekre megválasztva:

I. Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottság:

Elnök: Szőnyi György Endre

Titkár: Forgács Tamás

Munkabizottságok és elnökeik:

Irodalomtudományi, Ötvös Péter

Modern filológiai, Vígth Éva

Néprajzi, Juhász Antal

Nyelvtudományi, Fenyvesi Anna

Őstörténeti, Zimonyi István

II. Filozófiai és történettudományi Szakbizottság:

Elnök: Makk Ferenc

Alelnökök: Csejtei Dezső

Blazovich László

Almási Tibor

Titkár: Szász Géza

Munkabizottságok és elnökeik:

Egyetemes Történeti, J. Nagy László

Egyháztörténeti, Koszta László

Embertani és Régészeti, Horváth Ferenc

Filozófiatörténeti, Gausz András

Magyar Történeti, Makk Ferenc

Szociológiai, Pászka Imre

Iberisztikai, Anderle Ádám

III. Jogtudományi Szakbizottság:

Elnök: Ruszoly József

Titkár: Badó Attila

Munkabizottságok és elnökeik:

Biztonságpolitikai, Tóth László

Jogi, Ruszoly József

IV. Gazdaságtudományi Szakbizottság:

Elnök: Farkas Beáta

Titkár: Garamhegyi Ábel

Munkabizottságok és elnökeik:

Innovációs, Valastyán Pál

V. Matematika és Fizikai Szakbizottság:

Elnök: Kérchy László

Titkár: Kincses János

Munkabizottságok és elnökeik:

Fizikai, Szörényi Tamás

Matematikai, Krisztin Tibor

VI. Kémiai Szakbizottság:

Elnök: Fülöp Ferenc

Titkár: Lázár László

Munkabizottságok és elnökeik:

Anyagtudományi, Berkó András

Analitika és Környezetvédelmi, Galbács Zoltán

Biokémiai és Élelmiszerkémiai, Almási Katalin

Szerves és Gyógyszerkémiai, Schneider Gyula

Kemometria és Molekula Modellezési, Rajkó Róbert

Fizikai Kémiai-Szervetlen Kémiai-Analitikai, Nagy
László

VII. Föld- és Környezettudományi Szakbizottság:

Elnök: Kevei Ferencné

Titkár: M. Tóth Tivadar

Munkabizottságok és elnökeik:

Földrajzi, Abonyi Gyuláné

Geokörnyezeti-Hidrologiai, Kaszab Imre

Természetvédelmi-Ökológiai, Körmöczi László

Földtani, Sümegi Pál

VIII. Biológiai Szakbizottság:

Elnök: Szabó Margit

Munkabizottságok és elnökeik:

Biofizikai, Páli Tibor

Genetikai, Erdélyi Miklós

Immunológiai, Lázár György

Mezőgazdasági és Biotechnológiai, Pauk János

Neurobiológiai, Jancsó Gábor

IX. Orvostudományi Szakbizottság:

Elnök: Túri Sándor

Titkár: Ábrahám György

Munkabizottságok és elnökeik:

Alapellátásban dolgozó orvosok, Morva László

Ápolástudományi, Helembai Kornélia

Dermatológiai, Kemény Lajos

Egészségfejlesztési, Benkő Zsuzsa

Egészségtudomány-történeti, Minker Emil

Fogászati és Szájsebészeti, Fazekas András

Hematológiai, Varga Gyula

Hepato-Gastroenterológiai, Wittman Tibor

Humán genetikai, László Aranka

Hypertonia, Sonkodi Sándor

Kardiológiai, Csanády Miklós

Klinikai Kémiai, Földesi Imre

Klinikai-Kísérleti Sebészeti, Lázár György

Környezetegészségügyi, Nagymajtényi László

Neurológiai, Vécsei László

Onkológiai, Czigner Jenő

Pszichiátriai, Szilárd János

Sporttudományi, Mészáros Tamás

Traumatológiai-Ortopéd-Kéz és Plasztikai Sebészeti,

Simonka János

Gyermekgyógyászati, Túri Sándor

Genomikai, Raskó István

X. Mezőgazdasági Szakbizottság:

Elnök: Mesterházy Ákos

Alelnök: Soltész Miklós

Titkár: Kocsis István

Munkabizottságok és elnökeik:

Agrárökonómiai, Nagyné Fehér Irén

Állattenyésztési és Állategészségügyi, Bicsérdy
Gyula

Erdészeti, Gácsi Zsolt

Kertészeti, Hajdú Edit

Növénytermesztési és Növénynevelési, Kertész
Zoltán

Víz- és Környezetgazdálkodási, Sipos András

XI. Műszaki Szakbizottság:

Elnök: Hodúr Cecília

Alelnök: Patay István

Titkár: Danyi József

Munkabizottságok és elnökeik:

Agrár-Műszaki, Patay István

Élelmiszer-gépezési és Művelet-tani, Véha Antal

Élelmiszer-tudományi, Lamper Attila

Gépezési és Elektrotechnikai, Kodácsi János

Logisztikai, Prohászka Ottó

Agrár és Műszaki Informatikai, Nagy Elemérné

Építési és Városfejlesztési, Novák István

XII. Gyógyszerészeti Szakbizottság:

Elnök: Blaszó Gábor

Titkár: Hohmann Judit

Munkabizottságok és elnökeik:

Gyógyszerkutatási, Csóka Ildikó

Fitoterápiás, Báthori Mária

Officinai Gyógyszerészeti, Miseta Mária

Kórházi klinikai, Soós Gyöngyvér

XIII. Neveléstudományi és pszichológiai:

Elnök: Balogh Tibor

Titkár: Pető Zoltán

Munkabizottságok és elnökeik:

Gyermekintézmények és Mentálhigiénés,
Miskolcziné Radics Katalin
Neveléstörténeti, Pukánszky Béla
Oktatáselméleti, Molnár Gyöngyvér
Pályalélektani, Zakar András
Pedopszichológiai Prevenció, Csapó Ágnes
Társadalmi Beilleszkedési Zavarok, Pető Zoltán
Tehetségfejlesztési és Minőségbiztosítási, Duró Zsuzsa

Telegdy Gyula akadémikus, SZAB elnök a 2006. évvel kezdte meg utolsó elnöki periódusát.

A 2005. év egyéb történéseit az alábbiakban vázoljuk.

A választásokat megelőzően a SZAB-nak 13 szak-, és 80 munkabizottsága volt, menetközben két munkabizottság szüneteltetését, kettő pedig megszüntetését kérte. Így a 13 szakbizottságban 76 munkabizottság működött mintegy 3000 fővel.

A SZAB Elnöksége 1994. aug. 17-i ülésen határozatot hozott, hogy a szakmai értékteremtés mellett kiemelkedő munkát végző személyeknek a SZAB tevékenységének fejlesztése, magasabb szintre emelése érdekében a Szegedi Akadémiai Bizottságban hosszú éveken át kifejtett eredményes munkásságának elismeréseként évente egy alkalommal SZAB Emlékplakettje és Emléklap adományozható. Az eddig eltelt évtizedben 44-en vehették át ezt a kitüntetést, amellyel pénzösszeg nem jár.

Ebben az évben a SZAB Emlékplakettjét és Emléklapját 23 fő kapta, akik legalább 2x3 éves, vagy több cikluson át valamelyik szak- vagy munkabizottság elnökeként kiemelkedő munkát végeztek.

Szabizottságok elnökeként a kitüntetésben részesültek:

Anderle Ádám	Erős István	Forgács Tamás
Molnár József	Rác Béla	Resch Béla
Szigeti Lajos		

Munkabizottsági elnökként a kitüntetésben részesültek:

Balogh Ádám	Barótiné Gaál Márta	Blaszó Gábor
-------------	---------------------	--------------

Csapó Benő	Danyi József	Dési Illés
Dobozy Attila	Fehér László	Hohmann Judit
Huber Imre	Kérchy László	Kószó Ferenc
Németh T. Enikő	Penke Botond	Szabóné Révész Piroska
	Zimányi László	

A kitüntetéseket Hámori József akadémikus, az MTA alelnöke adta át a kibővített beszámoló SZAB ülésen.

A Székházban a 2005. évben 374 rendezvényt, tudományos ülést, PhD védést szerveztek, melyeket mintegy 15.000 fő látogatta. A Székház helyt adott az előadásokhoz kapcsolódó szakmai bemutatóknak, kiállításoknak, továbbképzéseknek, melyek időtartama néhány órától több napos konferenciáig terjedtek.

A 2005. évre kiírt SZAB pályázatok díjazottjai

2004-ben 56 pályamunka érkezett, ebből 6 középiskolai diák munkája.

A felnőtt kategóriában 31 pályamunka szerzőjét részesítette pénzjutalomban a SZAB Elnöksége.

I. díjat nyert	15 fő, jutalma	$15 \times 40.000 = 600.000$ Ft
II. díjat nyert	10 fő, jutalma	$10 \times 30.000 = 300.000$ Ft
III. díjat nyert	6 fő, jutalma	$6 \times 20.000 = 120.000$ Ft
Dicséretben részesült		1 fő
Jutalom összege		1,020.000 Ft

A diák kategóriában kiosztásra került 2 első ($2 \times 10.000 = 20.000$ Ft), 2 második ($2 \times 8.000 = 16.000$ Ft) és 5 harmadik ($5 \times 6.000 = 30.000$ Ft) díj. Egy fő dicséretben részesült.

Jutalom összege 68.000 Ft

Az összes kifizetett jutalom összege 1,086.000 Ft.

2004. évben a SZAB részére az alábbi támogatások érkeztek:

MTA SZAB pályamunkákra	450.000 Ft
Szeged MJ Város Önkormányzata pályamunkák díjazására	495.000 Ft

Szegedi Biztonságpolitikai Centrum pályamunkák díjazására	500.000 Ft
<u>Adózásból származó 1 %</u>	<u>124.535 Ft</u>
Összesen:	1,569.535 Ft

2006. év

Ebben az évben 405 rendezvény és tudományos ülés került megszervezésre, melyeket mintegy 15.000 fő látogatott. A terembér és a hotel-forgalom által biztosított bevétel fedezte a kiadásokat, így a pénzügyi év sikeresen zárult.

A 235 meghirdetett pályátételre 39 pályázat érkezett. A pályaművel díjazását „A Tudomány Támogatásáért a Dél–Alföldön” alapítvány bevétele mellett, dr. Botka László, Szeged MJ Város polgármesterének külön keretéből, valamint a Szegedi Biztonságpolitikai Közalapítványtól (elnök dr. Tóth László) származó támogatása tette lehetővé. Így ebben az évben is az elmúlt évhez hasonló összegben részesülhettek a nyertesek. A díjazott pályamunkák rövid kivonata mellett a Beszámoló rendszeresen ismerteti a díjazottak nevét és az elnyert pályadíjakat.

A Magyar Tudomány Ünnepeének Rendezvénytanácsa úgy döntött, hogy a Magyar Tudomány Ünnepe országos megnyitóját 2006. november 6-án Szegeden rendezi. A megnyitóra a Szegedi Tudományegyetem József Attiláról elnevezett Tudományos és Informatikai Központban került sor. A szervezésben részt vett a Szegedi Területi Bizottság mellett a Szegedi Biológiai Központ és a Szegedi Tudományegyetem. Üléselnökként Szabó Gábor rektor köszöntötte a megjelenteket. A ünnepi ülésen részt vett Vizi E. Szilveszter, az MTA elnöke, Kóka János gazdasági és közlekedési miniszter, Fodor István, az Ericsson magyarországi elnöke, valamint Botka László, Szeged MJ Város polgármestere. Az ünnepi előadást „Az evolúció a számok és a kísérletek tükrében” Venetianer Pál akadémikus tartotta. Az előadást díjátadás követte, s a programot a Zeneművészeti Kar nagy sikert aratott harsona együttese zárta.

Az ünnepi hét keretében a SZAB szervezésében 22 rendezvényt rendeztek, melyeknek műsoráról a szegedi sajtó és a SZAB honlapja tájékoztatott. Kísérő előadások voltak még Kecskeméten (71), Baján (23), Kiskunhalason (9), Kalcán (10), Békéscsabán (11), összesen 124 alkalommal.

A területi bizottság szokásos évi vendéglátója Miskolc volt.

A SZAB-hoz 254 határon túli köztestületi tag tartozik, még pedig a korábbi Szerbia-Montenegróhoz 157, Romániához 97 fő. A SZAB az MTA Határokon Túli Kapcsolatok Titkárságától kapott keretből 2006-ban 717.000 Ft-ot fordított konferenciákon, kutatási tapasztalatcserén való részvételre. A határokon túli koordinátorok, Újvidékről Gaál Ferenc, Temesvárról Szabadai Zoltán vett részt az elnökségi üléseken.

Az MTA Magyar Tudományosság külföldön Elnöki Bizottságának Kolozsvárott 2006. március 8-án tartott ülésén úgy határoztak, hogy kihelyezett ülést tartanak Lendván 2006. június 27–28-án. A kolozsvári ülésen a SZAB képviselőjében részt vett Telegdy Gyula elnök, valamint Molnár József, a SZAB titkárságának vezetője.

A SZAB Tudósklub Egyesülete ebben az évben hat rendezvényt szervezett.

Az Akadémiai Könyvszemle, mely első rendezvényét 2003. november 5-én tartotta, első mentora Kristó Gyula akadémikus, majd halálával Péter László professzor vette át, felmentését kérte 2006. június 1-jén. Utódjaként Tandi Lajos, a Szeged c. lap főszerkesztője gondozza a Könyvszemlét.

A SZAB szervezetében 2006. május 1-jétől változást kellett végrehajtani az alapító okiratnak megfelelően. Eddig ugyanis a SZAB titkárságának vezetője a SZAB mindenkori elnöke volt. Ezt a pozíciót kellett átvennie a korábbi tudományos titkárnak, név szerint Molnár József professzornak.

Örökítsük meg azoknak a nevét, akik azokban a pénzügyileg ugyancsak nehéz időkben biztosították a SZAB folyamatos működését: (2006. december 31. állapot)

SZAB titkárság vezetője:

Dr. Molnár József egyetemi tanár, az orvostudomány doktora

A titkárság állandó munkatársai:

Horváthné Turák Mária főmunkatárs

Bogdán Csilla gazdasági vezető

Kériné Virág Ágnes pü. főmunkatárs

Tóth Tiborné könyvelő

Patyi Dezső technikus-karbantartó

Csercsics Miklós gépkocsivezető

Farkas József portás

Horváth József portás

Mészáros Attila portás

Najdanovics Alexander portás

Bakacsi Jánosné hivatalsegéd

Kisné Molnár Judit hivatalsegéd

Makra Dezsőné hivatalsegéd

Török Sándorné hivatalsegéd

A SZAB elnöke 2006. február 8-án tartott beszámoló ülésén bejelentette, hogy Minker Emil professzor elkészítette a SZAB eddigi történetének kéziratát A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története címmel.

Epilógus

A történetet egyszer és valahol le kell zárni. A 2006–2008 évekre még egyszer, és most már valóban utoljára a SZAB elnökévé választották Telegdy Gyula akadémikust.

Mint minden élő szervezetnek vannak korszakai. A kezdet falak nélküli intézményéből kialakult a szerkezeti forma, melybe első elnöke, Budó Ágoston lehelt életet. És ez az alkotás elkezdett működni. Időközben a falak is felépültek. Sőt otthonra is letek. Az alkotó azonban örök pihenőre kényszerült.

Terhes örökséget vett vállaira Szőkefalvi-Nagy Béla akadémikus, aki a maga csendes szavával, de mélyen átgondolt filozófiájával kereste a SZAB regionális szerepét. Az óhatatlan – kívülről és belülről jövő – torzsalkodások megoldását – a közel száz emberrel dolgozó székház működését – 15 éven keresztül bölcs kompromisszumokkal, emberi méltósággal rendezte.

1985-ben kevésbé átgondolt, de kissé erőltetett sebességgel látott munkához az 1985-ben megválasztott MTA Elnökség. Ez az Elnökség a SZAB élére állította Grasselly Gyula akadémikust, aki az akkori szervezeti-politikai mozgások alakítóival fennálló kapcsolatai révén teljesen új pályára állította a SZAB-ot.

Grasselly Gyula akadémikus határozott stílusával, valamint Kosáry Domokos MTA elnök politikai felfogásával egyező Telegdy Gyula akadémikus – eltekintve a 2000–2003-as intermezzótól – korszaka következett. Ha Telegdy Gyula akadémikus a sors kegyelméből idejét kitölti, egy olajozott gépezethez hasonló, jól működő SZAB szervezetet és folyamatosan, gondosan

karbantartott székházat hagy követőire. Tizenöt év múlhatatlanul otthagya szellemének nyomát a kövek között, amit genius loci-ként szoktak emlegetni.

Úgy gondoljuk, hogy 2006. évvel lezárhatjuk a történetet.

A 2009-ben funkcióba lépő új elnök feladata lesz a SZAB fennállásának méltó megünneplése. A SZAB 2011. évben ünnepelheti fennállásának 50-ik, jubileumi évfordulóját az akadémiai hagyományoknak megfelelően. Úgy illik, hogy a jubileum alkalmából a jövő nemzedéke reprezentatív, ünnepi kiadványban őrizze meg az utókor történetét, eseményeit, útkereséseit, valamint történetformálóinak nevét az emlékezet számára. Ez a *vázlatos munka* talán segítséget fog adni azoknak az emlékezőknek, akik majd valamikor nyomunkba lépnek.

Legyenek nálunk is sokkal sikeresebbek!

Irodalom

1. A Pesti Hírlap Lexikona. A mindennapi élet és az összes ismeretek kézikönyve egy kötetben. A Pesti Hírlap Kiadása, 1937.
2. Bisztray Gyula, Szabó T. Attila, Tamás Lajos szerk.: Erdély magyar egyeteme. Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története. Kolozsvár, 1941. Az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása.
3. Davies, Norman: Európa története. Második kiadás. Osiris Kiadó/2000, Bp. 2002.
4. Karasszon Dénes és Kónya Sándor: A Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztályának története (az Európai Tudós Társaságok alapításától 2005-ig). Scientia Kiadó. Bp., 2005.
5. Kenyeres Ágnes főszerk.: Magyar életrajzi lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
6. Kónya Sándor: A Magyar Tudományos Tanács és a Magyar Tudományos Akadémia egyesítése. Magyar Tudomány 1990. (2) 212–229.
7. Kónya Sándor: Az Akadémia átszervezése 1949-ben. Magyar Tudomány 19. kötet, 774–783. 1974.
8. Kónya Sándor: Az akadémiai tagság összetételének változásai 1945–1949. Magyar Tudomány 1989 (6) 496–507.
9. Kristó Gyula, Barta János, Gergely Jenő: Magyarország története előidőktől 2000-ig. Pannonica Kiadó, 2002.
10. Márki Sándor: A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem története 1872–1922. Szeged, 1922.
11. Markó László, Burucs Kornélia, Balogh Margit, Hay Diana: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002. I – III kötet. Kiadja MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár. Budapest, 2003.
12. Mészáros Rezső szerk.: 25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság. SZAB kiadása. Szeged, 1986. (60 lap, ISBN 963 01 7493 6.)
13. Pach Zsigmond Pál főszerk.: Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada 1825–1975. Akadémiai Kiadó, Budapest 1975.
14. Pallas Nagy Lexikona, az összes ismeretek enciklopédiája tizenhat kötetben. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság. Bp., 1893.
15. Papp Kornélia, Marton János szerk.: Szegedi Egyetemi Almanach (1921–1996) II. Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem kiadása; Szeged, 1997.
16. Romsics Ignác: Magyarország története a XX.században. Harmadik javított, bővített kiadás. Osiris Kiadó. Bp., 2003.
17. Schuder, Werner (Herausg.): Minerva Jahrbuch der Gelehrten Welt. Abteilung Universitäten und Fachhochschulen I. Band: Europe. Fünfundreissigter Jahrgang. Walter de Gruyter & Co. Berlin 1966.
18. Sulyok Erzsébet: Aranyosítás. Beszélgetések szegedi akadémikusokkal. Bába kiadó. Szeged, 1995; Aranyosítás 2. Beszélgetések szegedi akadémikusokkal, Bába kiadó. Szeged 2004.
19. Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1970. JATE és SZOTE közös kiadása. Szeged, 1971.

20. Szabó Tibor: A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Területi Bizottságának története 1961 – 1993 (Szeged, 1996. SZAB pályamunka, gépirat).
21. Szentirmai László, Iványi Szabó Éva, Ráczné Mojzes Katalin szerk.: Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1995. JATE kiadása, 1996.
22. Szőkefalvi-Nagy Béla: A Szegedi Akadémiai Bizottság múltja, törekvései és eredményei. In: Mészáros Rezső szerk.: 25 éves a Szegedi Akadémiai Bizottság. SZAB kiadása. Szeged, 1986, 5 – 11 lap.
23. Új Magyar Lexikon. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1960. Hatodik, változatlan lenyomat.

Zárszó

Tisztelt Olvasó !

Ön a Szegedi Akadémiai Bizottság 45 éves történetét tartja a kezében, azonban ez a 45 éves történetnél többet jelent, hiszen a SZAB története a Magyar Tudományos Akadémia része, így a történet az előzményekkel kezdődik, azaz a Magyar Tudományos Akadémia létrejöttével. Így talán azoknak, akik ezt nem ismerik közlőrl, hasznos olvasmányt jelent ez a mű.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért ezt a rendhagyó évfordulót választottuk, hiszen ez igazából nem a szokványos. Talán az 50 éve jobb lett volna. Bizonyára így is van és remélhetőleg lesz aki ezt majd megteszi, annak az ezt megelőző 45 év bemutatása jelentős segítséget fog jelenteni. Most úgy alakult, hogy Minker Emil professzor személyében volt valaki aki ezt a felelős, majd-hogynem két évig terjedő munkát felvállalta. Átnézni, átolvasnia és rendszerezni a porosodó és sokszor hiányos irattári anyagot. Köszönet érte Minker Emil professzornak. Ami az írott anyagból hiányzott azt a szemtanúktól szóban is meg lehetett szerezni. Sajnos ők egyre kevesebben vannak és ez is indokolta, hogy sietni kellett és most álljon ez az anyag össze.

A Szegedi Akadémiai Bizottság az első volt az akadémiai bizottságok sorában. Az elsőnek jutó előnyökkel és hátrányokkal együtt. Elsőként kellett új utat kitaposni . Ez sok esetben mintaként is szolgált a többi, majd később létrehozott akadémiai bizottságoknak. Amíg az újak korszerű épületekben kaptak elhelyezést, Szeged elmaradt és az elsőkből tulajdonképpen a legmostohább körülmények közé került. Ezt ismerte fel az Akadémiai vezetése és Láng István főtitkár támogatásával az Szegedi Bizottság a jelenlegi épületben 1989-ben már nem társbérllőként, hanem tulajdonosként dolgozhatott és munkálkodhat ma is. Ebben elévülhetetlen érdemei vannak Grasselly Gyula professzornak mint a Szegedi Bizottság akkori elnökének. Az Ő kezdeményezése, hogy az épület kerüljön az Akadémia tulajdonába. Sajnos megbetegedése és gyors elhalálozása már nem tette lehetővé hogy a munka eredményének örüljön . Ezt a feladat az átépítés, a berendezés befejezése már utódjára, rám várt . Az épület beüzemelését igyekeztünk megfelelő körülményekkel elvégezni. Otthonossá tenni, de figyelni arra hogy a tudományos összejövetelek dokumentációjához a korszerű eszközök rendelkezésre álljanak. Az épület dekorációjához a régióban dolgozó fiatal festők munkáit vásároltuk, hogy ezzel is részben segíteni őket, részben ezzel a lokálpatrióta szellemet is az épület falai között

ápolhassuk. És lehetne még sorolni azokat a ma már apróságnak tűnő részleteket amelyekkel székházunk úgy gondolom, hogy ma Szeged egyik szép patinás épülete lett és ma már a turisták is szakszór vendégeink. Vendégszobáink és előadóink legkondicionáltak, színes televízióval, internet kapcsolatokkal rendelkeznek.

Történetünkben 1989-be első alkalommal a SZAB elnöke nem kinevezéssel, hanem titkos választással került a SZAB élére. Büszke vagyok arra, hogy az akadémiai közösség bizalmából egyszeri megszakítással 15 éven keresztül lehettem a SZAB elnöke. A megbízatásom 2008-ban lejár és ezúttal végleg.

Jó visszatekinteni az elmúlt évekre és hálás vagyok a sorsnak, hogy sok kitűnő emberrel találkoztam, együtt dolgozhatunk és ha lehetett segíthettem. Bizottságaink száma és a benne dolgozók létszáma egyenletesen emelkedett. Az évente megrendezett többszáz rendezvény több mint 15 ezer kutató tudományos eszmecseréjét tette lehetővé. A SZAB nemcsak Szeged hanem Békés és Bács-Kiskun megye bizottsága is, hiszen a szak és munka bizottságainkban a Szegeden kívül dolgozó kollégáink is közreműködnek. A regionalitás elvét, amelyet manapság sokszor hangsúlyoznak, az Akadémia szférában már rég megvalósult és ez csak bővült a határmenti szomszédos országokban dolgozó kollégáinkkal is. Ma már a Szeged Akadémiai Bizottság a területi bizottságok közül a legnagyobb az akadémikusok, doktorok és Ph.D-sek számát tekintve. Az idők során sok olyan új dolgot vezettünk be amelyek egy részét a más Területi Bizottságok is átvették, pl. pályamunkák kiírása fiataloknak, akik még nem rendelkeztek tudományos minősítéssel. Az egyetemi Ph.D védések tulnyomó többségük az Akadémián történik. Az akadémia érdekében végzett tudományos szervező munka elismerésére akadémiai érmet hoztunk létre, bevezettük az akadémiai könyvszemlét, bemutattuk az akadémikusainkat az Aranyosás c. kötetekben stb.

Köszönettel tartozom Akadémiánk enőkeinek Kosáry Domokos, Glatz Ferenc és Vizi E. Szilveszter elnök uraknak, akik figyelemmel kísérték munkánkat, gyakran látogattak meg bennünket itt Szegeden.

Hálás vagyok közvetlen kollégáimnak az elnökségben, Grasselly Gyulának, Tandori Károlynak, Farkas Tibornak, Leindler Lászlónak, Burger Kálmánnak, Papp Gyulának, Ormos Pálnak, Hatvani Lászlónak, Dékány Imrének, Vigh Lászlónak. Különösen Mészáros Rezsőnek, aki a SZAB titkáráként sokat segített a Szegedre kerülő személyemnek az egyetem rejtelseiben eligazodni. Őt követte Balogh Tibor majd Kis Tamás és jelenleg Molnár József.

Sokat segített a klubélet életbentartásban a klub titkáráként működő – Csá-
kány Béla, Csirik János, Galambos Gábor, és Csernay László.

Köszönet illeti a SZAB adminisztrációját. Nékülük a munkánk nem lett vol-
na eredményes. Ők azok akik a háttérben, mai divatos szóval biztosították az
infrastruktúra működését.

És természetesen bizottságaink elnökeinek, munkabizottságaink vezetői-
nek és valamennyi tagjának, akiket felsorolni nagyon hosszas lenne, de az ő
nevük a kiadványban megtalálható.

Lehet hogy vannak ebben a munkában olyan részletek, amivel nem min-
denki ért egyet. Olyan részletek, amelyeken lehet vitatkozni, hogy idevaló-e .
Azonban az írói szabadság talán megenged olyan részleteket, amelyek esetleg
feleslegesnek látszanak, azonban kicsinyességük vagy az ügyek bürokratikus
kezelése egyben korrajzot is mutat.

Remélem, hogy mindenki – aki ebben a munkában az évek során részt vett
– megtalálja magát, olvashat tevékenységéről. Ha valaki kimaradt, abban sem-
mi szándékosság nem volt és mindenkitől elnézést kérünk

Bízom benne, hogy a Szeged Akadémiai Bizottság hírének, hazai valamint
nemzetközi súlyának megfelelően tovább fog élni és dolgozni, nemcsak a ré-
gió, hanem a magyar tudomány dicsőségére.

2007 május 2.

Dr Telegdy Gyula
akadémikus
a SZAB elnöke

Névmutató

A

- Abonyi Gyuláné 387, 397
Ábrahám Ambrus 124, 127, 130, 141, 143,
145, 158, 185, 186, 206, 208, 212, 295
Ábrahám Ferenc 165
Ábrahám György 398
Ágoston György 210, 286, 300, 314
Alexits György 90, 93, 98
Alföldi Lajos 170, 174, 177, 179, 219, 250,
295, 309, 347, 359, 379, 380, 382, 391,
393, 394, 395
Almási Katalin 397
Almási Tibor 386, 396
Ambrus Zoltán 57
Anderle Ádám 242, 246, 325, 359, 360, 361,
381, 382, 386, 392, 396, 400
Andrássy Gyula 50, 57
Antalfy György 124, 125, 127, 134, 141, 177,
178, 179, 185, 186, 187, 196, 198, 200,
201, 206, 207, 209, 210, 214, 218, 219,
222, 225, 226, 231, 250, 264
Aranka György 27
Arany János 43, 44, 46, 56, 57

B

- Babics Antal 139
Badó Attila 382, 386, 396
Balázs Sándor 272, 294, 305, 309, 325, 326,
347
Bálint Sándor 251, 330, 338
Balogh Ádám 388, 400
Balogh Kálmán 198, 213, 214, 217, 226
Balogh Tibor 266, 286, 300, 314, 325, 326,
347, 348, 359, 360, 364, 367, 368, 381,
384, 390, 395, 399
Barabás Béláné 175, 202, 225, 233, 236, 250
Barabás Zoltán 212, 250, 286, 295, 296, 298,
308, 309, 311, 313, 325, 326, 342
Baradnay Gyula 296, 311
Bárány Ferenc 298, 312
Baráti Pál 150, 170, 202, 225, 233, 262

- Barbacsy Attila 160, 168, 170, 202, 221, 233
Barótiné Gaál Mária 386
Barótiné Gaál Márta 400
Bartók György 70, 88, 97
Bartók Mihály 211, 258, 304, 305, 309, 325,
347, 359, 381, 382, 395
Báthori Mária 399
Báthory István 22, 23
Batthyány Lajos 39
Bay Zoltán 82, 83, 84, 85, 86, 90, 92, 99, 101
Bázsa István 226, 233
Beck Zoltán 251
Becsei József 264, 269, 295, 296, 310, 311,
325
Bél Mátyás 27
Bencsik János 251
Benedeczky István 169
Benedict Mihály 360, 362
Benkő Sándor 161
Benkő Zsuzsa 388, 398
Berezcki Csaba 376
Berezcki Elemér 295, 298, 310, 312
Berend T. Iván 290, 292, 293, 294, 302, 303,
307, 322, 324
Berend. T. Iván 292
Berkó András 387, 397
Bernáth Gábor 325, 347, 359, 360, 362, 392
Berta Árpád 325, 367, 395
Berta Lajos 202, 226, 233
Berzeviczy Albert 54, 69, 71
Bessenyei György 24, 26, 27
Bessenyi Sándor 206
Bethlen István 63, 64, 69, 70
Bicsérdy Gyula 389, 399
Biszku Béla 289
Blazovich László 347, 382, 386, 396
Blazsó Gábor 389, 395, 399, 400
Bod Péter 26, 27
Boda Domokos 212, 295, 310
Bódi Árpád 126, 128, 137

Bodosi Mihály 348, 359
Bodrogközy György 169
Bognár Géza 113, 139
Bor Pálné 233
Bor Zsolt 298, 312, 325, 347, 359, 381, 382,
392, 393, 395
Borvendég Béla 258
Botka László 391, 402
Bozsó Ernő 159, 197
Börcsök Vince 251
Budó Ágoston 117, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 135, 139, 140, 141, 142, 143, 144,
145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 154,
157, 161, 162, 165, 167, 172, 174, 175,
176, 177, 185, 189, 196, 208, 224, 262,
307, 308, 323, 404
Burger Kálmán 325, 327, 347, 348, 359, 368,
369, 370, 371, 373, 374
Burgerné Gimes Anna 359, 362
Buza László 71, 88, 98, 124, 125, 127, 130,
141, 208

C

Czene Imréné 170
Czigner Jenő 388, 398
Csákány Béla 211, 219, 224, 295, 304, 305,
310, 345, 348, 359, 367
Csanády Miklós 388, 398
Csapó Ágnes 390, 400
Csapó Benő 390, 401
Csatári Bálint 325, 347, 367
Csatári Dániel 246, 254
Csejtei Dezső 231, 260, 348, 359, 382, 386,
396
Csengery Antal 37, 56, 59, 60
Cserhádi István 295
Csernay László 367, 395
Csik Lajos 70, 91, 99
Csiki Ernő 91, 99
Csillik Bertalan 306, 364
Csirik János 365, 367
Csóka Ildikó 373, 399
Csörgő Sándor 381, 382, 393, 395

D

Danyi József 373, 389, 399, 401
Deák Ferenc 39, 41, 42, 43, 337
Deák Ildikó 269, 273, 274, 286
Dékány Imre 380, 381, 382, 385, 392, 394
Dénes Géza 206, 212, 219, 228, 238, 239, 249,
259, 267, 286
Dési Illés 286, 299, 313, 388, 401
Dibácsi Miklós 148, 150, 151, 153
Dinnyés Lajos 78
Dirner Zoltán 124, 126
Dobi István 76
Dobos Lajos 146, 149, 150
Dobozy Attila 381, 382, 388, 393, 394, 395,
401
Dombi József 234
Domján Gyula 128, 137, 138
Domoki Ferenc 376
Dózsa József 260, 286, 299, 313
Dömötör Endre 247, 325
Dudits Dénes 325, 347, 359, 378, 381, 382,
392, 395
Duró Zsuzsa 400
Durszt Endre 234

E

Enyedi Ferenc 166, 167
Eötvös József 39, 42, 43, 44, 45, 46, 51, 52, 53
Eötvös Loránd 51, 53, 54, 55, 59, 60, 128, 262,
318, 369
Erdei Ferenc 139, 141, 145, 154, 157, 183,
196, 197, 261
Erdey-Grúz Tibor 84, 86, 90, 99, 113, 139,
183, 184, 186, 197, 203, 206, 290
Ernst Jenő 139
Erős István 348, 357, 359, 360, 364, 381, 383,
389, 400
Ésik Zoltán 234

F

Faludi Béláné 219
Farkas Beáta 381, 382, 387, 395, 396
Farkas Gábor 206, 212, 232, 295

- Farkas Tibor 325, 347, 348, 359, 368, 376
 Fazekas András 388, 398
 Fehér László 387, 401
 Fehér Ottó 228, 259, 262, 267, 273, 364
 Fejes Pál 209, 211, 218, 231, 246, 247, 249, 267, 286, 348, 359
 Felföldi László 251
 Felsőbüki Nagy Pál 28, 35
 Ferdinandy Kond 260
 Ferenczi Imre 251, 254
 Ferenczy Lajos 310, 325, 347, 359
 Filius István 264, 286, 295, 299, 313
 Fischer János 360, 362
 Fodor Géza 124, 127, 135, 174, 176, 206, 234
 Fodor István 402
 Fonyó Antal 210, 248
 Forgács Tamás 382, 386, 395, 400
 Forró Enikő 376
 Földesi Imre 378, 398
 Földi Mihály 145, 157
 Förgeteg Sándor 124, 125, 127, 135
 Fülöp Ferenc 381, 383, 387, 395, 397
 Für József 252
- G**
- Gaál Ferenc 378, 391, 395, 403
 Gábor Miklósné 258, 286, 300, 314, 347, 359, 360, 363
 Gácsi Zsolt 389, 399
 Galbács Zoltán 387, 397
 Gallé László 169, 218, 219, 231, 246, 367
 Garab Győző 383
 Garamhegyi Ábel 383, 387, 396
 Garamhegyi Ágost 376
 Garay András 207, 209, 212, 218, 219
 Gárdonyi Géza 57, 336, 340
 Gausz András 386, 396
 Gausz János 383
 Gécseg Ferenc 175, 207, 211, 234, 304, 310, 325, 347, 359, 381, 382, 395
 Gegesi Kiss Pál 139
 Gelei József 70, 90, 100, 238, 239
 Geleji Sándor 139
- Gerecs Árpád 139
 Gerő Ernő 93
 Glatz Ferenc 323, 364, 366, 376
 Göndös György 286, 298, 312
 Grasselly Gyula 169, 177, 179, 185, 186, 187, 207, 209, 213, 218, 232, 246, 249, 250, 264, 267, 286, 287, 293, 294, 296, 297, 300, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 314, 316, 318, 322, 324, 325, 326, 327, 344, 345, 348, 353, 404
 Greguss Ágost 46
 Grezsa Ferenc 286, 295, 297, 310
 Guba Ferenc 211, 273
 Györfly István 70, 91, 99
 Gyulai József 160, 166, 167, 169, 174, 175
 Gyulai Pál 43
- H**
- H. Tóth Imre 347, 359, 361, 367
 Hajdú Edit 389, 399
 Hajdu Péter 126, 128, 138, 156, 201, 207, 209, 210, 218, 224
 Hajós György 139, 147, 149
 Halász Előd 177, 185, 186, 210
 Hámori József 401
 Hantos Zoltán 234
 Haranghy László 70, 91, 100
 Hatvani László 374, 379, 380, 381, 382, 385, 392, 394
 Hatvaniné Huhn Edit 315
 Havasi Zoltán 174
 Haynal Imre 70, 90, 100
 Haynau 40
 Helembai Kornélia 388, 398
 Herczeg Ferenc 148, 151
 Hess Árpád 156
 Hetényi Magdolna 367, 381, 382, 395
 Hevesi Gyula 125, 126, 138, 140, 141, 152
 Hevesi Imre 224, 234
 Hevesi János 211, 219
 Híres Józsefné 147
 Hodossi Sándor 295, 296, 310, 311, 325, 359, 360, 363

- Hodúr Cecília 381, 383, 389, 393, 399
Hohmann Judit 360, 364, 384, 389, 390, 399, 401
Horthy Miklós 63, 64, 70, 130, 131
Horváth András 376
Horváth Ferenc 386, 396
Horváth Imre 169, 176, 177, 179, 184, 185, 186, 187, 195, 196, 200, 207, 208, 209, 213, 218, 219, 231, 246, 247, 249, 250, 261, 265, 286
Horváth Róbert 155, 169
Huber Imre 401
Huhn András 228, 234
Hunya Péter 259
Hunyadvári Éva 200
Huszák István 145, 212
- I
- Ilia Mihály 210, 296, 311, 386
Imrédy Béla 70
Ivánovics György 124, 127, 131, 160, 177, 178, 185, 186, 207, 212, 265
- J
- Jakucs László 213, 250, 265, 267, 286, 299, 313
Jancsó Gábor 367, 388, 398
Jancsó Miklós 124, 125, 127, 131, 161, 163
János Zsigmond 22
Jánossy Lajos 138, 183
Jenőfi Lőrinc 147
Jókai Mór 43, 337
Juhász Ádám 273
Juhász Antal 252, 386, 396
Julesz Miklós 124, 127, 134, 141, 143, 145, 161, 185, 187, 208
Juratovics Aladár 211, 258, 267
- K
- Kahán Ágost 145
Kalmár László 124, 125, 127, 132, 141, 152, 153, 160, 161, 165, 167, 175, 177, 185, 187, 207, 230, 234, 258, 373
Kalmár Lászlóné 234
Kanyó Ferenc 270
Kapitány Sándor 286, 295, 299
Károlyi István 163, 164, 339
Kaszab Imre 387, 397
Kecskeméti István 124
Kedves Miklós 367
Kedvessy György 126, 127, 134, 200, 212
Kékes-Szabó Mihály 348, 359
Kemenes Béla 197, 199, 200, 207, 210, 222, 224, 226, 228, 232, 238, 242, 259, 264, 273
Kemény Lajos 366, 398
Kérchi László 234
Kérchy László 387, 395, 397, 401
Keresztúrszky János 325
Kereszty Béla 318
Kertész Zoltán 389, 399
Keszthelyi Lajos 294, 309, 325, 327, 347, 359, 374, 381, 382, 395
Ketskeméty István 128, 135, 137, 140, 141, 143, 146, 165, 167, 177, 179, 185, 187, 196, 201, 207, 211, 230, 249, 267, 286, 295, 298, 304, 310, 312, 317
Kevei Ferenc 367
Kevei Ferencné 381, 383, 387, 395, 397
Kincses János 383, 387, 397
Kiricsi Imre 245, 367
Kispéter József 348, 359
Kiss Árpád 124, 127, 132, 134, 136, 153
Kiss Tamás 368, 371, 373, 376, 380, 385, 393
Kiszely Jenőné 170
Klebsberg Kunó 64, 66, 68
Klemm Antal Imre 71
Klukovits Lajos 234
Kniezsa István 70, 87, 96
Koch Sándor 145, 377
Kocsis Imre 202
Kocsis István 383, 389, 398
Kodácsi János 399
Kóka János 402
Kolosváry Gábor 127, 133, 154, 155, 158, 161, 168, 169

Kolozsváry Gábor 124
Koltay Kastner Jenő 71
Komócsin Zoltán 289
Koncz János 200, 205, 211, 268, 295, 296,
310, 311
Kondorosi Ádám 325, 347, 359, 381, 382, 395
Kónya Sándor 195
Kornis Gyula 82
Korom Mihály 155
Kosáry Domokos 322, 327, 328, 342, 345, 404
Kossuth Lajos 37
Kószó Ferenc 388, 401
Kosztá László 361, 386, 396
Kosztá László 360
Kovács András 360, 363
Kovács István 155, 175, 179, 185, 187, 197,
198, 200, 207, 210, 232, 246, 249, 266,
286, 295, 298, 308, 310, 312, 346
Kovács László 367
Kőfalvi Tamás 373
Kőházi-Kis Ambrus 376
Köpeczi Béla 183, 186, 189, 226, 227
Körmöczi László 387, 397
Környei István 70
Köteles Lajos 296, 311
Krajkó Gyula 213, 228, 246, 251, 253, 268,
295, 308, 310
Krámli András 155
Kristó Gyula 210, 272, 286, 295, 298, 310,
312, 403
Krisztin Tibor 397
Krompecher István 70, 91, 100
Kulcsár Béla 310, 314, 325
Kulcsár Kálmán 195, 196
Kulka Frigyes 145, 170, 174, 187, 261
Kultsár István 27

L

Lamper Attila 399
Láng István 183, 185, 235, 261, 303
László Aranka 388, 398
Lázár Gabriella 219
Lázár György 318, 388, 397, 398

Lázár László 360, 362, 383, 387, 397
Leindler László 207, 211, 219, 238, 295, 310,
325, 326, 347, 359, 368, 374, 378, 381,
382, 393, 395
Leonyid Breznyev 287
Lepesinszkája 108
Ligeti Lajos 86, 87, 96, 113, 138
Liszenkó 108
Lónyai Menyhért 43, 51, 59
Lőrincz Ferenc 70
Lukács György 85, 88, 93, 98, 138

M

M. Tóth Tivadar 383, 387, 397
Makk Ferenc 386, 395, 396
Manninger Rezső 138
Marczibányi István 27, 28
Marián Miklós 206, 212, 213, 245
Marjai Gyula 295, 310
Márta Ferenc 124, 128, 135, 138, 178, 179,
185, 186, 195, 204, 206, 207, 210, 230,
235, 236, 261, 262
Márton Istvánné 202, 233
Mátéfy Tibor 147
Mátrai László 139, 261
Mécs Imre 347, 356
Megyeri János 155, 168, 198, 212, 214, 217,
226, 228, 231, 248
Méhely Lajos 67, 68, 130
Merei Gyula 124, 128, 136, 155, 201, 207,
210, 242, 247, 249, 261, 266, 286, 295,
310, 325, 347, 359
Merényi Kálmán 319
Mesterházy Ákos 348, 359, 381, 383, 389,
395, 398
Mészáros Rezső 230, 238, 264, 294, 307, 309,
325, 326, 344, 348, 367, 376, 381, 382,
392, 393, 394, 395
Mészáros Tamás 388, 398
Mészöly Gedeon 71, 87, 96
Metternich 25, 39
Mezősi Gábor 347, 359, 360, 362
Micheller Magdolna 360, 364

Mihail Gorbacsov 287
Mihajlovits Lehel 234
Miháلتz István 155
Mile Imre 319
Mindszenty József 79
Minker Emil 137, 163, 325, 347, 357, 366,
379, 384, 388, 398, 404
Miseta Mária 399
Miskolcziné Radics Katalin 390, 400
Miskolczy Dezső 70, 71, 84, 91, 100, 130
Molnár Béla 187, 213, 228, 231, 232, 238,
242, 246, 248, 264
Molnár Erik 139
Molnár Gyöngyvér 200
Molnár Imre 359, 360, 361
Molnár József 298, 313, 325, 347, 359, 360,
362, 380, 381, 383, 388, 392, 394, 395,
400, 403
Moór Gyula 85
Móricz Ferenc 234, 347, 359, 360, 362, 364
Móricz Zsigmond 58
Morva László 245, 388, 398
Mucsi Imre 360, 363
Muszka Dániel 165, 167, 177
Müller Ferenc 295, 310

N

Nagy Antal 206
Nagy Elemérné 234, 245, 389, 399
Nagy Ferenc 78, 245, 260, 298, 312
Nagy Lajos 200, 201, 210, 286, 296, 298, 310,
312
Nagy László 201, 231, 266, 286, 299, 313,
347, 386, 387, 396, 397
Nagyné Fehér Irén 389, 398
Németh T. Enikő 373, 386, 401
Novák István 389, 399
Novobáztzy Károly 138
Nyikita Hruscsov 287

O

Obál Ferenc 158, 212
Obermayer Ernő 124, 127, 133, 141, 208

Olajos Terézia 286, 297, 311, 359, 361
Ordass Lajos 79
Ormos Pál 368, 373, 378, 380, 381, 382, 385,
393, 395
Orsós Ferenc 73, 82

Ö

Ötvös Péter 386, 396

P

Pagony Iván 156, 167
Papp Gyula 239, 286, 299, 313, 325, 346, 347,
359, 360, 362, 368, 380, 381, 382, 385,
393, 395
Papp Ignác 177, 194, 210, 214, 218, 225, 272
Pászka Imre 386, 396
Patai István 383
Patay István 389, 399
Pávó Imre 175, 234
Pázmány Péter 22, 128, 131
Péczeli György 209
Penke Botond 381, 382, 387, 395, 401
Péter Gábor 80
Péter László 331, 340, 348, 359, 385, 403
Pető Zoltán 271, 384, 390, 399, 400
Petri Gábor 124, 125, 126, 128, 136, 145, 159,
177, 185, 187, 200, 207, 212, 219, 232,
250, 264, 265, 270
Pintér Ferenc 234
Pintér Lajos 142, 143, 154
Platón 31
Polinszky Károly 273, 294, 324
Pollák György 234
Pórszász János 125, 128, 137, 143
Prettenhoffer Imre 259
Prohászka Ottó 389, 399
Prottmann von Ostereck 40
Ptolemaios Philadelphos 31
Pukánszky Béla 390, 400

R

Ráczy Béla 367, 381, 383, 387, 400
Rajk László 78, 80, 81

Rajkó Róbert 387, 397
Rákosi Mátyás 76, 78, 81, 288
Raskó István 398
Ravasz László 69, 70, 86, 95
Rédei László 124, 127, 131, 160, 373
Resch Béla 360, 362, 381, 383, 388, 392, 400
Révai Miklós 26, 27
Richelieu 32
Romány Pál 268, 308
Róna-Tas András 210, 247, 325, 347, 359,
378, 381, 382, 395
Rovó Istvánné 146, 178
Róvó Istvánné 148, 151
Rusznayk István 83, 84, 85, 86, 91, 93, 94,
100, 113, 125, 126, 128, 138, 157, 160,
161, 162, 172, 183, 290
Ruszoly József 366, 381, 382, 386, 395, 396

S

Sass Pál 325, 347
Schneider Gyula 387, 397
Serfőző Lajos 179, 185, 187
Simon Imre 286, 299, 314
Simonka János 388, 398
Simonné Kiss Ibolya 154
Sipos András 389, 399
Sipos Gézáne 230, 233
Soltész Miklós 271, 383, 389, 398
Solymosi Frigyes 126, 128, 136, 138, 143,
153, 174, 211, 250, 286, 296, 298, 310,
311, 312, 325, 327, 347, 348, 359, 372,
373, 374, 376, 378, 379, 380, 381, 382,
395
Solymosi László 262
Somorjai Ferenc 269
Somos András 139
Sonkodi Sándor 296, 311, 348, 359, 388, 398
Soó Rezső 71, 91, 100
Soós Gyöngyvér 399
Sótér István 139
Straub F. Brunó 183, 219, 220
Straub. F. Brunó 94
Sulyok Erzsébet 352, 358

Süli Árpád 234
Sümegei Pál 387, 397
Szabadai Zoltán 378, 395, 403
Szabó András 360, 363
Szabó G. László 296, 310
Szabó Gábor 245, 381, 382, 391, 395
Szabó Imre 139, 183, 224, 271
Szabó Margit 383, 388, 395, 397
Szabó Péter 158, 162, 166, 167
Szabó Tibor 329, 340
Szabó Zoltán 70, 124, 127, 133, 141, 143, 156,
208
Szabó Zoltán Gábor 70
Szabolcsi Bence 139
Szabóné Révész Piroska 401
Szádeczky-Kardoss Samu 210, 246, 249, 266,
297, 311
Szakasits Árpád 76, 79
Szakonyi Zsolt 373
Szalay István 196, 264, 366
Szalay László 37, 44, 179, 185, 187, 196, 211
Szalma Mihály 170, 202, 225, 233
Szániel Imre 179, 185, 187, 200, 207, 209,
212, 213, 218, 219, 249, 250, 264, 267,
268, 269, 286
Szász Gábor 143, 145
Szász Géza 382, 386, 396
Szászfalvi Ilona 302
Szatmári Sándor 366
Széchenyi István 25, 26, 28, 29, 35, 39, 57, 65,
73
Szederkényi Tibor 238, 286, 298, 312, 325,
326, 367, 387
Szeffű Gyula 322
Székely Sándor 211, 234, 258
Szekfű Gyula 83, 136, 322
Szemere György 137, 239
Szendrei Ágnes 367
Szendrei János 211, 286, 298, 312
Szentágothai János 241, 244, 261, 268, 270,
290
Szent-Györgyi 82, 83, 84, 85, 90, 92, 100, 101,
139, 140, 216, 337, 391

- Szent-Györgyi Albert 82, 83, 84, 90, 92, 100, 101, 140, 216, 337, 391
 Szentirmai László 206, 272
 Szentpéteri István 156, 169, 177, 179, 210, 250, 286, 296, 298, 311, 312, 325, 347, 348, 359
 Szentpétery Zsigmond 70, 89, 98
 Szigeti György 139
 Szigeti Lajos 381, 382, 386, 400
 Szilárd János 311, 388, 398
 Szily Kálmán 53, 60
 Szontágh Ferenc 145, 219
 Szökefalvi-Nagy Béla 124, 127, 131, 132, 160, 165, 167, 186, 187, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 205, 206, 207, 209, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 227, 228, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 243, 244, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 259, 261, 262, 264, 268, 269, 270, 273, 287, 292, 293, 294, 296, 307, 308, 311, 315, 324, 325, 340, 348, 359, 373, 404
 Szőnyi György Endre 395
 Szörényi Tamás 234, 397
 Stálin 77, 78, 83, 108, 122, 287
- T**
- Tanács Lászlóné 170, 202, 225, 233
 Tanács Vincéné 170, 202, 225, 233
 Tandí Lajos 403
 Tandori Károly 142, 143, 165, 167, 185, 187, 201, 207, 209, 211, 218, 232, 261, 270, 294, 309, 325, 326, 344, 347, 348, 359, 379, 381
 Tarnai István 163, 164, 165, 166, 167, 304, 329, 338, 339, 340
 Telegdy Gyula 286, 299, 301, 308, 313, 323, 325, 326, 327, 328, 341, 344, 345, 347, 348, 352, 353, 354, 357, 359, 365, 367, 368, 379, 380, 381, 382, 385, 391, 393, 394, 400, 404
 Teleki József 35, 37
 Teleki László 27, 29, 44
 Teleki Pál 64, 67, 83, 322
 Tétényi Pál 183
- Thuránszky Károly 161
 Tildy Zoltán 76, 79
 Tisza István 61, 62, 70
 Tisza Kálmán 46, 50
 Toldi József 367
 Toldy Ferenc 35, 36, 39, 46
 Tóth Ferenc 252, 305
 Tóth Károly 200, 209, 211, 218, 219, 231, 232, 246, 247, 248, 249, 267, 273, 308
 Tóth László 149, 386, 396, 402
 Tóth Sándor 239, 248
 Totik Vilmos 245, 325, 346, 348, 359, 375, 380, 381, 382, 395
 Trefort Ágoston 53
 Trogmayer Ottó 210, 296, 311, 348, 359
 Túri Sándor 383, 388, 395, 398
- V**
- Vadász Elemér 139
 Vágás István 212, 286, 298, 312, 348, 359, 367
 Vágvölgyi András 195, 211, 234
 Varga Gyula 388, 398
 Varga István 300, 314
 Varga Tibor 386
 Vargha László 70
 Vastagh Pál 230, 238, 264
 Vécsei László 380, 381, 382, 388, 392, 393, 395, 398
 Véha Antal 389, 399
 Venetianer Pál 296, 311, 325, 348, 359, 378, 381, 382, 392, 394, 395, 402
 Verzár Frigyes 68
 Vigh László 381
 Vígh László 382, 392, 394
 Vignyázó Ferenc 65
 Vincze István 153
 Virozsil Antal 40
 Visy Csaba 378
 Vizi E. Szilveszter 366, 402
 Vorosilov marsall 75

W

Wágner Jenőné 202, 233
Wittman Tibor 201, 388, 398
Wittman Tibor 388
Wittmann Tibor 185, 187
Wollemann Mária 219

Z

Zakar András 390, 400

Zalányi Sámuel 201, 213, 239
Zambó János 262
Zentay Tibor 286, 298, 312
Zilay János 311
Zimányi László 388, 401
Zimonyi István 386, 396
Zoltánfi Zoltán 258, 286, 300, 314
Zsoldos Ferenc 126, 128, 137, 138, 145

1750-

Miniker Emil • Az MTTA Szegedi Területi Bizottságának története

BA-053.321